BROWN JUDAIC STUDIES

The *Libes Briv* of Isaac Wetzlar

MORRIS M. FAIERSTEIN, EDITOR AND TRANSLATOR

THE *LIBES BRIV* OF ISAAC WETZLAR

Program in Judaic Studies
Brown University
BROWN JUDAIC STUDIES

Edited by
Shaye J. D. Cohen and Calvin Goldscheider

Number 308

THE *LIBES BRIV* OF ISAAC WETZLAR

edited and translated by
Morris M. Faierstein

THE *LIBES BRIV* OF ISAAC WETZLAR

edited and translated by

Morris M. Faierstein

Scholars Press
Atlanta, Georgia

THE *LIBES BRIV* OF ISAAC WETZLAR

edited and translated by

Morris M. Faierstein

Copyright © 2020 by Brown University

Library of Congress Control Number: 2019953418

Open access edition funded by the National Endowment for the Humanities/ Andrew W. Mellon Foundation Humanities Open Book Program.

The text of this book is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/. To use this book, or parts of this book, in any way not covered by the license, please contact Brown Judaic Studies, Brown University, Box 1826, Providence, RI 02912.

CONTENTS

Acknowledgments ix

Introduction 1

Libes Briv (translation) 43

Appendix 129

Glossary of Terms and Names 135

Bibliography 139

Index 147

Libes Briv (original)

To My Mother,
Of Blessed Memory

Publishers' Preface

Brown Judaic Studies has been publishing scholarly books in all areas of Judaic studies for forty years. Our books, many of which contain groundbreaking scholarship, were typically printed in small runs and are not easily accessible outside of major research libraries. We are delighted that with the support of a grant from the National Endowment for the Humanities/Andrew W. Mellon Foundation Humanities Open Book Program, we are now able to make available, in digital, open-access, format, fifty titles from our backlist.

Isaac Wetzlar was a Jewish merchant who lived in Germany in the eighteenth century. His letter in Yiddish, *LibesBriv* ("Love Letter"), in which he complained about the state of the Jewish community in his day, circulated widely. In *The LibesBriv of IsaccWetzlar*, Morris M. Faierstein (1996) presents a study and new translation of this letter.

This edition contains typographical corrections ofthe original text.

Michael L. Satlow
Managing Editor
October, 2019

Acknowledgments

I first encountered Isaac Wetzlar's *Libes Briv* at the beginning of my graduate studies in a seminar on Modern Jewish History with Prof. Ismar Schorch at the Jewish Theological Seminary. I would like to thank him for initially encouraging me to undertake this project. My first effort at analyzing the *Libes Briv* was a seminar paper which grew into an M.A. thesis, a version of which was published in the *Yearbook of the Leo Baeck Institute,* Vol. 27 (1982). After a hiatus of many years during which I pursued other areas of research, I was able to return to the *Libes Briv* and complete the editing and translation of this manuscript.

A number of individuals and institutions have responded to queries and offered other assistance in the course of preparing this book. I would like to thank Prof. Menachem Schmelzer, then head of the Jewish Theological Seminary library for permission to publish the JTS manuscripts of the *Libes Briv.* My thanks to the following for providing information about other manuscripts of the *Libes Briv* and related materials: Dr. Malachi Bet-Arie and Mr. Benjamin Richler of the Institute of Microfilmed Hebrew Manuscripts of the JNUL, Mr. Brad Sabin-Hill of the British Library, Dr. von Boetticher of the Niedersaechsisches Hauptstaatsarchiv Hannover, Dr. Guenter of the Stadtarchiv Celle, and Mr. Manfred Maier of Worms.

Rabbi Jerry Schwarzbard, Prof. Ira Robinson and Prof. Steven Loewenstein read parts of this project at different stages and offered helpful suggestions. My thanks to Prof. Shaye J.D. Cohen, editor of Brown Judaic Studies for accepting this volume in this series and the staff of Scholars Press for their professional production of the book.

My wife, Ruth Anne, has supported and encouraged me in my scholarly efforts. Her patience and good humor have helped me get through many difficult patches. Her contribution is invaluable.

15 MENACHEM AB 5755
11 AUGUST 1995
LANDSTUHL, GERMANY

Introduction

The second half of the eighteenth century was a period of profound change for the Jews of Western and Eastern Europe. The emergence of Haskalah in the West and Hasidism in the East dramatically changed the social and religious structure of European Jewry. The "origins of modernity" continues to be a central issue for Jewish historiography.[1] The most recent debate on this question began with Jacob Katz's *Tradition and Crisis*[2] and Azriel Schohat's *With the Change of Epochs: Beginnings of the Haskalah Among German Jewry.*[3] Both authors attempted to provide a comprehensive picture of the period immediately preceding emancipation in order to provide an explanation for the origins of modernity.

Katz approached this period with a sociologically based methodology which presented a static picture of a society observed at a particular moment in time.[4] His picture was further skewed by his over reliance on "establishment" rabbinic sources, such as responsa and the writings of major rabbinic figures. Missing from Katz's work are other sources, such as popular Jewish literature or Christian writings which contain valuable observations about contemporary Jewish society which might have added more diverse perspectives. The result was that Katz argued that the Jewish community retained its traditional social and cultural isolation from the outside world until changes in German society in the 1770's made possible the emergence of the *Haskalah* and modern

[1]A thoughtful assessment of the problem is Michael A. Meyer, "Where Does the Modern Period of Jewish History Begin?" *Judaism* 24 (1975), pp. 329-338.
[2]Originally published in Hebrew as *Mesorah u-Mashber* (Jerusalem, 1959). It was translated into English in 1961. It was retranslated by Bernard Cooperman in 1992.
[3]*Im Ḥilufei Tekufot* (Jerusalem, 1960). It was never translated into English.
[4]Katz's methodology was quite controversial. Bernard Cooperman discusses the critical reception Katz's book received and its continuing influence in his Afterword to *Tradition and Crisis* (New York, 1992), p. 237-253.

Jewish society.[5] More recently, Katz has acknowledged that there is validity to Schohat's description of Jewish society and that the breakdown of traditional norms of behavior and social institutions had begun somewhat before the onset of modernity.[6]

Schohat, on the other hand, utilized many of the sources neglected by Katz and tried to view German-Jewish society as it evolved over the century leading up to the major changes which occurred at the end of the eighteenth century. He found a much more complex and diverse Jewish society than the monolithic, pious and insulated society envisioned by Katz. Isaac Wetzlar's *Libes Briv* was an important source for Schohat and he quoted from it extensively. Schohat concluded that *Haskalah* and modernity were the end products of a century of Jewish social and religious decay and disaffection combined with changes in German society. More recent scholarship has tended to find a middle ground between the original positions of Katz and Schohat.[7]

The purpose of this study is to make available, Isaac Wetzlar's *Libes Briv,* an important manuscript which sheds light on the socio-religious situation of German Jewry on the eve of its transition to modernity. Its author was a wealthy merchant from Celle,[8] Germany who spent many years reflecting on the socio-religious circumstances of German-Jewish society. He saw it as a society in crisis and sought to understand the reasons for this situation. Not content with merely describing the situation he found, Wetzlar offers suggestions which he felt would improve the spiritual and material situation of his fellow Jews. In addition to editing and translating the text of the *Libes Briv,* I have endeavored to put Wetzlar's views in the context of his contemporaries. I tried to show in the Introduction where his ideas are in accordance with and where they differed from other contemporaneous or near contemporaneous authors who addressed similar concerns. The *Libes*

---

[5]D. Sorkin has made the suggestive observation that Katz's conclusions might be affected by his personal adherence to Orthodox Judaism. Cf. *The Transformation of German Jewry, 1780-1840* (Oxford, 1987), p. 41 n. 1.

[6]J. Katz, *Out of the Ghetto* (Cambridge, 1973), chap. 3. His most recent statement on this issue is, "The Turning Point of Modern Jewish History: The Eighteenth Century" *Vision Confronts Reality* ed. R. Kozodoy et.al. (New York, 1989), pp. 40-55.

[7]Sorkin, *Transformation,* chap. 2 and C. Abramsky "The Crisis of Authority within European Jewry in the Eighteenth Century" *Studies in Jewish Religious and Intellectual History Presented to Alexander Altmann* ed. S. Stein and R. Loewe (University, Alabama, 1979), pp. 13-28, are examples. H. Pollack's *Jewish Folkways in Germanic Lands (1648-1806),* (Cambridge, 1972) is a treasure trove of source material. However, the material is not adequately analyzed nor is it put into a larger context.

[8]Celle is between Hamburg and Hannover.

Briv is a significant piece of evidence in the quest for understanding the changes which took place in eighteenth century German-Jewish society. However, much research remains to be done before one can reach definitive conclusions about the developments which shaped Jewish society in this period.

Previous Studies of the Libes Briv

Modern scholarship first became acquainted with the *Libes Briv* in 1932 through J. Meitlis' article in *Yivo Bleter.*[9] Meitlis considered Wetzlar as a proto-*maskil* and saw his discussions of educational and other reforms as a precursor of the Mendelssohnian *Haskalah.* He approached the work from his own perspective as a secular Yiddishist and his conclusions reflected this predisposition. The following year, I. Rivkind published a short article in *Zukunft*[10] which suggested that Meitlis' conclusions were incorrect, without adducing significant additional evidence. He also added some bibliographical data about the author and mentioned the existence of several manuscripts of the *Libes Briv* unknown to Meitlis. S. Assaf published a lengthy extract from the *Libes Briv* in his *Mekorot le-Toldot ha-Ḥinukh be-Yisrael.*[11] He also noted the importance of the manuscript and recommended its complete publication. My article in the Yearbook of the Leo Baeck Institute is the most recent study of the *Libes Briv.*[12]

The Author

Isaac Wetzlar's name appears as author on the title pages of two manuscripts of the *Libes Briv.*[13] Some earlier scholars have erroneously attributed its authorship to persons other than Isaac Wetzlar.[14] Though

---

[9]"Der Bodleianer Ketav Yad *Libes Briv,* a Far-Haskolediker Reform Shrift" *Yivo Bleter* 2 (1931), pp. 308-333.

[10]"Der *Libes Briv* un sein Mekhaber" *Zukunft* 37 (1932), pp. 306-309.

[11]Tel Aviv, 1954, Vol. 4, pp. 111-119.

[12]"The *Liebes Brief.* A Critique of Jewish Society in Germany (1749)" *LBIY* 27 (1982), pp. 219-241.

[13]British Library Or. 10668 (Gaster Ms., 117) and B.L. Or. 10086/2 (Gaster Ms., 509). M. Steinschneider, *Oẓarot Ḥayyim* (Hamburg, 1848), no. 365, attributed the authorship to Isaac Wetzlar on the basis of an oral tradition. I. Zinberg, *A History of Jewish Literature* (New York-Cleveland, 1972-1979), Vol. 7, p. 355, n. 21 suggests the possibility that Solomon Wetzlar, author of the moralistic work, *Ḥakirat ha-Lev,* was the father of Isaac Wetzlar. This is not the case. The title page of the *Ḥakirat ha-Lev* indicates that its author died young and never married. Furthermore, the *Ḥakirat ha-Lev* is cited in the *Libes Briv,* p. 52a, and Wetzlar makes no mention of a familial connection.

[14]Authorship of the *Libes Briv* was erroneously attributed to Issac Heckshher by I. Ben Jacob, *Oẓar ha-Sefarim* (Vilna, 1880), p. 261, no. 192. This attribution was

not intended to be autobiographical, there are sufficient references in the work to give us a picture of Wetzlar's life. Additional information from archival sources in Celle and Hannover confirms the evidence found in the *Libes Briv* and adds significantly to our knowledge of his biography.

Isaac Wetzlar was born approximately 1680-1690.[15] He relates that he came from a poor background, but managed to obtain an excellent rabbinic education and spent four years at the Yeshiva of Rabbi Abraham Broda in Prague.[16] He mentions that Rabbi Broda did not take a penny from him during the years he studied in Prague and was concerned that he have sufficient funds for his journey home.

He presents himself in the *Libes Briv* as a successful businessman[17] who was respected both in the Jewish community[18] and by the Christian nobility with whom he was in frequent contact.[19] He disclaims any pretense to being a scholar and constantly refers to himself as a common man. Yet, he assures his readers at the beginning of the *Libes Briv* that he studied many years in Yeshivas and afterwards studied many holy books, including some not normally studied.[20] This apparent ambiguity may be explained by a quotation from R. Sheftel Horowitz which Wetzlar cites approvingly.[21]

Throughout his work Wetzlar seeks to dissociate himself from professional scholars, rabbis and the social elite. As we shall see below, professional scholars are for him one of the two primary culprits who must take the blame for the problems which he sees confronting the Jewish community. The others are the communal leaders. The only positive reference to communal leaders in the *Libes Briv* occurs in the context of his praise of those few communal leaders who had risen from

---

followed in D.S. Sassoon, *Ohel David. Catalogue of Hebrew and Samaritan Manuscripts in the Sassoon Collection* (London, 1932), Vol. 2, p. 995. Rivkind, "Der Libes Briv", p. 307, n. 4 explains the source of this error.

[15]This dating is based on the fact that Rabbi Abraham Broda left Prague in 1709. I am assuming that Wetzlar was about 14-16 years of age when he came to the *yeshiva*.

[16]*Libes Briv*, p. 53a. (Hereafter referred to as L.B. The page citations are to the manuscript page numbers found in both the Yiddish and English texts.

[17]L.B., pp. 17a-b, 27b-28a.

[18]L.B., pp. 27b-28a.

[19]Wetzlar's relation to Christians will be discussed below.

[20]L.B., pp. 2b, 20b. See the Appendix for a list of books cited by Wetzlar in the Libes Briv.

[21]Rabbi Sheftel says at the end of his Introduction to the *Shefa Tal*: "'Disciples of the wise increase peace in the world (B. *Berakhot*, 64a).' This is to be understood as meaning. Those disciples of scholars who do not consider themselves rabbis, wise men or scholars increase peace and do not initiate disputes." L.B., p. 3a.

poverty and had not forgotten their roots.[22] Perhaps this reference was obliquely autobiographical.

Wetzlar's knowledge of medieval philosophical and ethical works was extensive. The *Libes Briv* includes citations from an unusually wide range of works. Among the works he cites are several that must have been quite rare, having been published only in the sixteenth century.[23] The three books that had the greatest influence on him and cited most often are Bahya ibn Pakuda's *Ḥovot ha-Levavot,* Joseph Albo's *Sefer Ikkarim,* and Isaac Arama's Akedat Yiẓḥak.[24] His scientific knowledge was also noteworthy. Discussing a talmudic passage which alludes to the sun and moon, he rejects the explanation of Rashi and presents the eighteenth century scientific explanation for the astronomical phenomena being discussed.[25] In contrast, his famous contemporary Rabbi Jonathan Eybeschuetz, for example, "showed a remarkable lack of elementary scientific knowledge."[26] Wetzlar also mentions the purchase of books[27] and a visit to Rabbi David Oppenheim's library.[28]

Wetzlar not only read very widely, but probably was a bibliophile. The Bodleian Library in Oxford contains a volume in which several

---

[22]L.B, p. 47a.

[23]See the Appendix for the books cited by Wetzlar. Bibliographical data can be found there.

[24]R. Hayyim Yair Bacharach reports that, "In former generations – according to what I have heard – they would listen to and study the book *Akedah,* the *Ikkarim,* the *Kuzari,* and the like... Some of them would also study the *Ḥovot ha-Levavot*" (*Ḥavvat Yair,* responsum no. 123). Quoted in H.H. Ben Sasson, "Jewish-Christian Disputation in the Setting of Humanism and Reformation in the German Empire" *Harvard Theological Review* 59 (1966), p. 371. On the influence of these works see also, J. Elbaum, "Hashpaot Tarbut Yehudei Sefarad al Yehudei Ashkenaz u-Polin be-Meot ha-15-16" *Tarbut ve-Historia: Le-Zikhro Prof. Ino Shaki,* ed. J. Dan (Jerusalem, 1987), pp. 95-120. How is Wetzlar's interest to be explained. Was there a living tradition that continued or is he a unique case? More work must be done before this question can be answered.

[25]L.B., p. 30b.

[26]Z. Gries, "Between History and Literature – The Case of Jewish Preaching" *Journal of Jewish Thought and Philosophy* 4 (1994), p. 121 n. 39. According to Gries, Eybeschuetz's lack of scientific knowledge was the norm among rabbis rather than the exception.

[27]L.B., p. 59b-60a.

[28]Lb., p. 28b. R. David Oppenheim moved his library to Hannover where his father-in-law resided when he found censorship rigorously enforced in Prague. See, S.H. Lieben, "David Oppenheim" *Jahrbuch des Judisches Literarisches Gesselschaft* 19 (1928), p. 28f.; A. Marx, "Some Notes on the History of David Oppenheim's Library" *Revue Etudes Juive* 82 (1926), p. 457f.

manuscripts have been bound together.[29] Included in this collection is a book on Hebrew accents copied by Suesskind Alexander of Metz in Wetzlar's house in Celle. In the colophon of this manuscript, copied in 1716, the copyist thanks the wealthy and learned householder Isaac Wetzlar for his help in obtaining the book from the head of the local church.[30] Another manuscript in this volume is a copy of *Sefer Ruaḥ Ḥen*[31] which was copied in 1730 by Isaac ben Ezra of Hotzenplotz, "teacher of Isaac Wetzlar's children." The third manuscript in this volume is a grammatical work by Zalman Hanau which is mentioned and praised in the *Libes Briv*.[32] It would be reasonable to conjecture that these three manuscripts may have been owned by Wetzlar.

The first archival references to Wetzlar are an interesting group of four documents from 1717. He had been involved in resolving certain problems arising from the partition of the estate of Leffman Behrens, an important Court Jew in Hannover, who also had significant assets in Celle.[33] In the first document, written to the commission of royal and ducal counselors set up to oversee this partition, he claims to have spent much time and effort in the performance of his duties. However, those who were involved in the partition were using various pretexts to deprive him of his rightful fee. The second letter is from the commission supporting his claim. From the third letter it appears that Serche, the widow of Naphtali Hertz Behrens of Hannover had produced a letter, supposedly written by Wetzlar, absolving her of any claims. Wetzlar argued that this letter is a forgery, written by his enemies. He is certain that Serche had no knowledge of this, as she was a pious and god fearing woman who would certainly pay the moderate sum of 100 Ducats. In the fourth document, the commission shares his hopes that the matter will be resolved.[34]

---

[29]A.D. Neubauer, *Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library* (Oxford, 1886), No. 1501, p. 530. Unfortunately, I do not know when or by whom these manuscripts were bound together.

[30]The text of this colophon is printed in Neubauer, op. cit., p. 1145.

[31]Wetzlar mentions this work, L.B., p. 69a. Interest in this work was not restricted to Wetzlar. Israel Zamosc, one of Moses Mendelssohn's mentors, reprinted the *Ruaḥ Ḥen* with his own commentary in 1744. Cf., A. Altmann, *Moses Mendelssohn – A Biographical Study* (Philadelphia, 1973), p. 21f.

[32]L.B., p. 48b.

[33]Behrens and his activities are discussed at length in S. Stern, *The Court Jew* (Philadelphia, 1950), s.v., index, Behrens. See also the recent study by B. Schedlitz, *Leffman Behrens. Untersuchungen zum Hofjudentum im Zeitalter des Absolutismus* (Hildesheim, 1984).

[34]The documents are in the Niedersaechsiches Hauptstaatsarchiv in Hannover, Cal. Br. 15, Nr. 4385. My thanks to Prof. H.M. Graupe for bringing these

In 1730, Wetzlar received the concession to deal in jewelry and bills of exchange.[35] During the 1730's Wetzlar was also mentioned as owner of the Fortuna tobacco factory, which had been founded by Leffman Behrens. Ownership had passed to Salomon Gans, Behren's relative and Wetzlar's father-in law, who died in 1733.[36] This factory, along with the Loewen tobacco factory, were the economic basis of the Celle Jewish community.

In 1738 the Jewish community issued a new Synagogue Ordinance. Not only was Wetzlar one of the signatories, but his name also appears on two lists which show the financial obligations of communal members for various charitable purposes. Wetzlar is the second wealthiest member of the community in both lists.[37] The same year, the Electorate of Hannover issued a new decree pertaining to Jewish marriages. According to a document in the Celle city archives, the leaders of the Celle Jewish community were officially notified of this new decree. One of the three leaders of the Jewish community named in this document was Isaac Wetzlar.[38]

According to a list of Jewish residents in Celle, Wetzlar lived in Im Kreise 13, from 1741-1749. From 1760-1785, his son, Joseph Wetzlar lived there.[39] Isaac Wetzlar died on 28 *Tevet* 5511 (January 25, 1751) and was laid to rest in the Jewish cemetery of Celle, where his tombstone stands to this day.[40] Wetzlar's wife Brendelchen died on 25 *Nissan* 5401 (April 10, 1741).[41] It is noteworthy that Wetzlar is referred to on both tombstones with the titles normally accorded only to rabbis.[42]

The external sources confirm and supplement the biographical references in the *Libes Briv*. The only discrepancy, and it is a very significant one, is Wetzlar's constant refrain that he is only a common

---

documents to my attention and to Herr M. Maier for his help in obtaining them. I would also like to thank Dr. S. Rohrbacher for his help in translating them.

[35]O. von Boehm, "Die Geschichte der Juden in Celle" *Zur Geschichte der Juden in Celle,* no ed. (Celle, 1974) (Hereafter, *Celle*), p. 12.

[36]J. Ricklefs, "Die juedische Gemeinde" *Celle,* p. 26.

[37]"Rechtliche Verordnung von der saemtlichen Judenschaft zu Zelle, so geschehen den 2 September 1738" *Celle,* pp. 135f., 140.

[38]Aktenbestand 23, Burgvogtei Nr. A 28, Stadtarchiv Celle. My thanks to Dr. Guenter of the Stadtarchiv Celle for providing this information.

[39]"Verzeichnis der in der Altenceller Vorstadt wohnenden Juden 1728-1842" *Celle,* p. 128.

[40]Bamberger, N. Bar-Giora, *Der juedische Friedhof in Celle:Memor-Buch* (Heidelberg, 1992), p. 91 no. 109.

[41]Ibid., p. 91 no. 110. At the top of her tombstone is a goose, the heraldic emblem of the Gans family.

[42]On his tombstone he called " *Morenu ha-Rav Rabbi* (*MVH"R*) and on his wife's he is called, "*Ha-Hakham ha-Gadol* (*H"H*) *Morenu ha-Rav* (*MV"H*) and *Shlit'a* is appended to his name.

man writing for his fellows. The evidence clearly indicates otherwise. Wetzlar was a member of both the socio-economic and intellectual elites that he criticizes throughout the *Libes Briv.* There is no reason to doubt his statements concerning his impoverished youth. The likeliest explanation for Wetzlar's rapid socio-economic rise is an advantageous marriage, which he clearly made. Young scholars, even from poor backgrounds were often favored as marriage partners by wealthy families.[43]

The Manuscripts

Eight manuscripts of the *Libes Briv* survive from the second half of the eighteenth century. Those manuscripts which have a colophon and indicate where they were written are concentrated around Hamburg. I was only able to personally examine the two Jewish Theological Seminary manuscripts. The other manuscripts were examined via microfilm or xerox copies. Printed catalogs were also relied upon where indicated. The manuscripts are:

1. Jewish Theological Seminary Ms. 2333. I. Rivkind considered this manuscript to be an autograph.[44] He does not cite any specific reasons for his assertion. There are no erasures or corrections that one would normally expect in an autograph manuscript.[45] The text is complete except for one page between folios 21 and 22. N. Porges[46] inserted the missing material from JTS Ms. 2256. The title *Amudei Olam* appears at the top of the title page,[47] though it is partially erased.
2. Jewish Theological Seminary Ms. 2256. This Manuscript is missing the title page and part of the Introduction. The text has had significant liberties taken with it. The language has been Germanized, and Hebraisms, traditional honorifics and encomia have been deleted. The text has also been shortened. The deleted material consists primarily of discussions of a purely religious nature. The copying was completed on 15 *Tammuz* 5553 (25 June 1793), according to a colophon at the end of the manuscript.

43J. Katz, "Nisuim ve-Ḥayyei Ishut be-Mozaei Yemei ha-Beynayim" *Ẓion* 10 (1946), p. 28.
44Rivkind, *Der Libes Briv*, p. 306.
45I would like to thank Dr. A. David for this observation.
46Porges sold the manuscript to JTS. See, Rivkind, op. cit., p. 306.
47Title page refers to page 1a of the text.

3. Ms. Michael 297 (Bodleian Library, Oxford). It is described in Neubauer, *Catalogue,* No. 743. This manuscript is written by the same hand as JTS Ms. 2333. It is missing the title page.
4. Ms. Michael 182 (Bodleian Library, Oxford). It is described in Neubauer, *Catalogue,* No. 1420. M. Steinschneider in *Oẓarot Ḥayyim,*[48] No. 365, indicates that this manuscript was owned by Rabbi Jacob Emden.
5. Ms. Sassoon 930. This manuscript is described in *Ohel David,* No. 930, which erroneously ascribes the authorship to Isaac Heckshher.[49] It is missing the title page and begins with the introduction.
6. Ms. Jewish National and University Library 8° 1167 (Jerusalem). The title page has a decorated border and the text of the title page is written in the style of printed Yiddish books, the so-called *vayber shrift.* There is an inscription in Yiddish which reads, "This book belongs to the worthy woman, Hitzel, the wife of Jacob ben Lipmann, of blessed memory, Heilbut."
7. Ms. British Library Or. 10668 (Gaster 117). The manuscript has a highly decorated title page done in pen and ink. The title page decoration is copied from the Amsterdam, 1675 edition of Abraham Jagel's *Lekaḥ Tov.* It has the title *Amudei Olam* at the top. At the bottom of the title page it says:

   > "This book is the biography of the great in his generation, the worthy and famous, the praiseworthy and great scholar, the wealthy and pious, Rabbi Isaac Wetzlar, of blessed memory, which was written in the year, 1749."
   >
   > "This book was written for the noble woman, praised with many praises, 'A capable wife is a crown for her husband' [Proverbs 12:4], 'Most blessed of women in tents' [Judges 5:24], Gimbah (the name is not clear), wife of the very wealthy and greatly learned, Getshlig (the name is not clear), written in the month of Second Adar, 5537 (1777)." At the end of the manuscript it says: "Written by the humble Solomon Zalman son of R. Jacob Eshve, of blessed memory, in the month of Second Adar, 5537 (1777)."

8. Ms. British Library Or. 10086/2 (Gaster 509). Fol. 1-62b of this manuscript consists of comments on the laws of *Niddah* by Rabbi Jonathan Eybeschuetz.[50] The *Libes Briv* begins on fol. 63a and continues to fol. 67b, containing approximately the first five chapters of the *Libes Briv.* The manuscript then has blank pages

---

[48]Hamburg, 1848. This is the catalog of the Heimann Michael collection.
[49]See above, note 14 for the source of this error.
[50]It is noteworthy that he was rabbi of Hamburg from 1750-1764.

and picks up again at fol. 100a with an entirely different text. The first page of the *Libes Briv* section states: "This book is the biography of the great in his generation, the worthy and famous, the praiseworthy and great scholar, the wealthy and pious, Rabbi Isaac Wetzlar, of blessed memory, which was written in the year, 1749, as can be seen from his own words." The inside cover of the manuscript contains a statement in both Hebrew and German: "This book belongs to Michael, son of Wolf Speyer of Hamburg, 1767."

Literary Genre

The *Libes Briv* is stylistically unusual. It resembles autobiographies in its use of first person narrative and I. Rivkind called it "a publicistic-memoiristic work."[51] There are several contemporary autobiographies and memoirs to which it may be compared.[52] However, there are significant differences between them and the *Libes Briv.* The primary concern of the authors of these memoirs is with their own lives and experiences. They do not have a larger social agenda as does Wetzlar. In his case, the autobiographical element is secondary and is only used to present the author's credentials or as illustrative material.

The *Libes Briv* is more closely related to a genre of religio-ethical (*musar*) literature which developed in the early modern period.[53] This *musar* literature, written in both Hebrew and Yiddish, was concerned primarily with the social and religious state of Jewish society. It differed from its more classical predecessors in several important ways. First and foremost it was primarily concerned with contemporary social realities. It

---

[51]Rivkind, *Der Mekhaber,* p. 306.

[52]The best known autobiographies contemporaneous with Wetzlar are: Glueckel of Hameln, *Zikhronot,* ed. D. Kaufmann (Frankfurt a.M., 1896). There are partial English translations by M. Lowenthal and B.Z. Abrahams.; *The Memoirs of Ber of Bolechow* ed. and trans. M. Vishnitzer (Oxford, 1922); Jacob Emden, *Megillat Sefer* ed. D. Kahana, (Warsaw, 1897). A somewhat earlier example is Leon de Modena's *Life of Judah,* ed. and trans. by M.R. Cohen, *The Autobiography of a Seventeenth Century Venetian Rabbi* (Princeton, 1988).

[53]Parallels between the *Libes Briv* and this type of *musar* literature are found throughout this Introduction. The popular *musar* has not adequately studied. Zinberg, *History,* Vol. 7, chaps. 6, 8, and 13 is an early attempt that is seriously flawed by his secularist Yiddishist bias. Zinberg even refers to some of this literature as obscurantist and benighted. Other studies are, N. Minkoff and Y. Yoffe, "Musar Tekufeh" *Algemeine Encyclopedie* (New York, 1942), Yidn Vol. 3, pp. 30-64; S. Freehof, "Devotional Literature in the Vernacular (Judeo-German) prior to the Reform Movement" *CCAR Yearbook* 33 (1923), pp. 375-415. Aspects of this literature have also been studied by Z. Gries, *Sifrut ha-Hanhagot* (Jerusalem, 1989), chaps. 1-2.

not only spoke of problems, but also offered concrete programs to solve them. Much of this literature was also written for a broader audience attempting to reach not only scholars, but also householders, students and women. Most of the authors of this literature were rabbis in smaller communities or secondary religious functionaries.[54]

Wetzlar's relationship to this literature is interesting. He is clearly aware of it, mentioning a number of the classics of this genre and recommending them to his readers.[55] However, when one looks at the works that he cites as sources and influences, it is almost exclusively the classics of the more elitist and medieval *musar*[56] tradition. He is aware of the apparent contradiction and indirectly deals with it in his defense of his choice of Yiddish as opposed to Hebrew as the linguistic medium of his work.

The Language

In early modern Jewish literature, the language of a work was intimately associated with its intended audience. Hebrew was the language of scholars and intellectuals, while the traditional audience for Yiddish literature was "women, girls, and ignorant men." The two literatures, though written in Hebrew characters, developed their own distinctive typefaces for printed books. Hebrew books were printed in either "square" characters or in "Rashi script," while Yiddish books were printed in a typeface which developed from the "Rashi script" and came to be known as *"vayber shrift"* (women's script).[57] It was not until the beginning of the nineteenth century that Yiddish books began to be printed in "square" characters.[58] A noteworthy exception is Aaron ben Samuel of Hergershausen's *Liebliche Tefilloh,*[59] which was printed in "square" characters. In the early nineteenth century, hundreds of copies of the *Liebliche Tefilloh* were found in the attic of a synagogue. The reason for this fate are unclear. To what extent, if any, did its being printed in

[54]This covers a variety of professions including preachers, both stable and itinerant, ritual slaughterers, teachers and synagogue beadles.

[55]L.B., p. 52a.

[56]See the Appendix for a list of works cited in the *Libes Briv* and their frequency of citation.

[57]For the origins and history of this typeface see, H. Zafren, "Early Yiddish Typography" *Jewish Book Annual* 44 (1986-87), pp. 106-119; Idem., "Variety in the Typography of Yiddish 1535-1635" *Hebrew Union College Annual* 53 (1982), pp. 137-163.

[58]Weinreich, M. *Geshikhte fun der Yidisher Shprakh* (New York, 1973), Vol. 3, p. 275.

[59]Frankfurt a.M., 1709.

"square characters" affect its fate remains a tantalizing but unanswered question.[60]

The difference in typeface was more than a historical accident; it served to underscore the differences between the two literatures. The typeface was a means of identifying the intended audience for any given book. The attitude of rabbis and scholars toward the translation of *halakhic* or philosophical works into Yiddish was one of extreme wariness. They feared that *halakhic* works in Yiddish would be used by laymen to circumvent the authority of the rabbi or might lead to laymen making *halakhic* decisions on their own in areas beyond their competence.[61] Rabbi Jehiel Michal Epstein's *Kiẓur Shaloh* provides an interesting illustration of this sensitivity. Though the work was written in Hebrew, Epstein makes it clear in his introduction that the work was only intended for Jews living in small villages who did not have ready access to a rabbi. He opposed the translation of philosophical works on the grounds that they contained "holy and deep" secrets which might be misunderstood by ignorant persons, with disastrous results.[62]

Wetzlar is aware of this negative attitude towards Yiddish among scholars. He begins his introduction with three reasons to explain why he wrote in Yiddish.[63] His first reason is that he is not a scholar and he feels his knowledge of Hebrew and especially Hebrew grammar is inadequate. He does not want to expose the weakness of his knowledge. This reason does not make sense. Wetzlar is far from hesitant in displaying his knowledge of Hebrew and Hebrew grammar several times in the *Libes Briv*.[64] In addition, he had received an education which should have given him sufficient linguistic facility in Hebrew. The linguistic deficiencies of his audience were a more important factor. Later in the *Libes Briv*, he mentions that he wrote it in Yiddish so that every honest Jew would be able to read it.[65]

His second reason is his comparison of his work to a newspaper. Newspapers were normally in the vernacular. Interestingly, he reminds

---

[60]On the history of the *Liebliche Tefilloh* and its fate, see S. Stein, "*Liebliche Tefilloh*. A Judeo-German Prayerbook Printed in 1709" *Leo Baeck Institute Yearbook* 15 (1970), pp. 41-72.

[61]Zinberg, *History*, Vol. 7, pp. 217-227; Gries, *Hanhagot*, p. 60. Rabbi Jacob Moellin (Maharil) was one of the most influential opponents of the translation of *halakhic* works into Yiddish. I.J. Yuval, *Ḥakhamim be-Doram* (Jerusalem, 1989), pp. 311-318.

[62]Zinberg, *History*, Vol. 7, p. 223f.

[63]L.B., p. 2a f.

[64]L.B., pp. 30bf., 49a-50a, 68b-71a. It is also noteworthy that one of the works in Neubauer, Catalogue, No. 1501, which was copied for Wetzlar was a grammatical work and two others in the same volume, which may have been owned by Wetzlar, were also grammatical works.

[65]L.B., p. 46b.

his readers that even scholars and rabbis read newspapers or have them read to them. Wetzlar asks his readers, "think of it as a newspaper. The finest and most important experts, scholars and rabbis, read them or have them read to them."[66] Though there were no Jewish newspapers in Germany during this period,[67] Jews did read general newspapers.[68]

His third reason is the most interesting and instructive. He reminds his readers that many of the classics of medieval Jewish thought were originally written in the vernacular of their day, Arabic, and only later translated into Hebrew. The vernacular was not always looked down upon by scholars.[69] Wetzlar may be reflecting a changing attitude toward Yiddish which seems to appear at the beginning of the eighteenth century, when it begins to acquire some legitimacy as an acceptable language for the translation of serious intellectual works.[70] A significant example is the publication of dual language (Hebrew, Yiddish) editions of religio-ethical works such as *Ḥovot ha-Levavot* and *Menorat ha-Maor* which are much more theologically sophisticated than the earlier Yiddish

---

[66]L.B., p. 2a.

[67]The first Jewish periodical in Germany was Moses Mendelssohn's *Kohelet Musar,* in 1750. Cf., J. Toury, "Die Anfaenge des Juedischen Zeitungswesens in Deutschland" *Bulletin des Leo Baecks Institut* 10 (1967), pp. 93-123. There were Jewish newspapers in Holland at the end of seventeenth century. Cf., J. Toury, "Reshit ha-Itonut be-Holland" *Sefer Zikkaron le-Binyamin De Vries* (Jerusalem, 1969), pp. 310-327. On the early history of the Yiddish press see, J. Shatzky, "Presse bei Yidn" *Algemeine Encyclopedie* (New York, 1942), *Yidn* Vol. 3, p. 201ff.

[68]Rabbi Jacob Emden discusses whether it is permitted to read newsppaers on the Sabbath, in a responsum. It seems that Jews would read the newspapers and run to the Bourse to transact business on the Sabbath. Cf., *She'elat Ya'avetẓ* (Altona, 1738), Vol. 1, responsum 162.

[69]L.B., p. 2b.

[70]In the twentieth century Yiddishist scholars saw the development of Yiddish literature in terms of a battle between Yiddish and Hebrew. They tried to assign an intrinsic value to Yiddish which it did not have until the end of the nineteenth century and the rise of a secular Yiddishist culture. Cf., I. Zinberg, "Der Kamf far Yidish in der Altyidisher Literatur" *YIVO Philologishe Shriften,* 2 (1928), pp. 69-106. A similar tact is taken by S. Noble, "R. Yehiel Michel Epstein – A Derzier und Kemfer far Yidish" *Yivo Bleter* 35 (1951), pp. 121-138. Against this view are H. Liberman, "Bamerkungen zu Shelomo Noble's Artikel" *Yivo Bleter* 36 (1952), pp. 305-315 (Reprinted in *Ohel RḤ"L* (Brooklyn, 1980), Vol. 2, pp. 201-230); M. Piekarsz, "Vegn 'Yidishism' in sof fun 17n un der Ershter Helft 18n Yorhundert"*Di Goldene Keyt* 49 (1964), pp. 168-180; C. Shmeruk, *Perokin fun der Yidisher Literatur-Geshikhte* (Tel Aviv, 1988), p. 16f.; Gries, *Hanhagot,* p. xxf. My own view is in accord with the latter group. The changing attitudes I speak of relate to the vernacular qua vernacular. By the end of the eighteenth century, Yiddish gave way to German in much of Germany.

ethical works.[71] Rabbi Moses Dayan of Frankfurt justified his translation of the *Menorat ha-Maor* with arguments very similar to those of Wetzlar. He writes:

> I have heard that some scholars feel it is not proper that such books [as the *Menorat ha-Maor*] are translated into Yiddish and that one reveals to all people things which are found in *Midrashim* and the Talmud. Therefore I have demonstrated [in an earlier part of the introduction] for them that it is the opposite. It is a *mitzvah* to translate books into all languages. He who cannot study in Hebrew should study in his own language, and his reward is the same as if he had studied in Hebrew. The pious Rabbi Isaiah [Horowitz] writes similarly in his *Sheni Luḥot ha-Berit.* I have also shown that Rabbi Isaac Aboab wrote his book [the *Menorat ha-Maor*] in Spanish.[72]

Moses Dayan of Frankfurt further states that throughout Jewish history religious works were written in the vernacular. He points out that the Babylonian and Jerusalem Talmuds, the *Targumim,* and even the *Zohar*[73] were all written in the vernacular of their day. The great medieval authorities wrote in the vernacular "so that every person should see the wisdom of the *Torah* and through this serve God properly."[74]

Hebrew-Yiddish dual language books, that is books in which the Hebrew and Yiddish text was published in the same book already existed in the seventeenth century. However, these dual language editions consisted primarily of poems, songs and similar genres which were aimed at a popular audience. In addition, one finds that the two versions would not always be identical. The Hebrew versions often attempted to relate themselves to the Hebrew literary tradition and demonstrate the scholarship of the author. The Yiddish version, on the other hand, dealt with personal experience and was more grounded in contemporary reality.[75]

---

[71]*Menorat ha-Maor* (Amsterdam, 1722), trans. by R. Moses Dayan of Frankfurt. *Ḥovot ha-Levavot* (Amsterdam, 1716), trans. by R. Samuel of Posen. There may be other works of this type. This subject needs further study.

[72]*Menorat ha-Maor* (Amsterdam, 1722), translator's Introduction. R. Samuel of Posen make a similar argument in his introduction to his translation of the *Ḥovot ha-Levavot* (Amsterdam, 1716).

[73]Moses Dayan assumed that Rabbi Simeon bar Yohai, a second century *tanna,* was the author of the *Zohar.*

[74]Cf., above note 72.

[75]H. Turniansky, *Sefer Masah u-Meribah* (Jerusalem, 1985), pp. 144-165; Idem., "Ha-Tirgumim ha-Rishonim shel Sefer ha-Yashar le-Yiddish" *Tarbiẓ* 54 (1985), pp. 581-586. J. Elbaum, *Petiḥot ve-Histagrut* (Jerusalem, 1990), p. 70.

The Audience

A closely related question is, who was Wetzlar's intended audience for the *Libes Briv?* The initial impulse might be to suggest the very fact that it was written in Yiddish points to "women, girls and ignorant men" who were traditionally seen as the primary audience for Yiddish literature. The scholarly elite were uncomfortable with works in Yiddish, especially those of a philosophical or *halakhic* nature.[76] However, a more careful study of early Yiddish literature shows that its audience was wider than has been commonly supposed.[77] In addition, we have seen that the intellectual climate with regard to the vernacular was moving in a more positive direction at the beginning of the eighteenth century. A related datum is M. Erik's observation that the beginning of the eighteenth century was a turning point in the development of Yiddish *musar* literature. The older Yiddish *musar* works began to lose popularity and were being replaced by translations of classic Hebrew *musar* works.[78]

Wetzlar tried to reach out to the widest possible audience, even addressing a special plea to scholars, in the introduction, that they not dismiss his work merely because it is in Yiddish. In light of the changing attitudes towards Yiddish, Wetzlar's plea is not merely rhetorical, but must be taken at face value.

Structure and Purpose of the Libes Briv

The *Libes Briv* is divided into two parts. The first part comprises the first eight chapters and relates Wetzlar's early attempts to analyze how to fulfill the commandment to "Love your fellow as yourself." His failure to adequately deal with this question led him to the vexing question of the sad state of the exile, i.e., the condition of the Jewish community, a subject that had concerned him for many years.[79]

Inspired by Bahya ibn Pakuda's *Ḥovot ha-Levavot* and Ephraim Lunshits' *Olelat Ephraim,* Wetzlar shifted the focus of his efforts from attempting to explain the concept of "Love your fellow as yourself" to the more practical concern of how to implement this central commandment in his own life. He would fulfill this commandment by reminding his brothers and sisters of the reasons for the sad state of the exile in order that they might make improvements and thereby bring the redemption closer.

---

[76]Gries, *Hanhagot,* pp. 59-61.
[77]Turniansky, *Sefer Masah u-Meribah,* p. 132f.
[78]Erik, M. *Di Geshikhte fun der Yidisher Literatur fun die Elste Zeiten bis der Haskole Tekufe* (repr. New York, 1979), p. 247.
[79]L.B., p. 15b f.

He cites approvingly a parable from the writings of R. Ephraim Lunshits who compares Jews who are not concerned about the sad state of the exile to drunkards who sit in their house happily getting drunk while the house is burning down around them. They go on drinking as if nothing is happening.[80] His purpose in trying to rouse his fellow Jews out of what he perceives as their drunken stupor is not to chastise them, but to help them by indicating the shortcomings of society and recommending improvements which he thinks will lead to the shortening of the exile.[81]

Lunshits may also have been the inspiration for Wetzlar's thematic division of the second part of the *Libes Briv,* which begins with chapter 11, into sections titled *Torah, Avodah* and *Gemilut Ḥasadim.* The fourth part of Lunshits' *Olelat Ephraim* is divided into these three subdivisions and the whole section is titled *Amudei Olam.* This is also the title given to the whole *Libes Briv* work in three of the manuscripts.[82] Wetzlar does not credit Lunshits but merely cites the original Rabbinic source, *Pirke Avot* 1:2, "the world stands on three things, *Torah, Avodah,* and *Gemilut Ḥasadim.*" His method will be to examine the ways in which these three pillars are treated in his community and to offer suggestions for improvement in these three fundamental areas which he believes will lead to the redemption of the people.

Wetzlar emphasizes that what he is writing is based on his own experience and is not merely repeating conventional pieties. There is no reason to doubt Wetzlar's statement, "I only want to write about what I have actually seen, heard, and experienced in our times.[83] However, it is only the experience of one person in one place. In addition, Wetzlar is by no means the first author to deal with these issues, nor are his criticisms and suggestions always original. He is part of a long and venerable tradition, as he himself points out at every opportunity. I shall attempt to provide the views of other authors in the early modern period on the themes discussed which support Wetzlar or present differing perspectives.

Torah

The first pillar, Torah, encompasses both the study of Torah, i.e. Jewish education on all levels, from the most elementary to the most advanced, and how that education is put to use. His analysis of the pillar of Torah may be divided into six areas: 1) elementary education; 2) adult

[80]L.B., p. 44a f. The parable is found in *Siftei Da'at,* Introduction.
[81]L.B., p. 18a.
[82]JTS Ms. 2333; B.L. Or. 10668 (Gaster 117); B.L. Or. 10086/2 (Gaster 509).
[83]L.B., p. 21a.

education of householders; 3) professional scholars; 4) the study of Kabbalah 5) the study of philosophy; 6) the education of women.

1. Elementary Education

Wetzlar begins his critique of elementary education with the plight of poor Jews living in the countryside and small villages who cannot afford to hire tutors for their children. These people are grateful when their children able to pray, read and write. They have a simple faith in God, but know virtually nothing about Jewish belief and practice. He places the blame for this deplorable condition squarely at the feet of the communal and national leaders whose only interest in ordinary people are the taxes that can be extracted from them. The rabbis are also partially to blame, according to Wetzlar. Many of them are insufficiently concerned with the education of children. They are concerned only with activities which generate income, such as performing weddings. They are also very diligent in examining ritual slaughterers and collecting fees for their certification, but are unconcerned with examining the competence of elementary teachers or raising funds to support the teaching of Torah.[84] He also castigates wealthy members of the community who can afford to help others pay for their children's education, but refuse to do so, even when approached for aid.[85] R. Jacob Emden, his contemporary, shares Wetzlar's negative view of Jewish communal leadership. He refers to them as, "the insolent wealthy of the generation, the leaders of Sodom who rule over a poor people."[86]

R. Elhanan Kirchan[87] and R. Joseph Stadthagen,[88] writing a generation before Wetzlar, also deplored the poor educational level of Jews living in villages. However, they placed the blame on the villagers themselves, who were not interested in teaching their children more than the basics.

The question of communal support and supervision of education raised by Wetzlar is complicated and it is difficult to decide whose perception is the more accurate. There are communal ordinances which

---

[84]Cf. Schohat, *Ḥilufei*, p. 101f. for several contemporaries who support Wetzlar's views. One notable example cited by Schohat is R. Ezekiel Katzenellenbogen who said about himself that the primary aspect of his rabbinate is *not* the spread of Torah.

[85]L.B., p. 21Aa.

[86]*Mitpaḥat Sefarim* (Lvov, 1871), p. 105.

[87]In his book, *Simḥat ha-Nefesh.* Quoted by S. Assaf, *Mekorot,* Vol. 4, p. 103. On Kirchan and his book, see J. Shatzky's introduction to his edition of the *Simḥat ha-Nefesh* (New York, 1926).

[88]In his book *Divrei Zikkaron.* Quoted in S. Assaf, *Mekorot,* Vol. 1 pp. 169-173. This is an important source which deserves further study.

make the community responsible for the education of all children. The ordinances of Worms[89], Frankfurt am Main[90] and Metz[91] are examples. Similarly, there are communal and organizational ordinances which prescribe the supervision of elementary teachers by rabbis and communal leaders.[92] However, there are several issues that must be considered. First, these ordinances apply to specific communities and different communities and regions had different practices.[93] Secondly, the economic decline of the early eighteenth century made it more difficult to maintain these services.[94] The sense of economic difficulty and decline was felt by contemporary Jews. Christian missionaries report that Jews told them that in previous generations Jews had studied Torah, but now earning a living was very difficult and there was no time to study.[95] Additionally, the existence of ordinances tells us little about whether they were enforced in any given time or place. Thus, Wetzlar's critique cannot be dismissed. His observations may be an accurate reflection of conditions in his area. A significant contemporary support for Wetzlar's position is the statement by R. Judah ben Ezekiel Katz who lived in Altona in the 1740's that the communal leaders did not watch over the education of the children of the poor.[96]

Wetzlar also criticizes many people, in all social classes and communities, who can afford to hire teachers for their children, but who choose to have them taught only the most basic Jewish skills in the belief that this is sufficient. Here too, he finds the cause of the problem to be a failure of leadership, as in the previous case.[97]

Other authors present a somewhat different picture. R. Jehiel Michal Epstein lamented that many people did not want to teach their children more than the basic Jewish skills, because they felt it was more important to teach children practical skills which would enable them to earn a living. Learning French or German was a higher priority than studying Torah. It is also noteworthy that Epstein found it necessary to defend the study of Torah against the charge that scholars are poor and given little respect.[98] R. Zevi Hirsch Koidanover also spoke about the neglect of

---

[89]Cf. S. Assaf, *Mekorot*, Vol. 4, p. 62f.
[90]Ibid., p. 64f.
[91]Ibid., p. ix.
[92]Ibid., Vol. 1, pp. 189-191.
[93]Ibid., Vol. 4, p. viii.
[94]H. Pollack, *Folkways*, p. 66 n. 113, cites a number of sources which speak of a decline in support for education.
[95]Schohat, *Ḥilufei*, p. 90. The reality of this decline has been documented by J. Israel, *European Jewry in the Age of Mercantilism 1550-1750* (Oxford, 1989), chap. 10.
[96]Schohat, *Ḥilufei*, p. 129.
[97]L.B., p. 21Ab.
[98]*Derekh ha-Yashar le-Olam ha-Ba* (Frankfurt a.M., 1704), pp. 4b-6b.

Torah study in favor of the study of French and German.[99] R. Joseph Stadthagen pointed to the emphasis on business skills as a reason for the neglect of Torah study.[100] It is possible to cite other examples which indicate that in this case Wetzlar was overly one sided in ascribing blame for this problem to a failure of leadership.[101]

Another of Wetzlar's concerns is the educational curriculum of children who are not destined to become scholars. After completing the basic curriculum of humash with Rashi's commentary, reading the prayerbook, and writing, it was common to teach children *Ein Ya'akov.* He finds that the teacher usually knows little more than the literal meaning of the text which he transmits in a similarly literal manner to the students. Wetzlar is strongly opposed to the teaching of *Ein Ya'akov* for two reasons. First, he indicates that the *aggadah* contains many "secrets of the Torah," i.e., esoteric matters which cannot be understood literally. This leads to a misunderstanding of the *aggadah* and a distorted view of Judaism.[102] His second reason is related to this misunderstanding. He tells that he has often heard Christian scholars and nobles mock and ridicule Jewish beliefs. When he tried to defend Judaism he was told that they heard these absurd things from Jews, even citing the Jews by name from whom they heard these stories.[103]

Both Yekutiel Blitz and Joseph Witzenhausen, each of whom published a Yiddish translation of the Bible in Amsterdam in 1679,[104] express concerns similar to Wetzlar. Both write about the reasons which led them to translate the Bible into Yiddish without midrashic embellishment in their respective introductions. They specifically mention the *Ẓe'enah u-Reenah* as the best known example of a translation with midrashic embellishment and the confusion it causes through its indiscriminate mixing of biblical text with rabbinic *aggadah* and *midrash.* More unusual and interesting is their concern with Christian reactions. Blitz complains that Christians make fun of Jews and their knowledge of the Bible,[105] while Witzenhausen argues that as a result of teaching the

---

[99]*Kav ha-Yashar* (Frankfurt a.M., 1705), chap. 82.
[100]Schohat, *Ḥilufei,* p. 61.
[101]Schohat, *Ḥilufei,* pp. 124-128.
[102]Wetzlar repeats many of the same arguments and illustrates his point with a concrete example in his discussion of the *Ẓe'enah u-Re'enah,* in the section on the education of women.
[103]L.B., p. 22a f.
[104]For the background to these two translations see, L. Fuks, "Ha-Reka ha-Ḥevrati veha-Kalkali le-Hadpasat Shnei Tirgumei Tanakh be-Yiddish be-Amsterdam Samukh le-Shenat 1680" *Gal-Ed* 1 (1973), pp. 31-50; M. Aptroot, "Blitz und Witzenhausen: Naye Aspecten fun an Alten Konflikt" *Oksforder Yidish* 1 (1990), pp. 3-38.
[105]S. Assaf, *Mekorot,* Vol. 1, p. 153.

biblical text through the filter of *midrash* Christians laugh at Jews and are assured that Jews falsify the Torah.[106] Christian reactions to Judaism and Christian-Jewish relations are an important theme in the *Libes Briv* and will be discussed at greater length below.

Wetzlar does not merely criticize the existing educational system, but presents positive alternative suggestions to reform Jewish education. He suggests that elementary teachers read the text of the *ḥumash* with their students and translate the words before dealing with the concepts. This way the students will learn the meaning of specific words and it will also aid the understanding not only of the *ḥumash*, but also the prayers and other things they will study later. He assures his readers that he has had much personal experience with this method and it is quite successful.[107]

His second suggestion is the teaching of *Mishnah* in place of *Ein Ya'akov*. He particularly recommends those tractates which relate to daily life and practice, such as *Berakhot* and *Shabbat*. He argues that as a minimum the student will learn many useful laws and become a better Jew.[108]

The first two proposals are in keeping with suggestions made by many educational reformers prior to Wetzlar. His third recommendation is more novel. He urges the study of Maimonides' thirteen articles of faith. He mentions Abraham Jagel's catechism *Lekaḥ Tov*[109] as a most suitable work to study the thirteen principles and asks his brothers to insure that every child learn this book by heart in order that they know what they are supposed to believe. Here too, his motivation is the response of Christians to Jewish presentations of their beliefs.[110]

Wetzlar then turns to the education of the potential scholar. Children who show scholarly potential are rushed through the basic curriculum,

---

[106]Zinberg, *History*, Vol. 6, p. 131.
[107]L.B., p. 48a.
[108]L.B., p. 51b f.
[109]Abraham Jagel's *Lekaḥ Tov* is a fascinating work. It is the first Jewish book written in the form of catechism, i.e., in question and answer format, using Maimonides' thirteen articles of faith as the underlying text. It was first published in Venice, 1595 and was conceptually based on the Catholic catechism of Peter Canisius. Between 1595 and 1749, when the *Libes Briv* was written, it went through 17 editions and was translated into Yiddish, German, Latin and English. Many editions were bilingual. It is noteworthy that two of the editions mentioned by Wetzlar were by Christian scholars.

The basic study of the *Lekaḥ Tov* is S. Maybaum, "Abraham Jagel's Katechismus *Lekach Tob" Zehnter Bericht ueber die Lehranstalt fuer die Wissenschaft des Judentums in Berlin* (Berlin, 1892), pp. 1-18. Maybaum demonstrates Jagel's dependence on Canisius, but does not deal with the subsequent history of the work. The most recent study of Jagel is D. Ruderman, *Kabbalah, Magic and Science* (Cambridge, 1988). However, Ruderman has no significant discussion of the *Lekaḥ Tov*.
[110]L.B., p. 52b.

given a brief introduction to *Mishnah* and pushed to the study of Talmud as quickly as possible. The rationalization is that the child can study Bible, *Mishnah,* and other genres of religious literature later, at their leisure. His only suggestion is for these students to first study those tractates which relate to *Shulhan Arukh, Oreḥ Ḥayyim.* He also mentions approvingly the educational proposals made by R. Hayyim Yair Bacharach a generation earlier.[111] He is aware of the long standing opposition to the study of *ḥillukim,*[112] but does not want to enter the fray on this issue. He mentions his own positive experience during his studies at the yeshiva of Prague under R. Abraham Broda, and that he found it useful. He does indicate that the study of *ḥillukim* was not central and was studied only during the first part of the semester.[113]

Wetzlar's educational reforms are an integral part of a history of educational reform and social criticism which begins with the Maharal of Prague and continues through several generations of significant figures associated with Prague.[114] Many other rabbis and scholars also expressed concern and suggested reforms, but they do not seem to been effective in reforming the educational system.[115] The comment of R. Joseph Yuspa Hahn is indicative. He writes, "The Maharal writes about educational reforms in his book *Gur Arye,* but I have not seen anyone who follows them."[116]

2. Householders

Wetzlar's critique of education extends to graduates of yeshivas and the continuing education of adults. The graduates of yeshivas may be divided into two categories, those who use their learning professionally and those who earn their living in other ways. He finds that the curriculum of the yeshiva is designed to produce professional scholars and rabbis. He has no objection to this since there is a need for rabbis, judges, and heads of yeshivas. However, he finds there is insufficient

---

[111]*Ḥavvat Yair,* responsum 123.
[112]Cf., H.Z. Dimitrovsky, "Al Derekh ha-Pilpul" *Salo Baron Jubilee Volume* (Jerusalem, 1975) Vol. 3 (Hebrew Volume), pp. 111-181. He discusses the history of the controversy at length.
[113]L.B., p. 53a.
[114]See below for a discussion of the influence of the Prague school on Wetzlar.
[115]Much material on educational reform in this period has been collected. S. Assaf *Mekorot,* Vols. 1 and 4 and M. Guedemann, *Quellenschriften zur Geschichte des Unterrichts und der Erziehung bei den deutschen Juden* (Berlin, 1891) are valuable anthologies of source material. See also, I. Fishman, *The History of Jewish Education in Central Europe from the End of the Sixteenth to the End of the Eighteenth Century* (London, 1944). Fishman tends toward the apologetic. He only cites positive information about Jewish education. Negative data is not cited.
[116]*Yosef Omez* (Frankfurt a.M., 1928), p. 284.

concern with the continuing education of those yeshiva graduates who do not become professional scholars.[117]

The yeshiva graduates who do not use their learning to earn a living can be divided into two basic categories. As Wetzlar puts it, those who give their wife a *ketubah* and a divorce to the Torah and those who try to continue their studies after marriage and entry into business. He finds that the first group has no carryover from their studies into their life. They forget everything they learned. They are the most arrogant people, concerned only with their own enrichment. They are unethical in their business dealings and if successful, become the most corrupt members of the community.[118] Should they fail in business, they see no alternative but to flee from their debts. Wetzlar places part of the blame for this situation on the general economic climate, which he believes has declined significantly in his day.[119] He contrasts this deplorable situation to that of the Sephardi Jews whose educational curriculum is much more positive and whose economic situation is similarly better.[120]

The situation of those householders who continue their studies after marriage is better, but still far from ideal. They make an effort, but Wetzlar questions the efficacy of their study. He emphasizes that his remarks are based on personal observation and experience. The young householder who wishes to continue his studies is advised to study Talmud and many larger communities established societies for the study of Talmud (*Ḥevra Shas*).[121] Wetzlar questions whether this is indeed the best subject for study. He tells of friends who were members of such societies. It was his experience that they could not read Hebrew properly, but mumbled their prayers and grace after meals. They spent many hours engaged in casuistic Talmudic argument, but nothing came of their study. He tells of asking his friends about the benefits of their studies. The questions are a reflection of his own agenda. What repair did they find for their souls? What laws did they learn in order to fulfill the commandments of the Torah? What ethics did they learn? Could they defend the faith of Judaism in their relations with Christian nobles and

---

117 L.B., p. 24b-25b.

118 R. Ephraim Lunshits' critique of the wealthy oligarchy is even harsher than Wetzlar's. It is also noteworthy that Lunshits, like Wetzlar, came from a poor background and later became successful. See, H.H. Ben Sasson, "Osher ve-Oni be-Mishnato ha-Mokhiah R. Ephraim Ish Lunshits" *Zion* 19 (1954), pp. 142-166.

119 See above, n. 95.

120 L.B., p. 24a.

121 On the history of study groups, see A. Schohat, "Ḥevrot Limud be-Meot 16-18 be-Erez Israel, Polin-Lita, ube-Germania" *Mekhkarim* (Haifa, 1982), Vol. 1, pp. 214-240, esp. 236-240; A. Farine, "Charity and Study Societies in Europe of the Sixteenth – Eighteenth Centuries" *Jewish Quarterly Review* 64 (1973), pp. 16-47, 164-175.

scholars? He relates that the only answer he received to his inquiries was silence.[122] Wetzlar's contemporaries, R. Jacob Emden and R. Jonathan Eybeschuetz, expressed similar concerns.[123]

Relying on two responsa by R. Hayyim Yair Bacharach,[124] Wetzlar recommends a program of Talmud study which emphasizes the study of those tractates which have practical application in conjunction with the relevant sections of the *Shulḥan Arukh.* He emphasizes the study of practical *halakhah* which will help one live as a religious Jew. His stance in this area is conservative. He urges the study of *halakhah,* even *Yoreh Deah,* and mentions how he found it helpful on a number of occasions. Yet, he urges householders not to decide *halakhic* questions on their own, unless it is absolutely necessary because no rabbi is available. Wetzlar himself boasts that he never decided even the most obvious *halakhic* questions. He implies that he had the knowledge, but chose not to decide, because he saw himself as a householder and not a rabbi.[125]

He also recommends the study of grammar and ethical works, mentioning the *Ḥovot ha-Levavot* as particularly worthy of study. Here too, he buttresses his recommendation with citations from earlier authorities.[126] Wetzlar mentions the earlier existence of a society in Frankfurt which studied the meaning of the prayerbook, and recommends the revival of this custom.[127]

Wetzlar admits that while some people were swayed by his arguments, many others were not. They quoted at him the Talmudic statements, "Whoever studies *halakhot* every day is assured that he has a share in the world to come"[128] and "God has only the four ells of *halakhah* in this world."[129] This mechanistic understanding of Torah study led to a situation where these people, believing themselves certain of their share in the world to come, would violate and disregard the other commandments thereby bringing the Torah into disrepute among common people.

---

[122]L.B., p. 26a.
[123]Schohat, "Ḥevrot", p. 236f.
[124]*Ḥavvat Yair,* responsa 123 and 124.
[125]L.B., p. 54b.
[126]L.B., pp. 26a, 56b f. R. Manoah Hendel (late 16th cent.) mentions in his commentary to the *Ḥovot ha-Levavot* that he led a study group which studied this work. Cf., J. Elbaum, *Petiḥot,* p. 146 n. 199.
[127]L.B., p. 48a. The study group to which he alludes was started by Rabbi Isaiah Horowitz and continued by his son, R. Sheftel Horowitz. Cf., *Vave ha-Amudim* (Amsterdam, 1698), chap. 10. On the study groups in Frankfurt see also, Schohat, "Ḥevrot", p. 220f.
[128]B. *Niddah,* 73a.
[129]B. *Shabbat,* 98b.

Common people also had their parallel argument. They quoted the statement, "Everyone who reads *Pereq Shirah* everyday is assured a place in the world to come."[130] Wetzlar points out that this was not the original meaning of this passage. The tone of his rebuke to the common people is much gentler than his response to the scholars. The common people only misled themselves, but the scholars misled both themselves and others.[131]

3. Professional Scholars

The pillar of Torah is also undermined by many of the scholars who misuse their learning to earn a living. Wetzlar divides this group into four broad categories. The first category is scholars who specialize in the study of the talmudic tractates and halakhic works relating to *Ḥoshen Mishpat,* the section of the *Shulḥan Arukh* which deals with torts and business law. They justify this interest by citing the talmudic passage, "He who wishes to become wise should occupy himself with the laws relating to monetary matters."[132] However, their real reason is not wisdom, but clients. The would hire themselves out as advocates or "lawyers" to wealthy people involved in legal disputes before Jewish courts. Wetzlar relates an incident in which he was peripherally involved where one of the litigants brought in such an advocate who tried to pervert justice to benefit his client.

Wetzlar refers his readers to the important discussion of this problem by R. Hayyim Yair Bacharach in his *Ḥavvat Yair.*[133] The low level of Jewish courts and judges during this period were also criticized by a number of Wetzlar's contemporaries, among them R. Jonathan Eybeschuetz who criticizes advocates who defend their clients, regardless of whether they are right or wrong.[134]

The second category are those young scholars who have parents or in-laws rich enough to purchase a rabbinical position for them. He does not want to write about this abuse in detail because it is so widespread and well known that he can add little to the discussion. Furthermore, he finds the problem so personally painful that he can barely bring himself

---

[130]This statement is quoted in J. Albo, *Sefer Ikkarim,* Book 3, Chap. 1. I. Husik, in his edition of the *Sefer Ikkarim* (Philadelphia, 1929), Vol. 3, p. 9 n. 1, cites S. Baer *Seder Avodat Israel* (Roedelheim, 1868), p. 574 n, that there is no such statement in Talmud or Midrash. Baer cites this passage in *Sefer Ikkarim* as the earliest reference to this statement. *Pereq Shirah* is a short anonymous tract containing a collection of hymnic sayings in praise of the creator.

[131]L.B., p. 26a f.

[132]B. *Baba Bathra,* 175b.

[133]S. Assaf, *Mekorot,* Vol. 1, p. 126f. quotes the relevant passage.

[134]Schohat, *Ḥilufei,* pp. 73f., 102.

to write about it, not even to write lamentations. He adds as a postscript that these young rabbis so blind the communal leaders, with their arrogance and insolence, that if an honest scholar should venture to protest he would be dismissed as old fashioned and even branded an ignoramus.[135]

Wetzlar follows up this discussion with a long digression, an analysis of a Talmudic passage which is a further indictment of these arrogant young rabbis.[136] The time and effort that Wetzlar devotes to this issue leads me to suspect that the "honest scholar" whose shabby treatment Wetzlar laments may be himself. The purchase of rabbinical office or the procurement of rabbinical office through nepotism was a widespread and longstanding problem in both Germany and Eastern Europe. It was commented upon by many of Wetzlar's predecessors and contemporaries.[137]

Many of those who did not have the financial resources or family connections to obtain a rabbinical position became tutors or private spiritual advisors to wealthy individuals. Wetzlar's concern is that many of these tutors and advisors decided halakhic questions which were beyond their competence, leading others astray.[138] Wetzlar's contemporary, R. Jacob Emden, had problems with such a "private rabbi" when he was the rabbi in Emden.[139] R. Joseph Stadthagen and R. Jehiel Michal Epstein both report that teachers in smaller communities often assumed rabbinic responsibilities including deciding halakhic questions, some voluntarily and others at the insistence of their employers.[140]

Wetzlar's critique is not entirely negative. He does not condemn all scholars nor does he see all learning as leading to abuse. He writes with great sympathy about the poor honest scholars who must give lessons and teach in a less than ideal situation because of their own poverty.[141] R. Jacob Emden expresses similar sentiments with regard to the honest scholars who must earn their living in this manner.[142]

Financial need as a mitigating factor occurs several times in the *Libes Briv* and plays a role in Wetzlar's discussion of the fourth group of

---

135L.B., p. 29b f.
136L.B., p. 31a.
137Schohat, *Ḥilufei*, p. 93f; S. Assaf, "Korot ha-Rabbanut" *Be-Ohalei Ya'akov* (Jerusalem, 1943), p. 37ff.; H.H. Ben Sasson, *Hagut ve-Hanhagah* (Jerusalem, 1960), pp. 221-228; S.W. Baron, *The Jewish Community* (Philadelphia, 1942), Vol. 2, p. 92ff.
138L.B., p. 28b.
139Schohat, *Ḥilufei*, p. 97.
140Schohat, *Ḥilufei*, p. 96; Assaf, *Mekorot*, Vol. 1, p. 169f.
141L.B., p. 27a.
142Schohat, *Ḥilufei*, p. 107f; Idem. "Ḥevrot", p. 234.

scholars, those who try to earn a living through the sale of books they have written. This category is divided into two groups. The first merely publish books that are not necessary, since they are overly advanced for ordinary readers, but are of little benefit to scholars. He has a measure of sympathy for those who do this out of financial need.[143] R. Jacob Emden had a somewhat harsher view of authors who try to earn a living from their books. They lower their honor and that of the Torah. They seek rich patrons and many approbations to increase their own pride and to generate publicity. For Emden, they aspire to the crown of Torah which they do not deserve.[144]

The second group of scholars, those who publish books which contain lies and falsehoods are a more serious concern. He is also very critical of the rabbis who give approbations to these harmful books, apparently without carefully examining them. He does not want to cite specific examples out of respect for the rabbis who were deceived into giving their approbation.[145] He cites one specific example of a Kabbalistic book which received approbations from several of the greatest rabbis of the day, which, according to Wetzlar, was a Sabbatean tract. He cites specific pages in which it explicitly says that Sabbatai Sevi was the Messiah. Again, out of respect for the rabbis involved he does not want to name the book.[146]

4. Kabbalists

The last group of scholars Wetzlar considers are the kabbalists. The book he cited which named Sabbatai Sevi as the Messiah was an example of the problems surrounding the study of Kabbalah. He blames the whole Sabbatean episode on the "modern kabbalists," young men and unmarried youths who studied Kabbalah without proper preparation and without teachers. He warns his fellows to beware of people who call themselves kabbalists. His reticence with regard to Kabbalah is fully understandable in light of the controversies surrounding Kabbalah and Sabbatianism in the first half of the eighteenth century.[147]

Wetzlar is not opposed to the study of Kabbalah in principle. He agrees with R. Isaiah Horowitz, his son R. Sheftel Horowitz, and R. Joseph Delmedigo of Candia who recommended the study of Kabbalah.

---

[143]L.B., p. 29a.

[144]Schohat, *Ḥilufei*, p. 233.

[145]L.B., p. 29a. The practice of giving approbations without carefully examining the book involved was widespread during the eighteenth century. Cf., E. Carlebach, *The Pursuit of Heresy* (New York, 1990), pp. 190, 267f.

[146]L.B., p. 32a.

[147]On the Sabbatean controversy during the first half of the eighteenth century, see Carlebach, *Pursuit*.

However, he is careful to mention that these authorities insist on a number of prerequisites for the potential student of Kabbalah. It is difficult for the ordinary person to meet the intellectual prerequisites and even more difficult to find a proper teacher. Therefore, the best advice for an ordinary person is to abstain from the study of Kabbalah. Similar sentiments were expressed by R. Jehiel Michal Epstein in his edition of the prayerbook.[148] He recommends throughout his commentary that the kabbalistic prayers be recited only by scholars and kabbalists and urges ordinary people to abstain from reciting these prayers.[149]

Wetzlar cites R. Hayyim Yair Bacharach, a great scholar who was clearly versed in Kabbalah, but who publicly disavowed his knowledge as an exemplar. He mentions Bacharach's important responsum on the recitation of the kabbalistic formula, "For the sake of the unification of the Blessed One," where Bacharach denied knowing the meaning of this formula and disavowed knowledge of Kabbalah.[150] He also cites R. Isaac Arama as an earlier example of an authority who disavowed knowledge of Kabbalah, but whose writings belie this disavowal. Wetzlar's attitude toward Kabbalah was typical of his period.[151]

5. The Study of Philosophy

Wetzlar was very much in favor of the study of medieval philosophical and ethical literature. The works most often cited and recommended by Wetzlar are the *Hovot ha-Levavot, Sefer Ikkarim,* and *Akedat Yiẓḥak.* He is careful to indicate that the study of one or more of these works was recommended by important authorities like Maimonides, R. Isaac Luria, and R. Isaiah Horowitz. R. Zevi Ashkenazi, R. Jacob Emden's father, also recommended the study of the same three works.[152] He mentions that many people were opposed to the study of philosophy, but dismisses them as not truly understanding the nature of philosophy.[153] The strictures of R. Hayyim Yair Bacharach are explained away as referring only to youths who have not "filled their bellies" with Talmud and codes. However, householders who have mastered these

---

148 *Seder Telilloh Derekh Yesharah* (Frankfurt, a.M., 1697).
149 Piekarsz, "Vegn Yidishism", p. 170.
150 For an analysis of Bacharach's attitudes see, I. Twersky, "Law and Spirituality in the Seventeenth Century: A Case Study in R. Hayyim Yair Bacharach" *Jewish Thought in the Seventeenth Century,* ed I. Twersky and B. Septimus (Cambridge, 1987), PP. 447-467.
151 Cf., M. Idel, "Perceptions of Kabbalah in the Second Half of the 18th Century" *The Journal of Jewish Thought and Philosophy* 1 (1991), pp. 55-114.
152 Assaf, *Mekorot,* Vol. 1, p. 211.
153 L.B., p. 60a.

fundamental texts could do no better than study philosophical and ethical works.[154]

Wetzlar's strong defense of philosophy and its importance in strengthening Jewish faith is in sharp contrast to the views of his contemporary R. Jacob Emden who saw philosophy as a stumbling block to faith. Emden warned people not to be deceived by the evil inclination who entices people by wrapping himself in the *talit* of the pious scholar, for man will not attain fear of heaven through the study of philosophy.[155] R. Jehiel Michal Epstein also recommended staying away from philosophy in his *Kiẓur Shaloh.*[156] The study of philosophy was at the center of a major controversy at the end of the sixteenth and beginning of the seventeenth century, the period of the so called "Ashkenazi Renaissance."[157] It is noteworthy that J. Elbaum concludes that the primary sources for the dissemination of philosophical ideas in the period after the controversy, when the study of philosophy was suppressed, were the works of R. Joseph Albo and R. Isaac Arama,[158] both of which were central for Wetzlar. While Epstein and Emden were more in line with the dominant mood of traditional society, Wetzlar's attitude also had its adherents. With regard to this issue Wetzlar was closer to proto-*maskilim* like Israel Zamosc.[159] The publication of Maimonides' *Guide of the Perplexed* in 1742, the first time in almost two centuries, was in many respects a watershed in the renewed interest in medieval philosophy.

6. Education of Women

Wetzlar is very concerned about the lack of Jewish educational opportunities for women and girls. The text most often cited as justification for not teaching Torah to women and girls was the Talmudic passage, "Whoever teaches his daughter Torah, it is as if he taught her *tiflus.*"[160] He devotes several pages to a detailed analysis of the word *tiflus* and its use in the Bible to demonstrate that it does not mean what is implied to it. His second argument is that the "Torah" referred to in this Talmudic passage is the "Oral Torah" and not the "written Torah," buttressing his view with Ben Azzai's statement in the same Talmudic

---

[154]L.B., p. 58b; Twersky, "Law and Spirituality", op.cit.
[155]Schohat, *Ḥilufei,* p. 232; Assaf, *Mekorot,* Vol. 1, p. 208.
[156]Amsterdam, 1722, p. 82b.
[157]For the history of the controversy, see Elbaum, Petiḥot, pp. 154-182.
[158]Ibid., p. 182 n. 115.
[159]On Zamosc and his thought see, E. Schweid, *Toldot ha-Hagut ha-Yehudi be-Et ha-Hadashah: Ha-Meah ha-Tesha Esreh* (Jerusalem, 1978), p. 111ff.
[160]B. *Sotah,* 20a. Cf., Assaf, *Mekorot,* Index, s.v. daughters, education of, for a list of authors who base themselves on this Talmudic passage.

discussion, "One is required to teach one's daughter Torah."[161] His last argument is logical. How can women refrain from transgressing the negative commandments, which all authorities agree they are obligated to do, if they do not know what they are? Ideally, Wetzlar would like to see women being taught the Oral Torah but will settle for the teaching of the written Torah.

He concludes his thoughts on the teaching of Torah to women with a sharp polemic against scholars who will not allow women and girls to learn Hebrew but do allow the teaching of foreign languages, such as French and Italian, which leads to greater intimacy with gentiles.[162] Wetzlar is happy that he had found an ally in R. Jacob Emden who made a similar argument about the education of women in his prayerbook[163] which was published as Wetzlar was writing the *Libes Briv.*[164]

Was the situation as bleak as Wetzlar describes? There is evidence that the education of women is a more complicated question than Wetzlar would lead us to believe. The most famous example which would seem to contradict Wetzlar is Glueckel of Hameln.[165] She mentions in her *Memoirs* that her father taught his children both religious and secular subjects. However, S. Schechter comments on this, "We may also assume that she knew sufficient Hebrew to read her daily prayers and to understand various familiar phrases and terms, which became almost a part of the Judengasse. But we doubt whether she was ever able to read a Hebrew book with ease."[166] H. Pollack cites a number of primary and secondary sources which suggest that women had more educational opportunities than is commonly assumed.[167] As with many other issues raised by Wetzlar, the important question of women's education in this period must await more detailed study before any conclusions can be reached. Wetzlar is describing his own experience, but in this case we cannot say that it reflects the condition of Jewish society as a whole.

---

[161]B. *Sotah,* 20a.

[162]R. Zvi Hirsch Koidanover, in his *Kav ha-Yashar,* chap. 82, also polemcizes against the teaching of foreign languages. R. Jacob Emden was also opposed to teaching foregn languages, cf., Assaf *Mekorot* Vol. 1, p. 208.

[163]*Siddur Shaarey Shamayim* (Altona, 1747).

[164]L.B., p. 50a f.

[165]Though she is the most famous woman author during the early modern period, she is not the only one. Cf., S. Niger, "Di Yidishe Literatur un di Lezerin" *Bleter Geshikhte fun der Yidisher Literatur* (New York, 1959), pp. 81-92, gives a list of known female authors.

[166]"The Memoirs of a Jewess of the Seventeenth Century" *Studies in Judaism* Second Series (Philadelphia, 1908), p. 138f.

[167]*Folkways,* pp., 63f., 242f. nn. 87-93.

As a corollary to his discussion of the education of women, Wetzlar criticizes the continued popularity of the *Ẓe'enah u-Reenah,* the Yiddish translation of the Torah which intermingles rabbinic material into the text. In place of the *Ẓe'enah u-Reenah* Wetzlar recommends the biblical translation of R. Yekutiel Blitz, a translation which has no rabbinic elaborations. The Blitz translation and that of R. Joseph Witzenhausen which follows the same philosophy, were both produced as a direct response to critiques of the *Ẓe'enah u-Reenah* similar to Wetzlar's.[168] Despite many critiques, the *Ẓe'enah u-Reenah* remained the most popular work written in Yiddish. Over 210 editions have appeared from the first edition until the present.[169] On the other hand, the Blitz translation was published only once in its entirety.[170] The Witzenhausen translation was reprinted once in a Christian multilingual Bible.[171]

Avodah

The second pillar is *Avodah,* divine service. Wetzlar begins his analysis with a statement that serving God is mandated in the Bible and the accepted form of service is through prayer. This concept is so universally accepted in Judaism that Wetzlar feels no need to prove this assertion with Rabbinic proof texts. However, he finds it necessary to refute the assertion made by some Christians that divine service means animal sacrifice. The need for this digression was not theoretical, but was based on Wetzlar's own experience of having been often asked by Christians how Jews worshipped God in the absence of the Temple and animal sacrifices. The remainder of his discussion is devoted to the behavior of Jews during prayer in the synagogue and at home, and prayer in the vernacular. Later in the *Libes Briv,* he adds a long discussion of why the *Shir ha-Yihud* is not recited in many communities, a subject about which he has strong feelings.

Wetzlar's first concern is how Jews pray. He finds that Jews behave in a deplorable manner when they pray, both at home and in the synagogue. It is striking that the central motivation underlying this discussion is the negative response of Christians who had visited synagogues. Wetzlar writes that he heard hundreds of times from

---

[168]Schohat, *Ḥilufei,* p. 90; Zinberg, *History,* Vol. 6, p. 131f.
[169]*Encyclopedia Judaica* (Jerusalem, 1970), 16:967.
[170]It was never reprinted under Blitz's name. However, H. Liberman has discovered that Blitz's translation of the Prophets and Writings were reprinted twice, in 1798 and 1814 under the name *Ha-Maggid,* which is also the name of another early Yiddish Bible translation. Cf., "Di Zvei Iberdrukn fun Blitz's Tanakh Iberzetsung in Schmidt's Viener Drukerei" *Ohel RḤ"L,* Vol. 2, pp. 248-256.
[171]*Biblia Pentapla* (Wandsbeck, 1711).

Christians about the negative things they witnessed in their visits to synagogues.[172] Similarly, his brief discussion of how Jews behave when they pray at home was occasioned by the comments he read in a German-Yiddish missionary tract written by a priest in Prague.[173] Wetzlar is troubled that he cannot refute these accusations, but must agree that their negative comments are indeed correct. He castigates his fellow Jews and asks whether there can be a greater desecration of the Divine Name. He points out that this stands in sharp contrast to the behavior of Christians. He can only report on behavior in churches from hearsay, but has personally observed how Christians recite grace in a dignified and pious manner when they eat in inns and other public places.[174]

Wetzlar's critique of synagogue behavior is echoed by other authors. Aaron Samuel of Hergershausen states that *Tisha B'Av* is observed in the synagogue as if it were *Simḥat Torah*.[175] R. Jehiel Michal Epstein, expressing similar concerns, writes that Jews behave frivolously in the synagogue and forget that they are in the presence of the *Shekhinah*. He also echoes Wetzlar's concern about the negative impression made on Christians who visit the synagogue. It is a desecration of the Divine Name and leads Christians to say that Judaism is a religion without substance.[176] R. Elhanan Kirchan writes, "Most individuals attending the synagogue on the Sabbath also engage in discussing nonsensical matters and business affairs."[177] Many more examples can be cited of contemporary authors and communal ordinances which decry frivolous and negative behavior in synagogues.[178]

According to Wetzlar, one of the primary causes for negative behavior in synagogues is that very few Jews know what they are praying. He asks, "whether there are three people out of a thousand who

---

[172]Christian visits to the Jewish ghetto and synagogues were quite common during the eighteenth century. A fascinating example is the excerpt about a visit to a synagogue from Goethe's autobiography quoted in Pollack, *Folkways*, p. 12. Another interesting source are the eighteen travel reports by Swedish Christians in the 17th-18th centuries which mention visits to Jewish communities, collected by H.J. Schoeps. All of them mention visits to the synagogue to attend services or other religious ceremonies. Cf., *Philosemitismus im Barock* (Tuebingen, 1952), pp. 170-210.

[173]This is probably a reference to Franciscus Haslbauer S.J., *Gruendlicher Bericht Von dem Christenthum* (Prague, 1720-1722). For full bibliographical details, see O. Muneles, *Bibliographical Survey of Jewish Prague* (Prague, 1952), p. 68f., no. 237.

[174]L.B., p. 37a.

[175]Stein, "Liebliche Tefilloh", p. 59.

[176]*Kiẓur Shaloh*, p. 62a.

[177]*Simḥat ha-Nefesh*, Part 2, p. 17b (Shatzky ed.).

[178]Pollack, *Folkways*, p. 150ff.

know what they are praying? I do not want to write about women or girls, but men."[179] His solution to this problem is educational reform. His role model are the Spanish and Portuguese Jews and he cites R. Sheftel Horowitz and R. Shabbetai Bass as authorities who buttress his views.[180]

The educational reform Wetzlar advocates is a simple one. He recommends the adoption of the Sephardi practice of teaching children the translation of the prayers as an integral part of their elementary education. In addition, he reminds his readers of his earlier suggestion regarding greater emphasis on the study of the Hebrew language and grammar. If these reforms were instituted, they would lead to a better understanding of the prayers and more meaningful worship.[181]

His second suggestion concerns prayer in the vernacular for those who do not understand Hebrew. He finds that people are not allowed to pray in Yiddish, even if they do not understand Hebrew. The reason he was given is a Talmudic statement, "He who prays in Aramaic is not helped."[182] He dismisses this as ludicrous, for how can one say that God only understands one language, Hebrew. He argues the contrary, that many authorities forbid prayer in a language one does not understand. Again, he cites the Spanish and Portuguese Jews as a suitable role model.[183] Not only did they allow people to pray in Spanish or Portuguese, but prayerbooks were published in these languages.

What does Wetzlar mean when he speaks of prayer in the vernacular? The extent to which Jews prayed in the vernacular has long been the subject of controversy. Yiddishist scholars beginning with I. Zinberg argued that Yiddish occupied a more central place in religious life than has been generally accepted. Other scholars have argued that the evidence has been misinterpreted by these scholars for modern ideological reasons.[184] There are a significant number of Yiddish translations of *siddurim* and *maḥzorim,* both printed and in manuscript, going back to the fifteenth century.[185] In addition, there is the whole corpus of *Tekhina* literature, Yiddish prayers composed primarily for women. The Yiddishists point to the existence of these translations and

---

179L.B., p. 37b.
180Ibid.
181Ibid., p. 38a.
182A paraphrase of B. *Shabbat,* 12b.
183An early example of using *Sephardim* as a role model to advocate prayer in Yiddish is R. Isaac Sulkis's *Sefer Shir ha-Shirim* (Cracow, 1579). He argues that women should be allowed to pray in Yiddish and cites the practice of *Sephardi* Jews as an example. See, Shmeruk, *Perokim,* p. 53 n. 8.
184See above n. 70.
185For a bibliography of these Yiddish translations see, H. Dinse, *Die Entwicklung des jiddischen Schriftums im deutschen Sprachgebiet* (Stuttgart, 1974), pp. 184-190. See also the sources cited in Weinreich, *Geshikhte,* Vol., 3, p. 271f.

tekhinot as evidence that people prayed in Yiddish. M. Weinreich, the most recent advocate of this position, suggests that at least some congregants would pray in Yiddish while the congregation as a whole prayed in Hebrew.[186] In contrast, C. Shmeruk has argued that the evidence indicates that these translations were for personal study and were not used liturgically.[187] The fact that the collections of *tekhinot* were organized thematically and did not follow the order of the prayerbook is noteworthy and further supports Shmeruk's argument.[188]

The Yiddishists cite a second piece of evidence on behalf of their argument. There is a venerable tradition going back to the Talmud[189] which is reiterated by major medieval authorities that one should only pray in the language one understands.[190] R. Jehiel Michal Epstein was also concerned with this problem and spoke about it a number of times in his writings.[191]

H. Liberman offers an explanation in his analysis of Epstein's teachings. He indicates that there are two types of prayer, the liturgically ordained prayers of the prayerbook and personal prayers of petition. The classical rabbinic discussions of prayer in the vernacular relate to the second type of prayer and not the first type. All authorities agree that the liturgically ordained prayers must be recited in Hebrew. The argument is only concerning the second type, prayers of personal petition. The authorities who allowed prayer in the vernacular were talking about the second type of prayer.[192] The structure of the *tekhinot* collections and the anecdotal evidence of their role in Jewish life also support this argument.[193] In addition, an examination of the Yiddish prayers which are found in some *siddurim* and *maḥzorim* shows that they are all prayers of personal petition inserted in specific points of the service like the taking out of the Torah, the priestly blessing, or preparations for blowing the *shofar*, all considered auspicious moments for personal petition.

The most recent review of this question by David E. Fishman[194] also reaches no clear conclusion. It is possible to find sources, both medieval and early modern, which point to a variety of possible conclusions. The

---

186Weinreich, op. cit., Vol. 1, p. 264.
187Shmeruk, *Perokim*, p. 53.
188C. Weissler, "The Traditional Piety of Ashkenazic Women" *Jewish Spirituality* ed. A. Green (New York, 1987), Vol. 2, p. 249.
189E.g., B. *Sotah*, 33a.
190E.g., *Sefer Ḥasidim*, (Wistinetski ed.), para. 11, 1590; *Mishne Torah, Hilkhot Berakhot*, 1:6; *Shulḥan Arukh, Oreh Hayyim*, 101:4.
191E.g., *Kẓzur Shaloh*, pp. 43b, 53d-54a; *Derekh ha-Yashar le-Olam haBa*, chap. 31.
192"Bamerkungen", pp. 201-205.
193Cf., Weissler, "Traditional Piety".
194"Me-Koah Davnen Oif Yidish: A Bintel Metodologishe Bamerkungen un Neie Mekorim" *Yivo Bleter* N.S. 1 (1991), pp. 69-92.

extent to which people prayed in the vernacular and the circumstances in which this occurred needs further study. Wetzlar's position is that people who do not understand Hebrew should be encouraged to pray in Yiddish or any language the person understands. However, it would seem that this only refers to individuals and not to public communal prayer. Contrary to the arguments of the Yiddishists, there is no evidence in the sources for public communal prayer in any language other than Hebrew.

Wetzlar makes two additional suggestions to improve the pillar of *Avodah.* He asks the rabbis, communal leaders, and synagogue wardens to insure that order is maintained in the synagogue. Here, his argument is not based on his concern with Christian reaction. Instead, he points out that the great tumult which is characteristic of most synagogues does not allow for prayer with the proper spiritual intention (*kavannah*). Even the cantor who leads prayers becomes confused by the loud prayers of those who come in the middle of the service and begin their prayers from the beginning.[195]

His second suggestion concerns the recitation of the *Shir ha-Yiḥud.* The *Shir ha-Yiḥud,* an anonymous medieval poem divided into seven parts, one for each day of the week, was recited in many communities at the end of the morning service. After a long preamble which seeks to establish the integral nature of song as a component of worship, both in the Temple and the synagogue, he begins a lengthy polemic about the *Shir ha-Yiḥud* and why it is not recited in many communities.[196] He blames the rabbis for setting a poor example. Not only do they not order the cantor to recite this song, but often they do not participate in its recitation even when it is recited in the synagogue.

The recitation of the *Shir ha-Yiḥud* had been the subject of a long standing controversy.[197] R. Jacob Moellin (Maharil) the leading rabbinic authority in 15th century Germany opposed the Yiddish rhymed poetic translations of the *Shir ha-Yiḥud* because he felt that ignorant people thought they would fulfill their religious obligations through the recitation of these poems and were lax in the observance of other commandments.[198] A century and a half later, R. Moses Isserles (Ramoh) was opposed not only to the *Shir ha-Yiḥud,* but also *Yigdal, Ani Ma'amin* and similar statements of the articles of faith because he was opposed to the whole concept. His opposition was part of a larger controversy over

---

[195]L.B., p. 64b.
[196]L.B., pp. 66a-71b.
[197]A. Berliner, "Shir ha-Yiḥud" *Ketavim Nivḥarim* (Jerusalem, 1969), pp. 155-158. Berliner concludes that there never was a uniform custom concerning the recitation of the *Shir ha-Yiḥud.*
[198]*Sefer Maharil* ed. S.Y. Spitzer (Jerusalem, 1989), *Likkutim* no. 59, p. 626.

Maimonides' philosophical writings and the study of philosophy.[199] Wetzlar himself mentions that R. Solomon Luria (Maharshal) abrogated the recitation of *Shir ha-Yiḥud* in all the communities where he was rabbi and cites a number of other authorities who discussed this controversial question.[200]

Gemilut Ḥasadim

The third pillar, *gemilut ḥasadim,* does not have a clear, generally accepted definition as do the first two pillars. Much of Wetzlar's discussion of this theme concerns his lengthy and unsuccessful search for an understanding of the meaning of *gemilut hasadim.* He describes this quest in great detail.

Wetzlar's final understanding of *gemilut ḥesed* is that *hesed* resides with God. "He is one who does *ḥesed* and what he gives is out of pure *ḥesed.*"[201] Man must requite this *ḥesed* to his fellow man who has not been so blessed. The wise man, the strong man and the wealthy man must all requite God by using their gifts in the service of their fellow man and their community. He does not offer concrete suggestions which will lead to the strengthening of this pillar as he did with the two previous pillars. His reason is that to do so would put him in the category of the preachers of rebuke, a task for which he feels unqualified.

Nonetheless, he does offer one rebuke. He suggests that *ḥesed* is more beloved among the other nations than it is among his fellow Jews. Christians hear words of *musar* from their preachers on Sundays and if their preachers see something negative in the community, they do not protect anyone but preach about it publicly.[202] The task he had set for himself was to seek the reasons for the length of the exile. His conclusion is that the three basic pillars are not being adequately observed and maintained. Where does ultimate responsibility lie for the deplorable situation which he has described? His answer is a failure of leadership.

Critique of Leadership

Wetzlar does not directly accuse the communal leaders (*parnasim*) and to a lesser extent the rabbis of being responsible for the deplorable state of the comunity until the last part of the *Libes Briv.* He does it, even then, with marked hesitation. Earlier, he had cited R. Ephraim Lunshits who also criticized the rabbis and communal leaders as being a cause of

---

[199]Elbaum, *Petiḥot,* p. 157 n. 8. On the larger controversy, see infra., pp. 156-182.
[200]L.B., p. 67b.
[201]Ibid., p. 45b.
[202]Ibid., p. 73a.

the length of the exile.[203] However, it is interesting that in this section, unlike the rest of the *Libes Briv,* Wetzlar does not cite Lunshits or the other ethical and philosophical works he normally relied on to butress his arguments, but reverts to biblical verses for prooftexts to support his statements.

Wetzlar bases his critique on Isaiah 53:6 where the Jews are compared to a flock of sheep that has gone astray. When a flock goes astray, he reasons, it is the shepherd who is at fault. The communal leaders and rabbis are the shepherds who have let the Jewish people go astray. The Jews are still God's children and his flock. Jews are not raised like sheep who are guarded by their shepherds; they are raised like wild animals. The people are not ultimately at fault, only their leaders.[204]

His greatest hostility is vented against the communal leaders. The rabbis are treated somewhat more evenhandedly. The verses Wetzlar cites, Ezekiel chapter 34, Jeremiah 23:1-2, and Zechariah 11:17, which prophesy the downfall and punishment of the bad shepherds of Israel are aimed more at the communal leaders than the rabbis. The ultimate responsibility lies with them. The rabbi is an employee of the community. It is the responsibility of the communal leaders to ensure that he performs his duties properly.[205] Wetzlar's uncompromisingly harsh judgment of the communal leaders stands in sharp contrast to the very positive comments of S. Stern in her evaluation of the role of Court Jews within the Jewish community.[206] Court Jews certainly comprised an important element in the Jewish communal leadership and many of them functioned as *parnasim.* As has been noted above, Wetzlar had a negative personal experience with the family of Leffman Behrens, an important Court Jew. His evaluation must be tempered in light of this personal experience. Stern's evaluation is probably overly positive while Wetzlar is overly negative. It is also dangerous to generalize about the situation of all Jewish communities in Germany.

Wetzlar cites "the pious Rabbi Abraham, of blessed memory, rabbi of Halberstadt and Amsterdam" as an example of what a rabbi should be. He kept his community together and taught a class in *musar* literature every evening. There are others like him who will, if necessary, deliver a sermon in the middle of the year[207] and rebuke those deserving it without worrying about alienating the rich and powerful. Unfortunately most rabbis do not meet these standards. They do not establish *yeshivoth,*

---

[203]Ibid., p. 43b f.
[204]Ibid., p. 73a.
[205]Ibid., p. 75b f.
[206]Stern, *Court Jew,* chap. 8.
[207]The prevailing custom was that the Rabbi delivered two sermons on *Shabbat ha-Gadol* and *Shabbat Shuvah.* Cf. Assaf, "Korot ha-Rabbanut", p. 52.

serve as judges, or even concern themselves with the problems of the community. Twice a year they deliver a sermon in which they display their erudition and intellectual acumen. The rest of the year they devote themselves to financially remunerative matters, such as performing marriages or examining ritual slaughterers.[208]

Wetzlar finds a traditional consolation for the sad state of affairs he has found in the Talmudic statement, "the Son of David will not come until the generation is completely evil or completely good."[209] His critique of the state of his society has found a positive resonance in modern scholarship. According to C. Abramsky, "One of the most important characteristic features of the history of the Jews in eighteenth-century Europe is the growing criticism of rabbis and communal leadership. The division between the leaders – whether elected or self-appointed – and the led seems to have been acute, with a wide gulf separating them."[210]

Spanish and Portugese Jews

Wetzlar mentions Spanish and Portugese Jews (*Sephardim*) several times in the *Libes Briv.* In each case the *Sephardim* and their practices are held up as positive role models for their *Ashkenazi* brethren. The *Sephardi* educational system with its emphasis on the study of Bible, Hebrew language and grammar is what God desires, according to Wetzlar. He is careful to indicate that this is not only his opinion but the view of R. Sheftel Horowitz.[211] He also cites R. Shabbetai Bass who praised the *Sephardi* order of study.[212] The *Sephardim* are also praised for their manner of prayer. They pray with the proper *kavvanah* because they know what they are saying. The third *Sephardi* practice which Wetzlar praises is prayer in the vernacular by men and women who do not know Hebrew.[213]

In all three cases Wetzlar holds up the *Sephardi* practices as the proper way in contrast to the prevailing *Ashkenazi* practices which are found to be deficient. The practical result, according to Wetzlar, is that business and wealth have permanence among the *Sephardim,* while among the *Ashkenazim* business and wealth are very unstable and contribute to the precarious social and religious situation which Wetzlar

---

208 L.B., p. 73b.
209 B. *Sanhedrin,* 98b.
210 Abramsky, "Crisis", p. 14; Cf., Schohat, *Ḥilufei,* p. 102f. for other examples.
211 L.B., p. 24a.
212 Ibid., p. 38a f.
213 Ibid., p. 38b.

has described.[214] Though he cites Horowitz and Bass as authorities, there can be little doubt that Wetzlar's knowledge of *Sephardi* practices was based on his own experiences as is the rest of the *Libes Briv.* There was a significant *Sephardi* community in Hamburg,[215] which he mentions having visited many times.

Wetzlar's positive allusions to *Sephardim* and his favorable comparison of them in relation to *Ashkenazim* is a theme that can be found among many authors in the early modern period. As early as 1579 Isaac Sulkis praised the *Sephardim* for allowing women and men who did not understand Hebrew to pray in the vernacular.[216] Numerous authors in addition to R. Sheftel Horowitz and R. Shabbtai Bass praised the *Sephardi* educational system and urged *Ashkenazim* to reform the educational system following the *Sephardi* model. Among these authors are R. Yehiel Mikhel Epstein,[217] Aaron Samuel of Hergershausen,[218] R. Judah Leib Pochowitzer,[219] R. Joseph Teumim,[220] and R. Jacob Emden.[221] R. Yekutiel Blitz, in the introduction to his Bible translation praises the *Sephardi* educational system and sees it as a role model which he follows in his translation of the Bible which was characterized by a complete lack of midrashic embellishment. The relation of *Sephardi* society in Western Europe to modernity[222] and its influence on Ashkenazi Jewry in the early modern period deserves more study.[223]

Christians and Jews

Christian-Jewish relations is a theme that Wetzlar addresses in a variety of contexts in the *Libes Briv.* He is concerned with how Christians perceive Jews and Judaism and with Christian-Jewish interaction. One of the reasons he gives for not teaching *Ein Ya'akov* in his discussion of

---

214Ibid., pp. 24a, 38a.

215On the *Sephardi* community in Hamburg, see, H. Kellenbenz, *Sephardim an der unteren Elbe* (Wiesbaden, 1958).

216C. Shmeruk, *Perokim,* p. 53 n. 8.

217Noble, "Epstein", p. 126.

218Assaf, *Mekorot,* Vol. 1, p. 175.

219Ibid.,p. 164.

220Ibid., p. 216.

221Ibid., p. 210.

222Yosef Kaplan has begun to explore this issue in his articles, "Netivah shel ha-Yahadut ha-Sefardit ha-Ma'aravit el ha-Modernah" *Pa'amim* 48 (1991) pp. 85-103; "Die portugiesischen Juden und die Modernisierung" *Juedische Lebenswelten – Essays* ed. A. Nechama et. al, (Berlin, 1991), pp. 303-317.

223*Sephardi* influences were an important motif in nineteenth century German-Jewish thought. Cf., I. Schorsch, "The Myth of Sephardi Supremacy" *Leo Baeck Institute Yearbook* 35 (1989), pp. 47-66; I.G. Marcus, "Beyond the Sephardi Mystique" *Orim* 1 (1985), pp. 35-53.

educational reform is that Jews understand these *midrashim* in their most literal sense and relate these ideas to Christians. He mentions that he was often reproached by Christians for the strange things that Jews believe. When he protested, he was told that they had heard these things from Jews.[224] He is also concerned with the poor impression negative Jewish behavior in the synagogue makes on visiting Christians. He had read about it and also heard about it personally. These were not isolated instances, but a common experience.[225]

Wetzlar may have been influenced by the Pauline concept of grace in his discussion of the definition of *ḥesed*. He twice mentions that he heard from Christians that *gnad* (grace, *ḥesed*) is a gift from God and is not something that we sinful people have. Wetzlar's final definition of *ḥesed* as something that God gives us out of pure *ḥesed* sounds very similar to the definition he has heard from the Christians. He cites several medieval Jewish sources to support his definition, but this is the only place where he introduces Christian theological concepts. Though it is impossible to prove that his conversations with Christians were the decisive influence on him, it is certain that Wetzlar engaged in theological discussions with Christians. The extent to which he may have been influenced by them remains speculative.[226]

An unexpected question Wetzlar raises is whether Jews are equipped to defend the beliefs of Judaism in conversations with Christians.[227] He also asks whether Jews understand Maimonides' thirteen articles of faith and do they know what they should believe? Wetzlar urges that all children be taught Maimonides' thirteen articles of faith and recommends the study of Abraham Jagel's *Lekaḥ Tov*.[228] His motivation is the negative impression made on Christian nobles and scholars by Jews who could not discuss their faith intelligently.[229]

Even formal disputations between Jews and Christians were not unheard of during this period. Wetzlar's older contemporary, R. Joseph Stadthagen was invited to the royal court of Hannover to debate with a Jewish apostate in 1704.[230] Wetzlar's apparent openness to dialogue with Christians was not unique, but reflected the changing attitude of the Jewish community. J. Katz writes, "Rabbi Yair Hayyim Bacharach and Rabbi Jacob Emden were the outstanding Jewish personalities of their

---

224L.B., p. 22a.
225Ibid., pp. 35a-36a.
226Ibid., p. 40b, 42a f.
227Ibid., p. 26a.
228See above n. 109.
229L.B., p. 52a f.
230A. Berliner ed., *Religionsgespraech Gehalten am Kurfuerstlichen Hofe zu Hannover 1704* (Berlin, 1914).

times. They and their circles reacted to their environment by stressing the common religious heritage of Judaism and Christianity."[231] There are also examples of intellectual contacts between Christian Hebraists and Jewish scholars. For example, R. Joseph Stadthagen maintained contact with professors from the nearby university of Rinteln. R. David Oppenheim and R. Jonathan Eybeschuetz were in contact with Christian clergy in Prague.[232] A. Schohat has collected a variety of examples of Jewish interaction with the Christian community in the early eighteenth century.[233]

The new style of Christian missionary activity to the Jews which sought to convert the Jews with the carrot rather than the stick, exemplified by J.H. Callenberg's Institutum Judaicum in Halle and other Pietist institutions is an important aspect of Jewish-Christian relations which deserves study.[234] The example and/or influence of the Pietist movement on the Jews is also deserving of further investigation. For example, there was a debate in Germany in the 1730's over whether learned books should be in written in German or Latin as had been the custom. Does this have any impact on the newfound respectability of Yiddish? K. Pinson, writing about the Pietist critique of the establishment clergy says, "with their emphasis on the true doctrine, on learning, on Latin, and on disputation they had little to offer the lower classes and by their cringing servility to the upper classes they only worked all the more for the widening of the gap between the various elements of the population."[235] Wetzlar would have felt quite comfortable with this statement as a critique of the rabbinate.

The Influence of the Prague School

Wetzlar and his ideas were an integral part of an important intellectual tradition which had its foundations in the thought of Rabbi Judah Loewe (Maharal) of Prague.[236] The Maharal was an important

---

231 *Exclusiveness and Tolerance* (New York, 1962), p. 167.

232 H.M. Graupe, *The Rise of Modern Judaism* (Huntington, N.Y., 1978), p. 58.

233 "The German Jews' Integration within their non-Jewish Environment in the first half of the Eighteenth Century (Hebrew)" *Zion* 21 (1956), pp. 207-235.

234 Two recent studies are, U. Arnoldi, *Pro Iudaeis: Die Gutacten der hallischen Theologen im 18. Jahrhundert zu Fragen der Judentoleranz* (Studien zu Kirche und Israel 14; Berlin, 1993) and M. Jung, *Die wuerttbergusche Kirche und die Juden in der Zeit des Pietismus (1675-1780)* (Studien zu Kirche und Israel 13; Berlin, 1992). My thanks to B. Gerlach for bringing these sources to my attention.

235 K. Pinson, "German Pietism and the Jews" *Freedom and Reason, Essays in Memory of M.R. Cohen* ed. S.W. Baron et.al., (Glencoe, 1951), pp. 397-412.

236 On the educational theories of the Maharal see, A.P. Kleinberger, *Ha-Mahsḥavah ha-Pedagogit shel ha-Maharal mi-Prague* (Jerusalem, 1962). On his social

social critic and religious reformer. H.H. Ben Sasson has suggested that he and his followers are among the most important intellectual precursors of modernity.[237] His teachings not only influenced his immediate disciples, but a long list of important figures who were associated with Prague, whether as students in its Yeshiva or as rabbinic functionaries. It is possible to speak of a "Prague school" of social and religious renewal which begins with the Maharal and continues into the eighteenth century.

My concept of the Prague school as an ongoing and influential tradition is not entirely original. S. Assaf has already demonstrated the existence of this school and its influence in the area of educational reform.[238] My work on the *Libes Briv* has convinced me that Assaf's original insight should be extended to encompass a comprehensive program of social and religious reform which was integral to the teachings of important rabbis and scholars who were associated with the Prague school. The history of this school and its teachings will illuminate many important aspects of Jewish social and religious history in the early modern period in western and central Europe. A comprehensive study of this school, which is beyond the scope of this study remains an important desideratum.

The influence of the Prague school on Wetzlar and the *Libes Briv* is central. Starting with Wetzlar himself, we find that he studied at the Yeshiva of Prague under R. Abraham Broda. If one looks at the figures who most influenced Wetzlar and whom he cites as authorities for his religious and social views, one finds Prague to be a common denominator. Among the important influences on Wetzlar are R. Ephraim Lunshits, R. Isaiah Horowitz, his son R. Sheftel Horowitz, R. Hayyim Yair Bacharach, and Wetzlar's teacher R. Abraham Broda. Other figures contemporary with Wetzlar whose views are close to his and who can be considered part of the Prague school are R. David Oppenheim, and R. Jonathan Eybeschuetz. All of the above mentioned were either rabbis in Prague or studied in Prague. They all share certain basic ideas about Jewish society and religion which can be traced back to the Maharal and his teachings.

---

criticism see, B. Sherwin, *Mystical Theology and Social Dissent: The Life and Works of Judah Leowe of Prague* (Rutherford, 1982), pp. 161-184.

[237]"Musagim u-Meẓiut be-Historia ha-Yehudit be-Shelehai Yemei ha-Beynayim" *Tarbiẓ* 29 (1960), p. 309.

[238]Assaf, *Mekorot*, Vol. 1, pp. xviii-xxvi.

The Translation

This translation is based on JTS Manuscript 2333. I have compared the text with the other manuscripts and found no significant variations, with the exception of JTS Ms. 2256 which has been significantly altered, as has been noted in my description of the manuscripts above. There are orthographic differences among the manuscripts, but as Yiddish of this period has no standard orthography, it would not be profitable to catalog these differences. My choice of this manuscript was originally influenced by I. Rivkind's opinion that it was an autograph. A second reason was that I had access to the original manuscript, which was helpful on a number of occasions when the xerox copy was not clear. The Yiddish text is a faithful transcription of this manuscript. I have not "corrected" the Yiddish text in any way. In a few cases where biblical verses were incorrectly cited, I have given the correct citation in the translation, but have left the Yiddish text intact.

All translations in the text are my own with the exception of the biblical verses which are based on the new JPS translation with occasional variances when demanded by the context or Wetzlar's interpretative translations. Spellings of names, places and transliterations of Hebrew and Yiddish words follow the *Encyclopedia Judaica.*

Wetzlar was quite traditional and always added the encomium "Blessed be He and Blessed be His Name" whenever he mentions the name of God. He also adds the traditional encomia when mentioning religious figures. I have deleted these encomia in the translation.

Biblical verses or rabbinic passages are often quoted in Hebrew and then followed with a Yiddish translation. In the majority of cases the translation is faithful to the original and I have indicated that a Yiddish translation follows a Hebrew passage with [trans.]. Where the Yiddish translation differs from the Hebrew text, I have translated both.

JTS Ms. 2333 is missing one leaf. N. Porges copied the missing material from JTS Ms. 2256 and inserted a page into the manuscript. I have taken the missing material from Ms. Michael 297, Neubauer no. 743 which was written by the same hand as JTS Ms. 2333. The Yiddish text is a transcription of JTS Ms. 2333.

I have tried to be faithful to the authors style and syntax. Paragraph divisions were added by myself as was all information in square brackets [ ]. The page numbers in square brackets refer to the page numbers of the Yiddish text.

Libes Briv

[1a] To my dear brothers and sisters in this exile. Some loving thoughts for you concerning the verse "Love your fellow as yourself" [Leviticus 19:18]. [trans.]

At the same time, however, a sorrowful meditation about our grievous exile, in concert with a thorough examination of the reasons for the length of our exile.

And finally, a proposal for the hope of our redemption. We should live to see the prophecy of Isaiah [59:20], "He shall come as redeemer to Zion," speedily in our days, amen.

Introduction

[2a] Listen dearest brothers and sisters. I have endeavored to compose this *Libes Briv* for you. Will you show me the same love, as is proper, and read this brief letter? If there are scholars, they should not think that it is a waste of time to read Yiddish. They could well say that were this writer a scholar or a devotee of scholars, he would have written in Hebrew. However, I ask my dear brothers to pardon me, for I know that Hebrew is an exalted language and requires a knowledge of grammar. Whoever is not a good grammarian cannot write Hebrew without mistakes. I have found [such mistakes] in many new books and letters, written by so-called scholars. Therefore, I did not want to write in Hebrew, in order not to publicly expose the weakness of my knowledge before my dear brothers. Perhaps, exposing my shortcomings would have prevented you from reading my letter.

Secondly, think of it as a newspaper. Nowadays, the finest and most important people, scholars and rabbis read them, or have them read to them.

Third, I ask you to take an example from very great [2b] sages of Israel, such as *Rabbenu* Saadiah Gaon and his *Sefer Emunot ve-Deot, Rabbenu* Moses Maimonides and his *Sefer More Nebukhim* and other holy books which were written in Arabic. Similarly, *Sefer Ḥovot ha-Levavot* by

the sage *Rabbenu* Bahya was written in Arabic, so that everyone, even the common man, could read it and acquire benefit from it for himself and his soul. It was only later that these books were translated into Hebrew by R. Judah and his son R. Samuel ibn Tibbon.

Therefore, I have written this, my *Libes Briv*, in Yiddish as a common man who does not claim, heaven forbid, to be a scholar, to my equals, common people. But still, if a scholar should happen to read it, perhaps more good than harm will come of it. Indeed, although I cannot count myself among the scholars, be assured my dear brothers that, thank God, I served great scholars for many years and was diligent in my studies, thank God, at yeshivas. Afterwards, I diligently read very many old holy books which unfortunately are rarely available and are even more rarely read by scholars. I can count myself, in good conscience, among the ordinary students who served scholars. The sage, our teacher Rabbi Sheftel writes in his book *Shefa Tal* at the end of the introduction, *Ben Meiah Shanah* where he calls himself a disciple of *Rabbenu* Moses Maimon and *Rabbenu* Moses Cordovero. [3a] "The disciples of the wise increase peace in the world."[1] This can be understood [as meaning], those disciples of scholars who do not consider themselves rabbis, sages, or scholars increase peace and do not engender controversies. I hope that this, my *Libes Briv* will help bring peace to Israel, with God's help.

If as I can imagine some scholars should find it objectionable even to read these few lines of introduction, I would ask my dear sisters, especially the wives of scholars, "the wife of a *haver* is like a colleague,"[2] including the learned women who are interested in reading what is new in Yiddish. "Arise you distinguished quiet women, hear my voice. You daughters who are quite confident, let my speech reach your ears." [trans.] This was indeed said by the prophet Isaiah 32:9. I hope to God that when you have read this letter you will not, heaven forbid, find anything offensive in it. Therefore, please ask your dear husbands and your children [to read] these writings of a man who does not demand money, much less, heaven forbid, honor, but [writes] only out of inner sincere love from the bottom of his heart for his dear brothers and sisters for the honor of God. Take the time to read these few pages for your sake and mine.

Should someone find a mistake, according to his opinion, or in reality, [3b] I would ask [them] not to be hasty, but consider that we are all sinful people. Everyone has faults and naturally can make mistakes. There is hardly a book that exists that is read by many people where the author did not err, according to the opinion of some [readers], or in fact.

---

[1]B. *Berakhot*, 64a.
[2]B. *Avodah Zarah*, 39a.

Rabbenu Moses Maimonides writes about this in his small book, *Ma'amar Teḥiyat ha-Metim,* [and] gives a very nice example or *mashal* concerning the verse "Hear O Israel, the Lord our God is one" [Deuteronomy 6:4].[3] Also, Rabbi Joseph Albo in his *Sefer Ikkarim,* book two [has] a note[4] that is [addressed] particularly to every scholar. It would be more useful and sensible to read this entire holy book. He too begs his readers not to be too hasty in attributing faults to the author when they read a book. Therefore, I ask you to pass over any mistakes I might make and completely read the few pages of this *Libes Briv* with patience. If you should find some difficulty, do not judge until you have read this letter completely. I hope and ask God to give you long life as merit for this. He will give you children and grandchildren who occupy themselves with Torah and God's commandments for His great name's sake, in wealth and honor. May the prophecy of the prophet Zechariah 14:9 be fulfilled in our lifetime, "In that day there shall be one Lord with one name."

Chapter One

[4a] "Love your fellow as yourself," [trans.] is a central principle in our holy Torah. It receives approval, not only from all the sages of Israel, but also from the sages of the world. Hillel went even further. Someone came to him wanting to convert to Judaism on condition that he teach him the whole Torah in the time that he could stand on one foot. Hillel said, "That which is hateful to you, do not do to your friend. This is the whole Torah. The rest is commentary thereon, go and learn it."[5] [trans.] That you should love your friend as yourself, is a fundamental principle of our holy Torah. Or as Hillel said, what is hateful or loathsome to you, you should not do to your friend. This is the whole Torah. The rest is only a commentary. What person will or can be so blind not to observe such an important rule and in this manner not seek to observe the whole Torah and not to take the opportunity to observe this to the highest degree with all human diligence.

Chapter Two

Before we attempt to observe this principle we must first examine what is loved, good, and pleasant for us, or what is [4b] hateful, evil, or repugnant to us, in order that we not do anything contrary or repugnant to our friend or, heaven forbid, to ourselves. Often, there is something that we like very much and we think that this thing is good, useful and pleasant for us. In the end, it turns out to be the opposite. We often

---

[3]Ed. J. Finkel (New York, 1939), p. 1a.
[4]Book 2, chap. 1 (Husik ed., Vol., 2, p. 2).
[5]B. *Shabbat,* 31a.

lament that something is bad and repugnant to us and it turns out to be good and pleasant for us. We find many verses concerning this in *Proverbs* and examples in many books. Daily experience also teaches us this fact. Concerning this, there is an old common maxim that one should say, "this too is for good"[6] about everything. Our sages said, "A person is required to bless the bad just as he blesses the good."[7] This is because we do not know what is bad for us and what is good. Only God alone knows the final outcome.

Chapter Three

However, in order to examine and reach clear conclusions it is necessary above all to know and observe that everything God created under heaven and on earth, no matter how small or how large, is composed of the four fundamental elements, fire, wind, water and earth. [trans.] This point has its truth and is not disputed by anyone until the present. Indeed, there are some scholars who wish to dispute the number of fundamental elements. [5a] It is not my aim or purpose to refute them. I only wish to write that all of creation which contains within it these four fundamental elements, falls into four categories or types of being. The first is called inanimate, namely that which lies quietly in the earth and cannot move. The second is called vegetable, i.e., that which moves and grows out of the earth. The third is called living and has use of the five senses, sight, hearing, smell, taste, and feel. The fourth is called living and speaking. Not only does it live, but it can speak. This are we human beings.

In addition, we must know that every category has many species and every species has many individuals. The first category, inanimate, contains within itself the four fundamental elements but consists of numerous varieties, many of which are familiar. For example, stone that cannot be smelted and metals that can be smelted. The stones too are divided into many types, namely, building stone, slate, and the many precious stones that are known to us. There are many types of metal that can be smelted, namely, iron, lead, tin, copper, brass, silver and gold and all types of metal. I want to leave the examination of this category's nature [5b] to the alchemists and materialists.

The second category or substance is vegetable, which grows out of the ground. This one also contains the four fundamental elements within it. However, it is called vegetable because it has something additional in that it has potential to move and grows out of the ground. This category contains within it very many species which are very familiar to us

---

6B. *Ta'anit,* 21a; B. *Sanhedrin,* 108b.
7M. *Berakhot,* 9:5.

humans. Namely, all varieties of herbs, flowers, and grains: rye, oats, barley, wheat, peas, lentils and many more, as well as all varieties of trees. Every species has many thousands and thousands of individuals. Although we call everything that grows out of the earth vegetable and consider it one category, and although herbs, and all trees or grains are called one species, every farmer and even more so every gardener knows that not all herbs or all flowers or all trees or all grains have one nature. Each species must be treated differently. Each must be sown or planted in its own time. Every tree, fig, apple, vine, and cherry must be treated separately. Farmers and gardeners know their nature. God willing, I will subsequently discuss whether all people are required to study this.

The third category or substance is animals, that which is alive and contains within itself the four fundamental elements. It also grows, but has much more. [6a] It has life and five senses. This category, living, also has many species that are familiar to us. Namely, wild animals that live in the forests. Lions, bears, wolves, foxes, deer, etc., are all called living. On the other hand, there are many types of domestic animals. Oxen, sheep, goats, horses, donkeys, dogs, cats, are all domestic animals and live. Birds, including chickens, geese, ducks, and similar domestic and wild fowl are also called living. There are also so many fish that they literally cannot be described. They are in the category of fish. There are also all kinds of vermin. Rats and mice are called vermin. Creeping things, all kinds of worms and insects are in the category of insects and are living things. Every intelligent individual can decide whether everything described here is considered to be within the category of living.

Undoubtedly, those species in the category called domestic animals do not have the same nature. Is what is good for one, good for the other? I will take an example from the domestic animals that are best known to us. A dog and a horse are considered in the category of living. They live and are in one category; they are both domestic animals. For example, a master has a very handsome horse and a very handsome and faithful dog. He loves them both very much, because they serve him very faithfully, both at home and on the road. The horse and dog also get along with each other very well. [6b] The dog does not allow anyone to harm the horse. The horse suffers patiently when the master rides and puts the dog on the horse or in the wagon with him. One day, the master comes home with his horse and dog in terrible weather and miserable roads. The master, as well as the horse and dog are all exhausted. He puts them in a dry stable and orders that both should be taken care of and fed well. If the servant puts a large sack of oats before them both, this is not only good for the horse, but his best [food]. On the other hand, the dog will die, because it is not his nature to eat oats. Similarly, if the

servant would put a large pot of meat and bones before both of them, this is not only good for the dog, but his best food. On the other hand, the horse's nature is not to eat meat and bones and he would die.

Every person can find many similar examples of creatures familiar to us that do not belong to the same species, but are all called living things. Rather, they comprise many different species that are named domestic animals, wild animals, and birds, "according to their species," as we find in the holy Torah in Genesis 1:21. Similarly, within each species, every individual is not identical. What one likes is not the same as what another likes or [considers] pleasant.

[7a] It is not my aim in this *Libes Briv* to describe the nature of all creatures. My knowledge of natural sciences is too weak. This is an important subject, as many sages and rabbis, whose souls are bound up in the bonds of eternal life, [have written]. Particularly what *Rabbenu* Moses Maimonides writes in his book *More Nebukhim,* especially in treatise 1, chapter 34. Every scholar should see what *Rabbenu* Shem Tov writes in his commentary on this chapter. *Rabbenu* Bahya also recommends it highly in his holy book, *Ḥovot ha-Levavot.*

There is a divine emanation [*shefa*] in every little herb or flower, in each and every tree, in every living thing, from the biggest wild and domestic animals, birds and fish to the smallest plant. As King Solomon said, "Lazybones, go to the ant" [Proverbs 6:6]. One can find important ethical lessons, if one only considers ants. "How many are the things you have made, O Lord; you have made them all with wisdom" [Psalms 104:24]. Here one can consider the might and wisdom of God. We can also recognize that he is "A compassionate and gracious God" [Exodus 34:6]. He is a merciful God and his providence is over each of his creatures.

The great sage, Abrabanel, writes much about this, especially in [the torah portion] *Vayeze,*[8] concerning Jacob's dream, "A stairway was set on the ground and its top reached to the sky" [Genesis 28:12]. He wanted to show that everything God created, from the earth to the heavens, [7b] should be contemplated by degrees. Through this one can attain supernal wisdom. One finds the same [idea] in the book of the great sage and son of martyrs Moses Albelda, *Reshit Da'at,* treatise 3, principle 2, chapter 1, and in other holy books. I only wish to remind everyone the extent to which they are obligated to examine this according to their knowledge and abilities.

My aim in this treatise is to examine only one creature, to which my task belongs. Indeed, the one that God created last, that is, the human being. This creature belongs to the category of animal. Similarly, since

---

[8]*Commentary on the Torah* (Hebrew), loc. cit.

man grows he belongs to the category of vegetable. He also contains the four fundamental [elements] like the category, inanimate. But man has many more characteristics. He is not only called living, but living and speaking. A living creature that can speak. The term, speech, makes him much more advanced in that with his speech he can accomplish much more compared to other creatures. I do not want to undertake to examine all of human nature. It would be too lengthy to discuss here, but will be discussed later.[9]

Even if one only wants to study man, there is too much to write about, as many scholars report. One must write many thousands of pages to consider the might and wisdom of God [8a] with regard to one limb. Medical science has great knowledge of this as Maimonides informs us in his *Peraqim*.[10] One can also gain not only knowledge of medicine, but also natural science and anatomical science. Many scholars, especially *Rabbenu* Moses ben Maimon make this knowledge an important discipline. He particularly cites in his *Peraqim,* chapter[11] the verse from Job, "[When] I consider how I am created, I can see the might and wisdom of God" [19:26]. [trans.] *Rabbenu* Bahya, in his holy book, *Ḥovot ha-Levavot* also writes extensively about this in *Sha'ar ha-Beḥinah.*

I would like everyone to consider this according to his abilities as he is required to do. My examination only goes so far, that God with his fullness of mercy and grace, created me as a person that is called living and speaking. My primary purpose is to thoroughly examine the primary rule, "Love your fellow as yourself," [trans.] and how best to fulfill and observe this, in the way that is beloved and pleasant to God. Therefore I wish to generally examine how God created the first person, whom we people are descended from, with God's help, in order to explicate this central rule according to our holy Torah.

Chapter Four

[8b] We find in our holy Torah in Genesis chapter 1, verse 27 how God created the human being. "And God created man in his image, in the image of God he created him." [It] further states in chapter 2, verse 7, "The Lord God formed man from the dust of the earth. He blew into his nostrils the breath of life and man became a living being." It would be too difficult and too lengthy for me, or someone like me, my dear common brothers to explicate the meaning of "In his image, in the image of God." The learned will find many explanations in the books of the

---

9Wetzlar does not discuss this later.

10*Shemone Peraqim,* chap. 1.

11I could not find this verse in the *Shemone Peraqim.* The closest parallel is Job 11:7, at the end of chap. 8.

sage *Rabbenu* Moses Maimonides, in the books of the perfect scholar, Abrabanel, in the *Akedat Yiẓḥak,* in *Sefer Ma'ase Adonai* by the sage R. Eliezer Ashkenazi, and in many similar holy books. I can refer to such [books] to overflowing, but they remain to be read. The true scholars of Kabbalah know more and I a poor, sinful and ignorant person must modestly restrain my hand from writing about it.

As for the other verse, however, "The Lord God formed man from the dust of the earth. He blew into his nostrils the breath of life and man became a living being." The way it is translated in the Yiddish Bible which was printed in Amsterdam, 1670[12] is a good translation. "And the Lord God made the man out of the dust of the earth, and he blew a living breath into his nostrils and the man had a living soul or *neshamah.*" Indeed, if the words [9a] "breath of life" (*nishmat ḥayyim*) and "living being" (*le-nefesh ḥayyah*) are too complicated and difficult for us common people to understand, the scholars and rabbis in the above mentioned, and other holy books by certain sages and rabbis, whose souls are bound up in the bonds of eternal life, whose merit should preserve us, find it sufficient for us common people to know and understand that God first made a body out of the earth and then blew a living breath into it. This is how we acquired a holy soul.

Thus, we know that the species called people consists of a body and a soul. Through our body we, together with other creatures who live, come under the category of animal, since we too are living. We are much more advanced, however, because of our holy soul that God gave us, and are called speaking. *Targum Onkelos* and *Targum Jonathan* clearly [give] this translation of the verse, "He blew into his nostrils the breath of life and man became a living being" [Genesis 2:7]. "He blew into his nostrils the breath of life and man became a speaking spirit."[13] In short, we understand from this, that we are called speaking because of our holy soul. This is the highest species that God created under heaven, so to speak, and placed on the earth.

Chapter Five

So far we have found our sameness or equality. Namely, we people are called one species, living and speaking, equally consisting of a body and holy soul. [9b] Nothing remains for us in order to reach our goal, to properly observe, "love your fellow as yourself," but to know what is truly good or bad, pleasant or unpleasant and repugnant to us. With this

---

[12]The translation of Yekutiel Blitz, published in Amsterdam, 1678. Wetzlar probably got the date 1670 from the approbation of the Council of the Four Lands which was dated 1670.

[13]*Targum Onkelos* and *Targum Jonathan* to Genesis 2:7.

[information], we can treat and love our friend or encounter him in such a manner that is good and pleasant for him.

This must naturally be studied by considering all the creatures that are below us or are inferior to us. What is good and acceptable to that category, and to consider the goodness and acceptability of that species and what advantages it has over the category that is below it, or inferior to it. Is it indeed considered good? For example, the category inanimate, which lies in the earth, such as stone, or similarly, copper, tin, silver, gold, consists of the four fundamental elements, fire, wind, water, and earth. They cannot move or grow out of the earth.

After this follows the category of vegetable, or all things which by their nature grow from the earth. [They] consist of the same four fundamental elements as the category, inanimate. However, they are superior to the inanimate category, or the category which cannot move. In contrast, vegetable or what grows out of the ground, can move out of the earth. The better and more beautifully it moves out of the earth, the lovelier, more beautiful, and better it is than the category inanimate and therefore, in the nature of the category vegetable quite proper. [10a] In contrast, if vegetables that are supposed to grow, remain lying in the earth and do not move, and do not grow out of the earth at all for which it was created and is called vegetable, it is inferior to and lesser than the category of inanimate, which is usually considered inferior. Such a plant is not good or pleasant for itself, much less for another. The category of inanimate is considered good, in comparison, when it can fulfill the function for which it was created.

So it is with the category animal or everything that is called living. This also consists of the four fundamental elements and is also called vegetable and grows like all herbs, flowers and trees. However, it is far better than the category of vegetable, which grows and has no life. Most of all, it has no senses. It cannot move itself from place to place by itself and run after what it likes or escape from what is harmful to it. It cannot help itself, much less others of its species. In contrast, is the category of animal or the species that lives, has its five senses, hearing, sight, smell, taste, and feel. It can move from its place and according to its nature, run, fly, swim, or crawl, wherever it wants. It can go to what is good or escape from what is bad for it. It can serve others in this or other ways, as quickly, skillfully, or strongly as each species [is endowed] with its senses and bodily strengths. As lovable or acceptable it is for itself, so it is lovable, useful, and helpful [10b] for others and for man and is therefore good.

In contrast, when an animal or living thing does not have full use of its senses or other physical powers, with which it was created, or out of lack of aptitude, laziness, disease, or some similar lack, cannot use them,

much less can they be used by others nor serve them, then such a living thing is inferior to or less pleasant and useful than a plant, which in its perfection grows out of the earth and can be used. Therefore, such an animal is not considered good or pleasant for itself, much less for others.

Dear brothers, so it is with us people. We are called living creatures that can speak. With the name, living, we are as good as other animals that are alive. With the great merciful help and grace of God, however, through the name speaking we also have something which is incomparably more precious and priceless than all other living things and all creatures of the earth. This is our holy soul that God gave us. It is a light, "The soul of man is the lamp of God" [Proverbs 20:27], which is given to us by God.

[11a] If we use this light correctly for the purposes that God gave it, we can, with God's help, attain by degrees the highest level of that which is pleasant, beloved and most truly perfectly good, that is to the true light from which our soul derives. "By Your light will we see light" [Psalms 36:10], to attain the life of the world to come. This is called truly good, as is clearly demonstrated in many holy books. However, everything else in this world which is good or beloved, is only an imaginary, foolish and transitory good. This is so clearly demonstrated that every person, who is only a human being, or wishes to be a human being, can naturally comprehend that which is truly good and beloved for us.

This can, however, be more clearly and truly demonstrated with the intellect and from our holy books. It is an important question asked by many sages. Why has God created man, when he does not need us? In addition, as all sages agree, God created the whole world for the sake of man and put everything under his dominion. As at the beginning, it is clear to see in Genesis chapter one, verses 28, 29 to 44. King David also clearly says so in Psalms chapter eight. Though it was examined by very many great sages, no other, [11b] truer, reason was found. God did a great act of lovingkindness (*hesed*) when he made us as human beings and put a holy soul into our bodies which comes from a supernal light. We bring the soul higher than it was before, to the true light of the world to come, through good attributes and virtues and by being pious and doing good. Therefore, we can enjoy those things which are called true, beloved and good.

God has shown us his *ḥesed* even more by giving us a great light or torch in addition to this light, our soul, which is called "Lamp of God" [Proverbs 20:27]. This is his holy Torah which is called light (*Or*) and his commandments are called lamp (*Ner*), as the verse clearly states, "For the commandment is a lamp and the Torah a light" [Proverbs 6:23]. This great light, our holy Torah, is also called good, as all sages write and as the verse clearly states, "For I give you good instruction" [Proverbs 4:2].

Therefore, through the great and good light which is our Torah and commandments, we can bring the light which is our soul to the highest level, which is the highest possible good, the life of the world to come. Through this we can fulfill his holy will, to attain the great *ḥesed* or which God created us people.

Now that we know what is truly good and beloved, we can easily and immediately fulfill our ultimate purpose, "Love your fellow as yourself," to love our friend as we love [12a] ourselves so much as is humanly possible. When we fully and properly utilize that which makes us superior as speaking beings, that is our holy soul. In contrast, when we people as living and speaking beings, heaven forbid, do not utilize the image, superior to other living beings, which God in his infinite mercy and *ḥesed* has given us for our good, partly out of laziness or partly, because of our great sins, because of worldly lusts, or similar weaknesses, we do not do good for ourselves. Consequently, we can serve others or our friends even less. It is consequently natural to comprehend with human understanding that we, like other creatures, when they do not want or cannot use those things which make them superior to other creatures, are inferior to the species that are otherwise lower than us. We, heaven forbid, would be worse than other animals that are lower than us. This is also clearly shown from the verse in Isaiah, chapter 1, verse 3. "The ox knows its master or purchaser, the donkey the manger of its master, Israel however, does not know me, and my people do not want to think about me" [trans.] Everyone can read the end of Psalms 49 from [verse] seventeen to the end. The conclusion is "Man does not understand honor; He is like the beasts that perish" [Psalms 49:29].

R. Eliezer Alzar[14] interprets this in his book [12b] *Maasei Adonai,* in [the section] the deeds of creation, chapter 10, "When human beings do not utilize or contemplate their perfection or dignity, they are compared to an animal. But not to a living animal, since the living animal which has attained the perfection for which it was created, is much better than him. Rather, such a person is only compared to an animal that is carved out of wood or some other material. He is compared to a living animal that is carved or cast." [trans.]

This is the highest level of that which is not good for us, but is evil and, may God protect us, hateful and repugnant. We have to exert ourselves, with the help of God, to keep these sicknesses and hateful, evil things away, or remove them from ourselves. Instead, we must keep in mind and aim with all our thoughts and deeds and always work with all

---

[14]This should be R. Eliezer Ashkenazi. Cf., C.B. Friedberg, *Bet Eked Sefarim* (Tel Aviv, 1954), Vol. 2, p. 656.

our powers to reach that which is truly good, with the help of God, and fulfill, "Love your fellow as yourself." "What is hateful to you, do not do to your friend."[15] [trans.] And seek to keep our friends from doing hateful, evil things and to get rid of these things. Through this [13a] we fulfill "You shall not hate your kinfolk, reprove your kinsman" [Leviticus 19:17]. Help him [attain], with the help of God, that which is truly good for him. So, we have found with the help of God, that which is useful, truly good, and beloved to have ourselves guided by it, and to attain our ultimate purpose, to fulfill "Love your fellow as yourself," and "What is hateful to you, do not do to your friend."[16] [trans.]

Chapter Six

Dear brothers, I would like to continue my writing, but I must put the pen from my hand. My hands become heavy. My eyes are full of tears. My heart stands in water. I must call out: Woe to me. Woe to me that I have sinned. I have been wicked. I have transgressed. I am filthy from my sins. Because of our many sins, I am completely stained and unclean from sins. My soul, because of our many sins, is also sick. Should I write my dear brothers a *Libes Briv*? Should I fulfill, "Love your fellow as yourself" and "What is hateful to you, do not do to your friend? " Should I love my friend as myself when I, because of our many sins, do not love myself? Should I turn my friend into a sinner like myself, and thereby increase my sins even more? No. No. This is a physician who cannot heal himself. I do not, because of our many sins, love myself. My soul is also sick, because of our many sins. How can I love others or cure them? Therefore, I decided to put my pen down, to lament and bewail my sins [13b] and endeavor to first heal and love myself. At this opportunity, I turned to God, with many sighs and tears, to help me and to provide a physician who could cure or heal me, with God's help.

Chapter Seven

Listen, dear brothers and sisters. After I had put down my pen, as mentioned, I dragged around days and years with my thoughts. How difficult a job it was to cure or heal myself, to make myself good, or to mobilize within me that which is truly good for me. How to fulfill "Love your fellow as yourself" was even more difficult. [trans.] I often thought, must you fulfill "Love your fellow as yourself," to love your friend with your and his soul and do what is good and beloved for both of you, when you cannot do so for yourself? Fulfill the verse with his and your

---

[15] B. *Shabbat*, 31a.
[16] Ibid.

body, with that which is good and beloved for both you and him. Do you like good food and drink? Fulfill "Love your fellow as yourself" by giving your friend food and drink. Do you love honor? Give your friend honor. Do you love money? Give your friend money. In this manner you can easily fulfill the commandment "Love your fellow as yourself," and educate your friend so that he would behave similarly toward his friend. [14a] This appears to be very easy. However, when one studies human nature, it is as difficult to fulfill physically as it is spiritually.

Chapter Eight

I must first briefly describe human nature. Namely, we people contain within us the four fundamental [elements] like all other species of creation that are below us or inferior to us. It is known to all scientists that if one fundamental [element] is dominant in man, such is his nature. Therefore, one can find clear examples of four types of human nature.

First, there exist people who do not think of money, property, honor, much less their soul, when they have gobbled their fill of food and drink and other desires of their heart. Such people are no better than the category of animals, namely domestic animals, wild animals, or fowl.

Secondly, there are people who think more than domestic or wild animals. They do not ask for food or drink at all, if they could only accumulate enough money.

Thirdly, there are people who go further. They ask for little food, drink, or money, if they could attain enough honor to [satisfy] their vanity. They spend money and provide food and drink when they can become a leader of the community (*Parnas*) [14b] or attain some similar honor.

Fourth, there are people who do not ask for food, drink, or money, much less honor. In short, they ask nothing for body or soul. They seek only revenge, saying that revenge is a tasty morsel.

So, dear brothers, how should one fulfill "Love your fellow as yourself?" If one takes the first type of people, those who only demand gluttony and drinking to excess, and the lusts of their heart, they are, as previously mentioned, no better than other animals, domestic or wild animals. They have various natures like other domestic or wild animals. As in the above example of the dog and horse, what one likes does not appeal to another and is contrary to his nature. He is not served by money or honor. Should I give him food and drink? If I had a good chicken, there are those who would say, I cannot eat chicken, it does not fill my stomach. I need good beef. If I give him beef and chicken in addition, it is not enough. He must have all types of food and deserts. If I have sweet, he prefers sour, etc. If I want to give him a glass of wine, he

does not want it. He must have good beer. In short, everyone will understand that when I want to love such a person like myself and give him food and drink as good as I have, they can starve because of their broad necks and normally pleasure filled lives.

[15a] If we take the second category of people, those who seek nothing in the world other than money and property. Were I to honor such people, give them food and drink, they would not accept it. Were they to accept it, they would be neglecting their business dealings. If they were to accept it and miss their business deals, they would curse me afterwards and say that I did not do this out of "Love your fellow as yourself," but out of spite that he should miss out on his business deal. If I were to say that I want to share everything with him that belongs to me and which pleases me, it would not be nearly enough for him. Rather, he wants to acquire the whole world. Therefore, it is impossible to fulfill "Love your fellow as yourself" with such a person.

If we take the third category of people, those who, because of our many sins, have nothing but a puffed up empty arrogance and demand nothing but honor. When I give them food, drink and sufficient money, but if I do the slightest thing to damage their honor, with a little word or some similar foolishness, they become my enemy, and I have badly handled "Love your fellow as yourself."

If we take the fourth category, devotees of victory and vengeance, no food, no drink, no money, no honor, or anything else in the world helps; only the unleashing of their angry thoughts and deeds. There are many other differences in human nature to write about. For example, the natures of people who live under oppressive governments. Human nature, like the nature of domestic and wild animals, like the nature of trees, vegetation, different landscapes and what grows in them, has many differences. [15b] However, I want to pass over this since it does not serve my primary purpose. Every person can decide that it is very difficult to physically serve our friend and to behave according to the verse, "Love your fellow as yourself."

With these reflections, I once again put down my pen and thought that God only demands of us that which we can do. That which we cannot do, we must leave alone.

Here I cannot neglect to write that since the first time I put down my pen, I tried very hard to search for a helper in many places who would not only help cure my soul but also assist me in my goal that I have thought about reaching for many years. How I can fulfill completely the great principle, "Love your fellow as yourself" with regard to my dear brothers. Unfortunately, my efforts to find one living person who could or would help me reach my goal were in vain. Indeed, thank God, there are people in many holy communities who could, with God's help, have

advised and helped me. However, the distance was too great and it was too difficult for me to travel around to them. It was also too difficult to write to them. Also in part, the burdens of business, earning a living and other hindrances made it impossible. Who knows if any of them would even answer me?

Chapter Nine

[16a] I contemplated the sad and pitiful condition of our grievous exile in such circumstances. I had already painfully thought about this for many years. However, now that I could not literally find a single living doctor in this exile to cure my soul and even more so to contemplate the grand causes, I decided to leave the living human doctors and helpers alone in my deliberations. I turned again to my holy books as my deceased human doctors and helpers. In this way, [I hoped] to make it possible for me to fulfill the verse "Love your fellow as yourself," as I dearly desired, but could not. At the very least, I would see what was possible for me, with God's help, to repair my soul and to guide my sons and daughters on the just path.

As soon as I turned to my deceased physicians with my painful considerations about the length of our exile, God brought into my thoughts the very first physician for my soul. This is *Rabbenu* Bahya, who in the very beginning of the introduction to his holy book *Ḥovot ha-Levavot* writes, in the name of a sage, "He who wishes to be truly cautious, should not anticipate too much." [trans.] [R. Bahya] continues, "I said to myself, If everyone who intended to do something good, to demonstrate the right way or to proclaim justice, [16b] kept silent until he felt himself perfectly qualified, there would have been no word uttered since the days of the prophets whom God purified for the sake of his mission and then crowned with success."[17] Translation, when someone wants to be concerned with accomplishing good things and to show the correct path, if he would wish to remain silent until he was able to fully accomplish his desires, then after our prophets nobody would be able to begin to speak or to do anything. For God, has chosen the prophets and strengthened and helped them for this [task].

[R. Bahya] writes further, if someone wished to have all the good attributes and could not attain them, and would leave behind those he could indeed partially attain, then all people of this type would be completely devoid of all good attributes and good deeds. In brief, he continues more fully that this is, because of our many sins, the incitement

[17]*The Book of Direction to the Duties of the Heart* ed. M. Mansoor (London, 1973), p. 101 (English trans. of *Ḥovot ha-Levavot*).

of the evil inclination, who seeks to restrain the person by force from doing even a little bit of good.

This holy book is readily available in Hebrew and Yiddish[18] and everyone can read it. The condition of our grievous exile never left my thoughts though I have studied this holy book for more than twenty years, thank God, and had memorized this introduction. In contrast, I sadly found very many of our brothers and sisters preoccupied with clothes and other possessions in their puffed up arrogance and did not want to remind themselves of the condition of our grievous exile. I finally had cause [17a] to finish this *Libes Briv* for my dear brothers and sisters in our exile and to remind them of our condition so that they might also take to heart the sad condition of our lengthy exile. However, nothing held me back except that I wanted to fulfill the verse "Love your fellow as yourself" properly. I have found myself, however, that it is, because of our many sins, a subtle, clever incitement and hindrance by the evil inclination, as is fully explained in the holy book, *Ḥovot ha-Levavot*.

Once again I took the pen in my hand, thank God, and hope to demonstrate through this reminiscence a great love for my dear brothers and sisters which is very healthy for their bodies and souls. I hope and plead to God in his great mercy and lovingkindness that he account it to me as if I had completely fulfilled the commandment to "Love your fellow as yourself" and it should be a repair [*tiqqun*] for my soul and God will resolve everything for the good.

Chapter Ten

If someone would wish to reproach me and say, who is this writer? He must certainly be some pauper or scoundrel, who must suffer much exile because of his shabby situation. No my dear brothers, whoever thinks this is mistaken. Thank God, whose lovingkindness has never left me. If every hair on my head [17b] and beard were one hundred thousand tongues, I would not be able to sufficiently praise and thank God for all the lovingkindness He has done for me. Especially, not only do I have an honorable income, but also, thank God, for the honor I have from all of my nobles and important people. Everyone who knows me and my circumstances would have to admit that less than twenty thousand Jews in this exile are as honored or favored by nobles and influential people as I am. Although we all pray in all our synagogues for

---

[18]A Hebrew-Yiddish edition was published in Amsterdam, 1716 with Yiddish translation by R. Samuel of Posen. A Yiddish only edition was published in Wilhelmsdorf, 1726. There were many Hebrew editions. Cf., Friedberg, *Bet Eked*, Vol. 2, p. 353.

our land's rulers and their advisers, as our sages say, "Pray for the welfare of the rulers,"[19] I composed a special prayer for his majesty our king, his advisers and all the nobles.

Were I to write about my inner heartache, especially about our faith, a hundred folios would be insufficient. Though all nobles and [gentile] scholars know and admit that we believe in the one true and eternal God and that our holy Torah, the Torah of our teacher Moses is true, yet we must suffer many attacks. My constant sigh is to live to see the verse from Zechariah 14:9, "And the Lord shall be king over all the earth; In that day shall be one Lord with one name." I hope that nobody will disagree with me and everyone, even if they are the richest person, the greatest magnate, the most influential, will find his share in this grievous exile.

[18a] Indeed, although the *Olelat Ephraim* writes in his introduction, that there are four groups that do not think about the exile. With God's help, this story will be told later.[20] They will nonetheless find their share in this grievous exile. As soon as they even walk in the street or travel on the roads, they will have to bear it when the smallest or most insignificant youth will throw stones or dirt at them and scream the most insulting curse words at them.

Here one can well ask or reproach me, is this called "Love your fellow as yourself," or "That which is hateful to you, do not do to your friend?" Is this love? Is this what is hateful to you, do not do to your friend? You yourself admit the indescribable anguish you have about the length of our exile. So you remind your dear brothers and sisters, some of whom, perhaps do not even think of it and live happily and contented, so that their joy is marred and they should live in indescribable anguish. Dear brothers and sisters, my reminiscence and reflection on our grievous exile is not for the purpose of leaving you in such anguish, heaven forbid. Rather, it is to examine the cause of our long lasting exile, and with the help of God, correct the causes and to clear the evil out of the way so that we might live to see the above prophecy of Zechariah chapter 14 and the other prophecies which are clearly found in our prophets.

Chapter Eleven

[18b] My opinion of the cause of our long exile, is, as befits a common man, not brought from far away, but from the prayerbook in which *Pirke* Avot is printed and which every ordinary man and woman, boy and girl, even small children who can pray, recite at least three times

---

[19]M. *Avot,* 3:2.
[20]He does not discuss this later.

every summer. Right at the beginning, in the first chapter, in the second *mishnah* it says, "Simeon the Righteous was of the remnant of the Great Assembly. He used to say, the world stands on three things, on *Torah,* on *Avodah* and *Gemilut Ḥasadim."* This is translated, Simeon the Righteous, who was one of the remnant of the Great Assembly, said, the world stands on three sorts of things, on the Torah, on worship, namely worship of God, through sacrifices or our prayer, as I will explain further more fully, and on acts of lovingkindness.

So dear brothers if these are the main three pillars on which the world stands and we examine how these three things are observed by us, then there is no reason to wonder about our long exile. Rather, we have much more to wonder about the great grace and compassion of God, that he still allows the world to exist and allows us to continue in it. We must praise and thank Him continually, day and night. [19a] If someone were to say, only one man, Simeon the Righteous, said this. Who was he? Does not the name Simeon the Righteous itself show that he already had the title "Righteous" in those times, but what's more, he was of the remnant of the Men of the Great Assembly. And who were the Men of the Great Assembly? Because of our many sins, not everyone knows. Whoever wishes to know this, need only read what the erudite scholar Rabbi Abrabanel writes in the first introduction, in his book *Naḥlat Avot.* The prophets Haggai, Zechariah, Malachi, Ezra the Priest [and] scribe, who are well known to us, were among the Men of the Great Assembly, which consisted of one hundred and twenty members, among whom was Simeon the Righteous. Our holy sages in the Talmud, B. *Yomah,* 39a, tell that this Simeon the Righteous was high priest for forty years and many miracles occurred during his tenure as high priest. Everyone can see what kind of person he was.

The above mentioned erudite scholar Abrabanel writes even more in his book *Naḥlat Avot,* in the above mentioned *mishnah* two, chapter one. Namely, how Alexander of Macedon wanted to wage war against Darius King of Persia. He traveled to Jerusalem and the Jews were very frightened. Simeon the Righteous went out to meet him, as high priest in his eight garments,[21] along with other elders of Jerusalem. As soon as Alexander of Macedon saw Simeon the Righteous, he alighted from his wagon and bowed deeply to Simeon the Righteous. All the kings and officers were amazed. [19b] However, Alexander of Macedon said to them, do not be amazed. I see the image of this man every time I am victorious in my wars and vanquish my enemies. I saw him in a dream last night and he commanded me to do thusly. Alexander of Macedon went to Jerusalem with him, and left Jerusalem and the Jews in peace. As

[21]The garments worn by the high priest only the most solemn occasions.

one sees further in this book, Alexander of Macedon's teacher, the famous scholar and philosopher, Aristotle, was with him and he discussed much with Simeon the Righteous about all the disciplines, both natural science and theology. Aristotle could not get over his wonder at Simeon the Righteous' wisdom. Aristotle cites many things in his writings that were explained to him by Simeon the Righteous.[22]

Dear brothers, I have troubled you at great length specifically about this Simeon the Righteous and especially about our holy Men of the Great Assembly who did much good for us and in particular established our whole order of prayer which still lives more than two thousand years later in all communities of Israel. We are as obligated to believe and to practice what one of these sages said, as our oral Torah as well as our written Torah. There is no doubt that the world stands on these three things, as the above mentioned Simeon the Righteous said, namely Torah, divine service, and acts of lovingkindness. [20a] Whoever wants to be an proper Jew is obligated to be concerned that these three main pillars are conserved or maintained in good condition. In the contrary case, as mentioned, one should not wonder, because of our many sins, at the length of our exile.

Chapter Twelve – The Pillar of Torah

Many scholars write with regard to the first pillar, namely our holy Torah, that the world stands on this pillar alone. I, a poor sinner, an empty and ignorant person can unfortunately judge very little, only that little which I have found in our holy books, and what I have actually experienced, seen with my own eyes and heard with my own ears and, because of our many sins, must still experience daily and see and hear. My dear brothers, that is, those like me who are only ordinary people, my goal, is to fulfill out of love, the verse, "Love your fellow as yourself." "Your fellow" is translated, your comrade or friend, your equal. In order to fulfill [the commandment], and to contribute my meager and inferior opinion, I must first ask the pardon of all sages, rabbis, and learned men, those who are worthy to carry such titles and who study Torah for the sake of heaven, that what I am writing here is for my equals, my dear brothers, and is being written out of love. They should not assail me or, heaven forbid, become angry that I take God as witness that I am not writing this to make a spade out of it [Torah],[23] or to make money from it, because, thank God, I do not need it. Thank God whose grace has never left me, I am also not writing this to make a crown out of it,[24] or to

---

[22]Cf., *Encyclopedia Judaica,* 3:448f. for the sources of this legend.
[23]M. *Avot,* 4:5.
[24]Ibid.

make a reputation. I know myself and in my life have never [20b] portrayed myself as a scholar. I am only writing what is true, and as mentioned, what I have seen and heard. God loves the truth. His seal is truth. I hope to God that all the true sages, rabbis, and scholars of the Torah, who study the Torah of truth for the sake of heaven, will agree with me. My opinion is also strengthened by what I found in many old holy books by many sages and rabbis whose souls are bound up in the bonds of eternal life. I hope that their merit will support me and that through my writings I will remind several of my friends to repair their souls and my soul will also be repaired. For others, who might dispute it, thank God, nothing is intended.

Chapter Thirteen

Therefore dear brothers, we common people must first know what the word Torah means in order to examine how the great pillar of Torah is conserved. Torah is translated as teaching or law. The root of the word Torah is *yarah.* This is translated as instruction or teaching. We find both our positive and negative commandments in this holy Torah. Positive commandments means those things that we should do. The negative commandments are those things that are forbidden to us. These commandments are called light (*ner*) and our Torah is called light (*or*). This indeed means ordinary light, but it is also used specifically for a great light as is explained at length above in chapter five. This can also be seen in the beginning of the *Shnei Luḥot ha-Berit.* [21a] *Or* is a great light, a torch. We also find in other verses *or ha-boker,* the morning light which is a great brightness and light. Our Torah, laws and teachings are our light through which we can find the true path and attain the true light of life in the world to come. Our holy Torah is truly a great and fundamental pillar.

We must honestly consider how we are required to treat this main pillar, namely our holy Torah, and how it is treated in reality, in this grievous exile. As far as I know, it is treated in very negative ways. Indeed, *Rabbenu* Bahya the Dayyan lists ten positive attributes in his holy book *Ḥovot ha-Levavot, Shaar Avodat Hashem.*[25] This book is printed in Yiddish for our common use and great benefit. Therefore, every ordinary person, that is my equals, can read this book. However, I only want to write about what I have actually seen, heard, and experienced in our times.

First, concerning common people, especially those in the countryside. The ordinary person who unfortunately does not have the

[25]Mansoor ed., p. 108; Zifroni ed., p. 215f.

ability to maintain a teacher must thank God when his children get so far as to be able to pray, read and write. It is easy to imagine how much they know about God, our holy Torah or much less about our faith. Yet, I have found many such common people who know that there is one God. They would [21b] gladly allow themselves to be martyred, for the sanctification of God's name. They would not knowingly commit a sin. Their income could turn very bad and yet they would not demand anything from other people. They have no envy, no arrogance and no disputes. They behave in such a way that one can truly say as King David says in, "Happy are those whose way is blameless" [Psalm 119], verse 3, "They have done no wrong but followed His ways, to understand God and His ways." [trans.] However, the majority, because of our many sins, do not know much more than cattle. Who is responsible? The common man has no greater ability to have his children taught more. Our communal and national leaders do not see this, much less think about establishing a fund for the teaching of Torah to help common people. I have often personally experienced, that a very wealthy person who has no children, or whose children are grown would let the common man drop dead rather than help him pay for a teacher. Such people 'fulfill' "Love your fellow as yourself" in the following way. Since they are useless, they want their friend and his children to be as useless as themselves. Often, when a common man complains to the head of his community, the leader says, of what concern is your pauper trade to me, I have to worry about the whole land.

It says in *Pirke Avot,* chapter two [*mishnah* 2], "Whoever occupies himself with communal affairs should do so for the sake of heaven." [trans.] [21Aa] These communal leaders do not think enough about this. However, when presentations are made or there is a special occasion, these communal leaders know no limits to their puffery and in draining the blood of country people with their authority. They will even skin people alive. Woe to such communal leaders. Here no one will be offended, when I write that the rabbis are also partially responsible. Namely, those rabbis who only think about receiving their rabbinical salaries, what they receive for performing weddings, and for giving out many titles of *hover.* In contrast, they very carefully watch over the slaughtering and examining of animals. The slaughterers must diligently come before them for examination, so that they will receive their fees. However, they have no desire to examine those slaughterers and teachers who want to slaughter young children, or to say that a fund for the study of Torah [be established] or that officials be appointed to supervise how children are brought up and taught Torah and how they should serve God. These rabbis do not think about these things. I do not want to spend

much time with such rabbis in this world, much less in the world to come.

Secondly, I have found both in small and larger villages, and also in some cities, not only common people, but also wealthy people, who go further. They have their children taught how to pray, reading and writing, *ḥumash* and the reading of the *haftorah,* so that they can review the weekly torah reading and recite the *haftorah* in the synagogue. I do not want to linger over this group, only to recommend that they read the above mentioned chapter in *Ḥovot ha-Levavot,* where they will find their title, [21Ab] "with the understanding of a donkey carrying a load of books."[26] [trans.] Who is responsible for what I found, heaven forbid, among some of these people and that conditions are not better? I can only relate this to what I said about the first group.

Third. I found a type in all places and among many people, who go even further. They say, the child won't become a scholar. Let him study *Ein Ya'akov.* He studies *Ein Ya'akov* and can repeat in Yiddish what his teacher has taught him. I can judge very little about what type of book this holy work is. Undoubtedly, many important things are found in it, as one finds if one reads the author's introduction. Every proper scholar will know *Midrash Tehillim,* chapter 104, which is mentioned in many books, especially in the *Adekat Yiẓhak,* gate 2. "Rabbi Simeon ben Yehozadak asked R. Samuel ben R. Nehemiah, since I have heard that you are a master of aggadah, how did God create the light." Here it is clearly seen that great secrets of the Torah are found in the *aggadah.* The holy book *Ein Ya'akov* is composed entirely of *aggadot.* One also finds much in the commentaries that now are printed with it. However, one finds much more in other holy books, in the above mentioned *Akedat Yiẓḥak,* in the holy book *Neveh Shalom,* in *Sefer Reshit Da'at,* and in the books of *Rabbenu* Moses Almosnino. There is also much in the books of the famous *gaon* Rabbi Ephraim, the author of *Sefer Olelat Ephraim* and in his other books, *Ir Gibborim* and *Siftei Da'at* [22a] which are currently readily available. In addition, *Kaftor va-Ferah,* which is entirely a commentary on *aggadot, Nefuẓot Yehuda* and other similar books [are available]. One finds commentaries on the *aggadot* in these books, but not the terrible things which the schoolteachers, who do not know better, because of our many sins, teach to children and translate. I hope people will not be offended if, with a thousand pardons, I ask you as an ordinary man, out of love for my dear brothers, if one fulfills one's obligation to God if one admits that a child who cannot learn more than *Ein Ya'akov* and furthermore, from a teacher who, himself, does not know

---

[26]The source of this statement is *Ḥovot ha-Levavot, Sha'ar Avodat Elohim,* chap. 4. Cf., A. Hyman, *Oẓar Divrei Hakhamim u-Pitgameyhem* (Tel Aviv, 1972), p. 268.

more than the translation of the words according to their ordinary meaning, as his teacher taught him, and who considers all the stories in the whole *Ein Ya'akov* to be literally true, should be taught *Ein Ya'akov.*

I only ask this question, "The heart alone knows its bitterness" [Proverbs 14:10]. He who examines hearts knows my thoughts, because I was stirred to consider our condition in this lengthy exile. Because of our many sins, literally every day I had to hear, from important nobles and gentile scholars, how they mocked, derided and scorned our faith and our holy Torah. They flung in my teeth what we Jews have in our Talmud and what we Jews believe. When I refuted them according to my minimal abilities, they swore that these things were told to them by Jews, themselves. [22b] They sometimes even named the Jews. I had to hear such things, with pain and anguish, a thousand times, because of our many sins. I ask the great rabbis of the land and other scholars to consider if such a curriculum of study is correct. I ask them again, with a thousand pardons, not to take offense. God is my witness that I write this for the sake of heaven and out of love for my brothers. They should ask great scholars about the curriculum of studies for their children. Communal and district leaders should take steps to insure that our holy Torah and the teachings of our sages, and especially *aggadot,* which contain secrets of the Torah should not be, heaven forbid, mocked, scorned and derided.

Fourth. I have found people, both in cities and villages, who, for the sake of heaven, want their children to become scholars. They spend great sums for tuition and bring expensive teachers into their homes. The child very quickly acquires the alphabet, the prayers, and begins the study of the *ḥumash*. Before he can even pray, the teacher says, the child is assimilating the *ḥumash* very quickly. He can study very well and it is a sin to waste the time on *ḥumash.* He will certainly become a scholar. He can study Bible by himself when he is an adult. He begins to study *Mishnah* with the child. When the child has learned several *mishnayot,* the teacher again says, as do other scholars, because of our many sins, it is a waste to spend the child's time on *Mishnah.* He is very intelligent. One must begin studying Talmud with him. [23a] The child begins the study of Talmud and does very well. In short, he studies *halakhah* and *Tosafot,* begins to read Torah, and possesses the highest quality, namely arrogance. Everyone says that the child is becoming a great scholar. The child becomes *bar mitzvah,* preaches very well and continues his studies for several more years.

Everyone says that the youth learns so well that he has the potential to be a scholar and his father should send him to a yeshiva. This happens and the father spends large sums of money. The youth spends several years at yeshivas diligently studying *halakhah, Tosafot,* and his teacher's

casuistry. Eventually, he imagines that he has no further need of the yeshiva. He can study the rest at home. In short, the youth acquires a great reputation and matches are proposed for him. His father writes that he should come home. He arrives home with the title of *hover*. If he is from a village, he gets up in the synagogue and preaches a sermon with elegant explanations that he has composed. If he is from a city, he gives a casuistic lecture. He acquires great honor in it.

The youth gets married. It sometimes happens in cities that such a young man is invited to preach in the synagogue after his wedding, since he has studied in a yeshiva. He stands with haughtiness and arrogance, with apologies to the holy ark with its Torah scrolls, and preaches falsehoods. First, the interpretations he presents are, because of our many sins, swindle and falsehood. Secondly, he says it in his own name. [23b] He never learned it in his life. The worst aspect of the sermon is that, because of our many sins, hundreds of children, even those in their mother's womb, are cursed by the fact that pregnant and suckling women wish upon themselves that the child in their womb or at their breast should, God willing, become like him. God have mercy. It also occurs quite often that such a scholar, if not right under the wedding canopy, then immediately after such a sermon, receives rabbinic ordination. Thus, the scholar is completed.

God have mercy. According to public opinion, the pillar of Torah on which the world is supported, rests solidly on such types. When all this is past, the parents and in-laws begin to say, thank God, our child is a scholar, but "Excellent is the study of Torah together with worldly occupation."[27] One must acquaint him with business. So the scholar becomes a businessman. He is a businessman just like he is a scholar. He only knows swindling and conniving. The swindle of business drives the other swindle out of his mind and this scholar does not know a single verse in the whole Torah, much less *Mishnah*, or the *Shulhan Arukh*, in order that he should know how to live like an proper Jew. He never even dreamed about ethical works. These types, even if, because of our many sins, they are successful in business, they are the worst and most corrupt people in this world and in the next. If they are unsuccessful in business, there is nothing left for such a scholar but to flee.

[24a] Dear brothers, I have spent much time on these scholars and their curriculum of study. I had to add this, because I have often thought about the sad and painful condition of our exile. I have experienced how, because of our many sins, the prosperity of business diminishes and with how much difficulty and bitterness we must search for our living at present. The majority of business, because of our many sins, consists of

---

[27]M. *Avot*, 2:2.

swindle. I finally concluded after I had read many old books written after the talmudic period, from almost a thousand years ago, the books of Saadiah Gaon, the holy book *Ḥovot ha-Levavot* and the holy books of *Rabbenu* Moses Maimonides, until approximately sixty or seventy years ago, that these great sages only taught the plain truth. They only wrote books of literal truth and ethics to repair their souls and the souls of those who read their books. At that time, prosperity and business were easy and simple and the abundance of wealth was maintained. Today, however, because of our many sins, our holy Torah is unfortunately turned into a swindle by many evil scholars. The truth is hard to find. Similarly, God have mercy, our income and livelihood are difficult and business is swindle and wealth is very unstable.

In contrast, among the *Sephardim,* the study curriculum is as God desires, as the great sage Rabbi Sheftel writes in his book, *Vave ha-Amudim,* chapter 5. Therefore, I believe that because of this the abundance of wealth and business have permanence among the *Sephardim.* I believe that [24b] many of my dear brothers will agree with me since I am writing the truth. I do not want to write the truth about who is responsible for this. Rather, let everyone decide and arrive at the truth for themselves.

Fifth. There is another type of scholar, who is raised like the fourth group. Their curriculum of study is identical to the previous group, until the time of their marriage. After the wedding, however, they are far better than the previous group. They do not intend, heaven forbid, to take a wife, give her a *ketubah* and a divorce to the holy Torah.[28] Rather, he knows very well that he must set aside time for the study of Torah. He also goes to older and greater scholars to seek their advice on what he should study, for the sake of heaven. He is advised to study a page of Talmud every day. In cities, people go so far as to establish societies for the study of Talmud. They are called *Shas* society or *Shas* fund. There is an established time every day when they study a page of Talmud together. There is no doubt that the talmudic sages explained our oral Torah sincerely and truthfully. The whole Torah is not contained only in our dear Talmud. Rather, it is a great pharmacy where all remedies may be found and all the wisdom to cure our body and soul. However, everyone must know the remedies that are healthy for him, according to his nature. He must take from the pharmacy that which is healthy for him. If there are two sick people, one with stomach problems and the [25a] other with a headache because of a head cold. If the one with the stomach problems obtains spirits and ointments for head colds from the

---

[28]This expression is found in an earlier work, *Igrot Shelomim.* Cf., Assaf, *Mekorot,* Vol. 4, p. 115 n. 3.

pharmacy and applies them to his head or washes his head with them or inhales them, his stomach will not get any better. When the one who has a headache because of a head cold, takes the stomach drops, his head cold will not disappear.

Dear brothers, I repeat again that I am only writing the truth which I have unfortunately seen with my own eyes and heard with my own ears. It is certainly true that the rabbis of the land who, God with his holy will, caused to be rabbis, must be proficient not only in the four *Turim* but also in the Talmud so that they can explain the basis of every law and not, heaven forbid, to be mistaken in law or instruction, or err in a matter of *halakhah*. Similarly, heads of yeshivas and other teachers, who have students, or judges who are elected by the will of God, must certainly have this education, as do young men and other young scholars who aspire to these positions, for the sake of heaven. It is obvious and healthy since we need to have rabbis, judges and especially scholars of Torah who raise up students for the sake of heaven.

But I am writing to my dear brothers, my equals, who are businessmen and who have no intention or ability to become rabbis or even less to teach students, to tell them what are they obligated to study, [25b] for the sake of heaven, so that they can repair their soul. I spoke to these scholars who are members of Talmud study societies. I also stayed with them for several weeks in several communities. I swear, I heard several of them recite the grace after meals and others the daily prayers. They could not read Hebrew, but mangled the words. I saw and heard such scholars at night when they were very tired stay up, for the sake of heaven, until midnight studying their page of Talmud, and the next night spent three to four hours at the class. I thought about why they spent so much time in casuistic argument so that they almost came to blows with each other. I found, because of our many sins, that no pure, no impure, no kosher, no *treif*, no guilty, no innocent, no ritually suitable or unsuitable, no forbidden, no permitted, no law, much less ethics or strengthening of faith, or answering of heretics resulted from their casuistry. Because of our many sins, it was not worth that a scholar should spend a minute of his time, for the sake of heaven engaged in this.

At this opportunity, I discussed with several of those who were my good friends and asked them to tell me what kind of repair for their soul comes out of their studies. I examined which tractates they spent their time with and studied in the past three or four years. What laws did they learn from this, through which they could fulfill the commandments of our holy Torah? What kind of ethics [26a] for their soul? Could they in their relations with nobles and gentile scholars defend their faith and sanctify the name of God? Were they able to demonstrate the unitary

truth that we believe in one true God? They were silent and had no answer to give me.

I had the book *Ḥavvat Yair* brought to them and showed them what the author writes in responsa 123 and 124, pages 115b-118. I asked them if they would not do better if they studied the tractates relating to *Tur Oreḥ Hayyim* and study in conjunction with it *Shulḥan Arukh, Oreḥ Hayyim.* I told them that they could not do better than to study grammar as much as possible. Thereby, they would be able to read Hebrew properly and pray to God. I asked them further if they did not think that it was very necessary that they read ethical books, in order to improve their deeds, adding a recommendation for the holy book *Ḥovot ha-Levavot.* Immediately, I read the introduction and showed them several useful things in it. I also showed them that the famous sage R. Isaac Luria ordered his students to study the *Ḥovot ha-Levavot* daily. The famous sage Rabbi Isaiah writes similarly about the *Ḥovot ha-Levavot* in his book *Shnei Luḥot ha-Berit,* at the beginning of the section, *Bet Aaron.* In addition, the end of the section *Asarah Hillulim* is an extract from the book *Ḥovot ha-Levavot.* Also, even *Rabbenu* Moses Maimonides ordered his son to read the book *Ḥovot ha-Levavot* daily. In short, I convinced several, with the help of God, to change their curriculum of study, [26b] in the manner suggested by the very learned author of the *Ḥavvat Yair.* They promised with a handshake to study the book *Ḥovot ha-Levavot* diligently. They kept their promise and thanked me ever after for this.

I cannot corrupt my pen and paper with some of the haughty and arrogant answers that I received, but only report what several answered me, for the sake of heaven, from the Talmud. "God has only the four ells of *halakhah* in this world."[29] In addition, "Whoever studies *halakhot* every day is assured that he has a share in the world to come."[30] I asked several people to tell me what is the translation of the word, *halakhah.* However, they did not know the correct answer. I finally showed them the explanation of this talmudic passage in the book *Neveh Shalom* treatise seven, chapters one and two. Thereby, I convinced them that they did not understand this talmudic passage or *aggadah* better than any other.

I also found common people who quoted the passage, "Everyone who reads *Pereq Shirah* every day is guaranteed a place in the world to come."[31] They believed that if they only recite *Pereq Shirah* every day, they have the world to come, and can continue doing all manner of evil.

---

[29]B. *Shabbat,* 98b.

[30]B. *Niddah,* 73a.

[31]This statement is found in *Sefer Ikkarim,* Book 3, chap. 1. I. Husik in his edition, Vol. 3, p. 9 n 1, cites S. Baer, *Siddur Avodat Israel* (Roedelheim, 1868), p. 574 n, that there is no such statement in Talmud or Midrash. He cites this passage in *Sefer Ikkarim* as the earliest reference to this statement.

No, my dear brothers, Rabbi [Judah the Prince] and R. Eliezer did not understand it this way. Praise God, I gave a correct interpretation of this verse which is too lengthy to write here. It is also not my purpose. Whoever wants to know an explanation of this, can read the *Sefer Ikkarim,* Book three, chapter one. Thank God, my explanation agreed with this book for the most part.

The reason I have written so much about this type of scholar is that [27a] because of our many sins, the scholars who rely on this above quoted talmudic passage and believe that if they study one or more pages of Talmud everyday, and are certain of their share in the world to come are very numerous. They not only do all sorts of evil things, but also, because of our many sins, they cause the name of God to be desecrated among common people who say that scholars are among the most contemptible people, doing the worst deeds. I heard this with my own ears. They believe, because of our many sins, that all scholars are so. They do not respect scholars and are reluctant to hire them or to allow their children to study. I ask my dear brothers to recognize whether this does not cause us to bemoan our situation, that such scholars should support the Torah, the main pillar on which the world exists. Woe to us for we have sinned. How is our holy Torah diminished and scorned! How is the holy name of God desecrated! How is our faith put to shame and ridicule! What merit will support us, to redeem us from our painful exile?

What is most sorrowful, is that, because of our many sins, I found worthy people, who know and understand much better than I could tell you, how our holy Torah should be studied, but they tearfully lamented that because they are poor they must give lectures and have students. They would be considered ignoramuses and would lose their income if they did not participate in the swindle. Does not one have reason [27b] to cry loudly, oh woe? I may not write who is at fault here, but will allow every worthy and just person and those who study Torah for the sake of heaven to decide.

Sixth. I found a group of scholars who go even further and study the tractates of Talmud related to the *Shulḥan Arukh.* But which sections, those related to *Ḥoshen Mishpat.* They reflect on the Talmudic passage, "He who wishes to become wise should occupy himself with the laws of monetary matters."[32] Many such people are to be found, because of our many sins. However, they do not understand what our sages meant when they said, "he who wishes to become wise should occupy himself with the laws of monetary matters." Rather, they employ their wisdom and learning in order to give people advice in lawsuits and to acquire a

---

[32]B.*Baba Bathra,* 175b.

reputation as great scholars. In addition, people should employ them as advocates. I do not want to spend much time on this group, since the great scholar, the author of the *Havvat Yair,* wrote enough about this group in the above mentioned chapters.[33] I only wish to write about what I experienced and what I heard with my own ears.

Once, in a certain place, a wealthy man had a great dispute with several friends with whom he was in partnership. The dispute was over a substantial sum, several thousands. Just as this wealthy man was intending to have them arrested by the authorities, I visited this place and stayed with this wealthy man. The other people were overjoyed since they knew me. They were wealthy and honest people. They complained to me about the shameful things that the wealthy man wanted to do to them. The wealthy man also complained to me about the great sum of money owed him. In short, with the help of God, [28a] in several hours I was able to propose a compromise. At this opportunity, the partners, who had major disputes among themselves dissolved their partnership. As mentioned, I was present, thank God, and I drew up a new partnership agreement for three years. I did not, heaven forbid, take a penny for this since it is not my livelihood.

Later, the partners had a major lawsuit against each other and invited three arbitrators. The matter reached such a condition that the just partner called upon me [to testify] about what happened between them. I received a friendly letter asking me to testify. I did not, heaven forbid, want to transgress, "If he will not give information, etc." [Leviticus 5:1], so I traveled to the place where the court was meeting and gave my testimony. One of the litigants, who had done an evil thing, brought an advocate, who, because of our many sins, had the title of judge in his community. This advocate so twisted the matter that even the court had great anguish. However, it seems that the representative sat over the *Sefer Meirat Eynayim* so diligently that one of the litigants opened the *Sefer Meirat Eynayim* and said, this is the thing from which these rogue scholars take all of their dirty tricks. "My soul was saddened to hear such things."[34] I could not eat anything that day, out of anguish. It goes so far, because of our many sins, that because of such scholars it is a popular proverb among ordinary people that our holy Torah would be quite good but the rascals and thieves took it over [28b] and twist it any way they want. "Woe to the ears that hear such things,"[35] how our holy

---

[33]Responsa 123 and 124.

[34]The refrain of the *piyyut* "Ashrei Ayin Ra'atah Kol Eleh" found in the *Avodah* service of Yom Kippur. Cf., D. Goldschmidt, *Mahzor le-Yom Kippur* (Jerusalem, 1970), p. 486.

[35]*Pesikta Rabbati,* chap. "Judah".

torah and true scholars are shamed and mocked. I know quite well who is responsible.

Seventh. There is a group who spent their time like the above mentioned fourth and fifth groups. They have other tricks. They examine the decisors (*posekim*) and memorize sections of all four parts of the *Tur*. Then, they deceive the public that they know all four parts of the *Tur* by heart. In the event that they cannot become rabbis because they have no money, they become spiritual advisors and teachers, or teachers of evil,[36] for wealthy people. They decide what is forbidden and permitted, heaven forbid, even laws of menstrual purity. May God have mercy. Concerning this, I know too many examples to write about them. I have many reservations about it. Those who are responsible for this have to answer for it.

The eighth group go even further. They study diligently and write what they think are novellae on the Torah, part halakhic novellae and part commentary, and finally publish a book. They travel around with it or send it out to be sold. I do not want to disparage the good that is found in such books. However, I wish to write that I saw in the library of the great and famous sage Rabbi David Oppenheim, the Rabbi of Prague, a printed book, [29a] the name of which I forgot, because of our many sins, in which it says that eighty years ago, several great scholars of the land proposed a ban of excommunication that no new book should be printed, whether commentary on the Torah or *halakhic* work.[37] We have enough, thank God, with our Talmud, *Tosafot*, Rabbi Asher, Alfasi, Maimonides, and many other commentators. In addition, there are the *Turim* and the later authorities (*akhronim*). I do not know who has any use for these new commentaries on the Torah or *halakhic* commentaries. The proper scholar derives little benefit from them and they are of no use to the common man. It is just like a wealthy man who is indulgent and generous and demonstrates his generosity only to other wealthy people, while letting poor people starve. God help us. Such scholars may be partly excused because, sadly, they do this for their benefit and need. On the other hand, there have been books printed lately that not only contain lies and falsehoods, but also contain, because of our many sins, vile insults and abuses. I would gladly name these books if I did not respect the great rabbis who gave their approbation to such books. I very much wonder how such sages could allow themselves to be deceived. How

[36]This is a pun on *moreh hora'ah* which is a rabbinic title and *moreh ha-ra'ah*, teachers of evil.

[37]This is probably a reference to the ban on the publication of new books which was issued by the Council of the Four Lands in 1685. Cf., I. Halperin, "Haskamot mi-Vaad Arba Arazot be-Polin" *Kiryat Sefer* 11 (1934), p. 108f.

could they allow themselves to be shown a few pages by the author and believe that the whole book is good? The authors are then very expansive with the approbation and, because of our many sins, the public is deceived. In the meantime, I recommend that every scholar read what the famous sage rabbi Ephraim[29b] writes in the introduction to his book *Olelot Ephraim,* concerning the verse, "The making of many books is without limit" [Ecclesiastes 12:12]. This in itself delays the redemption. There is no end to our exile, because of our many sins. With the help of God, I will express my opinion further on, below.

The ninth group are scholars who spend their time in the yeshiva like the fifth and sixth group. However, as soon as they get married, they buy themselves a rabbinical position, with their parent's money or with their own. They do not even have a trace of a beard, which is an impediment, because of our many sins, as is clearly stated in the *Shulḥan Arukh, Yoreh Deah,* chapter 242, paragraph 13. The tragic examples are unfortunately so well known both in the lands of Poland and Germany, that my pen cannot write about it. It would be better to write lamentations about this. One of the most painful aspects is that these young rabbis, with their arrogance and haughtiness, deceive not only their compatriots who were blinded by their money and made them rabbis, but also good ordinary people. They know how to deceive rich people and even *parnasim* and leaders of communities and lands with their composed sermons and learned discourses. As a result, whoever is an eminent scholar, an upright and just person and studies the Torah for the sake of heaven, or a senior scholar who understands this misfortune cannot speak out. The rabbi arrogantly says that this is an old fashioned scholar, or makes him out to be an ignoramus. The prophet Isaiah has already cried woe over this, [30a] when he said in chapter 5, verse 20, "Woe to those who call evil good and good evil." [trans.]

Here I cannot restrain myself from writing a commentary on a talmudic passage, that appears difficult to most people. I ask that it not be held against me or interpreted as arrogance. It is an old proverb that one may insert a *bon mot* into the *shemoneh esreh.* The Talmud says in *Sukkah* 29a, "On account of four things are the luminaries in eclipse." Rashi[38] explains: The moon and stars. On account of those who perpetrate forgeries; On account of those who give false witness; On account of those who rear sheep and goats in the land of Israel; And on account of those who cut down good trees." This is translated, because of four things are the lights flogged, namely the moon and stars. This is the way Rashi translates it and so is it commonly understood. The four things are: First, because of the people who write false things or lies.

[38]Ad. loc.

Secondly, because of the people who give false testimony. Third, because of those who raise small cattle in the land of Israel, that is animals such as goats who eat and destroy plants in fields and gardens. Fourth, those who chop down good fruit bearing trees, so that they cannot be used or benefit derived from them.

This passage appears difficult to understand for all scholars, that because of such things the moon and stars are flogged. Rashi himself writes, "I have not heard a reason for this."[39] [trans.] Indeed, [30b] Rabbi Samuel Edels [Maharsha] wishes to give an explanation of Rashi's commentary. However, his lack of knowledge of astronomy, or the movements of the moon and stars, makes it even more difficult. What happens when there is a eclipse of the sun or the moon? Many common people think and believe that the sun or moon are, heaven forbid, flogged. Whoever has a little bit of understanding can explain that it is a natural process. Namely, when the moon crosses the path of the sun, and through this blocks the light of the sun we get an eclipse of the sun. Similarly, the moon and other stars, when one crosses the path of the other, one blocks the light of the other. This is called *likah* in Hebrew. Did Rashi who through his commentary on the sages of the Torah and Talmud gave us a complete light, mean something we do not understand? Or, is Rashi quite obvious, since prior to this it says in the *gemara* that the sun is *lukah.* The word "lights" according to the ordinary translation is translated as moon and stars.

However, the *Akedat Yiẓhak* in his introduction gives an explanation contrary to Rashi and brings the sage Algazi[40] to help him. Every scholar can read this. He translates the words *meorot lokin,* the light of the intellect is flogged, so that one cannot find the truth, and gives an explanation that everyone can read at his convenience. I liked this commentary very much and in my time I could not [31a] understand this talmudic passage differently. I hope Rashi will pardon me a million pardons that I do not understand his explanation and that I follow the explanation of the *Akedat Yiẓḥak.* Hopefully his merit will help me. I also translate *meorot lokin* that the light is struck for us, so that we, because of our many sins, have to walk in darkness. We cannot find the true light and truth in our holy Torah. Indeed, this is because of the four causes mentioned in the Talmud. Namely, first those who write false things or lies, these are the people who write commentaries of the type mentioned above, and allow them to be printed. Unfortunately, they contain many lies, swindles, and falsehoods.

---

[39]Ibid.
[40]This should be Al-Gazali.

Secondly, the people who give false testimony. These are, with a million pardons, the rabbis who allow themselves to be misled and give their approbation to such books. They testify that this book contains positive things and through this the public is misled. With God's help, I will discuss later why I have to write such things.

Third. Those who raise small cattle that destroy plants in fields and gardens in the land of Israel. These are the young cattle, I mean those who raise the young rabbis and accept them as rabbis among Israel. Where they are accepted, they destroy everything and in the end will themselves be destroyed. I do not want to write much about this, because I am certain that, God have mercy, I will find thousands of witnesses [31b] who will agree with me that I have written the truth.

Fourth, are those who chop down the good fruit bearing trees, so that we cannot use or enjoy their good fruits. These are the good, worthy, pious, just, scholars and judges who only study the Torah of truth for the sake of heaven and gladly want to repair the world. They are, because of our many sins, chopped down through these evil young rabbis and other evil scholars as mentioned above. They degrade these worthy people among the common people, the wealthy and the communal leaders. We are thereby made blind to the true light of our holy Torah.

I again ask you not to be offended by my sharp writing, because I am writing nothing but the truth which I have seen and heard. Great need has driven me to write this. Especially, about the approbations that great rabbis continue to give to books, because I have found another group of scholars, who are called kabbalists. I must write beforehand that I am not worthy, heaven forbid, to discuss such scholars of truth, much less to write about this wisdom. I have no knowledge to adjudicate. I only wish to write about what, because of our many sins, occurs in our times. The whole public is familiar with the followers of Sabbetai Sevi, may they rot in hell. The holy community of Frankfurt am Main, may God establish it forever, did much to eradicate this obstacle, and "was moved by zealousness for the Lord, the Lord of hosts."[41] Why did this obstacle, [32a] because of our many sins, come into the world? He who knows the truth, would not disagree that it was because of the modern kabbalists. Indeed they are young men and some unmarried youths who have not studied Talmud and halakhic authorities, much less ethical works. Some are self taught, God have mercy on us, without a teacher.

Concerning this, I saw a kabbalistic book which is considered to be a light unto Israel. I do not want to name the author because several rabbis, known throughout the diaspora, whose souls are bound up in the bonds of eternal life, gave their approbation to this book. All of them called the

---

[41]A paraphrase of I Kings 19:10.

author an eminent and pious sage. He was supposed to be in reality pious and all his life acted piously and ascetically. Yet, I was shown and saw with my own eyes that in this book on pages 13 and 39a and 39b, Sabbetai Sevi is clearly called the Messiah.[42] I knew several of these great sages, and to separate between living and dead,[43] served some of them. The whole public is aware that these same scholars were the greatest persecutors of the evil believers in Sabbetai Sevi, in order to exterminate them. Were not these sages misled, to so easily give their approbation to this book? I do not want to write anymore, heaven forbid, about this author, much less about this true wisdom which I am not worthy to mention, much less to write about. I do not want to deceive but to gladly fulfill the verse, "Love your fellow as yourself."

Too many of these young kabbalists came to my attention to write about. [32b] [I want] to warn my dear brothers. Be careful of anyone whom you do not know who calls himself a kabbalist unless you are assured by great elders and students of the Torah from large communities that these are true kabbalists. Do not be misled by them, much less learn from them. Indeed, many world class scholars, especially the great and eminent sage Rabbi Isaiah, in his holy book, *Shnei Luḥot ha-Berit,* treatise one, writes, as does his son the sage Rabbi Sheftel in his book *Vavei ha-Amudim,* the pillar of Torah, chapter five, and the true sage and physician Rabbi Joseph Candia, in his book, *Meẓaref le-Ḥokhmah,* highly recommend that one is obligated to study this wisdom. But one must first know which prerequisites one must know and study, how old one must be, what kind of teacher does one need, and how one must behave while studying it. It is very difficult for a common man like myself, especially one engaged in business, but it is particularly difficult to find a proper teacher. Therefore, it is best for us common people to continue in our ordinary way, to conduct ourselves according to what is written in our *Shulḥan Arukh,* read ethical works and to study other holy books, to become accustomed to good attributes and observe our commandments in order to repair our souls.

Everyone can read what the *Ḥavvat Yair* writes on p. 94 about this science. A householder asked him what is the meaning of "For the sake of the unification of the Blessed One, etc."[44] He assured him that he himself [33a] does not know. This great sage is known as having been an eminent scholar. His knowledge of the science of kabbalah can be readily seen. Yet, as one reads in this responsum, he did not want to display his

---

[42]I have not been able to identify the book referred to here.
[43]This indicates that some of the people he is referring to were still alive while others had already died.
[44]A Lurianic kabbalistic formula recited before performing a commandment.

knowledge to other people. One can see further from this responsum in the *Ḥavvat Yair* what he told his best friend as an illustration. This responsum and what he cites in the name of the great sage, his father, from page 190 to 201b, should be read by every scholar. One finds the same thing among the early sages, who were great kabbalists, but did not want to appear so.

The same thing can be seen in the *Akedat Yizḥak* gate 55, question 2, where he writes about kabbalah, "I am ignorant and do not know," as if he knows nothing about it. Yet, one can see in the same gate that he was well acquainted with kabbalah. I am writing about this at great length so that the ordinary person will have no need to take notice of or to say the "*yeḥi raẓon*" or "*ribon*" prayers which are printed nowadays with many holy [divine] names. Perhaps it would be better if he did not say them. The author of the Ikkarim writes much about this in Book 1, chapter 18, and Book 2 chapter 28, and adds much to our report. Whoever wishes to know more about this true science should read in the book *Neveh Shalom* treatise 5, chapter 5, what kind of holiness is contained in this wisdom, who should study it, how one should behave, and how one can, heaven forbid, be easily be led astray. Therefore, I again ask that every common man and at least younger scholars and of course unmarried youths should pay attention that they [33b] first know the required prerequisites, so that they act with holiness and not, heaven forbid, wind up on the wrong path.

So dear brothers, I have listed how our holy Torah is unfortunately mistreated by most people, and how, because of our many sins, the majority if not the entire public are misled. In the instance where there is an honest and upright scholar, who would gladly wish to lead us on the correct path, and could do so, he is silenced or even cut off completely. Therefore, our Torah is called *or*, a great torch, and our commandments are called *ner*, lamp, as is clear from the verse, "The commandment is a lamp, the teaching is a light" [Proverbs 6:23]. These commandments or lamps can be found in our holy Torah. The light of the *or*, the great torch, must be lit. When the holy torch is extinguished, or the foundation pillar on which the world is supposed to stand, is ruined, should we then wonder about the reason for the length of our exile or our tragic situation? Rather as King David, says in Psalms chapter 119, verse 36, "My eyes shed streams of water because men do not obey Your teachings." [trans.] We have much more reason to cry day and night over how we observe our holy Torah. We also have to thank and praise God, day and night, for being so merciful and slow to anger. He does not only leave us alive in this exile, but also keeps his holy [34a] promise, in his holy Torah, Leviticus 26:44, "Yet even then, etc." like a merciful father.

Chapter Fourteen
The Pillar of Divine Service

Dear brothers, the second foundation or pillar on which the world is supposed to stand is called divine service [*avodah*]. We must first know what divine service is before we examine how this foundation should be maintained. What is the translation of the word *avodah*? The root of the word *avodah* in our holy tongue is *eved,* that is, a servant. *Avodah* is translated by everyone as service. Therefore the service we render to God is a foundation on which the world stands. If all the people who ever existed, from the beginning until today were put together, they could not repay their obligation to God for the favor that He does for only one person. The question then is, how can we or with what should we serve God and fulfill the foundation of service? We are especially obligated in this since God himself has called us servants, Leviticus 25:55, "For it is to me that the Israelites are servants: They are my servants." We are also often commanded in his holy Torah to serve Him. We have no other way of serving God than with our prayer, as is clearly stated in our holy Torah, and as we recite in the *shema* morning and night. [34b] "To love the Lord your God and serve Him with all your heart" [Deuteronomy 11:13]. [trans.] Also the verse in Exodus 23 verse 25, "You shall serve the Lord your God." [trans.] These verses are understood by all scholars as meaning that "service (*avodah*) is prayer."[45] Therefore, we support the foundation of *avodah* with our prayers.

There are indeed some scholars who wish to translate the word *avodah* as sacrifices. We are also reproached by many of those who are not of our religion. They say that since we can no longer offer sacrifices, we have no more service of God through which we can acquire our share in the world to come. Thank God, I was able to change their minds. Maimonides very thoroughly explains the reason for the sacrifices. He writes how God once commanded us to offer sacrifices and that the verses "To serve Him with your whole heart" [Deuteronomy 11:13] and "Serve the Lord your God" [Exodus 23:25] mean nothing other than prayer. This can be clearly demonstrated from the prophets. I Samuel chapter 15, verse 22, "Does the Lord delight in burnt offerings and sacrifices as much as in obedience to the Lord's command? Surely obedience is better than sacrifice, compliance than the fat of rams." [trans.] The prophet Jeremiah says in chapter 7, verse 22, "For when I freed your fathers from the land of Egypt, I did not speak with them or command them concerning burnt offerings or sacrifice." [35a] [trans.] King David clearly says, "True sacrifice to God is a contrite spirit"

---

[45]B. *Ta'anit,* 2b.

[Psalms 51:19]. [trans.] Thus, it has been clearly shown that God is not well served with sacrifices. "To serve Him with your whole heart" [Deuteronomy 11:13] cannot be translated as anything other than prayer.

Listen all my dear brothers and sisters. Help me examine how our worship, i.e. prayer, which we are highly obligated to serve God and in addition is a foundation on which the world exists, is maintained by us. The question is, should we first examine what we pray or how we pray? My opinion is to first examine how we recite our prayers. Here, because of our many sins, I will find twenty thousand witnesses as to how people who do not have a synagogue or who recite their prayers at home, pray. In addition, how prayers are recited in literally all synagogues. I do not want to write much about people who pray at home. I only wish to mention that I saw a book written by a well known priest in Prague, or by one of his students, in German [35b] and Yiddish on the side.[46] He writes about how Jews recite their prayers in their homes. When somebody comes to them to do business, how they speak to him, what words they use, part in Hebrew, and how they tell their wives or servants what to do. Some stand in the window when they pray and pay attention to which passers by have business. They call to him or they tell their wives or servants in Hebrew to call them or what they should do. Some even go into the street in their phylacteries. Some, heaven forbid, go into the stable in the midst of their prayers and in their phylacteries. Indeed, this was not written by a Jew, yet it is true. On occasion, because of our many sins, I have seen and heard the same myself. Many thousands of witnesses, because of our many sins, can be found who have seen and heard the same thing.

Unfortunately, I did not find much good to write. I want to write even less about how our worship, our prayers, are conducted in our synagogues. Only what I, because of our many sins, heard many hundreds of times from gentile nobles and scholars, about what they often saw in many communities when they visited our synagogues. They confronted me with what goes on in our synagogues and how we carry out the divine service with the greatest ridicule. One person sits scratching his crotch and mumbles at the same time. The other rests with one hand on his prayer stand, vigorously scratching his head, [36a] and also mumbles. The third grabs his prayer stand with both hands, rocks it, and mumbles while looking around. The fourth takes some snuff and asks the others if they would like some. Five or more people come over and take a pinch while continuing to mumble. Fifth, some come to the synagogue not thinking about mumbling, but begin to gossip and joke

---

[46]Probably a reference to Franciscus Haslbauer S.J., *Gruendlicher Bericht von dem Christenthum* (Prague, 1720-1722).

with their neighbors. They argue with each other until a shouting match breaks out. Then they return to gossiping, joking, or arguing. Sixth, there are many who pray earnestly. However, each prays with such disorganized loud screaming that it is impossible to pray with devotion since each confuses the other. There is too much to write about what they say of the behavior of youths and children and those who run around the synagogue and what kind of business they carry on. The only question is whether or not they told me the truth. Were I to testify before the Great Court, I would have to admit that not only is it true, but I have often seen and heard this, because of our many sins, in all places. Some even decide to spend their time in the synagogue inciting people against one another. The result is not only arguments but even fist fights break out in the synagogue. I have no doubt [36b] that, because of our many sins, many thousands will testify that this is all too true.

I do not yet want to ask about how we recite our prayers. Rather, I ask, can there be, because of our many sins, a greater public desecration of the divine name? We are supposed to be called a holy people. Our synagogue is called the house of God. Does not the prophecy of Jeremiah chapter seven, verses 10 and 11, refer to the way we behave in the synagogue? "And they come and stand before me in this house which bears my name and say, We are safe? – To do all these abhorrent things! Do you consider this house which bears My name to be a den of thieves? As for me, I have been watching declares the Lord." [trans.]

Dear brothers, when we consider how we, because of our many sins, recite our prayers, do we not have more reasons than Ezra the scribe to say, "O my God, I am too ashamed and mortified to lift my face to You" [Ezra 9:6]. [trans.] Let us examine if we would behave thusly when we are called before a king, a minister, a nobleman, or before someone from whom we want something. Would we behave thusly [37a] in their homes or in their presence? How do we behave in the house of God where we congregate for the same purpose, to differentiate millions of times, to plead before God? In contrast, let us see when we come to an inn or similar house, and a gentile eats, how he says his prayer with awe and fear. Those who have not eaten join him in prayer. I have not seen, but have been told, how services are conducted with awe in their churches. It is enough that for my part I have written only what I have personally seen and heard, because of our many sins, how our prayers are recited. I leave it to each person to examine if I have written the truth or falsehood. In addition, to decide if we do not have more reason every hour and minute to say as Ezra did, "O my God, I am too ashamed and mortified to lift my face to You" [Ezra 9:6]. Why does it not occur to us, woe to us, we have sinned. We do not know how to be ashamed. As Jeremiah and Zephaniah said: Jeremiah 6:15, "They have done abhorrent things – yet

they do not feel shame, and they cannot be made to blush." [trans.] Zephaniah 3:5, "The wrongdoer knows no shame." [trans.] Are we, unfortunately, so far fallen that we do not know to be ashamed before God.

Thus, it is no wonder, because of our many sins, how we serve Him, when we examine further what we worship or what we ask in prayer. For my part it is no wonder [37b] how we worship God in His house. One would wish that every community or land would undertake an investigation, whether there are three people out of a thousand who know what they are praying. I do not want to write about women or girls, but men. Dear brothers and sisters, when somebody talks and does not know what he is saying, how can he have intent, or awe, when the heart does not know what the mouth is saying. Indeed, there are many who are of the opinion that as long as one prays in Hebrew, his prayers are acceptable even if he does not know what he is saying. They encourage common people to believe this. However, I would suggest to everyone, whether they be scholars or even someone who only has the common sense given him by God, that they recognize the ancient proverb quoted by many scholars, "Prayer without intent (*kavannah*) is like a body without a soul."[47] [trans.] This is a living thing, but not a person. The prophecy of Isaiah 29:13 is even clearer about this, "My Lord said: Because that people has approached me with its mouth and honored me with its lips, but has kept its heart from me, and its worship of me has been a commandment of men learned by rote." [trans.]

Here again, I must praise the *Sephardim* or Portuguese and how they recite their prayers and serve God in an orderly manner or with *kavvanah* in their synagogues. [38a] The reason is that they know what they worship. They understand what they are saying and praying. One can examine the *Sephardim* or Portuguese and see if there are even three that have not studied Torah, Prophets and Writings. At a minimum, they understand Hebrew and know what they pray. One should not suspect me, heaven forbid, of being more a friend of the *Sephardim* than of my dear brother *Ashkenazim*. Why is it that I love the *Sephardim* and their methods of study and prayer? My sole purpose is to fulfill out of love for my dear brother *Ashkenazim*, the verse "Love your fellow as yourself," and to consider the reasons for our tragically long exile and sad situation. My aim is particularly to learn how the prosperity of business and wealth daily diminishes among us *Ashkenazim*, while among the *Sephardim*, thank God, it has durability.

---

[47]A. Hyman, *Oẓar*, p. 551 cites the *Shnei Luḥot ha-Berit* as the source of this statement.

I am also not writing this off the top of my head. Rather, because of what I have found in many holy books, especially what the sage Rabbi Sheftel writes in his book, *Vave ha-Amudim,* pillar of Torah, chapter 5 and pillar of worship, chapter 11. This book is widely available in all places. Everyone can read, or have read to them, how this pious sage came to Amsterdam and the order of study he found among the *Sephardim,* and how he also decries that this order of study is not found among us *Ashkenazim.* He asks all the leading scholars to get together so that such an order of study will be instituted among us, without any change. The author of the book *Siftei Yeshaynim,* [38b] page 8, writes extensively about the order of study he found among the *Sephardim.* He also implores that this order of study be instituted among us *Ashkenazim.* Asking alone does not help, because of our many sins. One must wonder that this pious sage Rabbi Sheftel writes in the pillar of worship, chapter 10 that one hundred years ago, in the holy community of Frankfurt, literally all holy societies studied the meaning of the prayers for the whole year so that they should understand what they were praying to God. No doubt this custom still exists in that holy community. One must wonder that there are so many scholars and important, upright, God fearing people in this holy community who would gladly fulfill "Love your fellow as yourself," that they do not fulfill it and influence other communities and villages to observe this custom. All teachers should teach their children along with *ḥumash,* the translation of the prayers that they recite every day, so that they may understand what they pray. It would be very deplorable if this good custom were no longer in use in that holy community. All the old customs come back into fashion, and this old good custom which is nicest, best, and most suitable for our souls is not reinstituted. It is no wonder, because of our many sins, that we remain in our lengthy exile and do not prosper.

It is even more of a wonder that ordinary people, both men, [39a] women and girls are forbidden from praying in Yiddish, so that they will be understand what they are praying and pray with proper *kavvanah* in the way that is pleasing to God. These scholars give a reason from the Talmud, "He who prays in Aramaic is not helped."[48] They gave the common people to understand that the angels do not understand Yiddish. However, I write in Yiddish that these scholars do not understand the Talmud, and insult and demean God who knows all of man's thoughts and examines their hearts. There are so many verses in our holy Torah that refer to this that I cannot write them all. We pray to God, as Maimonides writes in his fifth article of faith and all scholars concur, "To him alone, it is right to pray, and that it is not right to pray to

[48]A paraphrase of B. *Shabbat,* 12b.

any being besides Him." [trans.] How can we forbid prayer in Yiddish and say, heaven forbid, that it is not understood? Here again I must praise the *Sephardim* or Portuguese who allow their wives or common men who do not understand Hebrew to pray in Spanish or Portuguese. They also printed prayerbooks so they could pray what they understand. The meaning of this Talmudic passage is found in many books, particularly in the book *Asarah Ma'amarot Eim Kol Ḥai,* chapter 31, which the *Kol Yehuda*[49] explains. The pious sage Rabbi Sheftel, in the above mentioned chapter, pillar of worship, names many books and sages who forbid praying in any language except those one understands. He cites the verse [39b] in Isaiah 29:13, "With their mouth and lips they honor, Me and their heart is far from Me."

Dear brothers, I believe everyone will agree with me that when we consider our order of prayer and how we pray, because of our many sins, the length of our exile and our poor situation in all things are no wonder. Here I must agree with our Talmudic sages when they say that the world is supported only by the Torah. If we studied the Torah properly, and if we first studied the Torah of Moses that God himself gave and his prophets and in the language Moses and the prophets spoke, that is, Hebrew, and if every proper Jew would understood this, he would also understand what he is praying and without any doubt our order of prayer would also be different. Our tragic situation and lengthy exile would also change. God is merciful and hears everyone's prayer. Here I do not need any great proof from the Torah. Rather, it says in *Ashrei,* which everyone recites three times every day, "The Lord is good to all and his mercy is upon all His works" [Psalms 145:9]. [trans.] "The Lord is near to all who call Him, to all who call Him with sincerity" [Psalms 145:18]. [trans.] "He fulfills the wishes of those who fear Him. He hears their cry and delivers them" [Psalms 145:19]. [trans.] [40a] This is sufficient proof and familiar to everyone. As the common proverb has it, I am an expert in it like I am in *Ashrei.* He knows how to translate this one chapter like he knows the whole Torah. I have no need to further examine the order of prayer or worship. I only wanted to show that the situation of our prayer is similar to that of our holy Torah. All ethical books are full of this. I would only wish that these scholars would read what is prayer, in the book *Neveh Shalom,* treatise two, chapter 1, and in the *Sefer Ikkarim,* Book four, from chapter 16 to chapter 23.

---

[49]This should be *Yad Yehuda.*

Chapter Fifteen
Gemilut Hasadim

With the help of God, we will continue our examination of the third foundation on which the world stands, that is *gemilut ḥasadim.* In order to write the truth about this, I spent years searching all over and could not find an understanding of what *gemilut ḥasadim* or *gemilut ḥesed* is or what the words mean. I finally asked several great scholars and several important and pious people, to tell me what is *gemilut hasadim.* They laughed at me and said, one should do good. However, I asked: good is called *tov* in Hebrew. *Hesed* is translated as *gnad* [grace].[50] They said that one should show *gnad* to everyone.

I further asked them if we poor sinful people can say that we possess *gnad.* Rather, [40b] King David says in Psalms chapter 62, verse 13, "And faithfulness (*Ḥesed*) is yours, O Lord." This is translated, to you God is *gnad.* In addition, in the thirteen attributes,[51] one of God's attributes is called *rav ḥesed.* Jeremiah chapter 9, verse 23, says, "For I the Lord act with *Ḥesed.*" Translation, I am the Lord who does *gnad.* They gave me explanations that I cannot write because, in truth, I am ashamed to write them.

I often heard from nobles, when we asked them for *gnad,* the response that *gnad* is with God. We sinful people have no *gnad* to give out. I again asked my scholars and good pious Jews, what is the meaning of the word *gemilut.* They gave me the truthful explanation that *gemilut* is translated as "requite." I asked them further to explain what "requite" means. Unfortunately they did not truly understand the translation, until I told them. "Requite" is when I have received or benefited from someone, that I "requite" this in every way possible. Indeed, they wanted to engage in casuistic arguments. However, I proved my point with many verses from our holy Torah, many of which they were not acquainted with or did not remember. First, the story of Barzilai the Gileadite who did a good deed for King David. King David wanted to take him home. Barzilai said to King David, II Samuel chapter 19, verse 37, "Why should your majesty requite me with this repayment?" [trans.] [41a] Further, Jeremiah chapter 51, verse 56, "For the Lord is a God of requital." [trans.] Further, Joel 4:4, "Are you requiting me." [trans.] Further, Proverbs, 19:17, "He who is generous to the poor makes a loan to the Lord; He will requite him his due." [trans.] In brief, I showed them so many verses, that I was finally forced to show them a verse in the holy Torah of Moses. Deuteronomy 32:6, "Do you thus requite the Lord, O

---

[50]The Blitz and Witzenhausen Yiddish translations of the Bible also translated *ḥesed* as *gnad.*
[51]Exodus 34:6-7.

dull and witless people?" [trans.] Thus, it has been clearly demonstrated that *gemilut ḥesed* means none other than, I have to requite the good that has been done to me.

I then asked them, *gemilut ḥesed* is for poor and rich. What kind of *ḥesed* have I received from a poor person that I am required to requite him? How can I repay an extremely wealthy person for his *ḥesed*? They admitted to me that they had not thought about this so extensively. I must continue to write how far I searched to know the meaning of *gemilut ḥesed*. I asked several poor people, since our sages say that "*gemilut ḥesed* is both to rich and poor."[52] The poor, however, did not have anything to tell me that there is such a thing as *gemilut ḥesed*.

I finally asked wealthy people and some young magnates who were learned. [41b] They told me that they had not read anything about this. However, I told them that all the ethical works write a great deal about this, and I was willing to show it to them. They laughed at me. It does not mean *gemilut ḥesed* at all. Rather, there were initials *G"Ḥ*. The *Gimel* stood for *ga'avah* (arrogance) and the *Ḥet* stood for *ḥutzpah* (insolence). The printer had made a mistake and thought it meant *gemilut ḥasadim*. This explanation was so pleasing to people that it is believed, because of our many sins, in all places. Thousands of witnesses can attest, because of our many sins, to the arrogance and insolence. There are unfortunately at present evil examples of great controversies which were engendered by great arrogance or insolence. According to my opinion, this is the greatest reason for the length of our exile. Indeed, whoever sees the great insolence which exists in the world at present, has a great consolation in our exile, that this is a sign of the Messiah's coming, since our sages say "With the footsteps of the Messiah, insolence will increase."[53] [trans.] On the other hand, the arrogance is so great, because of our many sins, that it is impossible for the Messiah to come. I wish to refer briefly to all ethical works, those that are printed bot h in Hebrew and Yiddish, that arrogance, because of our many sins, is the greatest vice in the world. King Solomon, who was the greatest sage that ever existed, says quite briefly in Proverbs 16, verse 5, "Every haughty person is an abomination to the Lord." [trans.] Our sages say [42a] it even more briefly, "Everyone who is arrogant is a fool."[54] [trans.]

Dear brothers, how can there be a more wretched person in the world than he who is unworthy before God, and is considered a fool by our sages. Therefore, I do not want to spend much time on this, because it is not my purpose. Also, because of our many sins, I am a filthy sinner

---

[52]*Tosefta Peah* 4:19.
[53]M. *Sotah,* 9:15.
[54]I have not found the source of this statement.

and am not in a position to give a rebuke. Rather, I had to write only that I could not find any explanation or translation of *gemilut* hasadim among rich and poor, and hardly from any living person, whether rich or poor. However, our sages said that "Gemilut hasadim is practiced towards the poor, the rich, the living and the dead."[55] [trans.] So I looked for an explanation among the dead, namely, in my old holy books which were written many hundreds of years ago by the greatest sages of the land, whose souls are bound in the bonds of eternal life, may their merit protect us. Here I found sufficient explanations. Indeed, King David gives a sufficient explanation in Psalms chapter 62, verse 13, "And Hesed is yours O Lord." To you O Lord is *gnad*. Chapter 33, verse 5, "The earth is full of the Lord's faithful care." The verse is translated, the whole earth is full of God's *gnad*.

The question then is, what kind of *gnad* do we people have. Because of our many sins, I must again mention what I heard from many nobles, whom I visited and asked them for *gnad*. They answered me that *gnad* is with God and we poor sinful people have no *gnad*. Rather, we are required [42b] to serve all people, and they reminded me of the above mentioned verse. I found many explanations of the verse, "And *Ḥesed* is yours, O Lord, to reward each man according to his deeds" [Psalms 62:13], in *Ḥovot ha-Levavot, Sha'ar ha-Bitaḥon,* chapter 4, section 6. This book is, thank God, at present readily available in Yiddish and everyone who is like me can read it. In addition to the *Akedat Yizḥak,* gate 14, there is a treatise entitled *Ḥasdei Adonai* which contains twenty-six explanations of this verse that every learned person can read at his convenience. *Sefer Ikkarim,* Book 3, chapter 5, gives an explanation of Jeremiah chapter 9, verse 22, "Let not the rich man glory in his riches, etc." I will write about the translation and explanation of this verse later, God willing.

I only wish to mention here that, thank God, I finally found through these holy books, a truthful explanation of the translation of *gemilut ḥesed* and what it is. Particularly, what the famous scholar R. Eliezer Ashkenazi writes in his book, *Ma'ase Adonai,* on the verse, "And *Ḥesed* is yours, O Lord, to reward each man according to his deeds" [Psalms 62:13]. But first, we must recognize that everything that we poor sinful people have in this world, or benefit from God, we have not earned, and much less can we repay it. Rather, God gives it to us out of pure *ḥesed*. All people in the world will admit and recognize this. Therefore, the explanation of *gemilut ḥesed* is that everyone receives and enjoys *ḥesed* from God. We must repay this *ḥesed* to other people who have not received this *ḥesed* from God. It is therefore correct when our sages say that *gemilut ḥesed* is

---

[55] *Tosefta Peah* 4:19.

[43a] given to rich and poor. Otherwise it is hard to understand how an ordinary person can do *gemilut ḥesed* for a rich person? However this is correct. There often occurs that a rich man, whether at home or on the road, misses, or does not have something which is very important, but cannot be obtained for money. Often it is only a pipeful of tobacco or a pinch of snuff. Someone else has this through God's *ḥesed*. He must repay this *ḥesed* and assist the rich man with this. Now we know what *gemilut ḥesed* is, or means.

Dear brothers and sisters, *gemilut ḥesed* is the third foundation on which the world stands. We will examine how this is practiced and maintained. From my perspective, I have found, because of our many sins, that *gemilut ḥesed* is practiced by very few people and in few communities. However, I have found many people who translate the word *ḥesed* differently, as shame [*shand*]. They also demonstrate this from the Torah, Leviticus 20, verse 17, "He sees her nakedness and she sees his nakedness, it is a shame [*Ḥesed*]." This *ḥesed* is correctly translated as shame. They are not satisfied with this type of shame, but very energetically endeavor to bring shame and damage upon their friends. Not only do they spread malicious gossip, but they shame their friend to his face. This is not enough, because of our many sins. Instead of doing acts of *ḥesed* to others the *ḥesed* that God, in his great mercy and lovingkindness, does to them, they requite it in this way. It is a shame before God, [43b] and before the whole world. They endeavor to encroach on their friend's boundaries in order to cause their friend damage, even though they derive no benefit from it. All this is not enough. They denigrate their friends before nobles and even inform on them. I have heard so much from many nobles, because of our many sins, that this is certainly a shame. The prophets, in Jeremiah 6:15 and Zephaniah 3:5 said their prophecies about the above mentioned things. They are not embarrassed and do not know their shame. The unjust know no shame.

I do not want to bring up how others who do not practice this shameful *ḥesed*, practice the proper *gemilut ḥesed*, since as I mentioned above, because of our many sins, I cannot nor do I want to reprove others. I know all too well, "Improve yourself and then improve others."[56] I have much to improve within myself, because of our many sins, and have much need of a preacher of rebuke for myself. My whole purpose is only to gladly fulfill, "Love your fellow as yourself," as I have often mentioned.

I have found no other means than to remind my dear brothers and sisters of the sad conditions of our lengthy exile and to examine its

---

[56] B. *Baba Meẓia*, 107b.

causes. With the help of God, this will help my dear brothers find a means to be redeemed from our distressing exile. I cannot leave out what the famous sage, Rabbi Ephraim writes in the introduction to his book, *Olelot Ephraim.* [44a] This sage and worthy in Israel very strongly deplored the length of our exile. He writes that three groups are responsible for this. First are the very wealthy who have enough money and goods to satisfy everything their heart desires. Second are those who require nothing from the world but gluttony and drink. They do not think about God, much less about exile. Third are our rabbis and leaders who, because of our many sins, are not united. They are jealous of each other and that is why they never come together in unity, to examine and improve [this situation]. I hesitate to write what the famous sage Rabbi Joseph Jabez writes about this in his book *Ma'amar ha-Aḥdut,* chapter 3.

However, I must also write what the above mentioned Rabbi Ephraim says in the introduction to his book *Siftei Da'at,* where he also considers the length of our exile. I wish that every scholar would read this introduction. However, he writes that he found in a book in which a friend had added a note that those people who do not think about the length of our exile are like a drunkard who sits in his house drinking, while the house is burning down around him, heaven forbid. The drunkard feels nothing, singing and shouting like a drunkard until he is finally burnt. So too, the majority of people in our exile are like drunkards, because of our many sins. It is burning around them. Unfortunately, many of our fellows must put up with it, but they do not notice anything. They go on [44b] in their drunkenness, in their arrogance, and in the desires of their hearts, until, heaven forbid, they become corrupted.

So, dear brothers, this author wrote his book in the year 5340 [1580], that is 169 years ago, and he already writes how he found in a book that someone had written his friend that he considers the community to be drunk, but it has unfortunately helped very little. So may I be allowed to write my dear friends, out of love, and to remind them that we are at present, not only drunk, but as the saying goes, totally blind drunk. Because of our many sins, we fulfill what the prophet Isaiah 44:18 says, "They do not know nor do they have judgment: Their eyes are besmeared and they see not; And their hearts so that they do not understand." [trans.] We see, because of our many sins, so many examples, literally in all communities, besides other places, that, because of our many sins, not only whole houses, but whole families are being, heaven forbid, uprooted. The children and grandchildren of people who were worth, not one hundred thousand, but literally millions, are wandering beggars, because of our many sins. I do not wish to name them, out of respect for both the living and the dead. People will have to

agree with me, not only in the largest holy communities like Frankfurt, Fuerth, Mainz, Mannheim, Hamburg, Berlin, Halberstadt, but also in other large places, Vienna, Hannover, etc. In every place, [45a] because of our many sins, one can find living examples.

Dear brothers and sisters, should we not think about the length of our exile and sad condition, at least once. Should it be said, God have mercy, about us in this generation that we are blind, like King Solomon says in Proverbs 4:19, "The way of the wicked is like darkness; They do not know what will make them stumble." [trans.] Or should we be sighted, as Rashi has it, "The wicked saw it, but took no moral lesson or example from it."[57] I ask you out of brotherly love not to rely on your great wealth, your influence, or your wisdom. Some think that their wisdom is so great that they will foresee everything sufficiently early. Some think that their wealth is so great that they will have enough for as long as they live, and some think that they are so influential that they do not have to worry. See what the prophet Jeremiah writes, chapter 9, verses 22 and 23. "Thus said the Lord: Let not the wise man glory in his wisdom; Let not the strong man glory in his strength; Let not the rich man glory in his riches. But only in this should one glory: In his earnest devotion to Me. For I the Lord act with kindness, justice and equity in the world; For in these I delight – declares the Lord." The translation of this verse is easy enough to understand.

The author of the *Ikkarim*, Book three, chapter five, gives a truthful explanation of the verse which I will summarize in Yiddish. "Thus says the Lord. Let not the wise man glory in his wisdom" and assume that the wisdom is his, that he has this [45b] from himself and he can preserve it for himself. "Let not the strong man glory in his strength," and boast that his strength is from himself, and that he created it himself and can preserve it for himself. "Let not the rich man glory in his riches," and not boast that wealth is his and that he created it and he will preserve it for himself. "But only in this should one glory: In his earnest devotion to Me" [Jeremiah 9:23]. If someone wishes to boast, let him boast that he knows and understands that I am the Lord and understands that I am the one who created and gave everything. "[I] act with kindness, justice and equity in the world" [Jeremiah 9:23]. He is the one who does *ḥesed* and what He gives is out of pure *ḥesed*.

We cannot give him anything in return for this. He does justice freely for which we cannot give him anything. We should also do thusly. The wise man, the strong one and the wealthy one should know God and that He gives everything freely with *ḥesed*. Let the wise man use the wisdom given him by God to give good advice and teachings freely to others with

[57]Rashi on Proverbs 4:19.

ḥesed. Not like some wise men who utilize their wisdom to deceive other people. They often incite people against each other, which results in great controversy. The strong person should use the influence freely given him by God not to cause others to fall, but to freely help others with *ḥesed* in order that no harm or injustice come to them. The rich man should use the wealth freely given him by God, not only [46a] for his own needs, but should freely give charity with *ḥesed*. The verse continues, "For in these I delight – declares the Lord" [Jeremiah 9:23]. [trans.]

From this verse and its commentary, we have clearly demonstrated above, what is *gemilut ḥesed,* and what is the holy will and desire of God. Namely, He gives us everything freely out of *ḥesed*. We should also freely share everything that we enjoy through His *ḥesed*. These two verses have sufficiently demonstrated the meaning of *gemilut ḥesed,* the way God wishes to have it. It is to be wished that every person would keep just these two verses in his heart and in his mind and thoughts. It is my view that we have sufficiently examined how *gemilut ḥesed* is thought of and maintained by us. When we consider this and how our Torah and worship are preserved and observed, the length of our exile and our sad state are no wonder. I wanted to remind my dear brothers of this, with a heartfelt plea, out of great love and to fulfill "Love your fellow as yourself," in a small way.

Dear brothers and sisters, I do not want to leave you in pain over the length of our exile, with my memoir. I will gladly go to great lengths to fulfill "Love your fellow as yourself," in order to find a way to be redeemed from our lengthy exile. If I could only find a few brothers or colleagues [46b] who might be able to fulfill "Love your fellow as yourself," and through this, with God's help, assist our brothers, in general, to fulfill this verse. I have great hope for this, with the help of God, and his manifold mercy and *ḥesed*.

I must first bring up another major principle from our Torah. It consists of five words. Namely, "You must be wholehearted with the Lord your God" [Deuteronomy 18:13]. I would like to assure my dear brothers that everything I have written until now and that which I will continue to write, with the help of God, has no other intention than "You must be wholehearted with the Lord your God" and "Love your fellow as yourself." I am not writing this, heaven forbid, as I have often mentioned above, "to make a spade from it,"[58] to make money. Thank God, I do not need it. I give this work to my dear brothers and sisters as a completely free gift. I do not demand money for it, heaven forbid. I do it even less "to attain the crown of honor"[59] from it. Thank God, I have

[58]M. *Avot* 4:5.
[59]A paraphrase of M. *Avot.,* 4:7.

never in my life looked for honor or credit. It is best known to God that I am writing this only for the sake of heaven.

Therefore I am assured that in His great mercy and *ḥesed,* he will help me awaken more hearts through my writings who will support me and help me further to fulfill my final purpose. This is the primary reason that I wrote my *Libes Briv* in Yiddish, so that every honest Jew will be able to read it. I am not in a position to write even one percent [47a] of what is written in old holy books that are printed in Hebrew which the ordinary person cannot read. This is why dust and mold remain on many holy books. However, the rabbis, communal leaders and other scholars who have at least read the *Shnei Luḥot ha-Berit* and *Vavei ha-Amudim* are not concerned with the order of study and worship and even more so how we might finally be redeemed from our lengthy exile. I do not want to give my own reason for this, but will be satisfied with the reason given by the famous sage Rabbi Ephraim in the above mentioned introduction to his book *Olelot Ephraim.* He wrote about the rabbis and leaders of the generation and gave a reason why, because of our many sins, our lengthy exile goes on in this way.

It is well known to me that we are called a holy people and, thank God, "The people of Israel are holy."[60] I know, thank God, common people so to speak, who, sadly out of financial need, are not scholars because they could not afford to study in their youth. Afterwards, however, they became wealthy, thank God, and even communal leaders. Such honest and God fearing people have so much inner fear of God that I cannot give sufficient praise and thanks to God. They see very well and are willing to spend money to better our deplorable situation, both in Torah and in worship of God. Yet they cannot begin to apply themselves before some rabbis or scholars tell them that they do not understand. It is an old proverb that one paves the street with fools. Therefore I want to pave the street for my dear friends and hope [47b] that, with God's help, they as wise men will find the right way and will recognize what is pleasing to God, and will fulfill the verse of the prophet Hosea chapter 14, verse 10, "He who is wise will consider these words, he who is prudent will take note of them. For the paths of the Lord are just; The righteous will walk on them, etc." [trans.]

So my dear brothers, my opinion and guidance again goes first to maintain our holy Torah and worship or prayer. It should be the concern of the many rabbis and sages of Israel, faithful, God fearing, communal leaders, scholars who study for the sake of heaven and generous wealthy people that, at a minimum, every ordinary person living wherever should be able to have his child taught the prayers and *ḥumash.* At the

[60]This phrase occurs numerous times in the Talmud. Cf., Hyman, *Oẓar,* p. 287.

very least, the teacher should teach the *ḥumash* in such a way that the child knows and understands what he is learning and at least knows what is our holy written Torah. This can happen very easily if only the teacher would first read the text to the child before he studies it with him. That is, just the simple translation, in order that the child should understand what he is learning, or should learn. I assure you that it will be easier for the teacher and the child. The teacher would not find it much trouble to translate the words. The child will [48a] assimilate it more easily when he understands the words that he should translate.

Dear brothers, do not think that because a fool is writing this, that he is paving your street. Our sages say "No one is as wise as the one with experience"[61] or to translate as the common proverb has it, an experienced fool is smarter than an inexperienced sage. I assure you that I have tried this and have given this instruction to many teachers who found it to be true. They blessed me when the child knows so much *ḥumash*. It is very easy when one learns the meaning of the words. The child then also understands what he is praying. Not only is our holy written Torah strengthened, but I am assured that our worship will also take on another appearance. I hope, with the help of God, that in all holy communities or other places that God fearing and upright people and true scholars who until now did not have the heart to do so, because they found no help will come forth and assist us, with the help of God.

However, the old custom must not be forgotten. In the community of Frankfurt am Main, may it be preserved, householders who did not have the opportunity to study in their youth, formed themselves into societies for the study of Torah. Those who were able, hired a teacher for their homes who at a minimum taught them to understand the meaning of the prayers. If it could be added that the teachers [48b] also teach the children Hebrew grammar, it would be something that could not be improved upon. I hope to God that upright people will be found who know how very important and useful this is, and in addition, will help. The famous grammarian, R. Zalman Hanau, left us adequate grammar books which are easy to study, with the help of God.

Here I must interject a small addition for my dear sisters, the daughters of Israel. Namely, to respond to why they are also not taught *ḥumash*, the Prophets and Writings when young so that they will, at a minimum, understand Hebrew, which is called our holy mother language by all nations. It will not be difficult for them to learn and they will at least know what they are praying to God. I know quite well that many scholars, in all places, will dispute what this ignoramus has written here. He did not know the Talmudic passage, "Whoever teaches his

[61]Hyman, *Oẓar*, p. 42 cites *Akedat Yiẓḥak*, gate 14 as a source.

daughter Torah, it is as if he taught her *tiflus*." These scholars will not become angry when I write that, thank God, I know quite well the *mishnah* in tractate *Sotah*, 20a, and the Talmudic discussion of it, on which Rashi bases himself, page 21b. However, these presumptuous scholars do not know the translation of the word *tiflus*. I know this from experience. I asked many conceited scholars, who rely heavily on this talmudic passage, that no [49a] girl or woman should study *ḥumash* or *TaNaKH*, to tell me what the root of the word *tiflus* is in Hebrew, or how it is translated? They could not tell me the root, much less tell me the translation.

One honest and upright Jew sadly wanted to demonstrate the translation from the verse in Job, chapter 1, verse 22, "For all that, Job did not sin nor did he give *tiflah* to God." However, I showed him the commentary of Ibn Ezra on the word *tiflah*.[62] "Like insignificant, the matter was that nothing came out of his mouth that had no reason." [trans.] I also showed him that the root of *tiflus* is *TaFeL*. In comparison, I immediately showed him the verse in Job 6:6, "Can what is tasteless be eaten without salt," where the word indisputably means none other than a thing that has no taste. Indeed, there is a verse in Jeremiah, chapter 23, verse 13, "In the prophets of Samaria, I saw *tiflah*." Also Job 24:13, "And God does not regard it as a *tiflah*." Both of these verses would show it if *tiflah* had another meaning. Radak, in his commentary on the verse in Jeremiah explains it as, "Something bad that has no taste." [trans.] Concerning the verse in Job, Ralbag explains the word *tiflah* as, "Something that has no taste." [trans.] Therefore, from these two verses it can also be understood that the word *tiflah* means something that has no taste. In comparison, Ezekiel 13, verse 10, "Daubing with plaster," verse 11, "Say to the daubers of plaster," [49b] verse 15 "Those who daubed it with plaster." All the commentaries, Radak, Abrabanel, and even the Targum, explain it as a building built with bad bricks, without straw, or with bad mortar. They particularly call it, something that has no permanence. Indeed, the only explanation that Rashi gives is, false words. In comparison, Ezekiel 22:28, "Her prophets daub the walls for them with plaster." Rashi gives the same explanation. It is a thing that is not fully or properly constructed and has no permanence. Lamentations 2, verse 14, "Your seers prophesied to you, delusion and *tafel*." Rashi clearly states, things that have no taste, and adds false words. Thus, everyone who no longer understands the term can clearly see what Rashi meant. Therefore I have not only demonstrated, with clear verses from our holy Torah that the term *tafel* can only be translated as something that has no taste or permanence, but this is even more clear from our

---

[62]Ibn Ezra on Job 1:22.

dear Talmud. Indeed there is a clear *mishnah* in tractate *Niddah,* 62a, or in the *Mishnah* [*Niddah*], chapter 9, *mishnah* 7, "*tafel* spittle." Rashi in the Talmud, and Bartenura all explain *tafel,* as tasteless, something that has no taste.

Thank God, this evidence caused many scholars to agree with me that the statement in the *Mishnah* or *Gemara* which says, "He who teaches his daughter Torah, it is as if he taught her *tiflus,*" can only be translated as something that has no taste or permanence. This is because a woman is a weaker creature who does not have the strength of a man. I must also add that the *Gemara*[63] brings the verse "I, wisdom live with prudence" [Proverbs 8:12]. It was widely neglected [50a] because R. Eliezer forbade it. In comparison, one must know that the word Torah does not only mean the written Torah. Rather, it is particularly the oral Torah that is meant. It would be too lengthy to demonstrate it here. It is enough that I have demonstrated the meaning of the word *tafel* from our holy Torah and Prophets. Whoever can admit to the truth will agree with me that I am correct. Finally, Ben Azzai clearly states in this *mishnah,*[64] "One is required to teach one's daughter Torah." [trans.] It would be better if women would study the Oral Torah [Talmud] and through this would provide for many men. It is greatly to be regretted that such evil scholars do not allow daughters of Israel to study the written Torah and through this learn their holy mother language, Hebrew. In contrast, they allow daughters of Israel to learn foreign languages, French and Italian, and through this gentiles visit them. Because of our many sins, this is more worrisome. Better that they should study our holy language through *ḥumash* and prophets as children with a honest and upright teacher. I do not want to write too much about this, because it is not my place.

Praise God, whose lovingkindness has not departed from me. I cannot thank and praise God enough that when I was ready to write this, I found a great helper who agrees with my position. The great rabbi and sage, Rabbi Jacob, rabbi of the community of Emden, son of the famous sage *Ḥakham* Zevi, also strongly laments this in his prayerbook, in *Sha'ar Shalekhet Ḥalon ha-Miẓri,* [50b] page 76, and *Sha'ar Shalekhet Ḥalon ha-Miẓri,* page 78b. Every scholar can read this.

I added this interjection about women because I know that the souls of the daughters of Israel come from God, just like those of the sons of Israel. Though they are not obligated in many time bound commandments, they are still obligated in other commandments and are prohibited from transgressing the negative commandments. I must add two clear verses to this profusion. Exodus 19, verse 4, "Thus shall you

---

[63]B. *Sotah,* 21b.

[64]M. *Sotah,* 3:3; B. *Sotah,* 20a.

speak to the house of Jacob and declare to the children of Israel." Rashi interprets this, as do all other sages, "The house of Jacob, these are the women." Targum Jonathan says, "Thus shall you say to the women of the house of Jacob." It is clear that women are also commanded by the Torah. Deuteronomy 31, verses 11-12, "When all Israel will come, etc. You shall read this Torah before all Israel, gather the people, men and women, etc. That they may hear and learn and revere the Lord, your God and to observe every word of this Torah." [trans.] Thus it is clear to see from our written Torah that our women should study and observe these teachings.

The *Akedat Yiẓḥak* and Abrabanel both have the same commentary. Women should listen in order to revere God and to refrain from transgressing negative commandments, in order that their observance should be like that of men. This is why it says, "To revere the Lord your God and to observe faithfully" [Deuteronomy 31:12]. [51a] "Take care lest you forget" [Deuteronomy 8:11], means none other than negative commandments. Thus, both of these great sages write that women are equally required to revere God and to observe the prohibitions of the negative commandments, just like men. At a minimum, I believe that women endure as much, if not more, and have as much reason to pray to God, to praise and thank Him, as do men, and ought to know what they are praying. I assure you that many pious women lamented, with bitter tears, that they stand in the synagogue and pray with the community, but they do not know what they are praying. They hear the cantor reading from the Torah scroll, but they do not know what he is reading. The women of other nations know our holy written Torah better than do our own women. One allows the women to read the *Ẓe'enah u-Reenah* or the Yiddish *ḥumash,* which contain much midrashic and aggadic material. This is the same as teaching *Ein Ya'akov* to ignoramuses. They think that what the Yiddish translation contains is the pure Torah of Moses. I assure you, it would be more desirable if the daughters of Israel studied the written Torah.

I cannot write about the desecrations of God's name that I have experienced. I must write just this, because of our many sins. One woman said that the prophet Jeremiah was, heaven forbid, descended from a prostitute. She wanted to wager and show me that it was in our holy Torah. She got her Yiddish *ḥumash* and, because of our many sins, clearly showed me in the *haftorah* of *shemot* or the *haftorah* of *matot,* "The words of Jeremiah, the son of Hilkiah" [Jeremiah 1:1].[65] I cannot write

[65]This is based on the comments of Rashi to Jeremiah 1:1, which says that Jeremiah is descended from Rahab the *zonah,* mentioned in Joshua 2:1. The normal translation of *zonah* is harlot. However, Rashi in his commentary to

more, because of our many sins. Everyone can [51b] read it. If it were not the Sabbath, I would have thrown this Yiddish *ḥumash* into the fire, out of anger. In any event, whenever I see a Yiddish *ḥumash,* I cross out this passage. Would it not be better if our women understood the written Torah? At the very least, women and ordinary men who were not able to study in their youth, should read the so called Yiddish Bible which R. Yekutiel translated into Yiddish, instead of the *Ẓe'enah u-Reenah.* I have written this for the distinguished women, in order that they will also help motivate their dear husbands to endeavor to improve our order of study and worship, and to shorten our lengthy exile.

I want to write more of my insignificant and unworthy opinions about our order of education, with the help of God. When the child has already studied the written Torah, as discussed above, and his father is in a position to give him some more education, but not in a position to let him become a proper scholar, I believe it is much better that he is taught *Mishnah,* instead of *Ein Ya'akov.* The child can assimilate it as easily as *Ein Ya'akov* and it will be much more useful. I have already discussed the teaching of *Ein Ya'akov* previously. In particular, when the child studies the tractates of the *Mishnah* which belong to the *Shulḥan Arukh, Oreḥ Ḥayyim,* such as *Berakhot, Shabbat,* and other similar ones, the child will learn many laws and will be able to learn [52a] *Shulḥan Arukh, Oreḥ Ḥayyim* very easily in his youth or in any event when he is an adult. At the very least he will know how an honest Jew is supposed to live. Finally, it will be so much more useful to him. He might even be able to read a useful Hebrew book. At a minimum, he will be able to read the Yiddish ethical works, for his spiritual development, which presently, thank God, are widely printed in Yiddish, such as *Menorat ha-Maor, Ḥovot ha-Levavot, Shevet Musar, Ḥakirat ha-Lev, Simḥat ha-Nefesh, Lev Tov,* and others like them.

I must mention that if a common man, and even more so a woman, wishes to read the holy book *Ḥovot ha-Levavot,* they should not read the *Sha'ar ha-yiḥud,* because the way it is printed in the Yiddish edition is not understandable. Only a scholar would be able to understand it. Before discussing what else is necessary, I must first mention what King David said in Psalms 119:30, "I have chosen the path of faith." Maimonides has made known his thirteen articles of faith in order that my dear brothers might earnestly undertake the path of our faith and in order that every Jew know what he should believe. The thirteen articles of faith are printed in all prayerbooks. They are also included in *Yigdal.* Many

---

Joshua 2:1 follows the translation of *Targum Jonathan* which translates *zonah* as innkeeper. This became the accepted understanding of this passage in Rabbinic literature.

thousands say *Ani Ma'amin* and sing *Yigdal,* but they do not know what they are saying or what they are singing. R. Abraham Jagel published his book, *Lekaḥ Tov,* which has been printed in good Yiddish many times, so that everyone can understand it. [52b] The printer, R. Israel Jessnitz also printed it in a prayerbook.[66] It had an effect on some people, but the majority have no desire to see it. God may have mercy, that I saw more than twenty years ago that Professor Hardt of Helmstadt[67] printed the book *Lekaḥ Tov* in Yiddish and German,[68] so that everyone can see what are the Jewish principles of faith. Several years ago, the pietist[69] Professor Waehner of Goettingen also printed it,[70] to show our true faith. Because of our many sins, it remains untouched among us. Thousands of Jews do not know what they believe. As a result of this, I had to hear much desecration of God's name and scorn from many nobles and gentile scholars concerning our faith and lifestyle. Should God be accused? I hope that my dear brothers will take this to heart and at least teach their children the thirteen principles, which are printed in Yiddish in all prayerbooks. They should also see that every child learns the *Lekaḥ Tov* by heart in Yiddish. Thereby, they will at least know what they are supposed to believe.

When the child has studied this, as I have described, and has the possibility, with the help of God, to study further and become a scholar, then there is certainly nothing better than to continue with the study of Talmud and halakhic commentaries. It would be very good if he has a keen scholar as a teacher who can sharpen his intellect. It is to be wished that he first study those tractates which belong to *Shulḥan Arukh, Oreḥ Ḥayyim,* and afterwards [53a] those which belong to *Shulḥan Arukh, Yoreh Deah,* in order to fulfill, "To atone for himself and his household" [Leviticus 16:6].

I want to relate further what the sage, the author of *Ḥavvat Yair,* writes in detail in his responsum number 123, about when the child becomes a youth and, with the help of God, is in a position to attend a yeshiva. I find myself in no position to give my opinion, much less to insert myself among the giants. Many great sages have written against the study of *hillukim.* Here I must again write that there is no wise man

---

66 I have found no evidence for the existence of such an edition. Rivkind, "Der Mehaber", p. 307 n. 5 came to the same conclusion.

67 Cf., M. Steinschneider, "Christliche Hebraeisten" *Zeitschrift fuer Hebraeische Bibliographie* Vol. 3 (1898), p. 17 n. 210.

68 Helmstadt, 1704.

69 Wetzlar uses the term *ha-ḥasid.*

70 There is an anonymously printed edition of the *Lekaḥ Tov,* Goettingen, 1742. It is reasonable to assume that this is the edition referred to by Wetzlar. G.A. Waehner was the author of *Antiquitates Ebraeorum de Israeliticae* (Goettingen, 1743).

like one who has experience or as an experienced fool. If I had not served my teacher and master, Rabbi Abraham Broda of Prague for four years and studied his *ḥillukim* quite well, I do not believe I would have been able to understand the holy books that I studied afterwards. I must bring this up in honor of my master and teacher, the above mentioned sage to the delight of his soul. First, his lifestyle was that during the whole week he ate nothing that came from a living being. Second, he did indeed teach *ḥillukim,* but only in the beginning of the semester, in the summer until after *Shavuot,* in the winter until *Ḥanukkah.* Afterwards, one had to study Talmud or halakhic works, to fill one's belly. Every Sabbath between *minḥa* and *ma'ariv,* he would interpret a text with casuistry, to sharpen the students. He often said, at the same time, that he believed the explanation to be false. He only gave the explanation to sharpen the students.

Third, his personal supervision of [53b] of his students, not only if they were studying well. He examined them in small groups. Rather, he quite often assembled the students and lectured on ethics and morals. He also had people who would go around and inquire about the students' behavior. Fourth, his love for his students. Every student who desired to study was like the apple of his eye. Fifth, everything he did was for the sake of heaven. This can be demonstrated by the fact that not only did he not take money from an ordinary student, much less from a poor one, but maintained several hundred students who did not have funds out of his own pocket. Many thousands of students, may God protect them, in all communities and countries, can testify that this is completely true. I can affirm with stringent oaths that he did not take a penny from me during the four years that I studied with him in Prague. When I departed, I shed many tears that I could not repay him. He asked if I had sufficient funds for the trip home and wanted to force money on me. In this way his teachings, thank God, were successful. Many thousands can testify to this. I believe that the order of study was not central when the head of the yeshiva behaved in such a manner. In previous times, one was what he said, or what someone else said about him.

In my time, the same order of study was continued in the holy community of Prague by the famous sage, the Rabbi of the community, Rabbi David Oppenheim, and the sage Rabbi Elijah, author of *Eliyahu Zuta.* [54a] Nobody derived benefit from a student. Rather, the Rabbi of the community, mentioned above, distributed hundreds to poor students. Such an order also existed in my time, in the holy community of Frankfurt am Main, in the days of the great and famous sage, Rabbi Samuel, the son of R. Hayyim Isaiah[71] and the great scholar, Rabbi

[71]I was unable to identify him.

Samuel Shotten.[72] I write my opinion again, not heaven forfend, to enter among the giants whose souls are bound up in the bonds of eternal life, but only as an experienced fool. So long as a youth studies in a yeshiva, the study of *ḥillukim* at the beginning of the semester cannot hurt him.

I continue, however, further, with the help of God. When we come home from the yeshiva, in peace and health, and become householders, what should we study in order to repair our souls and acquire life in the world to come? Indeed, we must have rabbis, heads of yeshivas, judges, and teachers to teach students, as mentioned above. It is obvious that those who aspire to positions as rabbis and judges, and to earn a respectable living from this, must obviously study Talmud, *Tur* and all the later commentaries. The rabbis must also study *ḥillukim* in order to strengthen the Torah and teach students. I am not in a position, heaven forbid, to prescribe a personal order of study for them which is for the sake of heaven. Rather, my goal is to fulfill, "Love your fellow as yourself." "Your fellow," specifically my fellows who are householders, who pursue commerce and do not want to be, or much less can be, rabbis or judges. They are also required to set aside time for Torah study. [54b] What are they obligated to study in order to repair their soul? Indeed, everything that one studies for the sake of heaven is quite good, but one should learn from the example of King David who asked God, "Guide me in your true way and teach me, for you are God my deliverer" [Psalms 25:5], "Lead me in the path of your commandments" [Psalms 119:35], "Turn my heart to your decrees" [Psalms 119:36], "Let my heart be undivided in reverence for your name" [Psalms 86:11], "Open my eyes that I may perceive the wonders of your teachings" [Psalms 119:18]. One should also ask God to show the true path to his Torah and commandments and in particular to reverence for God. The most necessary thing for a householder to know is *Shulḥan Arukh, Oreḥ Ḥayyim* and the Talmudic tractates which belong to it. A householder who lives in a community where he cannot consult a rabbi or scholar when a question arises, must also know *Shulḥan Arukh, Yoreh Deah,* in order that no failure occur in his house. Because of our many sins, instances occurred to me, that were it not for God's help and if I had not studied *Yoreh Deah,* evil scholars would have fed me non-kosher foods several times. Also the contrary, they declared things non-kosher that were kosher. I can cite many examples of this. I would like to advise every householder to be attentive and not to decide what is permitted or forbidden, much less, heaven forbid, menstrual purity, where it is not necessary. I can boast that, thank God, in my life I have not even decided

[72]Cf., M. Horovitz, *Frankfurter Rabbinen* (repr. Hildesheim, 1972), index, s.v., Samuel Hakohen Schotten.

as simple a case as an egg that fell into *kotaḥ*.[73] If a householder knows enough to live as a kosher Jew and sets aside a time for Torah study, for the sake of Heaven, and asks God as King David asked God, then I am certain that God will help him [55a] and show him the true path which is good for his soul, in commandments, worship, and reverence for God.

I do not find it necessary to recommend reverence for God, because everyone knows the verses in the Torah of Moses. "And now O Israel what does the Lord your God demand of you? Only this: To revere your God" [Deuteronomy 10:12]. "You must revere your God" [Deuteronomy 10:20]: "You shall fear your God: I am the Lord" [Leviticus 19:14], "If you fail to observe faithfully all the terms of this teaching that are written in this book, to reverence this honored and awesome name, the Lord your God" [Deuteronomy 28:58]. King David said, "Serve the Lord in awe" [Psalms 2:11]: King Solomon said, "God has brought to pass that men revere Him" [Ecclesiastes 3:14]. "The sum of the matter, when all is said and done: Revere God" [Ecclesiastes 12:13].

Whoever wishes to know the fundamental meaning of reverence for God should read *Ikkarim,* Book 3, chapters 31 and 32. I assure him that he will be completely satisfied. It is clear in all holy books and especially in our beloved Talmud which says "to consider whether we come to serve [God] out of love or out of fear."[74] Fear alone helps very little, when we perform commandments or give charity, as many people do, because they are afraid of death or divine punishment. Or, if they perform commandments or give charity because they will receive a reward. This too is not the correct way. As our sages write in tractate *Avodah Zarah* and *Pirke Avot,* "Do not be like servants who serve the Master in the expectation of a reward."[75] Rather, it must happen out of love for God, and love of God must be pure and honest.

If someone would want to ask the question, how can this happen naturally, that I can [55b] purely and honestly love someone whom I am supposed to fear greatly, and indeed do fear? The answer is too lengthy for me to write. Rather, everyone should read or have read to them, the above mentioned chapters 31 and 32 in *Ikkarim,* Book 3, and further until the end of the treatise. They will find an answer that will fully satisfy them, particularly concerning the verse, "Serve the Lord in awe, and tremble in fright" [Psalms 2:11]. I only wish to write that which is true, that everything we do should be out of pure love of God, as is often mentioned in our holy Torah. We say this in the *Shema* every day, morning and night. "You shall love your God" [Deuteronomy 6:5] and

---

[73]A metaphor for an obvious matter, cf., B. *Erubin* 62b; B. *Ketubot* 60b.
[74]B. *Megillah,* 25b.
[75]M. *Avot,* 1:3; B. *Avodah Zarah,* 19a.

"To love the Lord your God and serve Him with your whole heart and soul" [Deuteronomy 11:13].

Dear brothers, here someone will again ask me a question. How is it possible to love someone I do not know and whose essence I cannot know? Here I must answer that it is indeed true that as poor sinful people we cannot know His essence. Even the holy angels do not know his habitation and say, "His glory has no place." However, we find in our holy Torah, Deuteronomy 4:39, and we say it every day, morning and night, in *Oleinu le-Shabbe'aḥ,* "Know therefore this day and keep in mind that the Lord alone is God in heaven above and on earth below." King David commanded his beloved son, King Solomon, I Chronicles 28, verse 9, "And you my son Solomon, know the God of your father and serve Him with single mind and fervent heart." [56a] In Jeremiah 9:13 God says, "Understand and know me, for I am God." From this it can be seen that we should understand or know Him. It cannot occur in any other place but the prophet Isaiah who says in chapter 40, verse 26, "Lift up your eyes to the heavens and see who created these." When one sees and contemplates the great vault of the sky, the great light – the sun, the moon and so many stars which have moved in one order for five thousand – five hundred and nine years, must this not have been made by a great omnipotent and eternal God. The love of God must be awakened when one contemplates how all the creatures of the earth, even the smallest of creatures, were created with omnipotence and wisdom, and with what great lovingkindness all creatures are maintained and nurtured.

Because of our many sins, the majority of people fulfill Isaiah 5:12, "There was lyre, etc., but they never gave a thought to the plan of God, and take note of what He is designing." They do not recognize God's works in order to know Him through them, much less to consider what kind of eternal, omnipotent, gracious Lord He is. At the same time, He is an eternal, omnipotent, gracious and compassionate Father. What is more, they do not even want to know themselves, that they are lonely weak creatures and poor sinful people. In contrast, the great omnipotent, eternal, gracious and merciful Father continually and with *ḥesed* [56b] supports us with His divine providence and shows us great compassion. Since they do not contemplate this, because of our many sins, they cannot know, much less love God. Some would dearly love to know God through His works and love him with a pure heart. The verse in Isaiah chapter 44, verse 18, is, because of our many sins, fulfilled through them. "They are blind and cannot find the true path." [trans.]

Listen all my dear brothers. I am prepared in every instant with the greatest joy to allow myself to be slaughtered and burned as a sacrifice for His one true name, out of the great, truthful, and highly responsible

love that I have for God. Yes, even to allow myself to be hacked into thousands of pieces for Your love, since my ultimate purpose is to fulfill, "You must be wholehearted with the Lord your God" [Deuteronomy 18:13]. "Love your fellow as yourself." I want to advise you with a pure heart, before all else, to diligently study the book *Ḥovot ha-Levavot.* You will be able to learn in *Sha'ar ha-yiḥud* that God is the one true and omnipotent God and Lord. In the *Sha'ar ha-beḥinah* you will know for yourselves what kind of miserably weak creatures we are. At the same time, that God is a merciful Lord, full of *ḥesed* and the *ḥesed* and lovingkindness that he shows us. The whole book will show you a path and will be a cure [57a] for your soul. Finally, the conclusion of *Sha'ar ahavat adonai* will help you to the proper love of God. Do not think that I, as a poor sinful worm, recommend this book to you. The divine kabbalist, R. Isaac Luria told his disciples and Maimonides commanded his son to read this holy book daily. I have also mentioned previously that the great sage, the author of *Shnei Luḥot ha-Berit,* often recommended this book. There is a summary of this book at the end of his *Asarah hillulim.* All the old holy books always call this book, "the holy book." I am certain that when you will have read this book several times, you will thank me profusely, and the merit will protect me and all of Israel. I ask you to read in it as long as you live. I assure you that I have read and studied it more than fifty times and every time found something new in it, as the author, *Rabbenu* Bahya himself recommends.

However, to return again to the path of the pillar of Torah. I am certain that if a scholar will have diligently read the above mentioned holy book *Ḥovot ha-Levavot,* in the way it says in our holy Torah, "In your mouth and in your heart, to observe it" [Deuteronomy 30:14], and study it with care as the author often recommends in his book, particularly in *Sha'ar ha-bitaḥon,* his lifestyle will be set right. And if he will further ask God as King David asked, [57b] "Open my eyes that I may perceive the wonders of your teaching" [Psalms 119:18], "Guide me in your true way" [Psalms 25:2], that God will open his eyes and lead him in the true path that he should follow.

I find it necessary to recommend one more book to my dear brothers, according to my meager understanding, because, as mentioned above, King David said, "I have chosen the way of faithfulness" [Psalms 119:30]. God, himself, also says in Hosea 2, verse 22, "And I will espouse you with faithfulness, then you shall be devoted to the Lord." As this prophet says in chapter 6, [verse 1] "Come, let us turn back to the Lord, etc." In verse 3, "Let us pursue obedience to the Lord, and we shall become obedient." Every Jew is required to be strong in his faith. Our sages say,

in particular, in *Pirke Avot,* "Know what to answer a heretic."[76] Thus, it is not enough for a scholar to study the thirteen articles of faith as they are printed in the prayerbook, but the way Maimonides wrote them in [his commentary] on the *Mishnah,* "All of Israel have a share in the world to come."[77] Afterwards, he should study the *Sefer Ikkarim* most diligently. Here my dear brothers must not become angry when I recommend that they put aside their arrogance. Whoever cannot get through the *Sha'ar ha-yiḥud* in *Ḥovot ha-Levavot,* or even in the *Sefer Ikkarim* which has passages that are very difficult to understand, should acquire a teacher who will teach him. If he cannot get a teacher, he should get a few friends, so that they can help each other. The principle is that when it is for the sake of heaven God will help. As our sages say, [58a] "When someone wishes to purify himself, he is helped."[78] Thank God, whose *ḥesed* has not left us, there are scholars in all communities who know these and other similar holy books. I have, thank God, definite information that these books are studied by groups in a number of holy communities.

A certain scholar and householder from the holy community of Frankfurt am Main assured me that he saw [a copy of] the *Sefer Ikkarim* in that community which contained the signature of the famous communal leader Zalman Trum,[79] who was known as the wealthiest person of his day. In the book was inscribed that this book had been studied many times in his daily study group. I am therefore certain that whoever studies this book once with diligence will thank me all their life. Many scholars have already thanked me, praise God, and swore to me that they found things there that they did not previously know at all and through this, thank God, got the desire to study other similar holy books. They thanked and praised God that He "opened their eyes and showed them the wonders of his holy Torah,"[80] not only to repair their souls to the supernal light. Rather, through this they understood many verses, talmudic passages, and *midrashim,* which they could not understand previously, or give a correct interpretation.

However, if there are to be found scholars who would think that I want to lead them on a wrong path, heaven forbid, and, because of our many sins, consider these books secondary works, I first want to write that I recommend them so highly for the reason that King David [58b]

---

[76]M. *Avot,* 2:19.
[77]M. *Sanhedrin,* 10:1. Maimonides, in his commentary devotes a paragraph or two to each article of faith, while in the prayerbook, the articles are listed in single sentences without commentary or explanation.
[78]B. *Shabbat* 104a; B. *Yoma,* 38b.
[79]I was not able to find any information on him in the standard histories of Frankfurt Jewry.
[80]A paraphrase of Psalms 119:18.

says, "I have chosen the path of faith [Psalms 119:30]." Not only should every scholar be strengthened in his faith, but he should know how to defend our faith and our holy Torah in all circumstances and against all faiths. In addition, he should be a spiritual guide, to [help others] serve God wholeheartedly, and only out of love for God. Through this, the pillar of Torah will be strengthened.

Indeed, the great sage, the author of the *Ḥavvat Yair*, responsum 156, page 115b, writes about those who study the books *Akedah, Ikkarim*, and the *Kuzari*, "those generations who stayed away from these studies did well." He only writes this about youths. "I have heard that they study this in their youth." It is indeed good that they should first study to "fill their bellies" with Talmud and Codes in the way that the sage, the above mentioned author, writes in this responsum. However, a householder who, with the help of God, has already completed these studies cannot study anything better, for the sake of heaven.

I only wish to refer to the approbations of the greatest scholars of the land when this book was printed with the commentaries, *Shorashim* and *Anafim*.[81] In particular, the brief comment of the famous pietist and sage Rabbi Isaiah Horowitz, author of the *Shnei Luḥot ha-Berit*, who wrote "I have sealed the truth on a true thing with the truth of the Torah with fundamental principles." This sage and pietist called this book, "a true thing with the truth of Torah." I believe it is not necessary to further recommend to you the study of this book, which is useful for every scholar. Everyone can read the other approbations and the introduction by the author of *Shorashim* and *Anafim*.

I want to recommend one more thing [59a] that the great sage, Rabbi Isaac, writes in his introduction to the three books, *Ma'amar ha-Aḥdut, Yesod ha-Emunah*, and *Or ha-Hayyim*, which were authored by the famous sage and pietist, Rabbi Joseph Javetz. Namely, our Torah is called a tree, as King Solomon said, "It is a tree of life to those who cling to it" [Proverbs 3:18]. A tree consists of roots which lie in the ground and out of the ground grow branches, twigs and leaves. If a leaf, twig or branch falls from a tree or is broken off, the tree remains standing and one can enjoy its fruits. However, when the root rots or is destroyed, the whole tree and its fruits are destroyed. So too is the tree of our holy Torah. The principles of faith are the roots of the tree. The commandments are the branches, twigs and leaves. When someone, heaven forbid, damages a twig or leaf or even breaks off a branch from the positive or negative commandments, he can still enjoy the fruits of the world to come, through other commandments. The Talmud in *Hullin* says, "a heretic in

---

[81] *Sefer Ikkarim*, Venice, 1618.

one thing is not a heretic in the whole Torah."[82] There are many commentaries on the *mishnah,* "All of Israel have a share in the world to come."[83] Also, *Ikkarim* Book 3, chapter 29, writes a commentary on the talmudic passage, "God wanted to reward Israel so He increased Torah and commandments for them."[84] If someone cannot observe some commandments and properly observes others, he can still have his share in the world to come through these commandments. In contrast, whoever, heaven forfend, damages the roots, the principles [59b] of faith, he is called, heaven forbid, one who denies the fundamentals.

Dear brothers, who wants to put himself in such danger, heaven forbid, to be a denier of the fundamentals, and not to take time or make the effort to read these useful books mentioned earlier, that is *Ma'amar ha-Aḥdut, Sefer Yesod ha-Emunah* and *Sefer Or ha-Ḥayyim* left to us by the famous sage and pietist Rabbi Joseph Jabez. I hope, with the help of God, that whoever will read these books for the sake of heaven, will have a repair for his soul. He will thank God for "opening his eyes" and will be further "worthy to see the wonders of our holy Torah"[85] and other holy books.

Since the sage, the author of the *Ḥavvat Yair,* recommends the *Sefer Akedah,* I must tell you, my dear brothers, what happened to me with this author. It would be much too extensive to describe my life's journey and how God helped me to the study of these holy books. I only want to write that after my marriage I diligently studied the Talmud and Codes that every householder needs to know for several years. Thanks to God, I always reviewed the laws for every holiday and continue to do so. At the same time I also wanted to study ethical works and other holy books in order to repair my soul. God, in his great mercy and lovingkindness, helped me to learn the whole of the holy book, *Ḥovot ha-Levavot.* I later acquired the *Sefer Ikkarim* on a journey. [I also acquired] the holy book *Neveh Shalom* and *Sefer Reshit Da'at* and eleven books by the great and wise sage, Rabbi Isaac Abrabanel, [60a] and more similar books. Indeed, I heard many scholars, some of whom called these books *tekhuna* books, some, philosophical books and others, secondary works. I did not pay much attention to them because I found that these scholars did not know how to translate the word *tekhuna.* I found that the term philosophy is a Greek word, lovers of wisdom. The only reason they are considered secondary works is, because of our many sins, many scholars do not understand them.

[82]B. *Ḥullin,* 5a.
[83]M. *Sanhedrin,* 10:1.
[84]M. *Makkot,* 3:16.
[85]A paraphrase of Psalms 119:18.

Finally, I acquired the book *Ḥazut Kashe* which was authored by the famous sage Rabbi Isaac, the author of the *Akedat Yiẓḥak.* He writes in treatise 5, pages 8b and 9a, that one should stay away from philosophy in such a manner, that I literally became faint and literally tore my garments as a sign of mourning, that I had spent my time with such books, and in particular the *Sefer More Nebukhim.* I had also previously taught my children, may God protect them eternally, the *Sefer Ḥovot ha-Levavot,* as was mentioned in this book. May God protect us, I wrote and warned my children to stay away from all such books, because I knew what kind of sage and truthful scholar the author of the *Akedah* was, even though I did not have his book, *Akedat Yiẓḥak.*

Not long afterwards, God led me to Hamburg [60b] and a scholar who was a honest and upright person, may his soul be bound up in the bonds of eternal life, came to see me and brought a book to sell me, a commentary on Job called *Meir Iyov.* When I opened the book to look at the title page, I saw it said, "*Sefer Meir Iyov* by the complete scholar Rabbi Meir, son of the divine philosopher R. Isaac Arama, author of the *Akedah.*" I was aghast. I thought that it was impossible that the *Sefer Ḥazut Kashe* could have been written by the sage, the author of the *Akedah,* because he had forbidden the study of philosophy and his son signs himself, the son of the philosopher. However, I discovered that the same person is the author of the *Ḥazut Kashe.* I was very confused until two months later when, as if it was sent from heaven, I was able to purchase the *Sefer Akedat Yiẓḥak.* I discovered that this book is pure divine philosophy covering the whole Torah, from the first word to the last, and the five scrolls. If I were to praise this book, my pen would go too far. However, I am assured that, thank God, there are scholars in all communities who have studied this book and will agree with me. In honor of the author, I want to write an ethical story, with the help of God, from this book at the end of my work.

My ultimate purpose is only that I finally discovered the difference between divine philosophy and Greek philosophy which did not believe that there is a creator of heaven and earth. This Greek philosophy, which does not believe [61a] that there is a creator of heaven and earth is discarded by other nations and is called heathen philosophy. I hope that whoever has studied these holy books has found the truth. Here I must highly recommend that every scholar who has the possibility should study the *Sefer Emunot ve-Deot* of *Rabbenu* Saadiah Gaon. I would also highly recommend *Rabbenu* Bahya, and his holy book *Ḥovot ha-Levavot.* I also have cause and obligation to recommend the *More Nebukhim* of our master, teacher and Rabbi, the great sage and true scholar, Maimonides. I do not find it necessary [to recommend] his *Sefer Yad ha-Ḥazakah* and his commentary on the *Mishnah* with the introductions, particularly his

commentary on *Pirke Avot* with his introduction, *Shemone Peraqim,* since they are sufficiently well known. I would wish that every scholar would own and read the *Sefer Hasagot* of the sage and scholar Rabbi Moshe Alashkar. He will then find how this sage, Rabbi Moses Alashkar, repaid those who wrote against the *More Nebukhim.*

At this opportunity, I correctly understood the whole of Psalm 19 which had previously been difficult for me to understand. King David a"h said, "The heavens declare the glory of God, the sky proclaims his handiwork" [Psalms 19:2]. [trans.] "Day to day makes utterance, night to night speaks out" [Psalms 19:3]. One day tells another and one night tells or proclaims knowledge to the other. "There is no utterance, there are no words, whose sound goes unheard" [Psalms 19:4]. [61b] [trans.] "Their measuring cord extends over the whole earth and their words to the ends of the world" [Psalms 19:5]. [trans.] Afterwards, King David says, "The teaching of the Lord is perfect, renewing life; the decrees of the Lord are enduring, making the simple wise. The precepts of the Lord are just, rejoicing the heart; The instruction of the Lord is lucid, making the eyes light up. The fear of the Lord is pure, abiding forever; The judgments of the Lord are true, righteous altogether. More desirable than gold, than much fine gold; Sweeter than honey, than drippings of the comb" [Psalms 19:8-11]. [trans.] And so through the whole Psalm.

Dear brothers, it would be too extensive to write a word by word commentary on this whole Psalm. There are already many truthful commentaries printed in the *Sefer Ikkarim,* some in Book 1, chapter 5, some in Book 3, chapter 3, in *Sefer Akedat Yiẓḥak* gate 49 and other places. However, it is particularly important and useful to read *Sefer Neveh Shalom,* treatise 8, chapter 6, and also the fourth sermon, "a remembrance of creation," in *Sefer Nefuẓot Yehudah.* I will only briefly write my opinion about the cohesion of this chapter which is useful for my purpose. [62a] I only wish to ask. King David said, "The heavens declare the glory of God" [Psalms 19:2], [trans.], and so forth. One day tells the next, one night tells or proclaims knowledge to the other. There is no utterance or words and its voice is not heard. How is it transmitted, when one tells the other and no voice is heard, and their speech goes to the end of the world? Indeed, Maimonides writes in his *More,* part 2, chapter 5, that the spheres are living intelligences. Who has ever heard the heaven tell, or the day talk or the night say. Therefore, one cannot give any other interpretation but that of the author of the *Ikkarim,* who writes in Book 3, chapter 1, "he who recites *Pereq Shirah* every day is assured of his share in the world to come."[86] This does not mean that if someone babbles and sings *Pereq Shirah* he has acquired the world to come. Rather, one must

---

[86]*Sefer Ikkarim* Book 3, chap. 1.

contemplate each creature that God has made. This is what one finds when one says it. However, I said that R. Eliezer said, "he who occupies himself," one must occupy himself with *Pereq Shirah* and contemplate everything. Through this, one can have the world to come. Every scholar can read this chapter with pride.

I only want to add to my interpretation of how this sage interpreted the verse, "The heavens declare the glory of God" [Psalms 19:2]. When one contemplates the movements of the heavens, one can learn about God's glory, just as if they would say or tell us. So too, it is with all creatures. [62b] One can learn about God's glory, wisdom, and omnipotence, particularly when one contemplates the whole world and the order of day and night. This is divine philosophy, to know and study God's wisdom and abilities. Not only in the time of King David, but before and after it there were great scholars, such as Aristotle and other Greek philosophers. They attained a very high level of understanding, as is possible to read in their many books. However, these scholars did not have any Torah and denied the God of heaven and earth, or that there is a creator of heaven and earth. Therefore, King David warned us about this wisdom and wrote immediately afterwards, "The teaching of the Lord is perfect, renewing life; The decrees of the Lord are enduring, making the simple wise. The precepts of the Lord are just, rejoicing the heart; The instruction of the Lord is lucid, making the eyes light up. The fear of the Lord is pure, abiding forever; The judgments of the Lord are true, righteous altogether" [Psalms 19:8-10]. [trans.]

In contrast, whoever does not observe God's Torah, commandments, precepts, instructions and judgments and does not fear God, his soul is corrupted and blind. All of his wisdom is false and has no basis. In contrast, one must also [63a] contemplate the verses that King David previously said about how one must contemplate the glory, wisdom and powers of God. Similarly, as mentioned previously, all scholars who do not have our holy Torah, commandments, and fear of God are blind, full of falsehoods and are false teachers. Thus, when we want to study our holy Torah, we must properly recognize God, love and fear him, and want to serve him from the heart. We must also know theology. Not every scholar or soul is qualified to study the wisdom of Kabbalah. At present, because of our many sins, we are missing true scholars of this subject. I have no doubt that if someone will first study the *Sefer Ḥovot ha-Levavot* and *Sefer Ikkarim* or at least the *Sefer Akedat Yiẓḥak,* he will understand not only many verses in our holy Torah, but whole chapters in the Prophets and Writings, many Talmudic passages, *midrashim* and *aggadot,* that he did not previously understand. In particular, he will come to know, with the help of God, many theological concepts. I have

no doubt that many scholars who will study these books will agree with me and they will thank me.

I must again write that nobody is as wise as one who has experience. As an experienced fool, I can best testify how much these two holy books, namely *Sefer Ḥovot ha-Levavot* and *Sefer Ikkarim,* with the help of God, [63b] helped me and enlightened my eyes in the Torah of truth. However, listen my dear brothers, I write this only for His sake and to fulfill, "Love your fellow as yourself," and not, heaven forbid, to lead them on a wrong path. Therefore, I obligate myself here for the sum of five hundred ducats. This writing should be as valid as a promissory note prepared by a major court, with reliable and upright witnesses. Rather, I want to pledge or guarantee that if a community or holy society of ten householders will have studied these books and regret it and not agree with me that they were led on the just and proper path, may the five hundred ducats be forfeit. They should be given as charity to the poor of the land of Israel and of the community where these books were studied. Since it would be too difficult for me to travel everywhere, to all communities, and it would be too difficult to travel to every learned scholar, I therefore wish to obligate myself that they should come at my expense to the holy community of Frankfurt am Main or the holy communities of Hamburg and Halberstadt which are close to me. Who is just can be decided by arbitrators. I wish to name in advance three arbitrators who are famous and recognized sages, may God lengthen their days in office. I did not have the privilege of seeing two of them, much [64a] less to know them. Those who think that, heaven forbid, I did not lead them on the proper path, can easily send someone to one of these communities and take as many arbitrators as they want. If, heaven forbid, I will be found to be wrong, I will immediately pay the fine of five hundred ducats and their expenses.

Dear brothers, I hope that out of these writings in which I recommend these books so highly, nobody will be able to assume other than that I wrote this for His sake and to fulfill, "Love your fellow as yourself." I have found some evil people who put these books alongside many other books by great sages from the time of Saadiah Gaon, which were written by great sages. In particular, the books of the sage Maimonides and other holy books by several sages and famous pietists who were not careful with their flames. They did not understand these books and called them not only secondary books but also excluded books, heaven forbid. There is much to write about this, but, because of our many sins, I do not have the time. When I occasionally have a free day, I would be busy with worldly needs and also partly charitable acts. I wasted ten days to four weeks. As a result, because of our many sins, I do not have the time that I would dearly love to sanctify in public His

great name and his Torah of truth and the honor of the teachings of many famous sages who taught the Torah of truth, for the sake of heaven. They wrote in order to repair their own soul and those of others, as every [64b] honest Jew is obligated to maintain. I trust in God that when our order of study, as previously mentioned, as well as these holy books will be studied diligently in all communities, there will be found students of Torah who will sanctify His great name and His holy Torah. All of these holy books will be maintained and the pillar of Torah will have a sturdy foundation. Our order of worship, that is prayer, will be much improved, and our acts of lovingkindness will be done with truth. With the help of God and his great mercy we will be set free and redeemed through this from our exile.

Chapter Sixteen

I must mention two things that will improve our worship services. First, the rabbis, communal leaders or synagogue wardens, all those who have authority in the synagogue, should insure that order is maintained. The great tumult and confusing loud prayer that everyone, from children to adults, engages in is, because of our many sins, not only a desecration of God's name for the gentiles who come to our synagogues, but this commotion confuses anyone who wishes to pray with proper *kavvanah.* The cantor also often becomes confused in his prayers, not only because of the ordinary screaming of those who want to compete with the cantor, but there are those who come in the middle of the prayers and begin to pray from the beginning with such loud screaming that their neighbors and other people [65a] cannot continue with their own prayers.

Secondly, it is indisputably certain that our sages said, "worship is prayer."[87] Since the destruction of the Temple and we cannot offer sacrifices anymore, may God have mercy, our prayers or divine worship have taken the place of the sacrifices. When one considers what is the translation of the word *tefillah,* it is "asking." Our whole order of prayer is none other than we ask Him for what we desire from Him. So dear brothers, let us take an example. When we receive everything good from a human king or person all our lives, we are correctly obligated to serve him. Is this service when I ask him that he should continue to help me and when we cannot serve him? Are we not at the very least obligated to praise and thank him? So dear brothers, let us consider what kind of merciful, compassionate and long suffering God, The Blessed One, King of Kings is, what kind of acts of lovingkindness He does for us from the moment we are born, how He nourishes us, and the compassion and

[87]A paraphrase of B. *Ta'anit,* 2a.

lovingkindness He shows us from our childhood and so long as we are in this world. If there were as many writers as people since the creation of the world had hair on their [65b] heads, they could not write it all. Much less so can I, a poor sinful worm, write about this. How can we repay this obligation? Even if all the people since Adam until the present were all alive, they could not repay God for the lovingkindness that He does for one person. Beyond this, not only can we not serve Him, but we continue to sin everyday and not observe His commandments. Is this service when we ask Him to help us and do good for us in the future? Our sages indeed said, "prayer is worship." Prayer of the type described above, is a very exalted thing as demonstrated by many holy books. It takes the place of sacrifices. We must consider that God called his Temple a house of prayer. Isaiah 56, verse 7, "And let them rejoice in my house of prayer, their burnt offerings and sacrifices shall be welcome on my altar; my house shall be called a house of prayer for all peoples."

The question is, did one do anything in the house of prayer beyond offering sacrifices? What did the Levites do? Why did they have musical instruments? For no other reason than to sing songs and play on their instruments. How many choristers with musical instruments were there? I only want to mention one verse, I Chronicles, chapter 25, verse 7, "There were 288 who taught how to sing to God, the Lord." [trans.] This is how it was done in the Temple which God called a house [66a] of prayer. Along with the sacrifices, God was worshipped with song. The question is, with what songs do we worship God alongside our prayers which are supposed to be the substitute for the sacrifices? Some want to answer that we fulfill this with the *pesukei de-zimra* and *halleluyah.* However, one must know that there is a difference between *hallel* and *zimra* or *shir.* We have enough songs in Psalms. We have the *Shir ha-Yiḥud,* which is divided into sections for every day of the week, and was compiled by R. Samuel *he-Ḥasid* and R. Judah *he-Ḥasid.*

They are great songs and praises to God. May God have mercy on the way they are sung. They are not sung but mumbled. The cantor does not say what the congregation is saying, and the congregation does not say what the cantor says. Who is responsible? The ordinary person unfortunately does not understand what he should sing or say. It is beneath the dignity of our scholars and some rabbis, to recite Psalms, much less the *Shir ha-Yihud* with the cantor in the synagogue. They think little of God. They do not think about who Moses was, how God did the miracles for him and all of Israel and helped them through the sea. How did Moses our teacher and the Israelites thank God for this? They said *shira.* "Then Moses and the Israelites sang this song to the Lord, Etc." [Exodus 15:1]. What did King David do to worship and praise God? He wrote songs and praises. What did King Solomon do? We find in I Kings

chapter 5, verse 12, "His songs numbered [66b] one thousand and five." [trans.] In addition, the Song of Songs which is holy of holies. What did the prophetess Deborah do when God helped her? She sang a song, Judges 5:1, "And Deborah sang." "I will sing to the Lord, will hymn the Lord, the God of Israel" [Judges 5:3]. The prophet Isaiah says not only in 5:1, "Let me sing for my beloved," but he also assures us in his prophecy in chapter 26:1, "In that day this song shall be sung." In the messianic age, songs will also be sung. In comparison, the last *mishnah* of *Tamid* says, "we will sing a song in the future, in the day that will be completely Sabbath and rest for eternal life."[88] We recite this every Sabbath and festival in *Ein ke-Elohenu.*

We also find in the Talmud that songs and praises are pleasing to God, as the Talmud says in *Berakhot* [7b] "who was Ruth that she was worthy that David, who sang songs and praises to God, was descended from her." So too, God forbid, it says in the *tokheha,* Deuteronomy 28:47 "Because you would not serve the Lord your God in joy and gladness." [trans.] Concerning this, the Talmud says in *Erakhin* 11b, "what is the meaning of worship with joy and gladness of heart, this is song." [trans.] Thus, it is clear to see that God in the *tokhehah* is angry because they do not worship him with song. Should not such scholars be ashamed before God and fear [67a] when they will read these verses and Talmudic passages. I hope to God that they will be ashamed when an ordinary man or woman will read this whole passage to them when they see a scholar who does not recite the *Shir ha-Yiḥud* and remind them how they fool God. For they say everyday in *Yishtabbah,* "for to you our God and God of our fathers, song and praise are pleasant."[89] God desires song and praise, and yet they do not want to recite it.

It is to be wondered that scholars in particular do not want to recite the *Shir ha-Yihud.* On the day of the giving of the Torah, on *Shavuot,* we interrupt the Torah reading and recite *Akdamut,* because it is a great song and praise to God. Why do they not want to recite the *Shir ha-Yiḥud?* There is no need to interrupt their prayers. In addition, *Akdamut* is in Aramaic while the *Shir ha-Yiḥud* is in Hebrew, and contains more truthful songs and praises. Which author was a finer person, the one who wrote *Akdamut* or the *Shir ha-Yiḥud?* I do not want, heaven forbid, to insert myself between two great mountains. I would very much like to find a learned scholar who could give me a reason why he does not want to recite the *Shir ha-Yiḥud.* I do not know the reason, thus I will not write about this.

---

[88] M. *Tamid,* 7:4.

[89] A phrase from the *Yishtabbaḥ* prayer, found in the prayerbook.

Dear brothers, I know very well that, because of our many sins, I am a poor, sinful and ignorant worm. I would gladly not have undertaken to write about this, particularly since the *Shir ha-Yiḥud* is [67b] recited by very few scholars. In many communities it is not recited at all. Thank God, as long as I have been a householder, I have recited it diligently and caused that my community recites it slowly, word for word. Yet I did not have the heart to say anything about this publicly, much less to write about it. However, God provided me with an assistant or helper, may God lengthen his days, the true scholar and sage who was rabbi in Emden, Rabbi Jacob, may his light shine, son of the famous sage *Ḥakham* Zevi, who in his prayerbook, which I just acquired this year, gives a public halakhic ruling, which every scholar can read, from page 175b to 178. Because I am concerned that this prayerbook has not been widely distributed, and also for the common man who does not understand the holy books so well, which though they have been long in print remain closed to him. Therefore I will write the reason that the scholars wish to know, in Yiddish. I hope that the merit of the author of the *Shir ha-Yiḥud* which he authored for the sake of His great name, will support me and it will be a repair for my soul.

The reason that some communities and also some scholars do not recite the *Shir ha-Yihud* is to be seen in the *Levush ha-Tekhelet,* section 133. The great sage Rabbi Solomon Luria abrogated this in all the communities where he was rabbi. The *Levush* writes that he does not want to give the reason. The *Levush* also writes, however, [68a] that not all communities followed this ruling. The *Levush* also wonders that these communities recited the *Shir ha-Kavod, Anim Zemirot,* which the sage Rabbi Solomon Luria (Maharshal) did not abrogate. This is why some communities and scholars do not recite the *Shir ha-Yiḥud.* However, he does not give the reason and many scholars do not know the reason. Whoever wishes to know the reason should look in the Responsa of our teacher and master, the famous and great sage, Rabbi Moses Isserles, responsum 126, where he will find the reason. Heaven forbid, I poor sinner do not want to insert myself among the giants. However, as the sage Rabbi Samuel Judah [Katzenellenbogen] writes in this responsum, "the matter seemed bad to me, etc." It must have disappointed him very much that people did not want to recite this.

Now, as mentioned, the sage Rabbi Jacob [Emden], may God lengthen his days, has issued a halakhic ruling that it should be recited. Therefore, I may write that the reason is because of one stanza of six words. According to my opinion, sages and rabbis would have done better to change six words if the author had, heaven forbid, made a mistake, instead of completely abrogating such songs that we are obligated to recite everyday. One could object if it were kabbalistic or

difficult to understand. However, I assure you that whoever understands the *Sha'ar ha-yiḥud* in *Ḥovot ha-Levavot* will easily understand the whole *Shir ha-Yiḥud.* We have, thank God, many scholars and worthy people who after they have studied *Ḥovot ha-Levavot* agreed with me. [68b] Indeed, upright people asked me that they did not understand the words, *"kol ha-nirim ve-ha-niskalim ve-ha-madaim be-eser kelulim, ve-sheva kamayot, ve-sheish nidot, ve-shalosh gezerot, le-itot u-midot,"* in the *Shir ha-Yiḥud* for the fifth day [Thursday].[90] In particular however, the words *"sheva kamayot, ve-sheish nidot, ve-shalosh gezerot."* Indeed, in many prayerbooks which have commentaries, the *kamiot* are given more than one explanation. In some, they are explained kabbalistically, and some think that the word *kamiot* is a Greek word.

I gave some people an explanation according to my own poor understanding and they liked it. I will write it out of love for my dear brothers and not, heaven forbid, to portray myself as one who can give explanations, but only to show that the author of these songs wrote them in pure Hebrew. Indeed, if much of it can be understood kabbalistically, it can similarly be understood in simple Hebrew. Just as the whole Torah is called a tree, as mentioned above. A tree has its roots hidden in the earth and we cannot see it or easily reach it. The tree itself, with branches, leaves and fruits is above ground, and God lets the sun shine on it so that we can see it and derive benefit from it. So too, our holy Torah consists of two explanations. One of them is secret and hidden just like the roots of the tree which we do not see and is difficult to reach. The second explanation is called revealed and, thank God, is like [69a] the tree with branches, leaves and fruit which freely stands out of the earth and God lets the sun shine on it, in order that we should be able to see well and utilize it to the best of our abilities.

This is the meaning of words *ha-nirim ve-ha-niskalim. Ha-nirim* is translated, those things which we can see with our eyes and is on the earth. *Ve-ha-niskalim* is translated, those things that we cannot see with our eyes and are not physical. They are purely intellectual and must be contemplated with the mind. *Ve-ha-madaim be-eser kelulim* is translated, those things that we know or are familiar with through ten primary principles, the ten primary sources that one finds in everything that exists in this world and can be contemplated. Indeed, this can be read in some prayerbooks and in Yiddish in *Ḥovot ha-Levavot, Sha'ar ha-yiḥud,* chapter 7. Scholars, however, can read it in *Sefer Ruaḥ Ḥen,* chapter 10, which at present, thank God, is readily available.

I find it necessary to quote it here in Yiddish, but I would ask the scholars who study Torah for the sake of heaven, and upright people to

---

[90]*Shirei ha-Yiḥud veha-Kavod,* A.M. Haberman (Jerusalem, 1948), p. 39.

read what the *Akedat Yiẓhak* writes in the third section (*sha'ar*) concerning the passage, "the world was created with ten statements."[91] The sage, Rabbi Moses Albelda writes about this in his book *Olat Tamid,* with regard to the ten commandments, pages 176 and 177. In addition, what the above mentioned rabbi of Emden, the sage Rabbi Jacob, may he enlighten the world, writes in the introduction to his new prayerbook, page 27b. I may not quote it here, but only write the ordinary translation [69b] of what are the ten principles. Namely, the essence of a thing and nine accidental things that come to a thing or that it has. They are, 1 – how large, 2 – how it looks, 3 – something that cannot exist alone, but must be associated with something else. For example, when I say someone is a master. He cannot be a master if he does not have someone else who is his servant. He cannot be called a master if he does not have a servant who so names him. Or if I say this is a servant, he must necessarily have a master. 4 – when he is. When is he born or when he came to a place. 5 – where he is. 6 – what kind of condition is he in. Is he standing, sitting, or lying down, etc. 7 – knowing that which is not part of his body. Rather, what belongs to him or what he bought – houses, clothes, gardens and similar desirable things. 8 – the things he works or makes. 9 – a thing that is worked or made. The author of the *Shir Ha-Yiḥud* gives as the great song and praise of God, that we cannot give Him enough titles. We also cannot comprehend Him, as he explicitly said previously. We cannot comprehend Him as He is, or what to compare Him to, etc. So he says further that from these ten primary sources which we know [70a] about Him we also cannot say. First, we do not know His essence or character, and concerning the other nine principles which are accidental we can and should say even less concerning God.

Further, the words *sheva kamayot* are pure Hebrew. *Sheva* is translated seven and the root of the word *kamayot* is *kamah,* how. However, here one must know that the word *kamah* in Hebrew, or how, can be said seven ways. 1 – how long. 2 – how wide. 3 – how high. 4 – how far from east. 5 – how far from west. 6 – how far from south. 7 – how far from north. More how's about one thing cannot be said in Hebrew. Therefore, all these seven how's cannot be said about God. I believe that this explanation of *sheva kamiot* can be understood by everyone in its simple meaning without kabbalah. If someone would want to ask, one can say how one more way, namely how does he appear, black or white. Therefore it must be mentioned that in Hebrew this is not called *kamah.* Rather, it is *eich* and *eich* belongs to this statement, as can be seen in all books and commentaries.

---

[91] M. *Avot* 4:29.

The words *sheish nidot* are pure Hebrew. *Sheish* is six and the root of *nidot* is *nad,* and it means movement from one place to another, as it says in Genesis 4:12, "You shall be a ceaseless wanderer on earth." Rashi says, "you have no permission to live in one place."[92] The *Targum* says, "you will be a wanderer in the land."[93] Psalms 11:1, "How can you say to me, take to the hills like a bird." Proverbs 27:8, "Like a sparrow wandering from its nest is a man [70b] who wanders from his home." This can only be translated as moving or wandering from one place to the other. Let us consider how many ways a thing can naturally move or wander from one place to another. One will not find more than six ways, up and down and in the four directions. Therefore, six *nidot* or the six natural movements should not be said about God.

Further, and *shalosh gezerot, ve-itot, u-midot* is also pure simple Hebrew. *Shalosh* means three. *Gezerot* is translated as command. There are three primary commands from God for the whole world and everything that is in the world. This is *have,* something has become that previously was not. *Ve-nifsad,* and must again disappear. Thus, everything must become what it is according to God's command, even if it does not desire to. It must remain, according to God's command, as long as it is His holy will, even if it no longer desires to remain. It must again disappear, according to God's command, even if it no longer desires to disappear. I believe that this explanation is correct. Indeed, our sages in *Pirke Avot* count "against your will" five times. Namely, "against your will were you formed, against your will were you born, against your will you live, against your will you die, against your will in the future you will give an account before the King of Kings, the Blessed One."[94] Here we must understand that to give an account can only be said about one person. "Against your will were you born" can only be said about one living being. The other three are primary commands which apply to the whole world and especially to all creatures [71a] or things that grow. There are plants or inanimate objects in the world which only God created. It can also be said, as mentioned above, "against your will were you formed." It is only through God's command that they were created. It is only on God's command that they remain or live as long as it is His holy will. They die or disappear according to God's command.

Shalosh itot is also simple, as all commentaries explain it. Three times, the past, the future and the present time. *Shalosh midot* are also as their simple explanation, three types of measure. Namely that which is

---

[92]Rashi on Genesis 4:12.
[93]*Targum Onkelos* on Genesis 4:12.
[94]M. *Avot* 4:29.

measured with *ailin* or dry weight with which one measures grain, wheat and similar things, and wet measure with which oil, wine, beer and similar things are measured. It says further especially, "concerning God one cannot say one thing out of all these, because He created them all." [trans.] Thus, this can all be understood in a simple way without kabbalistic explanations. Be assured that the whole *Shir ha-Yiḥud* can be understood in this way, when simple people will learn the meaning of their daily prayers as well as the *Shir ha-Yiḥud*. If they cannot easily obtain a teacher, they should first read the *Shir ha-Yiḥud* for the first day, in Yiddish translation. I hope to God that they will acquire the desire to read further in Yiddish or to learn the meaning of the words from a teacher. I am certain that our order of worship, [71b] that is prayer, will be conducted differently, when the ordinary person will understand the meaning of the words that he prays to God or sings to praise His holy name. The *Shir ha-Yiḥud* will be said better and more easily, word for word, and it will be a significant aid to our redemption.

I ask you my dear brothers, for God's sake, do not suspect me, heaven forbid, that I have troubled you, or written too much about the *Shir ha-Yiḥud*. Rather, be assured that I have written so much about this because the *Shir ha-Yiḥud* is called "for the sake of the true unity of His great and blessed name." I am prepared every instant to allow myself to be sacrificed as Isaac was sacrificed on the altar, for the sake of His great name, and similarly to fulfill "Love your fellow as yourself." I wrote this as a supplement because it is my hope that the order of worship in our synagogues will be improved through this. I hope to God that when our order of study and order of worship will be instituted, as mentioned above, even *gemilut ḥesed* will be changed through this. I find it necessary to mention this at the end for the improvement of our *gemilut ḥesed*. As mentioned above, I am only writing my own poor understanding in the hope that we will finally be redeemed from our lengthy exile, and to encourage my equals, my brothers, to help me fulfill "Love your fellow as yourself." They should have the image of the verse before their eyes, "You must be wholehearted with the Lord your God" [Deuteronomy 18:13]. However, along with it, "Fear no man" [Deuteronomy 1:17]. You should not fear any person in the world, and only [72a] act with truth for the sake of His name.

Therefore, I must also cite the following for the sake of God and in order to fulfill, "Love your fellow as yourself." Namely, I have sufficiently examined the reasons for our lengthy exile according to my poor insignificant opinion, how the three things on which the world exists, our Torah, our worship, our *gemilut ḥasadim* are observed by us. The ordinary person has no responsibility for those things which relate to Torah and worship, because these things must be learned. In contrast,

gemilut ḥesed literally consists of natural human love and there is no doubt that we are human, because God himself so named us. Ezekiel 34, verse 31 "For you, my flock, flock that I tend are men; and I, your shepherd, am your God – declares the Lord God." He not only calls us people but we are called a holy people. We are not only called a holy people, but we are God's servants. We are also called God's children. The verses are so well known that I do not need to cite them.

However, I have often had to battle with great anguish. How is it that we as people, because of our many sins, a holy people, servants and children of God, go against our human nature with regard to *gemilut ḥesed*? Because of our many sins, it is better observed by all other nations than by us. Similarly, our sages themselves say concerning the verse, "Sin is a reproach to any people" [Proverbs 14:34], there is no *gemilut ḥesed* found among us as people.[95] Rather, because of our many sins, one literally finds more love for one another among wild animals, cattle, and fowl [72b] than among us people, in such a consideration of our human nature. As mentioned above, God not only called us people, but as previously mentioned, we are called a holy people, God's children and God's servants.

I found in the same verse in Ezekiel 34:31 that we have another name, namely God's sheep, "You are my sheep" [trans.]. Concerning this, my question becomes even stronger, for there is nothing more pious than sheep. When one wishes to call someone truly pious, one says that he is as pious as a sheep. We too are called God's sheep. How is it then that, because of our many sins, we are so angry with one another. Concerning this, I remembered what the prophet Isaiah said chapter 53, verse 6, "We all went astray like sheep, each going his own way." This prophecy, because of our may sins, has been fulfilled in us. We have gone astray like the sheep, each going his own way. The question then is, when the sheep go astray and each runs his own way, who is responsible? Nobody can say other than that the shepherd is at fault. We are truly called God's sheep and, because of our many sins, go astray. Thus, naturally, because of our many sins, nobody is responsible other than our shepherds. The question is, who are our shepherds? Who should guard us and watch over us? I would rather not write it because I am afraid that I will make enemies.

However, I have the verse before me, "You shall be wholehearted with the Lord, your God" and similarly, "Do not fear any man." [73a] I do not want to write falsehoods since my whole purpose is "Love your fellow as yourself." I must write the truth out of love for God and love

---

[95]The primary rabbinic exegesis of this verse is in *Pesikta de-Rav Kahana,* 2.5. However, none of the interpretations say this.

for my brothers. I cannot name any others as our shepherds than our communal leaders and our rabbis. Less offense can be taken when one considers that we as people are called God's people, God's servants, God's sheep and God's children. There is nothing missing in our nature but good shepherds to lead us. Our shepherds do not even need a long shepherd's crook to lead us, but only their mouths to lead us with words of *musar*. If the verse, "Sin is a reproach to any people" [Proverbs 14:34], has the meaning that, because of our many sins, the love of *ḥesed* is more fashionable among all the nations than among us, it is because at least every Sunday or on their holidays they hear *musar* from their preachers. When their preachers experience that an evil thing happens in their community, they protect nobody and preach publicly about it. Because of our many sins, God have mercy, we are not watched over by our shepherds as people, not even as sheep. Rather, we are raised like wild cattle and predatory animals. I believe that if they did not have fear of the government, or fear of the nobility, each would take from the other with violence. Rather, worse than wild animals, each would try to devour the other. Who is responsible? Truly, nobody but the shepherds. Our sages say, "Leave it to Israel, they are holy ."[96] Israel is called holy. Because of our many sins, they [73b] are not being led.

However, remember for blessing the righteous sage, Rabbi Abraham,[97] the rabbi of Amsterdam, who previously had been the rabbi of Halberstadt for many years. I heard with my own ears and it is still known to many people in this community, may God preserve them, that he gave a class on *musar* every evening after the evening prayers and maintained his community in good condition. One hears similar things, thank God, about many other great sages of the land, may God protect them and lengthen their days. Indeed, the householders have their societies and have a class everyday. When they hear about an occurrence in their community that is not proper, they get up in the middle of the year, during the week, preach and strongly rebuke the community. They fulfill, "You should be wholehearted with the Lord, your God" [Deuteronomy 18:17]. "You shall fear no man" [Deuteronomy 1:17]. They watch over their flocks and defer to no person, be he wealthy or a communal leader.

In contrast, because of our many sins, there are many rabbis who have nothing to do. They have no responsibility for a yeshiva, nor acting

---

[96]A paraphrase of B. *Pesaḥim* 66a. "Leave it to Israel, if they are not prophets, they are the children of prophets. My thanks to Dr. Ze'ev Gries for bringing this source to my attention.

[97]B. Auerbach, *Geschichte der Israelitischen Gemeinde Halberstadt* (Halberstadt, 1866), p. 63. He was the son of the Court Jew Liebmann Jost. Cf., S. Stern *Court Jew*, p. 184.

as a judge, nor communal responsibilities. They do nothing but preach on *Shabbat Shuvah* and *Shabbat ha-Gadol,* only to show off their learning and intellectual acuity. The rest of the year, however, their work is to obtain their rabbinical fees, which they charge for conducting weddings, testing ritual slaughterers and examiners to give them authorization to slaughter. They extract even more from wealthy people through flattery and syncophancy. I have often explained the reason why all rabbis have the title *N"Y.* This is an abbreviation for *Ner Yisrael* (light of Israel), our light who should lead us on the correct path to life in the world to come. One must understand that every light, whether it is from oil, tallow or wax should provide light for us. They draw the oil, tallow or wax to themselves and [74a] they consume it. Through this we have a benefit, that we can see well by the light. In contrast, there is often a bad light, which draws to itself the oil, tallow, or wax and consumes it, but burns very dimly and one has no benefit from it, and one must sit in the dark. So too are our rabbis.

There are true sages, some of them I have had the honor to know personally, and some only by reputation, who cannot live in certain communities. They must receive their rabbinical salary in an orderly manner, and have all of their needs met. In return, they light the way to life in the world to come for us. Everyone who is called an Israelite should benefit such rabbis beyond their salaries, each according to his means. Our talmudic sages write enough about the rewards of benefiting a scholar. In contrast, because of our many sins, we have rabbis who are like a candle that only consumes the wax, oil or tallow, as described above, and burns darkly. They only want to extract the fat from us for themselves. They do not lead us at all to the life in the world to come. I do not want to undertake to write what I cannot prove. The prophet Ezekiel in chapter 34, where we are called God's sheep will provide me what to write. "The word of the Lord came to me: O mortal, prophesy against the shepherds of Israel. Prophesy and say to them: To the shepherds: Thus says the Lord: Ah, you shepherds who have been tending yourselves! Is it not the flock [74b] that the shepherds ought to tend? You partake of the fat, you clothe yourself with the wool, and you slaughter the fatlings; but you do not tend the flock. Etc." [Ezekiel 34:1-3]. [trans.] Everyone can read the rest of the chapter, how harshly God threatens to punish the shepherds, particularly verses 8-10. The Prophet Jeremiah says the same thing in chapter 23, verse 1, "Ah, shepherds who let the flock of my pasture stray and scatter – declares the Lord. Assuredly, thus said the Lord, The God of Israel, concerning the shepherds who should tend my people: It is you who let my flock scatter and go astray. You gave no thought to them, but I am going to give

thought to you, for your wicked acts – declares the Lord" [Jeremiah 23:1-2]. [trans.]

God says the same thing through the prophet Zechariah 11, verse 17, "Oh, the worthless shepherd who abandons his flock! Let a sword descend upon his arm and upon his right eye! His arm shall shrivel up; His right eye shall go blind!" [trans.] [75a] Rashi and the Targum explain, "A sword on his arm and his right eye" as, the shepherd has the sword in his hand to slaughter the best sheep and his right eye gazes on the fat sheep or the wealthy, in order to rob them. That is why his right arm will shrivel up and his right eye will be blind.

Nobody can be offended when I write what God said about the shepherds through his prophets. There may be some communal leaders that may be offended that I call them shepherds. I must excuse myself and say that I did not write this out of my own head, but when it says in Ezekiel 34:2, "O mortal, prophesy against the shepherds of Israel," Rashi interprets it "concerning the communal leaders of Israel."[98] The *Targum*[99] understands it not only here as "communal leaders of Israel," but everywhere where it says "shepherds," he translates it as "communal leaders." All communal leaders who are offended by this can read it and see for themselves. So too, Zechariah 11, verse 17, "O, the worthless shepherd." The *Targum* translates it as "woe to the foolish communal leaders." [trans.] They are such foolish communal leaders or shepherds that they allow themselves to be led astray by other evil shepherds and to hire such evil shepherds, partly through flattery and partly allow themselves to be blinded by money. However, it is desirable that the communal leaders as shepherds should be concerned that the rabbis or shepherds that they hire [75b] should properly guard their sheep.

In those places that have no societies, or few of them, or have no scholars who can give classes for the householders, it is the responsibility of the communal leaders, when they hire a rabbi, to explicitly demand this of him. Particularly in those places where the rabbi has little to do, he should give a class in *musar* every evening in the synagogue, just as was done by the sage Rabbi Abraham, rabbi of the holy communities of Halberstadt and Amsterdam. If the rabbi does not have time every evening, then at a minimum, he should be required to do this every Sabbath or during the week. When the rabbi travels around in the surrounding area to certify slaughterers and examiners, or to conduct weddings, he should also oversee the orders of study, worship and *gemilut ḥesed* and rebuke his flock, and lead them in the correct path, as the prophet Ezekiel [chapter] 34 proposes. He should strengthen those he

---

[98]Rashi on Ezekiel 34:2.
[99]*Targum Jonathan.*

finds weak, heal those he, heaven forbid, finds sick, and mend those he finds broken, bring back those pushed away, and search for the lost.

Because of our many sins, there are national communal leaders and shepherds, as already mentioned above, [who cover their eyes] and not only do not see the rabbis or shepherds through their fingers, but behave in a manner similar to the shepherds. Like those the prophet Ezekiel called shepherds, they only seek to extract the fat from the ordinary person. I again ask that my sharp writing not offend anyone. I have often assured you that it is only out of love and "Love your fellow as yourself" [76a] that I am writing primarily for my equals. Therefore this is addressed particularly to my equals, to fulfill, "Love your fellows as yourself." Namely, because of our many sins, I am fouled by sin and worthless. My equals who are also not useful, who are called communal leaders or even rabbis should think about the harsh punishments God has prepared for the shepherds. They should improve themselves and properly tend their sheep and lead them to Torah, worship, and *gemilut ḥasadim.* I hope that because of this, or through its merit, God will help me, with His help, improve myself and we will finally be redeemed from our exile. I must write out of love for my brothers who are more pious and better than I, poor sinner, more reasons why I wrote so much about the shepherds. This happened because it was my desire not only to examine the reasons for our lengthy exile, but also to write the truth.

I do not want to leave my dear brothers mired in this great anguish, but rather want to find a means by which we can be redeemed from our exile. Thus, I not only have a means here, but want to show a great hope for our exile. Namely, there really are such shepherds, as mentioned above, because of our many sins, and I know them. If I would be asked by true sages about this, I would name them, and, because of our many sins, prove it with hundreds of witnesses. In addition, the prophets Jeremiah, Ezekiel, and Zechariah through whom [76b] God warned such shepherds to punish them. Similarly, afterwards he promised us the true shepherd, our true redeemer. Similarly, everyone can read chapter 23 in Jeremiah, Ezekiel 34, and Zechariah 11 and the following chapter. There is nothing to doubt in it. However, our sages said that "the Son of David will not come until the generation is completely evil or completely good."[100] I hope that not only all the sages and rabbis of the land, all the communal leaders, but everyone who can strengthen and exert himself should do what little he can, publicly write and help clean out the evil shepherds or improve them, in order that the order of Torah study, worship, and *gemilut ḥasadim* will be improved in the way that it is pleasing to God. Because of this merit, we should live to see the

---

[100]B. *Sanhedrin,* 98b.

prophecy fulfilled, "In that day there shall be one Lord with one name. [Zechariah 14:9]"

Since I promised to write a moralistic tale from the *Sefer Akedat Yiẓḥak,* I would like to cite it here. Indeed, this book is written in a very elevated style and parts are difficult to understand. The author of the *Akedah* cites this at length in gate 101, in his commentary on "See, I set before you this day life and prosperity" [Deuteronomy 30:15]. I wish to cite it as briefly as possible and to the best of my abilities.

There was once a king of a tremendously large country. In this land, nobody [could become] a noble, [77a] an advisor or high officer, much less a king, [before] his good deeds, character and knowledge of all branches of wisdom were carefully examined. All nobles, advisors, and important people were created in this manner. This king had three sons whom he loved very much. He called them and explained to them the rules of the land when they became adults. Nobody can become important or receive high office unless he has significant good deeds and a knowledge of all branches of wisdom. They must travel in the world, learn all branches of wisdom to the extent possible and become accustomed to good deeds, until he writes them to come home. They had no choice, even if they did not want to leave their land because they had no desire for greatness or an important position. All three had to travel to foreign lands.

They traveled a great distance over land and water. In the distance they saw a mighty castle with buildings and gardens. They had seen nothing like it in their lives. They were very eager to come to this castle and gardens. When they arrived at the gate, there was a guard, a very old man. They asked him if they could go and see the garden. The guard said to them. You can go in and see everything and eat [77b] and drink what you want. However, I tell you that you cannot remain here forever. When you will be ordered to, you will have to leave. They went further and there was another guard who was covered with boils from head to foot. He told them that they could enjoy everything, but could not take anything with them when they left. Further along there was a third guard. He was a large powerful man and was so handsome that they had never seen anyone like him. This guard told them that they could enjoy everything but should not eat any unhealthy fruit. They should only eat that which is good and healthy if they want to be handsome.

The three brothers joyfully entered the castle and gardens. They were so full of herbs, flowers, fruit trees, all kinds of animal life, waters to drink everywhere, containing all kinds of fish, all sorts of pearls and diamonds, gold and silver, that they wandered around for fourteen days and were not satiated. Each one contemplated something different and in their contemplation of the castle and gardens they separated, each to

contemplate a different thing. One of them was only attracted to the lovely fruits and good food and drink. He did not think about, much less enjoy anything else. He devours and drinks so much good food and drink [78a] that he becomes so fat that he literally could not walk anymore.

The second one thinks about nothing other than silver, gold, diamonds and pearls. He is not concerned with any other creature or food and drink. Rather, he gathers so much gold, silver and precious stones that he literally cannot carry it. He eats and drinks what comes to hand. He only thinks about what he can gather and drag along.

The third one, however, does nothing but contemplate every flower, every fruit, every bird, every animal in its wondrously beautiful nature. Everything according to its wondrous species, all manner of fish, and the arrangement of buildings, gardens, lakes, and streams. In the course of this he eats and drinks all the healthy and good foods and drinks in an orderly manner. He is careful not to eat or drink the unhealthy, as the guard had told him. Through this, he becomes very healthy and handsome. However, he often walks around in anguish wanting to know the lord who arranged this with such wisdom, so that he can ask him about all that his intellect cannot comprehend. This drives him on continually. Every time he contemplates great, beautiful and wondrous things, he again endeavors to find the lord, or a person who can show him the way. As he contemplates everything, he finds some very rare and precious pearls and diamonds. He reminds himself not to take them, [78b] yet he takes these pearls and diamonds. In any event, he can hide them in his mouth and take them with him. As each one is busily engaged in his activities, a messenger arrives with the command that they should come home again. The one who did nothing but eat and drink gluttonously was in great anguish that he had to leave behind all the good food and drinks. He could not take them with him.

The second one has even more anguish because he cannot take along all the silver, gold, and precious stones. He gathers together a load that he literally could not leave with.

The third one, however, is very happy that he has seen and contemplated so much. He has eaten and drunk in an orderly manner and was taking along one of the most beautiful pearls and precious stones, which he had wisely hidden in his mouth. Thus, he could empty all of his pockets and clothes. He had taken nothing. However, he has anguish and still seeks to see the lord or master of this great and wondrous work. When they left the garden, the first one who had done nothing but eat and drink gluttonously left the garden in peace. As soon as he came into another atmosphere and no longer had the good food and drink, he immediately collapsed and died like an animal. The other

one, who did nothing but gather silver, gold, pearls and precious stones [79a] and carried such a heavy load that he could barely carry it, as soon as he wanted to leave the garden, the guards beat him from head to foot until he was a mass of wounds. He had to leave behind the whole load that he had gathered. The third one, however, emptied all of his pockets and bundles and showed that he had taken nothing and left the garden with joy and honor.

Both of them traveled home and arrived before the gate of the castle. When the guards saw the one covered with wounds and filth, they laughed and asked him what he wanted. Crying and whimpering, he told them that he was born in the castle and the king had sent him away and now had called him back home. When the watchmen heard this, they laughed even more and had some youths throw him on the garbage heap. When the other one came with a royal appearance, and identified himself to the watch with great wisdom, he was immediately taken to the king with great honor.

When the king asked him what he had seen and what he had accomplished, he told the king at length everything he had seen and contemplated. He also brought the beautiful pearls and precious stones to the king. He complained to the king that he had not been able to see the lord or master who had made these beautiful things. The king rejoiced very much when he heard this. He sat him near himself [79b] and talked much about the lord or master who made all this.

Making innumerable distinctions, we are born into God's kingdom through his *ḥesed*. Indeed, the soul and body do not gladly enter this world. Therefore, all children cry when they enter this world. The soul is told that it can attain no higher virtue in the supernal light, if it does not earn it through its work in the person through Torah, commandments and good deeds. The soul is then sent into this world into the body of man. Just like into a garden with all kings of herbs, trees, fruits, animals and birds, all types of waters, drinks, fish, silver, gold, pearls, diamonds and all types of lovely buildings, as mentioned above. However, it is told that it cannot remain in the body and the garden, which is this world, but must leave again, as we find in Genesis 3:19, "For dust you are, and to dust you shall return." It is also told that it can take nothing with it, as mentioned above, "For naked came I out of my mother's womb and naked shall I return" [Job 1:21]. [trans.] Third, it is told not to partake of any unhealthy things if it wishes to appear handsome. It should not be deceived by the imaginary beauty of this world. Rather, it should be very careful concerning what is good and healthy and what is truly good, as we mentioned. [80a] As Moses, our Teacher a"h says in our holy Torah, "See, I set before you this day life and prosperity, death and adversity" [Deuteronomy 30:15]. It later says, "Choose life" [Deuteronomy 30:19].

When we people come into the world, we look around a mighty, beautiful garden with great joy, as mentioned above. We rejoice in the garden and much good is done for us until after the *bar mitzvah* or eighteen to twenty. Then, we people divide into three types of people like the above mentioned three brothers. Many people do nothing in the world but eat and drink gluttonously, whore around, and follow the desires of their heart. They become so fat that they almost cannot walk. They do not want to think about anything else. Second, there are many people who do not want to think. They ask for little food and drink. they eat and drink what comes to hand. They only think about gathering silver, gold, pearls and precious stones. Day and night are equal to them. They search the whole garden and would gladly gather all the silver, gold, pearls and precious stones and accumulate such a load that they can barely walk.

Third, there is a type of person who, because of our many sins, is very rare. They only go around and contemplate the great wonder and beauty of creation and awesomely beautiful buildings. As the prophet says, "Lift high your eyes and see: Who created these?" [Isaiah 40:26]. They eat and drink what is good and healthy, in order to maintain their life. [80b] They do not allow themselves to be misled by the imaginary beauties of the foolish world and everything in it. They remind themselves that they will again have to leave the garden and will not be able to take anything with them, because it is forbidden. Yet, they can take along a few rare beautiful pearls and precious stones that they do not have to put into their sack or pockets, but can deposit on themselves with wisdom. Namely, that which they need for themselves in the world [to come]. They can take with them all the acts of charity and lovingkindness that they have done. They contemplate everything with great pleasure and joy. Yet, they have great anguish that they cannot meet the lord who organized everything or the great master who made everything so beautiful, and ask about the great wonders that they cannot understand. As Moses our Teacher a"h, the teacher of all prophets, himself desired and asked, "Pray let me know your ways" [Exodus 33:13], "Oh, let me behold your presence!" [Exodus 33:18].

Each of these three types of people goes along on his way until once, a messenger, i.e. the angel of death, comes and says that the king wants them to leave and come back home. The first is horribly frightened that he has to leave the garden, or this world, and leave behind and not take with him all the good food, drink and their heart's desires. The second one even more so, since he thinks that he can drag along everything that he has assembled, but not everything that is in the garden, or this world. The third, however, leaves with joy because he lived in the manner [81a] that the guards had commanded him, through our holy Torah and

commandments. He is, however, troubled and looks around everywhere, to know the lord or master. The first one leaves the garden taking nothing along with him, but when he comes into another atmosphere and no long has the food, drink, and heart's delights, he collapses like a beast. Concerning this, King Solomon said in Ecclesiastes 3:18-19, "So I decided, as regards men, to dissociate them [from] the divine beings and to face the fact that they are beasts. For in respect of the fate of man and the fate of beast, they have the same fate: As the one dies so dies the other, etc." And further in verse 20, "Both go to the same place; Both came from dust and both return to dust." Everyone can read these verses in Yiddish or Hebrew, with whatever commentaries he wishes.

The second one, however, who in his acquisitiveness wanted to take everything along, as soon as he wants to leave the garden, he is immediately horribly beaten, heaven forbid, by the guards and must leave everything behind:

The third one, however, who are the scholars or similar honest people who maintained what they were commanded, leave the garden with joy and honor. They take precious stones and pearls with them that they had hidden in their mouths. These are the Torah, songs and praises which they repaired and they take along similar things that are hidden on them, *mitzvot,* charitable acts and acts of lovingkindness.

When these two come to the gate of the world to come, the angels look at the rich man who was so horribly beaten. They ask what he wants. He cries and says [81b] that this was once his home and the King of Kings, God, had sent him away to the other world and now has called him back. The angels laugh at him and have the youths come, these are the avenging angels, who throw him into the dungeon. When the other one comes, who is healthy from Torah and *mitzvot* and shines from good deeds, they ask him who is he? He tells them how the King of Kings, God, sent him into the other world and has called him back. He tells about everything he repaired and contemplated. He shows them his precious stones and pearls, charity and acts of lovingkindness. At the same time, he tells them of his anguish that he had not been able to meet the lord or master. He is brought in and received with the greatest honor. He is led before the King of Kings, the Holy Blessed One, and he enjoys the pleasure in the light of [eternal] life.

Dear brothers, I had brought this parable in Yiddish to the best of my ability. Everyone can mirror himself in it. The scholars can read this story themselves in the *Sefer Akedat Yiẓḥak,* along with the following story and the other four gates. I hope, with the help of God, they will have the desire to study this whole book from beginning to end:

Appendix

Following is a list of works cited in the *Libes Briv.* I have not listed Talmud, Midrash or the standard halachic works, *Tur* and *Shulḥan Arukh.* Citations are by title. Bibliographical data is from B.D. Friedberg, *Bet Eked Sefarim* (Tel Aviv, 1954), 4 vols. I have provided bibliographical data only for editions printed before 1750. More biographical information on the authors can be found under the appropriate entries in the *Encyclopedia Judaica.* Page references are to the manuscript.

Abrabanel al Tanakh, R. Isaac Abrabanel (1437-1508). Commentary on Bible. Several editions. P. 7a, 49b, 50b.

Akedat Yiẓḥak, R. Isaac Arama (1420-1494). Philosophical homiletics. Four editions between 1522-1573. P. 8b, 21Ab, 30b-31a, 33a, 42b, 50b, 58b, 59b, 60b, 61b, 63a, 69a, 76b, 81b.

Anafim, See *Ez Shatul.* P. 58b.

Asarah Maamarot, (*Eim Kol Hai* – section of work). R. Menahem Azariah Da Fano (1548-1620). Kabbalistic work. Venice, 1597; Cracow, 1640; Amsterdam, 1649. P. 39a.

Bartenura, R. Obadiah of Bertinoro (c. 1450-before 1516). Commentary to *Mishnah.* Published in standard editions of the *Mishnah.* P. 49b.

Emunot ve-Deot, R. Saadiah Gaon (882-942). Philosophical treatise. Constantinople, 1562; Amsterdam, 1648. P. 2b, 61a.

Ein Yaakov, R. Jacob ibn Habib (1445?-1515/6). Collection of aggadic portions of Talmud. 16 editions. P. 21Ab-22a, 51a-51b.

Eliyahu Zuta, R. Elijah ben Benjamin Wolf Shapira (1660-1712). Commentary to *Levushim.* Prague, 1689.P. 53b.

Ez Shatul, R. Gedaliah ben Solomon Lipschuetz (16th – 17th century). Commentary to *Ikkarim,* consisting of two parts – *Anafim* and *Shorashim.* Venice, 1618.

Ḥakirat ha-Lev, R. Solomon Wetzlar (early 18th. century, no relation to Isaac Wetzlar). Yiddish ethical work. Amsterdam, 1731, 1737. P. 52a.

Hasagot, R. Moses Alashkar (1466-1542), Notes on *Sefer ha-Emunot* of R. Shem Tov ben Shem Tov. Ferrara, 1553. P. 61a.

Ḥasdei Adonai, R. Moses Mordecai ben Samuel Margolioth (1540?-1616). Treatise on the Thirteen Attributes (Exodus 34:6-7) and Psalms 62:13. Cracow, 1589. P. 42b.

Ḥavvat Yair, R. Hayyim Yair Bacharach (1638-1702). Responsa. Frankfurt a.M., 1699. P. 26a, 27b, 32b-33a, 53a, 58b, 59b.

Ḥazut Kashe, R. Isaac Arama (1420-1494), Polemic on philosophy and religion. Sabbionetta, 1552. P. 60a-60b.

Ḥovot ha-Levavot, R. Bahya ibn Pakuda (Second half of 11th century). Religio-ethical work. Eleven editions. P. 2b, 7a, 8a, 16a-16b, 17a, 21a, 21Aa, 24a, 26a, 42b, 52a, 52a, 56b, 57a, 57b, 60a, 61a, 63a, 68a, 69a.

Ibn Ezra, R. Abraham ibn Ezra (1089-1164). Commentary to Bible. Published in standard editions of *Mikraot Gedolot* P. 49a.

Ikkarim, R. Joseph Albo (15th Century). Philosophical treatise on articles of faith. Eight editions before 1619. P. 3b, 26b, 33a, 40a, 42b, 45a-45b, 55a, 57b, 58a, 58b, 59a, 59b, 61b, 63a.

Ir Gibborim, R. Ephraim Lunshits (1550-1619). Homiletics. Basel, 1580. P. 21Ab.

Kaftor va-Feraḥ, R. Jacob ben R. Isaac Luzzato (16th century). Commentary on *aggadic* portions of the Talmud. Basel, 1581; Amsterdam, 1709. P. 22a.

Kol Yehuda, see *Yad Yehuda.*

Kuzari, R. Judah Halevi (before 1075-1141). Philosophical treatise. Fano, 1506; Venice, 1547; Venice, 1594. P. 58b.

Lekaḥ Tov, R. Abraham Jagel (16th-17th century). Twenty editions. P. 52a-52b.

Lev Tov, R. Isaac ben R. Eliakim (17th century). Laws and customs in Yiddish. Prague, 1620, 1630; Amsterdam, 1651. P. 52a.

Levushim, R. Mordecai Jaffe (c.1535-1612). Kabbalistic anthology. Venice, 1621; Prague 1624. P. 67b-68a.

Ma'amar ha-Aḥdut, R. Joseph Jabez (d. 1507). Treatise on the unity of God. Ferrara, 1554; Lublin, 1597. P. 44a, 59a, 59b.

Ma'amar Teḥiyat ha-Metim, R. Moses Maimonides (1135-1204). Treatise on Resurrection. Four editions, 1546 – 1715. P. 3b.

Ma'ase Adonai, R. Eliezer Ashkenazi (1513-1586). Commentary on Torah. Venice, 1583; Cracow, 1584 P., 8b, 12b, 42b.

MaHaRShA (Hiddushei Aggadot), R. Samuel Edels (1555-1631). Commentary to Talmud. Printed in standard editions of the Talmud. P. 30b.

Meir Iyov, R. Meir Arama (1460?-1545). Commentary on Job. Salonika, 1517; Riva di Trento, 1562; Venice, 1567. P. 60b.

Meirat Eynayim, R. Joshua Falk (c. 1555-1614). Novellae on *Shulhan Arukh, Hoshen Mishpat.* Prague, 1606, 1614, 1628. P. 28a.

Menorat ha-Maor, R. Isaac Aboab (end of 14th century). Religio-ethical work. 13 editions. P. 52a.

Meẓaref le-Ḥokhmah, R. Joseph Delmedigo of Candia (1591-1655). Defense of Kabbalah. Basel, 1629. P. 32b.

More Nebukhim, R. Moses Maimonides (1135-1204). Philosophical treatise. Rome, before 1480; Venice, 1551; Sabbionetta, 1553; Jessnitz, 1742. P. 2b, 7a, 60a, 61a, 62a.

Naḥlat Avot, R. Isaac Abrabanel (1437-1508), Commentary to *Pirke Avot.* Constantinople, 1505; Venice, 1545; Venice, 1566. P. 19a.

Nefuẓot Yehuda, R. Judah Moscato (c.1530-c.1593). Sermons. Venice, 1589. P. 22a, 61b.

Neveh Shalom, R. Abraham Shalom (d. 1492). Philosophical Homiletics. Constantinople, 1539; Venice, 1575. P. 21Ab, 26b, 33a, 40a, 60a, 61b.

Olat Tamid, R. Moses Albelda (1500-before 1583). Commentary on Torah. Venice, 1600. P. 69a.

Olelot Ephraim, R. Ephraim Lunshits (1550-1619). Homiletics. Lublin, 1590; Prague, 1620; Amsterdam, 1710. P. 18a, 21Ab, 29b, 43b, 47a.

Or ha-Ḥayyim, R. Joseph Jabez (d. 1507). Philosophy. Ferrara, 1554; Lublin, 1597. P. 59a-59b.

RaDaK, R. David Kimchi (1160?-1235?). Commentary to Bible. Printed in standard editions. P. 49a.

RaLBaG, R. Levi ben Gershom (1288-1344). Commentary to Bible. Printed in standard editions. P. 49a.

Rashi, R. Solomon ben Isaac (1040-1105). Commentary to Bible and Talmud. Printed in standard editions P. 48b, 49b, 50b, 75a.

Reshit Da'at, R. Moshe Albelda (1500-before 1583). Discourses on philosophical themes. Venice, 1583. P. 7b, 21Ab, 60a.

Ruaḥ Ḥen, R. Judah ibn Tibbon (c.1120-c.1190). Philosophical lexicon. Seven editions to 1744. P. 69a.

She'elot u-Teshuvot RaMA, R. Moses Isserles (1525 or 1530-1572). Responsa. Four editions to 1711. P. 68a.

Shefa Tal, R. Sheftel Horowitz (c. 1561-1619). Kabbalistic work. Hanau, 1602; Frankfurt a.M., 1719. P. 2b-3a.

Shem Tov, R. Shem Tov ben Joseph ben Shem Tov ibn Shem Tov (15th century). Commentary to *More Nebukhim.* P. 7a.

Shemoneh Peraqim, R. Moses Maimonides (1135-1204). Introduction to Commentary on *Pirke Avot.* Many Editions. P. 8a, 61a.

Shevet Musar, R. Elijah of Smyrna (d. 1729). Religio-ethical work. Seven editions to 1740. P. 52a.

Shnei Luḥot ha-Berit, R. Isaiah Horowitz (1565?-1630). Kabbalistic anthology. Four editions to 1717. P.21a, 26a, 32b, 47a, 57a, 58b.

Shorashim, See *Ez Shatul.* P. 58b.

Siddur Sha'arei Shamayim, R. Jacob Emden (1697-1776). Prayerbook. Altona, 1747. P. 50a-50b.

Siftei Da'at, R. Ephraim Lunshits (1550-1619). Commentary on Torah. Prague, 1611. P. 21Ab, 44a.

Siftei Yesheynim, R. Shabbetai Bass (1641-1718). Bibliographical work. Amsterdam, 1680. P. 38a-39a.

Simhat ha-Nefesh, R. Elhanan Kirchan (early 18th century). Ethics and customs in Yiddish. Eight editions to 1729. P. 52a.

Targum Jonathan. Aramaic translation of Bible. Printed in standard editions. P. 9a.

Targum Onkelos. Aramaic translation of Torah. Printed in standard editions. P. 9a, 75a.

Vave ha-Amudim, R. Sheftel Horowitz (1590?-1660?). Printed in the back of Isaiah Horowitz's *Shnei Luhot ha-Berit.* Homiletics and Novellae. Four editions to 1717. P. 24a, 32b, 38a, 47a.

Yad ha-Ḥazakah (*Mishneh Torah*), R. Moses Maimonides (1135-1204). Halakhic code. Many editions. P. 61a.

Yad Yehudah, R. Judah Leib ben Simeon of Mainz (?) Commentary to *Asarah Ma'amarot.* Frankfurt a.M., 1698. P. 39a.

Yesod ha-Emunah, R. Joseph Jabez (d. 1507). Principles of faith. Ferrara, 1554; Lublin, 1597. P. 59a-59b.

Ẓe'enah u-Reenah, R. Jacob ben Isaac Ashkenazi (late 16th century). Yiddish translation of the Torah. Many editions. P. 51a-51b.

Glossary of Terms and Names

Aggadah (*pl. aggadot*) – Narrative (as distinguished from legal) passages in rabbinic literature (Talmud and Midrash).

A"H – Abbreviation for, "of blessed memory."

Akdamut – Aramaic poem by R. Meir ben Isaac Nehorai read in the synagogue at the beginning of the Torah reading on Shavuot.

Almosnino, R. Moses – (c. 1515-c. 1580), scholar and rabbi in Salonika.

Ani Ma'amin – "I believe," the first words of Maimonides' "Thirteen Articles of Faith." Used as term for these "Thirteen Articles."

Anim Zemirot – Synagogue hymn attributed to R. Judah ha-Ḥasid (d. 1217). Often sung at the conclusion of the Sabbath morning service.

Ashkenazim – Jews from Central and Eastern Europe.

Ashrei – Psalm 145. A prayer in the morning and afternoon services.

Cordovero, R. Moses – Important kabblist in 16th century Safed.

Ein ke Elohenu – A prayer at the conclusion of the Sabbath service.

Gemara – Part of Talmud (Mishnah and Gemara) consisting of commentaries and discussions of the Mishnah.

Haftorah – Section from the Prophets read in the synagogue on sabbaths and festivals.

Halakhah – Legal traditions of Judaism.

Hallel – Psalms of praise.

Ḥanukkah – The festival of Lights.

Ḥaver – Colleague, scholar.

Ḥillukim – Type of Talmudic analysis popular in the early modern period in Central and Eastern Europe.

Ḥoshen Mishpat – Section of the *Shulḥan Arukh* dealing with torts and other aspects of business law.

Ḥover – An honorary title indicating that its possessor studied in a *yeshiva* and is considered a scholar.

Ḥumash – The five books of Moses.

Judah ha Hasid – (d.1217). Important medieval pietist and mystic. Central figure in pietistic and mystical movement called "Hasidei Ashkenaz."

Ketubah – Marriage contract.

Luria, R. Isaac – Important kabbalist in 16th century Safed. Founder of the Lurianic school of Kabbalah.

Ma'ariv – The evening prayer.

Midrash (*pl. Midrashim*) – Homiletical and exegetical interpretation of scripture by rabbis , from the first to 10th centuries. Also refers to the body of literature containing this exegesis.

Minhah – The afternoon prayer.

Mishnah (*mishnah*) – First collection of rabbinic legal writings codified by Rabbi Judah the Prince, 200 c. C.E. Each section within the Mishnah is also called a "mishnah."

Musar – Ethics; chastisement. Designates books of moral theology.

Oleinu le-Shabbe'ah – Prayer which concludes the service.

Oral Torah – Rabbinic teachings, as opposed to "Written Torah," scripture.

Oreḥ Ḥayyim – Section of "Tur" and "Shulkhan Arukh" relating to daily life and holidays.

Parnas (*pl. Parnasim*) – Communal leaders.

Pereq Shirah – Anonymous tract containg hymns in praise of God.

Pesukei de Zimra – "Psalms of Praise," introductory prayes of morning service.

Pirke Avot – "Ethics of the Fathers," tractate of the Mishnah.

Samuel ha-Hasid – (12th century). Important pietist and father of Judah ha-Hasid.

Sephardim – Jews tracing their origins from the Iberian Peninsula.

Shabbat ha-Gadol – The sabbath before Passover.

Shabbat Shuvah – The "Sabbath of Return." The sabbath between Rosh Hashannah (New Year) and Yom Kippur (Day of Atonement).

Shas – "The Six Orders," a term denoting Mishnah and Talmud.

Shavuot – Festival of giving of the Torah.

Shema – "Hear O Israel." Deuteronomy 6:4.

Shemoneh Esreh – "The eighteen Blessings," the central prayer of the three daily prayers.

Shir – Term for psalms of praise.

Shir ha-Yihud – "Hymn of Unity." Medieval liturgical poem divided into seven parts. It was traditional in some synagogues to recite a section each day of the week at the end of the service.

Shir ha-Kavod – See "Anim Zemirot."

Shulḥan Arukh – Code of Jewish Law by R. Joseph Karo (16th century), composed of four parts, *Oreḥ Ḥayyim, Yoreh Deah, Ḥoshen Mishpat,* and *Even Hoezer.*

TaNaKh – *Torah, Nevi'im, Ketubim.* The Hebrew Scriptures.

Tosafot – Important medieval commentary on the Talmud.

Treif – Not kosher.

Tur (*pl. Turim*) – Halakhic compendium by Jacob ben Asher (1270?-1340) consisting of four parts, *Oreḥ Ḥayyim, Yoreh Deah, Ḥoshen Mishpat* and *Even Hoezer.*

Yeshiva – School for advanced studies.

Yigdal – A hymn based on Maimonides' "Thirteen articles of Faith." It is often sung at the end of services in the synagogue.

Yishtabbaḥ – A prayer which is part of the morning service.

Zimra – Term for psalms of praise.

Bibliography

Primary Sources

Derekh ha-Yashar le-Olam ha-Bah. R. Yehiel Michel Epstein. Frankfurt a.M., 1704.

Ein Ya'akov. R. Jacob ibn Habib. Standard ed.

Ḥakirat Ha-Lev. Solomon Wetzlar. Amsterdam, 1731.

Ḥavvat Yair. R. Hayyim Yair Bacharach. Frankfurt a.M., 1699.

Ḥovot ha-Levavot. trans. R. Samuel of Posen. Amsterdam, 1716.

Ikkarim. R. Joseph Albo. I. Husik ed. 4 vols. Philadelphia, 1946.

Kav ha-Yashar. R. Zvi Hirsch Koidonover. Frankfurt a.M., 1705.

Kiẓur Shaloh. R. Yehiel Michel Epstein. Amsterdam, 1722.

Menorat ha-Maor. trans. R. Moshe Dayan of Frankfurt. Amsterdam, 1722.

Mishne Torah. R. Moses Maimonides. Standard ed.

Ruaḥ Ḥen. Attributed to R. Judah ibn Tibbon. Jessnitz, 1744.

Siddur Avodat Yisrael. S. Baer. Rodelheim, 1868.

Seder Tefillah Derekh Yesharah. R. Yehiel Michel Epstein. Frankfurt, 1697.

Sefer Ḥasidim. R. Judah ha-Hasid. Wistinezki ed. Frankfurt a.M., 1924.

Sefer Maharil. R. Jacob Moellin. ed. S.Y. Spitzer. Jerusalem, 1989.

Siddur Sha'arei Shamayim. R. Jacob Emden. Altona, 1747.

She'elat Ya'avetz. R. Jacob Emden. Altona, 1738.

Shirei ha-Yiḥud veha-Kavod. ed. A.M. Haberman. Jerusalem, 1948.

Siftei Da'at. R. Ephraim Lunshits. Prague, 1610.

Simḥat ha-Nefesh. R. Elchanan Kirchan. ed. J. Shatzky. New York, 1926.

Yosef Omeẓ. R. Juspa Hahn. Frankfurt a.M., 1928.

Ẓe'enah u-Reenah. R. Jacob Ashkenazi. Hanau, 1622.

Secondary Sources

Abramsky, Chimen. The Crisis of Authority within European Jewry in the Eighteenth Century." *Studies in Jewish Intellectual and Religious History Presented to A. Altmann.* Ed. Siegfried Stein and Raphael Loewe. University, Alabama, 1979. pp. 13-28.

Altmann, Alexander. *Moses Mendelssohn.* University, Alabama, 1973.

Aptroot, M. "Blitz and Witzenhausen: New Aspects of an Old Conflict (Yiddish)." *Oksforder Yidish* 1 (1990): 3-38.

Arnoldi. Udo. *Pro Iudaeis: Die Gutachten der hallischen Theologen im 18. Jahrhundert zu Fragen der Judentoleranz.* Studien zu Kirche und Israel; Berlin, 1993.

Assaf, Simha. *Mekorot le-Toldot ha-Ḥinukh be-Yisrael.* 4 vols. Tel Aviv, 1954.

_______. "Korot ha-Rabbanut" *Be-Ohalei Ya'akov.* Jerusalem, 1943. 27-65.

Auerbach, B. *Geschichte der Israelitischen Gemeinde Halberstadt.* Halberstadt, 1866.

Bamberger, N. Bar-Giora. *Der juedische Friedhof in Celle: Memor-Buch.* Heidelberg, 1992.

Baron, Salo W. *The Jewish Community.* 3 vols. Philadelphia, 1942.

Ben Jacob, I. *Oẓar Ha-Sefarim.* Vilna, 1880.

Ben Sasson, H.H. *Hagut ve-Hanhagah.* Jerusalem, 1960.

_______________. "Osher ve-Oni be-Mishnato shel ha-Mokhiah R. Ephraim Ish Lunshits" *Ẓion* 19 (1954): 142-166.

_______________. "Musagim u-Meẓiut be-Historia he-Yehudit be-Shelehai Yemei ha-Beinai'im." *Tarbiẓ* 29 (1960): 297-312.

_______________. "Jewish-Christian Disputation in the Setting of Humanism and Reformation in the German Empire." *Harvard Theological Review* 59 (1966): 369-390.

Berliner, Abraham. "Shir ha-Yiḥud." *Ketavim Nivḥarim.* Jerusalem, 1969. 1:145-170.

______________. ed. *Religionsgespraech Gehalten am Kurfuerstlichen Hofe zu Hannover 1704* (Berlin, 1914).

Carlebach, Elisheva. *The Pursuit of Heresy: Rabbi Moses Hagiz and the Sabbatian Controversies.* New York, 1990.

Celle, *Zur Geschichte der Juden in Celle.* Celle, 1974.

Cohen, M.R. *The Autobiography of a Seventeenth Century Venetian Rabbi.* Princeton, 1988.

Dimitrovsky, H.Z. "Al Derekh ha-Pilpul" *Salo Baron Jubilee Volume.* Vol. 3 (Hebrew Volume). Jerusalem, 1975. 111-181.

Dinse, Helmut *Die Entwicklung des jiddischen Schriftums im deutschen Sprachgebiet.* Stuttgart, 1974.

Elbaum, Jacob. *Petiḥot ve-Histagrut: Ha-Yezira ha-Ruḥanit ha-Sifrutit be-Polin ube-Arzot Ashkenaz be-Shelehai ha-Meiah ha-Shesh Esreh.* Jerusalem, 1990.

____________. "Hashpaot Tarbut Yehudei Sefarad al Yehudei Ashkenaz u-Polin be-Meot ha-15-16." *Tarbut ve-Historia:Le-Zikhro Prof. Ino Shaki,* ed. J. Dan. Jerusalem, 1987. pp. 95-120.

Erik, Max. *Di Geshichte fun der Yiddisher Literatur fun di Elste Zeiten biz der Haskole Tekufe.* New York, 1979.

Faierstein, Morris M. "The *Liebes Brief:* A Critique of Jewish Society in Germany (1749)." *Leo Baeck Institute Yearbook* 27 (1982): 219-241.

Farine, A. "Charity and Study Societies in Europe of the Sixteenth – Eighteenth Centuries" *Jewish Quarterly Review* 64 (1973): 16-47, 164-175.

Fishman, David E. "Me-Koah Davnen Oif Yiddish: A Bintel Metodologishe Bamerkungen un Neie Mekorim" *Yivo Bleter* N.S. 1 (1991): 69-92.

Fishman, Isidore. *The History of Jewish Education in Central Europe from the End of the Sixteenth to the End of the Eighteenth Century.* London, 1944.

Freehof, Solomon. "Devotional Literature in the Vernacular (Judeo-German) Prior to the Reform Movement." *CCAR Yearbook* 33 (1932): 375-415.

Friedberg, C.B. *Bet Eked Sefarim.* 4 vols. Tel Aviv, 1951.

Fuks, Leib. "Ha-Reka ha-Ḥevrati veha-Kalkali le-Hadpasat Shnei Tirgumei Tanakh be-Yiddish be-Amsterdam Samukh le-Shenat 1680." *Gal-Ed* 1 (1973): 31-50.

Glueckel of Hameln. *The Memoirs of Glueckel of Hameln.* M. Lowenthal trans. New York, 1977.

Guedemann, M. *Quellenschriften zur Geschichte des Unterrichts und der Erziehung bei den deutschen Juden.* Berlin, 1891.

Graupe, H.M. *The Rise of Modern Judaism.* Huntington, N.Y., 1978.

Gries, Ze'ev. *Sifrut ha-Hanhagot.* Jerusalem, 1990.

__________. "Between History and Literature – The Case of Jewish Preaching" *Journal of Jewish Thought and Philosophy* 4 (1994): 113-122.

Halperin, Israel. "Haskamot mi-Va'ad Arba Araẓot be-Polin." *Kiryat Sefer* 11 (1934): 105-110.

Haslbauer, Franciscus, S.J. *Gruendlicher Bericht von dem Christenthum.* Prague, 1720-1722.

Horovitz. M. *Frankfurter Rabbinen.* Hildesheim, 1972.

Hyman, Aaron. *Oẓar Divrei Ḥakhamim u-Pitgameihem.* Tel Aviv, 1972.

Idel, Moshe. "Perceptions of Kabbalah in the Second Half of the 18th Century" *Journal of Jewish Thought and Philosophy* 1 (1991): 55-114.

Israel, Jonathan. *European Jewry in the Age of Mercantilism,* 1550-1750. Oxford, 1989.

Jung, Martin, *Die wuertembergische Kirche und die Juden in der Zeit des Pietismus (1675-1780).* Studien zu Kirche und Israel; Berlin, 1992.

Kahana, David. ed. *Megillat Sefer.* Warsaw, 1897.

Kaplan, Yosef. "Netivah shel ha-Yahadut ha-Sefardit ha-Maíarvit el ha-Modernah" *Pa'amim* 48 (1991): 85-103.

__________. "Die portugiesischen Juden und die Modernisierung" *Juedische Lebenswelten – Essays* ed. A. Nechama et.al. Berlin, 1991, pp. 303-317.

Kaufmann, David. ed. *Glueckel von Hameln, Zikhronot.* Frankfurt a.M., 1896.

Katz, Jacob. *Tradition and Crisis.* New York, 1992 (2nd ed.).

__________. *Mesorah u-Mashber.* Jerusalem, 1958.

_________. *Out of the Ghetto.* Cambridge, 1973.

_________. *Exclusiveness and Tolerance.* New York, 1962.

_________. "Nisuim ve-Ḥayei Ishut be-Moẓaei Yemei ha-Beinai'im" *Ẓion* 10 (1946): 21-54.

_________. "The Turning Point of Modern Jewish History: The Eighteenth Century" *Vision Confronts Reality* ed. R. Kozodoy et.al. New York, 1989, pp. 40-55.

Kellenbenz, H. *Sephardim an der unteren Elbe.* Wiesbaden, 1958.

Kleinberger, A.P. *Ha-Maḥshavah ha-Pedagogit shel ha-Maharal mi-Prague.* Jerusalem, 1962.

Liberman, Hayyim. "Bamerkungen zu Shelomo Noble's Artikel." *Yivo Bleter* 36 (1952): 305-313. Reprinted in: *Ohel RH"L.* Brooklyn, 1980. Vol. 2, pp. 201-230.

_________. "Di Zvei Iberdruken fun Blitz's Tanakh Iberzetzung in Schmidt's Viener Drukerei" *Ohel RH"L.* Brooklyn, 1980. Vol. 2, pp. 248-256.

Lieben, S.H. "David Oppenheim" *Jahrbuch des Judisches Literarisches Gesselschaft* 19 (1928): 1-38.

Mansoor, M. ed. and trans. *The Book of Direction to the Duties of the Heart.* London, 1973.

Marcus, I.G. "Beyond the Sephardi Mystique" *Orim* 1 (1985): 35-53.

Marx, Alexander. "Some Notes on the History of David Oppenheimer's Library" Melanges Israel Levi, *Revue Etudes Juive* 82 (1926): 451-460.

Maybaum, S. "Abraham Jagel's Katechismus Lekach Tob." *Zehnter Bericht ueber die Lehrnanstalt fuer die Wissenschaft des Judenthums in Berlin.* Berlin, 1892. 1-18.

Meitlis, Jacob. "Der Bodleianer Ketav Yad, *Libes Briv,* A Far Haskolodiker Reform-Schrift." *Yivo Bleter* 2 (1931): 308-333.

Meyer, Michael, "Where Does the Modern Period of Jewish History Begin" *Judaism* 24 (1975): 329-338.

Minkoff, N. and Y. Yoffe. "Musar Tekufeh." *Algemeine Encyclopedia* (New York, 1942). Yidn vol. 3:30-64.

Muneles, Otto. *Bibliographical Survey of Jewish Prague.* Prague, 1952.

Neubauer, A.D. *Catalogue of Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library.* Oxford, 1886.

Noble, Shelomo. "R. Yehiel Michel Epstein – A Derzier und Kemfer far Yidish." *Yivo Bleter* 35 (1951): 121-138.

Niger, S. "Die Yiddishe Literatur un die Lezerin." *Bleter Geshichte fun der yiddisher Literatur.* New York, 1959, pp. 37-107.

Piekarsz, Mendel. "Vegn 'Yiddishism' in Sof fun 17n un der Ershter Helft 18n Yohrhundert." *Di Goldene Keyt* 49 (1964): 168-180.

Pinson, Kopel. "German Pietism and the Jews." *Freedom and Reason Essays in Memory of M.R. Cohen.* Ed. S.W. Baron et.al. Glencoe, 1951, pp. 397-412.

Pollack, Herman. *Jewish Folkways in Germanic Lands (1648-1806).* Cambridge, 1971.

Rifkind, Isaac. "Der *Liebes Brief* und sein Mechaber." *Zukunft* 37 (1932): 306-309.

Ruderman, David. *Kabbalah, Magic and Science.* Cambridge, 1988.

Sassoon, D.S. *Ohel David. Catalogue of Hebrew and Samaritan Manuscripts in the Sassoon Collection.* 2 vols. London, 1932.

Schechter, Solomon. "The Memoirs of a Jewess of the Seventeenth Century." Studies in Judaism. Second Series. Philadelphia, 1908. pp. 126-147.

Schedlitz, B. *Leffmann Behrens: Untersuchungen zum Hofjudentum im Zeitalter des Absolutismus.* Hildesheim, 1984.

Schoeps, H.J. *Philosemitismus im Barock.* Tuebingen, 1952.

Schohat, Azriel. *Im Ḥilufei Tekufot.* Jerusalem, 1960.

_________. "Ḥevrot Limud be-Meot 16-18 be-Erez Yisrael, Polin-Lita, ube-Germania." *Mehkarim.* Haifa, 1982. 214-240.

_________. "The German Jew' Integration within their non-Jewish Environment in the first half of the Eighteenth Century." *Ẓion* 21 (1956): 207-235.

Scholem, Gershom. *Sabbatai Sevi.* Princeton, 1973.

Schorsch, I. "The Myth of Sephardi Supremacy" *Leo Baeck Institute Yearbook* 35 (1989): 47-66.

Schweid, E. *Toldot ha-Hagut ha-Yehudi be-Et ha-Hadashah: ha-Meiah ha-Tesha Esreh.* Jerusalem, 1978.

Shatzky, Jacob. "Presse bei Yidn." *Algemeine Encyclopedia* (New York, 1942) Yidn vol. 3:201ff.

__________. ed. *Simḥat Ha-Nefesh.* New York, 1926.

Sherwin, B.L. *Mystical Theology and Social Dissent – The Life and Works of Judah Loewe of Prague.* Rutherford, 1982.

Shmeruk, Chone. *Perokim fun der Yidisher Literatur-Geshichte.* Tel Aviv, 1988.

Sorkin, David. *The Transformation of German Jewry 1780-1840.* Oxford, 1987.

Stein Siegfried. "*Liebliche Tefilloh.* A Judeo-German Prayerbook Printed in 1709." *Leo Baeck Institute Yearbook* 15 (1970): 41-72.

Steinschneider, Moritz. *Ozarot Hayyim.* Hamburg, 1848.

________________. "Christliche Hebraeisten." *Zeitschrift fuer Hebraeische Bibliographie.* 1-5 (1896-1901).

Stern, Selma. *The Court Jew.* Philadelphia, 1950.

Toury, J. "Die Anfaenge des Juedischen Zeitungswesens in Deutschland." *Bulletin des Leo Baecks Institut* 10 (1967): 93-123.

________. "Reshit ha-Itonut ha-Yehudit be-Holland." *Sefer Zikharon le-Binyamin De Vries.* Jerusalem, 1969. pp. 310-327.

Turniansky, Chava. ed. *Sefer Masah u-Meribah.* Jerusalem, 1985.

________________. "Ha-Tirgumim ha-Rishonim shel Sefer ha-Yashar le-Yiddish" *Tarbiẓ* 54 (1985): 527-620.

Twersky, Isidore. "Law and Spirituality in the Seventeenth Century: A Case Study in R. Hayyim Yair Bacharach." *Jewish Thought in the Seventeenth Century.* I. Twersky and B. Septimus Eds. Cambridge, 1987, pp. 447-467.

Vishnitzer, M. *The Memoirs of Ber of Bolechow.* Oxford, 1922.

Weinreich, Max. *Geshichte fun der Yidisher Shprach.* 4 vols. New York, 1973.

Weissler, Chava. "The Traditional Piety of Ashkenazic Women." *Jewish Spirituality.* ed. A. Green 2 vols. New York, 1987, pp. 245-275.

Yuval, Israel J. *Ḥakhamim be-Doram.* Jerusalem, 1989.

Zafren, Herbert. "Variety in the Typography of Yiddish 1535-1635" *Hebrew Union College Annual* 53 (1982): 137-163.

_________. "Early Yiddish Typography" *Jewish Book Annual* 44 (1986-87): 106-119.

Zinberg, Israel. *A History of Jewish Literature.* 12 Vols. Cleveland-New York, 1972-1978.

_________. "Der Kamf far Yidish in der Altyidisher Literatur." *Philologishe Schriften* 2 (1928): 69-106.

Index

Abrabanel al Tanakh, 129

Abrabanel, Isaac R., 48, 50, 60, 93, 95, 105, 129, 131

Abramsky, C., 2, 37

Aggadah, 19, 64, 69

Akedat YiΩ'ak, 5, 27, 50, 64, 74, 77, 86, 92, 95, 106-108, 123, 127, 129

Albo, Joseph R., 5, 24, 28, 45, 130

Alexander of Macedon, 60-61

Almosnino, Moses R., 64

Anafim, See *Ez Shatul,* 129

Approbations, 26, 75, 104

Arama, Isaac R., 5, 27-28, 106, 129-131

Aristotle, 61, 108

Asarah Maamarot, Eim Kol Hai, 129

Ashkenazi, Eliezer R., 27-28, 37-38, 50, 53, 86, 131, 133

Ashkenazi, Zevi R., 27-28, 37-38, 50, 53, 86, 131, 133

Ashkenazim, 37-38, 81-82

Assaf, S., 3, 17-19, 21, 24-25, 27-29, 36, 38, 41, 67

Avodah, 16, 30, 34, 44, 60, 71, 78, 100

Bacharach, Hayyim Yair R., 5, 21, 23-24, 27, 39, 41, 130

Bahya ibn Pakuda, 5, 15, 44, 48-49, 57, 62, 102, 106, 130

Bartenura, 94, 129

Bass, Shabbetai R., 32, 37-38, 132

Behrens, Leffman, 6-7, 36

Ben Sasson, H.H., 5, 22, 25, 41

Blitz, Yekutiel, 19, 30, 38, 50, 84

Broda, Abraham R., 4, 21, 41, 98

Business, 13, 19, 22, 24, 31, 37, 56-57, 66-67, 76, 79-81

Christians, 4, 19-20, 30-31, 35, 38-39

Commandments, 22-23, 29, 34, 45, 52-53, 62, 68, 76-77, 94-95, 99-100, 104-105, 108, 111, 115, 125, 127

Common people, Ordinary People, 17, 23-24, 27, 44, 50, 61-64, 69-71, 73-76, 81-82, 91

Communal Leaders, 4, 18, 25, 34-36, 63, 75, 91, 110, 119, 121-122

Court Jews, 36
Delmedigo, Joseph R. of Candia, 26, 131
Edels, Samuel R. (Maharsha), 74, 131
Education, 4, 12, 16-22, 28-30, 32, 68, 96
Education of children, 17
Education of householders, 17
Education of women and girls, 17, 19, 28-30
Ein Yaakov, 129
Elbaum, Jacob, 5, 14, 23, 28, 35
Eliyahu Zuta, 98, 129
Emden, Jacob, R., 9-10, 13, 17, 23, 25-29, 38-39, 94, 113, 115, 132
Emunot ve-Deot, 129
Epstein, Jehiel Michal R., 12-13, 18, 25, 27-28, 31, 33, 38
Exile, 15-16, 35-36, 43, 57-62, 65-66, 70, 73, 77, 81-83, 85, 87-91, 96, 110, 117, 122
Eybeschuetz, Jonathan R., 5, 9, 23-24, 40-41
Ez Shatul, 129, 132
Fishman, David E., 21, 33
Frankfurt am Main, 18, 75, 92, 98, 103, 109
Gans, Salomon, 7
Gemilut Ḥasadim, 16, 35, 60, 84-85, 117, 122
Glueckel of Hameln, 10, 29
Haftorah, 64, 95
Hahn, Joseph Yuspa R., 21
Ḥakirat ha-Lev, 130
Halakhah, 23, 65, 68-69
Halberstadt, 36, 89, 109, 119, 121
Halberstadt, R. Abraham of, 36, 89, 109, 119, 121
Hamburg, 2-3, 8-10, 38, 89, 106, 109
Hanau, Zalman, 6, 92, 132
Hardt, Professor, 97
Hasagot, 107, 130
Ḥasdei Adonai, 86, 130
Ḥavvat Yair, 5, 21, 23-24, 69, 76-77, 97, 104-105, 130
Ḥazut Kashe, 106, 130
Hebrew, 1, 3, 6, 10-15, 21-22, 29, 32-34, 37-38, 40, 42, 43-44, 48, 58, 68-69, 74, 79, 81, 83-85, 91-94, 96, 112, 114-116, 127
Hergershausen, Aaron Samuel of, 11, 31, 38
Ḥesed, 35, 39, 52-53, 84-87, 89-91, 101-103, 117-119, 121, 125
Ḥevra Shas, 22
Hillel, 45
Ḥillukim, 21, 98-99
Horowitz, Isaiah R., 14, 26-27, 41, 104, 132
Horowitz, Sheftel R., 4, 23, 26, 32, 37-38, 41, 132
Ḥover, 1-2, 17-18, 30, 34, 40, 45, 48, 51, 56, 59, 61, 63-64, 71, 73, 77, 79, 84, 90, 107, 118-119, 123
Ḥovot ha-Levavot, 130
Householders, 11, 17, 21-23, 27, 92, 99, 109, 119, 121
Ḥumash, 20, 64-65, 82, 91-96
Ibn Ezra, 93, 130

Ibn Tibbon, Judah R., 44, 132
Ikkarim, 5, 24, 27, 45, 69-70, 77, 83, 86, 89, 100, 103-105, 107-109, 129-130
Ir Gibborim, 64, 130
Isserles, Moses R., 34, 113, 132
Jabez, Joseph R., 88, 105, 130-131, 133
Jagel, Abraham, 9, 20, 39, 97, 130
Kabbalah, Kabbalists, 17, 20, 26-27, 50, 75-77, 108, 115, 131
Kaftor va-Feraḥ, 130
Katz, J., 1-2, 8, 18, 39
Kirchan, Elhana R., 17, 31, 132
Koidanover, Zevi Hirsch R., 18, 29
Kol Yehuda, see *Yad Yehuda*, 130
Kuzari, 5, 104, 130
Lekaḥ Tov, 9, 20, 39, 97, 130
Lev Tov, 96, 130
Levushim, 129-130
Liberman, H., 13, 30, 33
Lunshits, Ephraim R., 15-16, 22, 35-36, 41, 130-132
Luria, Isaac R., 27, 69, 102
Luria, Solomon R., 35, 102, 113
Ma'amar ha-Aḥdut, 130
Ma'amar Teḥiyat ha-Metim, 131
Ma'ase Adonai, 50, 86, 131
Maharal of Prague, 21, 40
MaHaRShA (*Hiddushei Aggadot*), 74, 131
Maimonides, Moses R., 20, 27-28, 35, 39, 43, 45, 48-50, 67, 69, 72, 78, 82, 96, 102-103, 106-107, 109, 131-133
Meir Iyov, 106, 131
Meirat Eynayim, 71, 131
Menorat ha-Maor, 131
Meẓaref le-Ḥokhmah, 76, 131
Mishnah, 20-21, 60, 63, 65-66, 93-94, 96, 103, 105-106, 112, 129
Moellin, Jacob R. (Maharil), 12, 34
More Nebukhim, 43, 48, 106-107, 131-132
Musar, 10-11, 13, 15, 35-36, 96, 119, 121, 132
Naḥlat Avot, 60, 131
Nefuẓot Yehuda, 64, 131
Neveh Shalom, 64, 69, 77, 83, 105, 107, 131
Nobles, 19, 22, 39, 58-59, 65, 68, 79, 84, 86-87, 97, 123
Olat Tamid, 115, 131
Olelot Ephraim, 73, 88, 91, 131
Oppenheim, David R., 5, 40-41, 72, 98
Or ha-Ḥayyim, 105, 131
Parnasim, 35-36, 73
Pereq Shirah, 24, 69, 107-108
Philosophy, 5, 17, 27-28, 30, 35, 105-106, 108, 130-131
Pinson, K., 40
Pirke Avot, 16, 59, 63, 100, 103, 107, 116, 131-132
Pollack, H., 2, 18, 29, 31

Prayer in the vernacular, Prayer in Yiddish, 30, 32-33, 37, 83
Prayer, 30, 32-34, 37, 59-61, 78-81, 83, 91, 110-112, 117
Rabbis, 4-5, 7, 11-13, 17-18, 21, 25-26, 34-37, 41, 43-44, 48, 50, 61-65, 68, 72-73, 75, 88, 91, 99, 110-111, 113, 119-122
RaDaK, 93, 131
RaLBaG, 93, 131
Rashi, 5, 11, 19, 73-74, 89, 93-95, 116, 121, 132
Reshit Da'at, 48, 64, 105, 132
Rivkind, I., 3, 8, 10, 42, 97
Ruaḥ Ḥen, 6, 114, 132
Saadiah Gaon, 43, 67, 106, 109, 129
Sabbetai Sevi, 75-76
Schechter, S., 29
Schohat, A., 1-2, 17-19, 22-26, 28, 30, 37, 40
Scholars, 3-4, 8, 11-15, 17-27, 29, 32, 39-41, 43-44, 46, 49-50, 59, 61-62, 65-68, 70-79, 81-84, 91-94, 97, 99, 103-106, 108-109, 111-114, 121, 127
Sephardim, 32, 37-38, 67, 81-83
She'elot u-Teshuvot RaMA, 132
Shefa Tal, 4, 44, 132
Shem Tov, 48, 130, 132
Shemoneh Peraqim, 132
Shepherds, 36, 118-122
Shevet Musar, 96, 132
Shmeruk, C., 13, 32-33, 38
Shnei Luḥot ha-Berit, 132
Shorashim, See *Ez Shatul*, 132
Shotten, Samuel R., 99
Shulḥan Arukh, 23-24, 33, 69-70, 73, 76, 96-97, 99, 129
Siddur Sha'arei Shamayim, 132
Siftei Da'at, 16, 64, 88, 132
Siftei Yesheynim, 132
Simeon the Righteous, 60-61
Simhat ha-Nefesh, 132
Sin, 63, 65, 93, 111, 118-119, 122
Sinner, 54, 61, 85, 113, 122
Spanish and Portuguese Jews, 32
Stadthagen, Joseph R., 17, 19, 25, 39-40
Stern, S., 6, 36, 119
Students, 11, 19-21, 41, 44, 68-70, 76, 79, 98-99, 110
Synagogues, 30-31, 34, 58, 79, 81, 110, 117
Talmud, 14, 21-24, 27, 33, 60, 65, 67-70, 72-75, 82, 91, 94, 97-100, 104-105, 112, 129-132
Targum Jonathan, 50, 95, 121, 132
Targum Onkelos, 50, 116, 132
Teachers, 11, 17-18, 20, 25-26, 63, 65, 68, 72, 82, 92, 99, 108
Tekhina (*Tekhinot*), 32-33
Torah, 14, 16-20, 22-24, 26, 28-31, 33, 45, 48-49, 52-53, 59-68, 70-78, 81-84, 87, 90-96, 99-106, 108-110, 112, 114, 117, 122, 125-127, 131-133
Tur, 69, 72, 99, 129
Vave ha-Amudim, 132
Wealthy people, 24, 64, 72, 85, 91, 120

Weinreich, M., 11, 32-33
Witzenhausen, Joseph, 19, 30, 84
Yad ha-Ḥazakah (Mishneh Torah), 106, 133
Yad Yehudah, 133
Yeshivas, 4, 21, 44, 65, 68, 99
Yesod ha-Emunah, 133
Yiddish, 4, 9-15, 19-20, 30-34, 40, 42, 43-44, 50, 58, 62, 64, 79, 82-86, 89, 91, 95-97, 113-114, 117, 127, 130, 132-133
Zamosc, Israel, 6, 28
Zinberg, I., 3, 10, 12-13, 20, 30, 32
Ẓe'enah u-Reenah, 133

אונד תאות לבות פר לאזין מוז, אונ' ניט מיט זיך נעמין קאן, דער אנדרי נאך פיל מעהר, וויילין ער מיינט אין זיינר ראסירייא אלז מיט צו שלעפין וואש ער צו אננדר גזאמלט, אבר מיט אלז וואש אין גארטין אדר אין דער וועל איזט, דער דריטה אבר גיהט מיט שמחה ארויס, וויילין ער אלז נאך גלעבט וואש

[81א]

איהם דיא שומרים בפאהלין, דורך אונזר הייליגה תורה ומצות, איזט אבר מצער אונ' זיכט זיך אלז ארום הער, דען הערן אדר דען מיינשטר צו קענין, אלז נוהן דער ערשטי אויז דען גארטין גיהט, אונ' ניקס מיט גנומן, אבר אין איין אנדרי לופט קומט, אונ' זולכי אכילה ושתיי' ותאות לבות ניט מעהר הוט, פאַלט ער נידר אלז איין בהמה, וואור אויף שלמה המלך ע"ה קהלת ג' י"ח גזאגט, ואמרתי אני בלבי על דברת בני אדם לבדם האלהים, ולראות שהם בהמה המה להם, כי מקרה האדם ומקרה הבהמה מקרה אחד להם, כמות זה כן מות זה וגו' אונ' ווייטר פסוק ך' הכל הולך אל מקום אחד, הכל בא מן העפר והכל שב אל העפר, דיא פסוקים קען יעדר לייאנן אין טייטש אדר אין לשון הקודש, אין וועלכי מפרשים ער וויל,

דער צווייטה וועלכר אין זיין ראַסירייא אלז מיט צו שלעפין פר מיינט, וויא ער אבר דען גארטין אנויס וויל, ווערט ער תיכף פון דען שומרים ר"ל גאר הארט גשלאגין, אונ' מוז ליגן לאזין:

דער דריטה אבר דאש זיינן תלמידי חכמים, אדר זונשט אנשים כשרים, דיא גהאלטן האבין וויא איהנן בפאהלין איזט, גיהן מיט שמחה וכבוד אויז דען גארטין, אונ' נעמין איהר אבנים טובת אונ' פערלין דיא אין איהרן מויל האבין פר בארגין, דא זיא תורה, שירים, ושבחות מיט פר ריכט האבין, אונ' זונשטן בייא זיך פר בארגין זיין, מצות, צדקות, וגמילת חסדים נעמין זיא מיט:

אלז נוהן דיזה ביידה אין טאָהר לעולם הבא קומן, זעהן דיא מלאכים דען עושר אַן, דער זוא גרויזאם צו שלאגין, פרעגין וואש ער וויל, ער וויינט אונ' זאגט

[81ב]

ער וועהרי דא דרהיים, אונ' דער מלך מלכי המלכים הקב"ה העטי איהם אַוועק גשיקט אין דיא אונטרי וועלט, אונ' איהם נוהן ווידר רופין לאזין, אליין דיא מלאכים לאַכן איהם אויז, אונ' לאזין יונגנס קומן, דאש זיין ר"ל מלאכי חבלה, אונ' לאזין איהם אין דיא כף הקלע וואַרפין, דא אבר דער אנדרי קומט, וועלכר גזונד פון תורה מצות, ער גלענצט פון מעשים טובים, פראגין זיא איהם וועהר ער איזט, ער ערצֵילט וויא אים דער מלך מלכי המלכים הקב"ה אין דיא אונטרי וועלט גשיקט אונד ווידר רופין לאזין, ער ערצילט וואש ער אלז פר ריכט אונד בטראכט הוט, ער וויסט זיין אבנים טובת ומרגליות, צדקה וגמילת חסד, ער זאגט איהני אבר דרבייא, וואש ער פר צער הוט דש ער דען הערן אדר מיינשטר ניט האט קענין צו זעהן בקומן, דא ווערט ער מיט גרעשטר כבוד אניין גפיהרט, אונ' מיט גרעשטר כבוד עמפפנגין, אונ' מאן פיהרט איהם לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אונ' ער גניסט דען תענוג באור החיים: נוהן ליבה ברידר דיזוש משל הבי איך זוא גוהט אין טייטש גבראכט אלז איך גקענט האבי, איין יעדר קאן זיך נאך בליבן דריין, שפיגלן, דיא לומדים אבר דיזוש מעשה בספר עקידת יצחק זעלבר לייאנן מיט דען דרויף פולגנדן מעשה איבריגה פיר שערים, הופי איך בעז"ה זיא ווערדן חשק בקומן דיזוש גאנצי ספר מרישא לסיפא צו לערנן:

הוט ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב, מיר זיינין נאקינד אויז מוטר לייב אין דיזה וועלט גאנגין, מוזן אויך נאקינד ווידר אויז דער וועלט גיהן, דריטנס זאגט מאן איהם אויך דאש ער ניקס אום גזונדס גניסט וואן עש שוין שֵיהן אויז זיכט, אונ' זיך פון דער איין גבילטה שוינהייט פון דיזור וועלט ניט פר פיהרן לאזט, זונדרן וואָהל פאָר זיכט וואש איהם גזונד אונ' גוהט איזט וויא מיר גמעלט, וואש וואָהר האפטיג גוהט איזט,

[80א]

אונ' גלייך אונש משה רבינו ע"ה אין אונזר הייליגה תורה זאגט, ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, את המות ואת הרע, שטֵיט ווייטר ובחרת בחיים, וואן מיר מענשין נוהן אין דיזור וועלט קומן, זעהן מיר אונש אלז אין איין מעכטיג שֵיהנן גארטין וויא אויבן גמעלד מיט גרוישר שמחה ארום הער, זיינן זיך זעהר משמח אין דען גארטין, טוהן אונש פיל צו גוהט, ביז נאך דער בר מצוה, אדר אכטצעהן, צוואנציג יאהר, דרנאך טיילין מיר אונש אין דרייארלייא מענשין וויא דיא במעלטי דרייא ברידר, פיל מענשין דיא טוהן אין דער וועלט ניקס אלז פרעסין אונ' זויפן אונ' הוארן, אונ' גיהן אלי תאות לבות נאך, דאש זיא זוא דיך אונ' פעט ווערדן דש זיא בלדי ניט גיהן קענין, בגערין אבר ווייטר גאר ניקס צו בטראכטין, צוויטנס זיינין גאר פיל מענשין דיא ניקס בגעהרן צו בטראכטן, פרעגין אויך וויניג נאך עסין אדר טרינקן, זיא עסין אונד טרינקן וואש איהנן פאָהר קומט, זונדרן זיא טראכטין נור אלז, דש כסף וזהב פערלין ואבנים טובת צו אַנאנדר צו שארין, אונ' איזט איהני טאג אונ' נאכט גלייך, אונ' ער זוכט דען גאנצין גארטין דורך, אונ' וואלטי גערני אלי דש כסף וזהב מרגליות ואבנים טובת צו אננדר שאַרין, אונ' שלעפט זולכי לאשט צו אזאמן דש ער ממש ניט גיהן קאן,

דריטנס גיבט איין אַהרט מענשין אבר בעוה"ר דער גלייכן מענשין זיין גאַהר וויניג, דיא נור ארום הער גיהן, אונד דיא גרוישה וואונדרליכה אונד שוינהייט דער בשעפניס, דיא אלמעכטיגה וואונדר שֵיהני גביידה בטראכטין, גלייך דער נביא זאגט שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, זיא עסין אונ' טרינקן דרבייא וואש גוהט אונ' גיזונד איזט, איהר לעבן

[80ב]

צו ערהאלטן, אונ' לאסין זיך פון דער איין גבילטה שֵיהני נארשי וועלט, אונ' אלז וואש דרין איזט ניט פר פיהרן, זיא ערינרן זיך, דאש זיא ווידר ארויש אויז דען גארטין גיהן מוזן, זיא בגעהרן ניקס מיט צו נעמין, וויילין עש פר באָטן איזט, יעדאך אייניגה שֵיהני ראַהרי פערלין אונ' אבנים טובת דיא זיא ניט ניטיג האבין אין איהרי זעק אדר טעשין צו שטעקין, זונדרן אין זיך זעלבר שטעקן קענין, ובחכמה מיט נעמין, נעמליך זוא פיל דאש זיא אין עולם גברויכן פר זיך, אונד צדקות וגמילת חסד טוהן קענין וועלכס זיא מיט נעמן קענין, אונ' אלזו אלש מיט פר גניגן אין שמחה בטראכטין, יעדוך האבין זיא גרוישן צער דאש זיא דען הערן דער אלז זוא אן גאורדנט, אדר דען מיינשטר דער אלז זוא וואונדר שֵיהן גמאכט הוט ניט קענין צו זעהן בקומן, אונד צו פראגין וואש זיא פון גרוישה וואונדר ניט פר שטיהן קענין, גלייך משה רבינו ע"ה דער רבי פון אלי נביאים זעלבר בגעהרט אונ' גבעהטין הוט, הודיעני נא את דרכיך, הראני נא את כבודיך, אלז נוהן דיזה דרייא אַרלייא מענשין, יעדר אין זיינם ווערק זוא פאָרט פאהרן, קומט אויף איין מאהל דער שליח, דאש איזט דער מלך המות, אונ' זאגט דער מלך שיקט זיא זאלין ארויז אונ' ווידר אהיים גיהן, דער ערשטי ערשרעקט גרויזאם, דאש ער דען גארטין אדר דיזן עולם, דאש שֵיהני עסין אונ' טרינקן

אבר דוך צער דרבייא אונ׳ זיכט זיך אלס אום דען הערן אדר מיינשטר פון דעם גרוישן וואונדר שֶיהנן ווערק צו זעהן, וויא זיא נוהן אויז דעם גארטין גיהן, דער ערשטה דער ניקס גטאהן אלז גפרעסין אונ׳ גזאפין, איזט צוואהרן בשלום אויז דען גארטין גאנגין, אליין זוא בלדי וויא ער אין איין אנדרי לופט קומן אונ׳ דיא גוהטי אכילת ושתיות ניט מעהר גהאט, איזט ער גליך נידר גפאלין אונ׳ גשטארבין אלז איין בהמה, דער אנדר דער ניקס גטאהן אלז זילבר אונ׳ גאלד, פערלין, אבנים טובת צו זאמין גשארט,

[79א]

אונ׳ זולכי לאשט גטראגין דאש ער ניט דרונטר גיהן קענין, וויא ער האט וועלין אויש דען גארטין גיהן, האבין איהם דיא שומרים גשלאגין דאש ער פון קאָפף ביז פוס ניקס אלז לויטר מכות גוועזין, אונ׳ האט זיין גאנצי לאשט דיא ער צו זאמין גשארט מוזן אב לֶיגין אונ׳ ליגן לאזין, דער דריטה אבר האט אלי זיין טעשין אונ׳ זעק אם גשטערצט אונ׳ גוויסן ער ניקס מיט גנומן, אונ׳ מיט שמחה וכבוד אויז דען גארטין קומן, וויא נוהן דיזהביידה נאך איהרם אָרט גראזט, אונד וויא זיא נוהן פר דאש טאָהר פון דעם שלאָס קומן, אונ׳ דיא וואכט זיכט דעם דעם איינם דער פול מכות אונ׳ בזודילט איזט, לאכין זיא אונ׳ פראגין וואש ער וויל, וויינט ער יעמרליך אונ׳ זאגט וויא ער איין קינד זייא דער אין דען שלאָס גבאהרן, אונ׳ דער מלך העטי אים אוועק גשיקט, אונ׳ נוהן ווידר ברופן אהיים צו קומן, וויא דיא וואך דאש הערט לאכין זיא נאך מעהר, אונ׳ לאזין יונגנס קומן דיא אים אויף איין מישט הויפן ווארפין, וויא אבר דער אנדרי קומט כתואר פני מלך, אונ׳ מיט גרוישר חכמה דיא וואכט אן רעט אונ׳ זיך צו ערקענין גיבט ווער ער איזט, ווערט ער תיכף מיט גרעסטר כבוד צום מלך גבראכט, אונ׳ וויא אים דער מלך פראגט, וויא עש איהם גאנגין איזט אונ׳ וואש ער פר ריכט הוט, פר צֵילט ער דעם מלך וואש ער גזעהן אונ׳ בטראכט גאר וויטלויפטיג, ברענגט אויך דיא שֶיהני פערלין אונ׳ אבנים טובת דעם מלך מיט, קלאגט אבר דעם מלך דער בייא דאש ער אהני מיגליך דען הערן אדר מיינשטר דער דיזוש אלי זוא וואונדר שֶיהן גמאכט העט, ניט קענין צו זעהן בקומן, וויא דער מלך דאש הערט איזט ער זיך זעהר משמח מיט איהם, זעצט אים נעבין זיך,

[79ב]

אונ׳ רעט גאר פיל מיט איהם פון דען הערן אדר מיינשטר דער דיזוש גמאכט הוט, אלזו אויך להבדיל אלף אלפי רבבי רבבות הבדלות, השי׳ ב״ה וב״ש הגדול דער איזט איין מלך מלכי המלכים הקב״ה, מיר זיינן דורך זיינין חסד אין זיינם מלכות גבאהרן, אויב צוואהרן דיא נשמה ניט גערן ארונטר אין דיזה וועלט וויל, אויך דער גוף זעלבן ניט, אונ׳ דרום ווייניןאלי קינדר וואן זיא אויף דער וועלט קומן, זוא ווערט דער נשמה אבר גזאגט זיא צו קיינר העכרי מעלה אדר חשיבת באור עליון קומן קאן, וואן זיא ניט דורך איהר ווערקונג בייא דעם מענשין דורך תורה מצות ומעשים טובים זיך דאר דורך פר דינט מאכט, נוהן ווערט דיא נשמה אין דען גוף פון מענשין אין דיזן עולם גשיקט, אלז אין איין גרויסן גארטין מיט אליר הנד קרייטר, בעהמי, פירות, חיות בהמות ועופת, אליר הנד וואשרן, גטראנק, פיש, זילבר גאלד פערלין דיאמאנטין אונ׳ אליר האנד שיהני גביידה וויא אויבן גמעלד, עש ווערט איהר אבר דרבייא גזאגט דאש דיא אין דען גוף אונ׳ אין דען גארטין דאש איזט עולם הזה ניט בלייבן קאן, אונד ווידר ארויש מוז, גליך מיר פינדן בראשית ג׳ י״ט כי עפר אתה ואל עפר תשוב, מאן זאגט אים אויך דאש ער ניקס מיט ארויש נעמין דערף וויא איוב גזאגט

זוא פיל קרייטר, בלוהמן, בעהם מיט פירות, ווידרום אליר לייא בהמות חיות עופת, אליר האנד וואשרן צו טרינקן, אויך מיט אלירלייא פיש, אויך אליר לייא פערליך, אונ' דיאמאנטין אונ' זילבר אונ' גאלד, דאש זיא וואהל פירצעהן טאג ארום גאנגן, אונ' זיך ניט זאַט זעהן קענין, וויא זיא נוהן אלז בזעהן, אונ' יעדר וואש אנדרשט בטראכט, זיינין זיא ענטליך אין איהרי בטראכטונג אין דען גארטין אונ' שלאָס פון אננדר גאנגין, יעדר וואש בזונדרש צו בטראכטין, דעם איינם גפאלט וייטר ניקס, אונד בטראכט אויך וייטר ניקס אלז דיא שֵיהני פירות אונ' גוטה אכילת אונ' גוטה גטראנק, ווייטר פר ליגט ער ניקס צו בטראכטן פיל וויניגר צו גניסן, אונ' פרעסט אונ' זויפט זוא פיל גוטה אכילת אונד גטראנק

[78א]

דאש ער זוא דיק אונ' פעט ווערט דש ער ממש ניט מעהר גיהן קאן, דער אנדרי בטראכטט ווייטר ניקס אלז זילבר גאלד אונ' דיאמאנטין פערליך, פרעגט ווייטר נאך קיינר לייא בשעפניס אכילת אונ' גטראנקן, זונדרן זוכט זיך זוא פיל זילבר גאלד אונ' אבנים טובת צו אזאמן דש ער ממש ניט טראגין קאן, אונ' עסט אונ' טרינקט וואש איהם אן ערשטן צו קומט, איזט נור בטראכט וואש ער אלז צו אזאמן ברענגין אונ' מיט שלעפין קאן,

דער דריטה אבר טוהט ווייטר ניקס אונ' בטראכט יעדר בלימכה, יעדר פרי יעדר עוף, יעדר בהמה, אונ' חיה אין איהר וואונדרליכה שֵיהני נאטוהר ווידרום אלי וואשר נוך איהר שֵיהני וואונדרליכה אַהרט, אלי אַהרט פיש, אלי גבײדה אונ' דיא ארדינונג זוא וואהל אין גביידה אלז אין גארטין, אויך אין דיא טייכה פון וואשר, דא בייא עסט ער אונק טרינקט ארדענטליך אלי גזונדה אונ' גוטה אכילת, אונ' משקים, זיכט זיך וואָהל פאַהר וויא איהם דער שומר גזאגט, דאש ער ניקס אום גזונדס עסט אונד טרינקט, ווירט אויך זעהר גזונד אונ' שֵיהן דרבייא, הין קעגין גיהט ער אופט אין צער ארום, דען הערן צו קענין, דער דיזוש אלי זוא בחכמה אן גארדענס האט, אונ' וואש ער מיט זיין שכל ניט בגרייפן קאן, צו פראגין, דאש ער איהם זולכס זאגין קאן, דיזוש טרייבט ער בשטענדיג אן, וויא אופט ער אלש גרויסה שֵיהני וואונדרליכה זאכין בטראכט, אלי מאהל זיך דרנאך במיהט דען הערן צו פינדן, אדר איין מענשין דער איהם זולכן וועזן קאן, וויא ער נוהן אלז בטראכט, אונ' דא בייא אייניגה גאר שֵיהני ראַהרי פערלין אונ' דיאמאנטין פינדט, זיך אבר עראינרט ניקס מיט

[78ב]

צו נעמן, נעמט ער זולכה פערלין אונ' דיאמאנטין דאך, דיא ער אלינפאלס אין מויל פר בארגין קאן, אונ' מיט זיך נעמין קאן, וויא נוהן יעדר אין זיין פאַהר האַבין גאר פלייסיג איזט, קומט אויף איין מאהל איין שליח מיט בפעהל זיא ווידר אהיים קומן זולין, דער איינה דער ניקס גטאהן אלז גפרעסין אונ' גזאפין, האט גרוישן צער דאש ער דיא גוטה אכילת ושתיות פר לאזין מוז, אונ' דאַרף אדר קאן זיא ניט מיט נעמין,

דער אנדרי האט נאך מעהר צער ווײלין ער ניט אלז זילבר אונ' גאלד אונ' אבנים טובת מיט נעמין קאן,, שאַרט אונ' מאכט זיך איין לאשט דאש ער ממש ניט דרמיט פורט קומן קאן,

דער דריטה אבר איזט זיך זעהר משמח, דאש ער זוא פיל גזעהן אונד אלז גאר וואהל בטראכט, אונ' וואהל דרבייא ארדענטליך געסין אונ' גטרונקן נעמט אויך אייניגה פון דיא שענשטי פערלין אונ' אבנים טובת מיט, דיא ער גאר בחכמה אין מויל אונ' זונשטן פר שטעקט, דער בייא ער אל זיין טעשין אונ' קליידר אויז שיטן קאן, ער ניקס מיט גנומן האט,

אונזר סדר לימוד התורה אונ' עבודה וגמילת חסדים פר בעסרט ווערט, וויא עש השי' ב"ה וב"ש הגדול גפעליג איזט, מיר אלז דען בזכות זה דיא נבואה ערלעבין ווערדן ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד:

אונ' וויילין איך פר שפראכן האבי איין מעשה למוסר אויש דעם עקדת יצחק צו שרייבן, וויל זולכס היר מיט אן פיהרן, אונ' אויב צוואהרן דיזוש ספר בקאנטר מאסין גאר אין הויך לשון אונ' שוועהר צו פר שטיהן איזט, אויך דער בעל עקידה זצוק"ל עש אין שער ק"א אין זיין פירוש ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב גאר ווייט לויפטיג ברענגט וויל זולכס זוא קארץ אלז מיגליך אונ' זוא גוהט וויא איך עש קאן היר מיט שרייבן: נעהמליך עש איזט איין מלך אדר אין איינר גאר גוואלטיגה גרויסה מדינה גוועזן, אין דיזור מדינה האט קיינר קיין שררה אדר

[77א]

זונשטן איין יועץ אדר הויכה בדיהנונג בקומן, פיל וויניגר איין מלך ווערדן קענין, מאן האט איהם וואהל עקסאַמיניהרט נאך זיינר מעשים טובים דיא ער אן זיך האט, אונ' וויא ווייט ער אין אללי חכמות ידיעות האט, אויף זולכי אַהרט מאכטי מאן אלי שררות, אונ' אלי יועצים אונ' אנדרי חשובים, דיזור מלך האט דרייא זיהן בקומן, דיא ער אלי דרייא זעהר ליב גהאבט, וויא זיא נוהן זיין גרויס ווארדן, האט ער אלי דרייא צו זיך קומן לאזן, אונ' איהני פר גשטעלט דיא ארדינונג פון דער מדינה, דאש קיינר צו קיין גדולה אדר חשיבות קומן קאן ער מוז גרויסה מעשים טובים, אונ' ידיעה אין אלי חכמות האבין, דאש זיא אלזו אין עולם ראזין מוזין, אונ' אלז וואש מיגליך איזט צו בזעהן, אלי חכמות צו לערנין, אונ' זיך אין מעשים טובים גוויהנן, ביז ער זיא ווידר אהיים בשרייבן ווערט, אויב נוהן צוואהר דיא זיהן ניט גערני פון איהרם מלך אונ' אויז דער מדינה ראזין וואלין, וויילין זיא אבר קיין אנדרי הופנונג גהאבט צו איינר גדולה אדר חשיבת צו ערלנגין, האבן זיא קיין ברירה גהאבט, אונ' אלי דרייא אין פרעמדי מדינות ראזין מוזן, אונ' ענדליך צו לאַנד אונ' צו וואַסר גאר ווייט גרייזט, זוא האבין זיא פון וויטן איין גאר מעכטיג שלאָס אונ' בנינים אונ' גארטין זעהן שיינין, דען זיא איר לעב טאג ניט אזו גזעהן האבין, אונ' זעהר בגיהריג גוועזן צו דעם שלאָס אונ' גארטין צן קומן, וויא זיא נוהן פר דעם טאָהר קומן זיין, איזט איין שומר גשטאנדין, איין זעהר אַלטר מאן, דען זיא גפראגט האבן, אויב זיא דערפן אין דעם גארטין גיהן צו בזעהן, האט איהני דיזור שומר. גזאגט, איהר מעגט אניין גֵיהן אונ' אלינס בזעהן, אויך עסין

[77ב]

טרינקן וואש איהר וואלט, אליין איך זאגי אייך, איהר קענט ניט איביג דריין בלייבן, זונדרן וועז מאן אייך בפעהלט מוזט איהר ווידר ארויש גיהן, וויא זיא ווייטר גאנגין זיין איזט איין שומר גוועזן, דער איזט פון קאפף ביז פוס פול מכות גוועזן, דיזור האט זיא גזאגט זיא מעגין אלז גניסן אליין בייא זיך דערפון זיא ניקס שטעקן מיט זיך הרויס צו נעמין, ווייטר איזט איין דריטר שומר גוועזן, איין שטארקר גרוישר מאן, דער האט זוא שֵין אויז גזעהן דאש זיא זיינס גלייכן ניט גזעהן האבין, דיזור שומר האט זיא גזאגט זיא מעגין אלז גניסן אליין זיא זאלין זיך פר זעהן דאש זיא קיין אום גזונדה פירות עסין, וואן זיא אויך שֵיהן אויז זעהן, זונדרן עסין וואש גוהט אונד גיזונד איזט,

דיא דרייא ברידר זיינין מיט שמחה אין דען גארטין אונ' שלאָס גאנגין, אונ' האבין

איין מאהל זולכס שולדיג צו טיהן, אונ' וואן דער רב אויף דער מדינה ארום פאַהרט שחיטות ובדיקות צו פר הערין, אדר מסדר קדושין צו זיין, איבר אל וואהל דען סדר הלימוד סדר עבודה זו תפלה וגמילת חסד צו אונטר זוכין, אונ' זיין שאף מוכיח צו זיין, אונ' דען רעכטין וועג צו פיהרן, גלייך דער נביא יחזקאל ל"ד אן פיהרט, דיא ער, היר אין, שוואך פינדט צו שטארקן, דיא ר"ל היר אין גאר קראנק זיין צו היילין, אונ' דיא בראכין זיין צו פר בינדן, דש פר שטויסני ווידר צו הוילן, דער גאר פר לאהרן צו זוכין, אליין עש גיבט בעוה"ר וויא אויבן שוין גמעלט בעוה"ר לאנד פרנסים אונ' הערטין, דיא ניט אליין דען רבנים אדר הערטין דורך דיא פינגר זעהן, זונדרן זיא פיהרן זיך זעלבר אויף, וויא דיא הערטין, וואור איבר דער נביא יחזקאל הוי רעוי רופט, זיא זוכין נור דען גמיינין מאן דאש חלב אויש צו ציהן, אונ' איהרי גאווה אדר אוטאריטעט אלז פרנסים צו צייגן, איך ביטה נאך מאָהל מיין שארף שרייבן ניט איבל צו נעמין, איך האבי גאר אופט פר זיכרט דאש עש נור אויז ליבה גשיכט ואהבת לרעיך כמוך אונ' מעהרן

[76א]

טיילס נור אן מיינס גלייכן שרייבה, אלזו גשיכט דיזוש בפרט אן מיינס גלייכן לקיים ואהבת לרעיך כמוך, נעהמליך דיא איך בעוה"ר מלוכלך בחטאים אונד ניקס נוץ בין, אן מיינס גלייכן דיא אויך ניקס נוץ זיין, זיא הייסן פרנסים אדר גאר רבנים זיך פר זולכי הארטי שטראף וויא השי' ב"ה וב"ש דען הערטן דרייאט אין אכט צו נעמין, אונ' זיך צו בעסרן, אונ' איהרי שאף רעכט ווידן, אונד אן פיהרן לתורה ולעבודה ולגמילת חסדים, אונ' הופי איך היר דורך בזכות זה השי' ב"ה וב"ש הגדול מיר ברוב רחמיו וחסדיו העלפט ווערט, דש איך מיך בעזרתו אויך בעסרן ווערדי, אונ' מיר ענדליך אויז אונזרם גלות ערלֵיזט ווערדן 'ענין, אונ' מוז איך אויז ליבה מיין ליבה ברידר דיא פרומר אונד בעסיר זיין אלז איך ארמר זינדר איין מעהררי אורזאך שרייבן ווארום איך פון דען הערטין זוא ווייט לויפטיג גשריבן, דאש איזט דערא וועגין גשעהן וויילן איך אויבן אן גפיהרט דאש איך ניט גערני דורך מיינה אונטר זוכונג דער אורזאך אונזר אריכת הגלות, וואור אין מיינה דען אמת גשריבן צו האבין, מיין ליבה ברידר אין זולכן פר גרעסרטן צער ניט גערני וואלטי שטעקן לאזין, זונדרן איין מיטל פינדן וויא מיר אויז אונזרם גלות קענטין ערלֵיזט ווערדן, אלזו האבי ניט אליין היר דורך איין מיטל זונדרן איין גרויסה האפנונג צו אונזרה גאולה צייגן וואלין, נעהמליך דא זולכי הערטין וויא אויבן גמעלד בעוה"ר ווירקליך פר הנדן זיין, דיא איך אונטר שידליכה קעני, אונ' וואן איך פון גאוני אמיתי זולטי דרום בפראגט ווערדן, וואלטי איך זיא נענין, אונ' בעוה"ר מיט כמה מאות עדים בווייזן, דא נוהן זוא וואהל ירמי' אלז יחזקאל אונ' זכרי' הנביא דורך וועלכי

[76ב]

השי' ב"ה וב"ש הגדול זולכי הערטין שארף דרייאן לוזין זיא צו בשטראפין הין גלייך דרנאך אונש דען רעכטן הערט אונזרן גואל צדק פר שפרעכט, גלייך יעדר קאפיטל ד"ג אין ירמי' אונ' יחזקאל ל"ד אונד זכרי' י"א אין דענין פולגנדן קאפיטל לייאנן קאן, אונ' ניט דראן צו צווייבלין איזט, אונזרי חכמים אבר זאגין אֵין בן דוד בא עד שהדור כולה חייב או כולה זכאי, האפי איך עש ווערדן זיך ניט אליין כל גאוני רבני ארץ, כל פרנסי מנהיגי, זונדרן יעדר ווערהר נור קאן זיך שטערקן אונ' בפלייסן וואש ער נור מינדליך טוהן קאן, אויך אין דער וועלט פרייא צו שרייבן, אונ' העלפן דיא בֵיזה הערטין אויז צו רוימן אדר צו בעסרין, דאש

ישראל, דיא זיך זעלברט ווידן, זולטן זיא ניט דיא שאף ווידן, זיא עסין דאש חלב אדר דאש פעט, זיא בקליידן זיך מיט דער וואָל, דיא גזונטי אדר דיא גמעשטי טוהן זיא שחטן, אבר דיא שאף ווידן זיא ניט, אונ' קאן יעדר ווייטר דאש גאנצי קאפיטל לייאנן, וויא האַרט השי' ב"ה דען הערטין דרייאט זיא צו שטראָפין, בפרט פסוק ח' ט' אונ' יו"ד, דער גלייכן זאגט ירמי' הנביא קאפיטל ך"ג פסוק א' הוי רועים מאבדים ומצפים את צאן מרעיתי נאום ה', לכן כה אמר ה' אלקי ישראל על הרעים הרועים את עמי אתם הפצתם את צאני ותדיחם ולא פקדתם אתם, הנני פקד עליכם את רע מעלליכם נאום ה' וגו' טייטש, וְויא דיא הערטין דיא דא מאכין פר ליהרן, אונ' פר שפרייטן דיא שאף מיינר וייד שפריכט גאט, דרום זאגט גאט דער גאט ישראל אזו אויף דיא הערטין דיא מיין פאָלק ווידן, איהר העט מיין שאף פר שפרייט אונ' העט זיא פר שטויסן אונ' העט זיא ניט בזוכט אדר בדאכט, נון וויל איך אייך בדענקן אדר היים זוכין וועגין אייערי בֵיזה ווערק שפריכט גאט,

דער גלייכן זאגט גאט דורך זכרי' הנביא זכרי' י"א פסוק י"ז הוי רעי אליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו, זרועו יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה, טייטש, וְויא אייך איר ניקס ווערדיגה אדר נארשי הערטן דיא דיא שאף פר לאזין, איזט ווייטר דער פשוטה טייטש

[75א]

דאש שוועהרט ווערט אויף זיין אַרם זיין אונ' איבר זיין רעכט אויג, זיין ארם ווערט פר דערן, אונ' זיין רעכט אויג ווערט טונקיל ווערן, רשי' אונ' דער תרגום אבר מאכין חרב על זרועו ועל עין ימינו, דער הערט האט דאש שוועהרט אין זיינר האנד דיא בעסטי פעטי שאף צו שחטן, אונ' האט זיין רעכט אויג שטעץ אויף דיא פעטי שאף אדר אויף דיא עשירים, אום דאש איהרי צו בגזלן דרום ווערט זיין ארם פר דערבן אונ' זיין רעכט אויג טונקיל ווערן, עש קאן מיר אלזו ניט איבל גנומן ווערן, וואן איך פון דיא הערטין גשריבן, וויא עש השי' ב"ה וב"ש הגדול דורך זיין נביאים גרעט האט, עז מעכטין אבר אייניגה פרנסים זיך פינדן דיא עש מיר איבל נעמן ווערדן דאש איך זיא הערטן גנענט האבי, אלזו מוס מיך עקסקוזירן דאש זולכס ח"ו ניט אויש מיין קאפף גשריבן, זונדרן יחזקאל ל"ד שטיהט, בן אדם הנבא על רעי ישראל מאכט רשי' על פרנסי ישראל, דער תרגום אבר פר טייטשט ניט אליין היר פרנסי ישראל זונדרן איבר אַל וואור הוי רעי שטיהט פר טייטשט ער ווי פרנסא דיזוש קענין אלי פרנסים דיא עש פר דריסן מעכטי נאך בליבן לייאנן אונ' נאך זעהן, זוא גאר זכרי' י"א פסוק י"ז הוי רעי אליל, מאכט דער תרגום ווי על פרנסא טפשא, טייטש, וְויא איבר דיא נארשי פרנסים, דאש זיינן זולכי נארשי פרנסים אדר הערטין דיא פון אנדרי בֵיזה הערטין טיילס דורך חנופה פר פיהרן לאזין, אויך טיילס דורך געלד בלענדן לאזין, זולכי בֵיזה הערטין אויף צו נעמין, עש געהערין אבר דיא פרנסים אלש הערטין צו זאָרגין, דאש דיא רבנים אדר הערטין אויף נעמין, דיא איהרי

[75ב]

שאף רעכט ווידן, אן זולכי ארטין וואור קיין חברות זיין, אדר וויניג אדר גאר קיין לומדים וואש דיא ב"ב שעורים לערנין קענין, געהערין דיא פרנסים וואן זיא רבנים אויף נעמין בפירוש מיט זיא אויש צו נעמין, בפרט אן זולכי אורטין וואור דיא רבנים גאר וויניג צו טוהן האבין, דש זיא מחויב זיין אלי אבינט איין שיעור בדברי מוסר אין דער שוהל צו זאגין, גלייך עש הגאון מהורר אברהם אב"ד דק"ק הלברשטט ואמשטרדם גטוהן הוט, אונ' וואן דער רב ניט אלי אבנט צייט הוט, וויניגשטנס אלי שבת אדר זונשטן אין דער וואכין

אהרן גהערט, אויך פיל לייט ה' ישמרם אין דיזור קהלה נוך בקאנד איזט, דיזור האט אלי אויבינט נאך מערב איין שיעור מוסר גזאגט אונ' זיין קהלה אין גוטן שטאנד גהאלטין, דער גלייכן הערט מאן ת"ל ב"ה נאך פון פילי גאוני ארץ ה' יארך ימיהם ושנותיהם, אויב צוואהרן דיא ב"ב איהרי חברת האבין אונ' כל יום שיעור לערנין, וואן זיא אבר הערין אין איהרי קהלות וואש פאסירט וואש ניט רעכט איזט, שטעלין זיא זיך מיטן אין יאָהר אין דער וואכין אונ' דרשנן, אונ' זיינן דען עולם שטארק מוכיח, אונ' זיין מקיים תמים תהי' עם ה' אלהיך: ולא תגורו מפני איש, זיא האבין אכטונג אויף איהרי שאָף אונ' שייאן קיין מענשין, ער זייא קצין אדר פרנס, הין קעגין בעוה"ר זיין גאר פיל רבנים דיא ניקס צו טאָהן האבין, קיין עול ישיבה, קיין עול דיינות, אדר עול הקהלה, טוהן ווייטר ניקס אלז דש זיא זיך שבת הגדול ושבת תשובה אנויף שטעלין אונ' דרשן, נור איהר למדנות אדר חריפת צו וייזן, דאש גאנצי יאהר אבר איזט איהר ארבייט וויא זיא איהר רבנות געלד בקומן, וויא זיא בקומן וואש איהנן גביהרט, התרת קדושן, שוחטים ובודקים צו פר הערין, קבלה צו געבין, אדר זונשטן דורך חנופה פון קציני' ועשרים איין מעהרש ארויש ציהן, איך הבי גאר אופט דען טעם גזאגט ווארום שרייבט מאן אלי רבנים אין איהרן טיטול נ"י דש מאכט נר ישראל אונזר ליכט דיא אונש דען רעכטין וועג פיהרן זאלין לחיי עולם הבא, אליין מאן מוס פר שטיהן דאש אלי ליכט עש זייא פון אֵיל פון חלב אדר וואקס דיא אונש לייכטן זולין, זיא ציהן דאש אֵיל, חלב, אדר וואקס אן זיך אונד

[74א]

פר צעהרן זולכס, אליין דא דורך אבר האבין מיר איין הנאה, דאש מיר בייא דען ליכט גאר שיהן זעהן קענין, הין קעגין איזט אופט איין שלעכט ליכט דאש נור וואקס אדר אֵיל אונ' חלב אן זיך ציהט, אונ' פר צעהרט זולכס, אבר גנץ פינשטר ברענט, אונ' מאן הוט קיין הנאה דרפון, אונד מוז פינשטר דרבייא זיצין, זוא זיינן אויך אונזר רבנים, וואש גאוני אמיתי דיא איך צום טייל זעלבר דיא כבוד האבי, טיילס אבר פער רענאמע קעני, אין קהלת קדושת, בטרעפין, זיא קענין פריילך ניט לעבין, זיא מוזן איהר שכר בטילה ורבנות געלד ארדענטליך האבין, אונד אלי איהרי גפעלי וואש זיא גביהרט, הין קעגין לייכטן זיא אונש צום רעכטין וועג לחיי עולם הבא, אונ' גהער יעדר מי שבשם ישראל יכונה זולכי רבנים מהנאי צו זיין איבר זיין שכירת, יעדר נאך זיין יכולת, אונ' שרייבן אונזר חז"ל גנוגין וואש עש פר איין שכר איזט ווער איין תלמיד חכם מהנאי איזט, הין קעגין הבין מיר בעוה"ר רבנים, דיא אלז איין ליכט זיין דש נור דש וואקס אדר אֵיל אדר חלב אן זיך ציהט אונ' אויף צעהרט וויא אויבן גמעלד, אונ' נור זוכין אונש דאש פעט אויש צו זויגן, אונ' אן זיך צו ציהן, ובעוה"ר גאנץ פינשטר ברענין, אונ' אונש לגמרי קיין וועג לחיי עולם הבא פיהרן, איך העטי מיך זולכס ניט אונטר שטאנדין צו שרייבן וואן איך עש ניט בוויזן קענטי, אונ' מיר דער נביא יחזקאל אין עבין דען קאפיטל ל"ד וואו מיר מענשין גאטס שאף גנענט ווערדן זולכס אן האנדין געבן צו שרייבן, ויהי דבר ה' אלי לאמר בן אדם הנבא על רועי ישראל, ואמרת להם לרועים כה אמר ה' אלהים הוי רועי ישראל אשר היו רעי מראיתם הלא הצאן

[74ב]

ירעו הרועים, את החלב תאכלו, ואת הצמר תלבשו, הבריאה תזבחו הצאן לא תרעו וגו', טייטש, גאט זאגט צו יחזקאל הנביא דוא מענשין קינד, זייא וואָר זאַגן אויף דיא הערטין ישראל, אונ' זאגי דען הערטין זוא האט גאט דער הער גזאגט ווָיא אייך איהר הערטין

[ב72]
אנדרן אלז בייא אונש מענשין, אין זולכר בטראכטונג אין אונזר מענשליכה נאטוהר, אונ׳ דא אונש השי׳ ב״ה גלייך אויבן גמעלד זעלבר ניט אליין מענשן נענט, זונדרן וויא פר הין גמעלד גר עם קדוש הייליג פאָלק בנים לה׳ גאטס קינדר אונ׳ גאטס קנעכט גנענט ווערדן, הבי איך אין דען זעלבן פסוק יחזקאל ל״ד פסוק ל״א גפונדן דש מיר נאך איין נאהמן האבין נעהמליך גאטס שאָף, ואתן צאני, איהר זייט מיין שאָף, היר אויף איזט מיין קשה נאך שוועהרר ווארדן, דא ניקס פרומר איזט אלז איין שאָף, וואן מאן איינם רעכט גוט אונ׳ פרום נענין וויל, זאגט מאן דער איזט זוא פרום אלז איין שאָף, נוהן הייסן מיר זוא גאר אויך גאטס שאף, וויא קומט עש דאן דאש מיר איינר קעגין דען אנדרן בעוה״ר זוא בֵיז זיין, היר אויף אבר איזט מיר גלייך איין גפאלין וואש ישעי׳ הנביא זאגט, קפיטל נ״ג פסוק ו׳ כלנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו, דיזה בנואה בעוה״ר איזט אן אונש מקוים מיר זיין פר אירט אלז דיא שאף, איינר יעדר גיהט זיינם וועג, נוהן איזט היר דיא פראג וואן דיא שאף פר אירט זיין אונ׳ יעדר זיין וועג לויפט, וועהר האט היר אן שולד, עש קאן קיינר אנדרשט זאגין אלש דער הירט האט שולד, זא מיר נוהן וואָהר האפטיג גאטס שאף הייסן, ובעוה״ר זוא פר אירט גיהן, האט אלזו בעוה״ר נאטיהרליכר וויס קיינר שולד אלז אונזרי הירטן, נוהן איזט דיא פראָגה וועהר זיין אונזר הירטן דיא אונש היטן אונ׳ אכטונג אויף אונש האבין זולין, איך וואלטי עש ניט גערני שרייבן, ווילין מורא האבי איך מאכי מיר שונאים, אליין וואן איך דען פסוק פר מיר האבי תמים תהי׳ עם ה׳ אלהיך אויך צו גלייך לא תגורו

[א73]
מפני איש, און מיין גאנצין ענטצוועק ואהבת לרעיך כמוך אויך ניט גערני שקרים שרייבן וואלטי, מוז איך אויז ליבה צו השי׳ ב״ה וב״ש הגדול אונ׳ ליבה צו מיינה ברידר דען אמת שרייבן, דאש איך קיין אנדרן אונזרי הערטין נענין קאן אלז אונזרי פרנסים אונ׳ אונזרי רבנים, עש קאן מיר דעסטא וויניגר איבל גנומן ווערדן אין בטראכטונג מיר אלז מענשין, גאטס פאָלק , גאטס קנעכט גאטס שאף, גאטס קינדר גנענט ווערדן, אין דער נאטוהר אונז ניקס אנדרשט פעהלט אלז אן גוהטי הירטן, דיא אונש פיהרן, אונ׳ אונזרי הירטן ברויכן אפילו קיין לַנגין שעפיר שטאָק, זונדרן נור איהר מויל, אונז בדברי מוסר צו פיהרן, אונ׳ עבין האט דער פסוק חסד לאומים חטאת דיא מיינונג, דש בעוה״ר אונטר אלי אומת ווערט דיא ליב שאָפט דער חסד בעסיר גברויכט וויא בייא אונש, ווארום זיא הערין וויניגשטנס אלי זונטאג אדר אן איהר פייאר טאג פון איהר דרשנים מוסר, אונ׳ וואן איהרי דרשנים ער פאַהרן אין איהרי גמיין וואש בֵיזס פאסירט, שוינין זיא קיינם אונד פרעדיגן זולכס אָפנטליך, אליין מיר ווערדן בעוה״ר גאט ערבארמש ניט אלז מענשין, יוא ניט אמאהל אלז שאף פון אונזרי הירטן אין אַכט גנומן, זונדרן אלז ווילדה בהמות אונ׳ חיות רעות אויף גצאגין, אונד איך גלויבה וואן זיא קיין מורא מלכות העטין, אדר מורא פר דער שררה עש זולטי איינר דען אנדרן ניט אליין דאש זייניגה מיט גוואלט נעמין, זונדרן ערגר אלז חיות רעות, איינר דען אנדרן גאר אויף פרעסן, וועהר האט שולד, וואַרליך קיינר אלז דיא הערטין, הנח לישראל קדושים המה זאגין אונזרי חכמים, ישראל הייסן קדושים אליין בעוה״ר זיא

[ב73]
ווערן ניט גפיהרט, ברם זכור אותו צדיק לברכה הגאון מהורר אברהם זצוק״ל דער אב״ד אין אמשטרדם, פר הער אבר גאר לַנג אב״ד אין הלברשטט גוועזן, האבי איך מיט מיינה

עש זוא וואהל אין

[71ב]

אונזר סדר עבודה זו תפלה אנדרשט צו גיהן ווערט, אונ' שיר היחוד פלייסגר אונ' בעסיר מלה במלה גזאגט ווערדן ווירט, אונ' צו אונזר גאולה פיל העלפן ווערט,

איך ביטה אייך מיין ליבה ברידר למען ה' מיך חלילה ניקס חושד זיין דאש אייך זוא פיל במיהי אדר זוא ווייט לויפטיג פון שיר היחוד גשריבן האבי זונדרן זייט פר זיכרט איך דיזוש דרום זוא ווייט לויפטיג גשריבן, ווײלן עש שיר היחוד הייסט למען היחוד האמיתי ברוך הוא וברוך שמו הגדול, דעם איך אלי אויגן בליק מוכן בין למען שמו הגדול כיצחק הנעקד על המזבח מיך אלז איין קרבן לאזין מקריב זיין, אונ' צו גלייך לקיים ואהבת לרעיך כמוך, ווײלין הופי אונזר סדר עבודה בבית תפלתינו דא דורך ווערט גבעסרט ווערן, דיזוש צום אן האנג גשריבן, אונ' הופי ב"ה יתברך וואַן אונזר סדר הלימוד וסדר עבודה וויא אויבן גמעלד ווערט איין גפיהרט ווערדן, גמילת חסד זיך עבין פאַלס דא דורך ווערט, אונ' פינדה איך נור נוך ניטיג צום בשלוס צו פר בעסרונג אונזר גמילת חסד דיזוש צו ערינרן, ווײלין וויא אויבן ברייטס גמעלד, איך מיינה שלעכטה וויניגה מיינונג נור בלויס אליין דערא וועגין שרייבה, אום הופנונג צו האבין אויז אונזרן אריכת הגלות ענטליך ערלֵיזט צו ווערדן, אונ' מיין גלייכנס אונזרי ברידר אויך היר צו אויף צו מונטרן, ב"ה יתברך מיר צו העלפן לקיים ואהבת לרעיך כמוך, אבר זולכר גשטאלט דען פסוק עבין פאַלס פר אויגן צו האבין תמים תהי' עם ה' אלהיך דא בייא אבר אויך לא תגורו מפני איש פר קיין מענשין בעולם מורא צו האבין, אונ' נור

[72א]

למען שמו הגדול מיט דען אמת אום צו גיהן, אלזו מוז איך פולגנדש השי' ב"ה וב"ש הגדול צו ליב אונ' צו גלייך לקיים ואהבת לרעיך כמוך דיזוש נוך אן פיהרן, נעהמליך איך האבי דיא אורזאך פון אונזרם אריכת הגלות נוך מיינה שלעכטה וְויניגה מיינונג גנוגין אונטר זוכט, על השלשה דברים שהעולם עומד עליהם וויא אונזר תורה, אונזר עבודה, אונזר גמילת חסדים פון אונש גהאלטן ווערט, וואש נוהן תורה אונ' עבודה בלנגט, דער גמיינה מאן קיין שולד האט, ווײלין זולכס מוז גלערנט ווערדן, הין קעגין גמילת חסד וועלכס ממש אין דער מענשליכה נאטיהרליכה ליבה בשטֵיט, אונ' מיר מענשין זיין, האט קיין צווייבל, ווײלין אונש השי' ב"ה וב"ש הגדול זעלבר זוא נענט, יחזקאל ל"ד פסוק ל"א ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם אני אלקיכם נאום ה': ער נענט אונש ניט אליין מענשין זונשרן מיר ווערדן איין עם קדוש הייליג פאָלק גנענט, מיר ווערדן ניט אליין הייליג פאָלק גנענט, זונדרן אויך גאטס קנעכט, אונ' זוא גאר גאטס קינדר גנענט, דיא פסוקי' זיין, אלי זוא בקאנד דאש איך זיא ניט ניטיג האבי אן צו פיהרן, היר איבר האבי איך מיר גאר אָפט מיט גרעשטן צער דען קאפף צו בראכן, וויא עש קומט דאש מיר בעוה"ר אלז בני אדם מענשין, עם קדוש עבדים ובנים לה', דען גמילת חסד אדר דיא מענשליכה נאטוהר איבר שטרייטן, ובעוה"ר פון אלי אומת בעסיר אלז פון אונז גהאלטין ווערט, גלייך אונזר חכמים ז"ל זעלבר זאגין אויף דען פסוק חסד לאומים חטאת, יוא זוא גאר דאש קיין גמילת חסד אלז מענשין בייא אונש פר הנדין איזט, זונדרן בעוה"ר מן גפינד ממש אונטר חיות, בהמות אונ' עופת מעהר ליב שאַפט איינר קעגין דען

אָרט צום אנדרן, אלש וויא אין בראשית ד' י"ב שטֵיט, נע ונד תהי' בארץ, מאכט רשי' אין לך רשות לדור במקום אחד, דער תרגום מאכט מטלטל וגלי תהי' בארעא, תהילם י"א אֵיך תאמרו לנפשי נודו הרכם ציפור, משלי כ"ז ח' כציפור נודדת מן קנה בן איש

[בדף 70]

נודד ממקומו, דיזוש אלי איזט ניט אנדרשט טייטש אלז בוועגין אדר פר וואגלין פון איין אָרט צום אנדרן, נוהן לאסט אונש נאטיהרליכר וויס בטראכטין אויף וויא פיל ערלייא אַהרט זיך איין זאך פון איינם אָרט צום אנדרן בוועגן אדר פר וואגלין קאן, ווערט מאן ניט מעהר אלז זעקס פינדן, ארויף אונ' ארונטר, אונ' אויף אלי פיר זייטן, אלזו ששת נדות אדר דיא זעקס ארלייא נאטיהרליכה בוועגונגין קאן אונ' דארף מאן פון השי' ב"ה ניט זאגין, ווייטר, ושלש גזירות ועתות ומדות איזט אויך ריין לשון הקודש כפשוטה, שלש איזט דרייא, גזירות איזט טייטש בפעהל, עש זיין דרייא הויבט בפעהל פון השי' ב"ה וב"ש הגדול אויף דיא גאנצי וועלט, אונ' אלש וואש אויף דיא וועלט איזט, דאש איזט הוה עז איזט עטוואש גווארן דא עש פר הער ניקס גוועזין, ונפסד אונ' מוז אויך ווידר פר גיהן, אלזו מוזן אלי דינגן אויף גאט זיין בפעהל ווערדן וואש עז איזט, וואן עש שוינד ניט וויל, אונ' עש מוז אויף גאטס בפעהל אלש בלייבן זוא לַנג עז זיין הייליגר ווילין, וואן עש שוינד ניט וויל, אונ' מוז אלש ווידר פר גיהן אויף גאטס בפֶעל וואן עש שוינד ניט וויל, איך מיינה דיזור פירוש רעכט איזט, עש צֵילין צוואהרן אונזרי חכמים אין פרקי אבות פינף מאהל על כרחך, נעמליך על כרחך אתה נוצר, ע"כ אתה נולד, ע"כ אתה מת, ע"כ עתיד ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה אליין היר מוז מאן פר שטֵין ליתן דין וחשבון נור אויף איין מענש אליין קאן גזאגט ווערדן, ע"כ אתה נולד קאן נור אויף איין חי וואש דא לעבט גזאגט ווערדן, דיא אנדרי דרייא זיין הויבט בפעהל גיהן אויף דיא גאנצי וועלט איבר הויפט אונ' אלי בשעפניס

[אות 71]

אדר גוועקס, עש זיין צומח אדר דומם וואש עש נור איזט וואש השי' ב"ה אויף דער וועלט בשאפין האט, אויך קאן גזאגט ווערדן וויא אויבן גמעלד ע"כ אתה נוצר עש מוז איבר זיין דאנק נאך גאטס בפעהל בשאפין ווערדן, אונ' עש מוז אויף גאטס בפעהל בלייבן אדר לעבין זוא לַנג עש זיין הייליגר ווילין, אונ' ווידר שטערבן אדר פר גיהן אויף גאטס בפעהל:

שלש עתות איזט אויך פשוט וויא אלי פרושים מאכין, דרייא צייטין, דיא פר גאַנגני, דיא קונפטיגה, אונ' דיא קעגין ווערטיגה צייט, שלש מדות זיין אויך כפשוטה, דרייא ארלייא מאָסין, נעהמליך וואש מאן מיט אֵילין אויש מעסט, טרוקנה מאָהס וואור מן תבואת קארן אונ' גלייכן מיט מעסט, אונד נאסי מאָס וואור מן אֵיל ווייַן ביר אונ' דער גלייכן מיט מעסט, שטיט ווייטר איבר הויפט הן בבורא אין גם אחד כי הוא בראם כולם יחד, טייטש בייא השי' ב"ה וב"ש הגדול קאן מאן ניט איינס פון דעני אלי זאגין, דען ער האט זיא אלי בשאפין, דא נוהן דיזוש אלי כפשוטה אהני קבלה צו פר שטיהן איזט, זוא זייט פר זיכרט איזט גאנץ שיר היחוד צו פר שטיהן, אונ' וואש גמייני לייט זיין, וואן זיא דען פירוש המלות אויף איהר טעגליכה תפלה זוא וואָל אלז אויף שיר היחוד לערנין ווערדן, אדר וואן זיא זוא לייכט קיין רבי בקומן קענין, פר ערשט שיר היחוד פון דעם ערשטן טאג אויף טייטש לייאנן, האפי צו השי' ב"ה זיא פון זיך זעלבשטן חֵשק בקומן ווערדן ווייטר צו לייאנן, אויף טייטש, אדר פירוש המלות פון איינם רבי צו לערנין, אונ' וואן דער גמייני מאן פירוש המלות פר שטֵיט, וואש ער בעהט צו השי' ב"ה אדר זיין הייליגין נאהמן צו לויבן, זינגט, בין איך ב"ה גזיכרט

עקידת יצחק צו לייאנן שער השלישי וואש ער היר פון שרייבט אויף דען מאמר בעשרה מאמרות נברא העולם, אונ' הגאון מהורר משה אלבישדה זצוק"ל אין זיין ספר עולת תמיד היר פון אויף דיא עשרת הדברות שרייבט דף קע"ו אונד קע"ז אויך וואש אויבן במעלטר אב"ד מעמדן הגאון מהורר יעקב יאיר עולם אין זיינר נייאה תפלה אין דער הקדמה דף כ"ז ע"ב שרייבט, וואור פון היר ניקס מעלדן מאג, אונ' נור דען ארדינארי טייטש שרייבן,

[ב69]

וואש דיא עשר כללים זיין, אלז נעהמליך עצם וואש איין זאך אן זיך זעלבן איזט אונ' נאך ניין מקריים דש זיינין צו פעליגה זאכין, דיא אן איין זאך קומן אדר אן זיך האבין קאן, אלז -1 כמה וויא גרויש -2 איך וויא עש אויז זיכטי, -3 המצרף דאש איזט וואש איין זאך ניט אליין זיין קאן, זונדרן נאך איינס צו זיך מצרף אדר נעמין מוס, אלז למשל וואן איך זאגי דיזור איזט איין הער, דער קאן אהני מיגליך איין הער זיין, וואן ער ניט נאך איינם אן נעמט דער זיין דינר איזט, עש קאן קיינר קיין הער הייסן וואן ער ניט איין דינר האט דער איהם זוא נענט, אדר וואן איך זאגי דאש איזט איין דינר מוז ער נויט ווענדיג איין הער האבין, -4 מתי ווען ער איזט, ווען ער גבאהרן איזט, אדר ווען ער אין איין אָרט קומן איזט, -5 אנא וואו ער איזט, -6 מציב אין וואש פר צו שטאנד ער איזט, אויב ער שטֵיהט אדר זיצט אדר ליגט אונ' דער גלייכן -7 לו אדר קנין דאש איזט וואש ער ניט אן זיינם לייב איזט, זונדרן וואש זיין איזט אדר זיך גיקויפט האט, אן הייזר קליידר גערטין אונ' זונשט גיהטר, -8 איזט פועל דער איין זאך ווערקט אדר מאכט, -9 נפעל איין זאך דאש גווערקט אדר גמאכט ווערט, נוהן זאגט דער מחבר פון שיר היחוד פר הער דען גרויסן שיר ושבח פון השי' ב"ה וב"ש הגדול דאש מיר אים ניט גנוגין בטיטלן קענין, אויך ניקס פון איהם בגרייפן קענין, וויא ער בפרט פר הער זאגט, לא משיגם לו איך וכמה, לא מוצאים לו דבר דומה, דאש מיר פון אים ניט בגרייפן קענין, וויא ער איזט, אדר צו וואש פר גלייכן וכו' זוא זאגט ער נוהן היר ווייטר דאש מיר פון דיזן צעהן הויבט שרשים דיא מיר וויסן

[א70]

פון איהם, אויך ניקס זאגין קענין, דאן ערשטליך עצם זיין עצמיות אדר זעלבשט ווזין וויסן מיר ניט, אונ' פון דיא אנדרי ניין עקרים דאש צו פעליג איזט, קענין אונ' דערפין מיר פון השי' ב"ה נאך פיל וויניגר זאגין, ווייטר דיא ווערטר שבע כמיות איזט ריין לשון הקודש, שבע איזט טייטש זיבן, אונ' דש וואָרט כמיות איזט דער שורש כמה, וויא, היר אבר מוז מאן וויסן אונ' פר שטיהן דש מאן אויף אלי זאכין, דש וואָרט כמה אין לשון הקודש, אדר וויא, אויף זיבן ארלייא אַהרט זאגין קאן, אלז נעהמליך -1 וויא לאַנג, -2 וויא ברייט, -3 וויא הויך, -4 וויא ווייט פון מזרח -5 וויא ווייט פון מערב, -6 וויא ווייט פון דרום, -7 וויא ווייט פון צפון, מעהר כמה אדר וויא, קאן מאן אויף איין זאך אין לשון הקודש ניט זאגין, אלזו פון, אדר אלי, דיזה זיבן ארלייא אַהרט וויא אדר כמה קאן פון השי' ב"ה וב"ש הגדול ניקס גזאגט ווערדן, איך מיין דאש נוהן דען פירוש פון שבע כמיות יעדר כפשוטה אהני קבלה אויך פר שטיהן קאן, וואלטי נוהן איינר פראגין מאן קאן נאך איין מאָהל, וויא, זאגין, נעמליך וויא זיכט דער אדר דאש אויש, שווארץ אדר ווייס, אלזו דיהנט צור נאך ריכט דאש אויף לשון הקודש דיזוש ניט כמה הייסט, זונדרן איך, אונ' צו דעם מאמר איך געהערט, גלייך אין אלי ספרים ופרושים צו זעהן איזט, דיא ווערטר וששת נדות איזט ריין לשון הקודש, ששת איזט זעקס, נדות איזט דער שורש נד, איזט טייטש בוועגין אדר פר וואגלין, פון איין

פון זעקס ווערטר, אונ' העטן לפי דעתי גאוני רבנים אין פאל דער מחבר זיך ח"ו זולטי האבין טועה גוועזין, ווייט אונ' פיל בעסיר גטאהן, אין זעקס ווערטר עטוואש צו ענדרן, אלז חלילה זולכי שירים דיא מאן אלי טאג צו זאגין שולדיג איזט גאנץ מבטל זיין זול ח"ו, וואלטי מאן אבר איין וועגדן עש וועהרי קבלה אדר שוועהר צו פר שטיהן, אלזו פר זיכרה איך, ווער נור דען שער היחוד אין חובת לבבות פר שטיהט, ער גאנץ שיר היחוד גאר לייכט פר שטיהן ווירט, אונ' האבין מיר אויך ת"ל פילי לומדים ואנשים חשובים נוך דעהם זיא חובת הלבבות גלערנד האבין, מודה

[ב68]

גוועזין, צוואהרן האבין מיך אונטר שוידליכה אנשים כשרים גפראגט, דאש זיא אין שיר היחוד יום ה' ניט פר שטינדן דיא ווערטר כל הנראים והנשכלים והמדעים בעשר כלולים, ושבע כמיות, וששה נדות, ושלש גזירות לעתות ומדות בפרט אבר דיא ווערטר שבע כמיות וששת נדות ושלש גזירות, אונ' אויב צוואהרן אין פיל תפלת פרושים שטינדן, דיא קעמין אבר ניט איבר איין, אונ' טיילס ע"פ קבלה, טיילס מיינין דאש ווארט כמיות וועהרי מלות יון אדר קרעגש ווארט, דא איך נוהן אייניגה מיין פירוש נאך מיינר שלעכטי אונד וויניגה מיינונג גזאגט אונ' עש איהנן וואהל גפאלין האבי איך אויש ליבה זולכס מיינה ליבה ברידר שרייבן וואלין, וחלילה מיך אויש צו געבן איך איין פירוש מאכן קאן, אליין נור צו צייגין דאש דער מחבר דיזה שירים אין ריין לשון הקודש גשטעלט האט, אונ' אויב צוואהרן פיל ע"פ קבלה קאן אונ' מאג פר טייטשט ווערן, גלייך וואהל אבר אויך אין פשוט לשון הקודש קאן פר שטאנדן ווערדן, גלייך כל התורה כולה, וויא אויבן גמעלד איין בוים הייסט, דער בוים זיין שורש אדר עיקור איזט אין דער ערד פר בארגן אונ' מיר ניט זעהן אדר לייכט דרצו קומן קענין, דער בוים זעלבר אבר מיט צווייגין בלעטיר אונ' פירות, איזט אויז דער ערד, אונ' השי' ב"ה וב"ש הגדול לאסט אונש דיא זון דרויף שיינין דאש מיר איהם זעהן, אונד נאך אונזרם גפאלין גניסן קענין, אלזו בשטיט אויך אונזר הייליגה תורה אין צווייא פרושים דער איינה איזט נסתר פר בארגין, גלייך דער עיקור אדר וואָרציל פון בוים דעם מאן ניט זיהט אונ' שוועהר דער צו קומן קאן, דער אנדרי פירוש אבר הייסט נגלה דער אונש ת"ל גלייך

[א69]

דער בוים מיט צוויגין בלעטיר אונ' פירות אויז דער ערד פרייא אָפין שטיהט, אונ' השי' ב"ה אונש דיא זון דרויף שיינין לאָסט, דש מיר ב"ה וואָהל זעהן אונ' צו אונזרם בעסטין גברויכן קענין, זוא פיל נוהן דיא ווערטר הנראים והנשכלים בטרעפין, איזט טייטש, הנראים וואש מיר מיט אונזרי אויגן זעהן קענין וואש אויף דער ערד איזט, והנשכלים איזט טייטש, זולכי זאכין דיא מיר מיט אונזר אויגן ניט זעהן קענין, אונ' ניקס קערפרליכס זיין, אונ' נור לויטר שכליות דיא מיט דעם שכל מוזן בטראכט ווערדן, והמדעים בעשר כלולים, איזט טייטש, דיא זאכין דיא מיר וויסן אדר ניט אום בקאַנד זיין, דורך צעהן הויבט רעגיל אדר הויבט כללים, דיא צעהן הויבט שרשים דיא פינדט מאן אין אלם וואש אין דיזור וועלט פר הַנדן אונ' צו בטראכטן זיין, אויב נוהן צוואהרן זולכס אין טייל תפלות אויך חובת לבבות שער היחוד פרק ז' אויף טייטש צו לייאנן, דיא לומדים אבר אין ספר רוח חן וועלכס איצונד ת"ל גנוגין צו בקומן איזט פרק יו"ד לייאנן קענין, פינדה דוך ניטיג זולכי היר אין טייטש צו ברענגין, דיא לומדי תורה לש"ש ואנשים כשרים אבר וויל איך ביטן אין

ניטיג האבין מפסיק צו זיין, אונ' דרצו דא אקדמות לשון תרגום אונ' שיר היחוד לשון הקודש איזט, וואור אין אבר מעהר וואָהר האַפטיגה שירים ותושבחות שטיהן, אדר וועלכש מחבר מעהר פיינר ברי' גוועזן דער אקדמות אדר שיר היחוד גמאכט הוט, וויל איך ח"ו ניט מכניס ראשי זיין בין שני הרים גדולים, נוהן וואַש גאר וואהל דש זיך גאר פיל איין גבילדר לומדים פינדן, דיא דא זאגין ווערדן זיא העטין איין טעם דש זיא עש ניט זאגין וואלין, אונ' דען טעם וויסטע איך ניט, זונשטן ווירדה איך זולכס ניט שרייבן, אליין ליבה ברידר ידעתי גם ידעתי איך וואַש וואהל דאש איך בעוה"ר איין ארמר זינדיגר אום וויסנדר וואָרם בין, אונ' העטי מיך פרייליך ניט אונטר שטאנדין היר פון וואש צו שרייבן, בפרט דא שיר היחוד פון

[67ב]

גאר וֵויניג לומדים אדר ת"ח גזאגט ווערט, יוא זוא גאר אין פיהלי קהלות גאר ניט גזאגט ווערט, אויב איך עש שוינט ת"ל זוא איך לאי"ו ב"ב בין פלייסיג גזאגט וב"ה דא הין גבראכט עש אין מיינם אָהרט גאר לאַנג זאָהם וואָרט פר וואָרט גזאגט ווערט, יעדוך אבר דש הערץ ניט גהאבט היר פון וואש אָפענטליך צו זאגין, אדר פיל וויניגר צו שרייבן, דא מיר אבר השי' ב"ה וב"ש הגדול איין אַסיסטענץ אדר העלפר ה' יאריך ימיו ושנותיו בשערט ה"ה הגאון אמיתי וחכם השלם שהי' אב"ד בעמדן מהורר יעקב נר"י בן הגאון המפורסים חכם צבי זצוק"ל וועלכר אין זיינר תפלה דיא מיר אין דיזום יאָהר צו הנדין קומן, איין אפנטליכן פסק גדרוקט, וועלכר יעדר למדן לייאנן קאן פון דף קע"ה ע"ב ביז דף קע"ח, ווייליז איך אבר בזורגי דיזה תפלה ניט ווייט אין עולם קומן, אויך פר דען גמיינין מאן דער זולכי ניט פר שטֵיהט זוא גוהט אלז אנדרי ספרי קדושים דיא שוינד לענגשט גדרוקט זיין פר בארגין בלייבן, דרום וויל איך דען טעם דען דיא לומדים וויסן וואלין, טייטש שרייבן, אונ' הופי דער זכות פון דעם מחבר דער שיר היחוד למען שמו הגדול גמאכט הוט, מיר בייא שטיהן ווערט, אונ' עש איין תיקן צו מיינר נשמה זיין זאל, דער טעם דש מאן אין אייניגה קהלות קיין שיר היחוד זאגט, אויך אייניגה לומדים ניט זאגין, איזט צו זעהן אים לבוש התכלת סימן קל"ג דש הגאון מהורר שלמה לורי' זולכס הוט מבטל גוועזן אין אלי קהלות וואור ער אב"ד גוועזן, עש שרייבט אבר דער לבוש דרבייא טעם לא ניתן לכתוב, ער דען טעם ניט שרייבן וואלין, עש שרייבט אויך דער לבוש דרבייא אבל לא השגיחו

[68א]

בו בכל הקהלות כי נראה להם חיצון הוא, טייטש, דש מאן זיך אין אלי קהלת ניט דראן ניט דראן משגיח גוועזן, עש פר וואונדרט זיך אויך דער לבוש דש מן אין דיא קהלות אלי טאג שיר הכבוד אנעים זמירות זאגט, דש הגאון מהרש"ל זולכס ניט מבטל גוועזין, היר פון קומט עש ארויש ווארום מאן אין אייניגה קהלות אויך לומדים קיין שיר היחוד זאגין, אבר דער טעם שטיהט ניט דרבייא, פיל לומדים וויסן איהם אויך ניט, אליין ווער דעם טעם וויסן וויל, דער זעהי אין תשובת אדמ"ו הגאון הגדול המפורסים מהורר משה איסרלש סימן קכ"ו ווערט ער דען טעם פינדן, איך ארמר זינדר וויל חלילה ניט מכניס ראשי זיין, אליין וויא הגאון מהורר שמואל יהודא אין דיזור תשובה שרייבט רע עלי המעשה וכו', שיינד עש מוז אים זעהר פר דראסין האבין דש מאן זולכס ניט זאגין זולטי, אונ' דא נוהן וויא גמעלד הגאון אב"ד מהורר יעקב הנ"ל ה' יאריך ימיו ושנותיו איין פסק מאכט, דש מאן עש זאגין זול, אלזו מאגי איך שרייבן דא דער טעם נור איזט וועגין איין חרוז, אדר גזעצט

ניט אַמאָל גזאגט זונדרן גזֶעקט מיטן פון אַנדר, דער חזן זאגט ניט וואש קהל זאגט, אונ' קהל זאגט ניט וואש דער חזן זאגט, אליין וער האט שולד, דער גמייני מאן פר שטֵיט נעביך ניט וואש ער זינגן אדר זאגין זאל, אונזרי לומדים פיל וויניגר אונזרי רבנים צום טייל, איזט עש איר כבוד ניט דאש זיא אין דער שוהל מיט דעם חזן תהילם פיל וויניגר שיר היחוד זאגין, אונ' מיינין השי' ב"ה היר אן וֶייניג גלעגין, אליין זיא דענקן ניט וועך משה רבינו גווען, וויא איהם השי' ב"ה מיט כל ישראל דש נס גטאהן אונד דורך דעם ים גהאלפן, וואש האט משה רבינו מיט כל ישראל השי' ב"ה דר פאָר גדיהנט, שירה גזאגט, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' וגו', וואש האט דוד המלך ע"ה השי' ב"ה וב"ש הגדול אן מיינשטן צו ליב אונד צו דינשטן גטאהן, ער האט שירים ושבחות גמאכט, וואש האט שלמה המלך ע"ה גטאהן, מיר פינדן מלאכים א' פאקיטל ד' פ' ל"ב ויהי שירו

[ב66]

חמשה ואלף אלזו שלמה המלך ע"ה טויזנד אונ' פינף שירים גמאכט האט, אונ' איבר דעם שיר השירים וועלכס קודש קדשים איזט, וואש האט דבורה הנביאה גטאהן וויא איר השי' ב"ה גהאלפין, זיא האט שירה גזאגט שופטי' ה' וישר דבורה וגו' אנכי לה' אנכי אשירה אזמר לה' אלקי ישראל, ישעי' הנביא זאגט ניט אליין קאפיטל ה' אשירה נא לידידי, זונדרן ער פר זיכרט קאפיטל כ"ו אין זיינר נבואה ביום ההוא יושר השיר הזה, אלזו אויך קלאָר אויז דער נבואה צו זעהן, דש בימי המשיח מאן אויך שירה זינגן ווערט, אין גלייכן אין דער לעצטי משנה אין תמיד שטיהט מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, דיזוש זאגט מאן אלי שבת ור"ט אין אֵין כאלהינו, אין גלייכן פינדן אויך אין אונזרי גמרא דש שירים ותושבחות השי' ב"ה מוזן אן גנעהם זיין, וויא דיא גמרא אין ברכות זאגט, מאי רות, שזכתה ויצאה ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירים ותושבחות, זוא גאר ר"ל שטיהט אין דער תוכחה דברים כ"ח פסוק מ"ז תחת אשר לא עבדת את ה' אלהך בשמחה ובטוב לב, איזט טייטש, אן שטאט דש דוא גאט דיין גאט ניט גדיהנט מיט שמחה אונ' גוטן הערצן, היר אויף זאגט דיא גמרא אין ערכין דף י"א ע"ב איזה היא עבודה שבשמחה ובטובי לב הוי אומר זה שירה, טייטש, וועלכס הייסט דיא עבודה אדר דינשט דען מאן השי' ב"ה וב"ש הגדול מיט שמחה אונ' גוטין לושטיגין הערצן דיהנן קאן, דאש איזט שירה, אלזו איזט אויך קלאהר צו זעהן השי' ב"ה וב"ש הגדול אין דער תוכחה ברוגז איזט וויילין זיא איהם ניט מיט שירה דיהנן, זולטן נוהן זולכי לומדים זיך ניט שעהמן פר השי' ב"ה אונ' פערכטן

[א67]

וואן זיא דיא פסוקים אונ' גמרות לייאנן ווערדן, זוא האפי צו השי' ב"ה וב"ש הגדול דאש זיא זיך ווערדן שעהמן מוזן וואן איין גמיינר מאן אדר אשה דיא זולכן למדן זיכט דער קיין שיר היחוד זאגין וויל איהמי דיזה גאנצי פאַסאַשי פר לייאנן ווערט, אונ' זיא דרצו עראינרן וויא זיא השי' ב"ה וב"ש הגדול פאָפין, דא זיא אלי טאג אין ישתבח זאגין כי לך נאה ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה, דש השי' ב"ה וב"ש הגדול שיר ושבחה גביהרט, אונד וואלין עש דוך ניט זאגין, אונ' צום מיינשטן איזט איבר אלי לומדים צו פר וואונדרן זיא קיין שיר היחוד זאגין וואלין, דא מאן דוך ביום מתן תורתינו הקדושה אן שבועת אין קריאת התורה מפסיק איזט אונ' זאגט אקדמות, וויילין איין גרוישה שיר ושבח צו השי' ב"ה וב"ש הגדול איזט, ווארום וואלן זיא דאן שיר היחוד ניט זאגין, וואו זיא לגמרי ניט

קרבנות, וואן מאן אלזו בטראכט וואש דאש ווארט תפלה טייטש איזט, איזט עש בעטין, אונזר גאנצי סדר התפלה איזט אויך ניקס אנדרשט, אלז דאש מיר איהם אן בעהטן, וואש מיר פון איהם בגעהרן, נוהן ליבה ברידר לאזט אונש איין עקסעמפיל נעמין, וואן מיר פון איין מלך בשר ודם אדר זונשטן איין מענשין, אלי אונזר לעבי טאג בשטענדיג אלס גוהטס גניסן דעם מיר ביליך שולדיג זיין דרפאר צו דיהנן, איזט דאש גדיהנט, וואן איך אים בעטי ער מיר ווייטר אלז גוהטס טוהן זולי, אונ' וועז מיר איהם מיט ניקס דיהנן קענין, זיינין מיר ניט צום אליר ווינגשטנס העכשט שולדיג איהם בשטענדיג צו לויבן אונ' דאנקן, נוהן ליבה ברידר לאסט אונש בטראכטן, מלך המלכים הקב"ה וב"ש וואש ער פר אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד איזט, וואש ער אונש פר חסד טוהט פון דעם מאהל אן מיר אין מוטר לייב קומן, וויא ער אונש דאר אין ערנעהרט, וויא בחסד ער אונש אויז מוטר לייב גהאלפין, וויא בחסד ער אונש אן אונזר מוטר בריסט ערנאהרט, אונ' זוא פון קינד אויף זוא לַנג מיר אין דיזור זינדיגר וועלט זיין פר חסד אונ' בארם הערציקייט ערווייסט, אונ' וועז זוא פיל שרייבר ווערדן אלז אלי מענשין פון אַנפאַנג דער וועלט האָר אויף איהרי

[ב65]

קעפף גהאט האבין, קענין זיא זולכס ניט אלי בשרייבן, פיל וויניגר קאן איך ארמר זינדיגר וואָרם היר פון שרייבן, וואור מיט קענין מיר דען זולכס אב דיהנן, אונ' וועז אלי מענשין דיא זיידר אדם הראשן הער גוועזן, נאך לעבטן, קענטין זיא אלי ניט אב דיהנן וואש השי' ב"ה וב"ש הגדול איינם מענשן אליין פר חסד טוהט, אונ' איבר דאש, דא מיר איהם ניט דיהנן קענין, נאך אלי טאג דר צו זינדיגן, אונ' זיין גבאט ניט האלטן, זול דאש גדיהנט זיין וואן מיר איהם בעטין פערנר אונש צו העלפין אונ' גוטש צו טוהן, עש האבין צוואהרן אונזר חכמים גזאגט עבודה זו היא תפלה, אונד איזט תפלה וויא אויבן אן גפיהרט אויז פיל ספרי קדושים בוויזן איין גאר הויכה זאך, אונ' אן שטאט קרבנות גילטן קאן, אליין מן מוז בטראכטן השי' ב"ה וב"ש הגדול האט זיין בית המקדש בית תפלה גנענט, ישעי' נ"ו פסוק זיי"ן ושמחתם בבית תפלתי עולתיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, נוהן איזט דיא פראָגי הוט מאן ווייטר אין דען בית התפלה ניקס גטאהן אלז קרבנות מקריב גוועזן, וואש האבין דיא לוים גטאהן, וואור צו האבין זיא כלי שיר גהאבט, פר וואהר צו ניקס אנדרשט אלז שירם צן זינגן, אונ' דרויף צו שפיהלן, אונ' וויא פיל משוררים בכלי שיר גוועזן זיין, וויל איך נור איין פסוק אן פיהרן, דבר ימים א' קאפיטל כ"ה פ' זיי"ן, ויהי מספרים עם אחיהם מלמדי שיר לה' כל המבין, מאתים שמונים ושמנה, זיינין צווייא הונדרט אַכט אונ' אַכטציג גוועזן דיא דא גלערנד הבן צו גאט צו זינגין, זוא האט מאן אין בית המקדש וועלכס השי' ב"ה בית

[א66]

תפלה נענט, השי' ב"ה נעבשט דיא קרבנות מיט שירם דיהנט, נוהן איזט דיא פראָגי מיט וואש פר שירים דיהנן מיר השי' נעבשט אונזרי תפלה דיא אן שטאט קרבנות זיין זול, וויל מאן מיר צום תירץ געבין, מיר פר ריכטן זולכס מיט פסוקי דזמרא אונ' הללוי', אלזו מוס מאן וויסן דאש איין אונטר שייד איזט צווישן הלל וזמרה אדר שיר, נוהן האבן מיר צוואהרן שירם גנוגן אין תהילם, מיר האבן שיר היחוד, דיא אויף יעדן טאַג אין דער וואָך איין גטייהלט זיין, וועלכי ר' שמואל חסיד ר' יודא חסיד זצוק"ל גמאכט, אונ' גאר גרוישה שירם ותושבחות צו השי' זיינן, אליין וויא ווירדן זיא גזונגן, אלז גאט ערבארם, זיא ווערדן

איך הופי אויז דיזום מיינס שרייבן, דש איך דיזה ספרי קדושים זוא הויך רעקמנדירה, קיינר וועהט אנדרשט אב נעמין קענין, אלז דש איך למען שמו הגדול, ולקיים ואהבת לרעיך כמוך, גשריבן, בפרט אבר ווילין זיך אייניגה רשעים בפונדין, דיא דיזה ספרים קדושים נעבשט אנדרי פילי ספרים מגאוני ארץ, מזמן הגאון רבינו סעדי' הגאון, מכמה גאוני ארץ זיין גשריבן,

וואור אונטר בפרט ספרי הגאון רמב"ם זצוק"ל ושארי ספרים קדושים מכמה גאוני וחסידי עולם, זוא גאר ניט נזהר בגחלתם גוועזן, אונ' זולכי ספרי' ווילין זיא ניקס דריין קענין, ניט אַמאָהל נעבין ספרים זונדרן ס' חצונים ר"ל נענין, און דען עולם דרפון אב האלטן, וואור פון גאר פיל צו שרייבן העטי, אליין איך האבי בעוה"ר דיא צייט ניט, וואן איך איין מאהל איין טאג צייט האבי, ווערדי איך מרוב עסקים של הבלי עולם, אויך טיילס משום ג"ח צעהן טאג ביז ווילין פיר וואכן אויז גווארפן, דערא וועגין בעוה"ר דיא צייט ניט האבי וויא איך גערני וואלטי לקדש את שמו הגדול, ותורתו תורת אמת ברבים, אונ' הכבוד תורתם פון כמה וכמה גאוני ארץ דיא נור לש"ש תורת אמת גלערנד האבין, אונ' זוא וואהל איהרי אלז אנדרי נשמות מתקן צו זיין גשריבן האבין, גלייך איין יעדר

[64ב]

יהודא כשר שולדיג איזט צו מענטינירן, אליין איך בין אן השי' ב"ה וב"ש הגדול בטוח וואן פר ערשט אונזר סדר הלימוד וויא פר הער גמעלט, וויא אויך דיזה ספרים קדושים בכל הקהלות ווערדן פלייסיג גלערנט ווערדן, זיך לומדי תורה לשמו הגדול פינדן וועהן, דיא מקדש שמו הגדול ותורתו הקדושה זיין ווערדן, אונ' אלי זולכי ספרי קדושים מענטינירן, אונ' העמוד התורה אויף איין פעסטרן פוס קומן ווערט, אונ' אונזר סדר עבודה זו היא תפלה ב"ה גאר פיל גבעסרט ווירדן ווערט, אונד אונזרי גמלת חסד באמת גשעהן ווערט, מיר היר דורך בעזרת האל וברוב רחמיו וחסדיו אויז אונזרם גלות ערלֵיזט, אונד ענטלידיגט ווערדן ווערן:

פרק ט"ז

איך מוס נור דוך צו ערבעסרונג אונזר סדר עבודה צוויארלייא ערינרן, ערשטליך דאש דיא רבנים, אדר פרנסים, אדר גבאים, דיא נור אין דער שוהל וואש צו זאגין האבין, איין ארדינונג מאכין מעכטין, דיא גרוישה מהומה אונ' קונפוסי גצעקה זוא וואהל פון קינדר אלז ב"ב אין איהרי תפילה צו פר וועהרן, עש איזט בעוה"ר ניט אליין איין חילול השם וואן אינו נמולים אין אונזר שוהל קומן, זונדרן דאש קונפוסי לאַרמי אדר גצעקה איזט יעדן דער גערן בכוונה מתפלל זיין וויל מבלבל, זוא גאר ווערט דער חזן אופט מאָהל אין דער תפלה מבולבל אדר קונפוס גמאכט, ניט אליין פון דעם ארדינארי גצעקה מיט דעם חזן צו גלייך מתפלל זיין וואלין, זונדרן עש קומן אופט וועלכי מיטן אין דער תפילה שוהלן, אונ' פאנגין איהר תפלה פון פאָרנין אן, מיט זולכה גצעקה דש דער שכן אונ' אנדרי לייט אָהני

[65א]

מיגליך איהר תפלה בכונה טוהן קענין,

אונד צוויטנס דא עש אָהני שטרייטונג זיכר איזט, אונזרי חכמים גזאגט עבודה זו תפלה, אונ' דא נוהן אונזר בית המקדש בעוה"ר חרוב איזט אונד מיר גאט ערבארמס קיין קרבנות מעהר קענין מקריב זיין איזט אונזר גאטס דינשט אלזו אונזר תפלה אן שטאט

ויכולת פון השי' ב"ה עבין פאלס בטראכטין מוז, אונד זוא וואָהל, וויא פר הין גמעלד, דאש אלי חכמים דיא אונזר הייליגה תורה ומצות ויראת ה' ניט האבין, בלינד זיין, פול מיט לויטר שקרים, אונ' פאלשי למודים, אלזו מוז מאן אויך וואן מיר אונזר הייליגה תורה לערנין וואלין אונ' השי' ב"ה וב"ש הגדול רעכט ערקענין, ליבן, פערכטין אונ' פון הערצין דיהנן וואָלין, מיר אויך חכמת אלהי קענין אונ' וויסן מוזן, אונ' דא ניט יעדר למדן אדר נשמה מסוגל איזט חכמת הקבלה צו לערנין, עש אויך איצינד בעוה"ר אַן אויף ריכטיגה מלמדים היר צו פעהלט, אלזו האבי קיין צווייבל וואן ער נור ערשט דש ספר חובת הלבבות וס' עקרים גלערנט האט, אונ' דאן ב"ה אנדרי ספרים חֲטשה נור ס' עקדת יצחק, ער דא דורך ניט אליין פיל פסוקים אין אונזר הייליגה תורת משה, זונדרן גאנצי קאפיטל אין נביאים וכתובים, אונ' פילי מאמרים אין דער גמרא אונ' מדרשים אונ' הגדות פר שטֵיהן וועדט, דיא ער פר הער ניט פר שטאנדין, אדר פר שטֵיהן קענין, בפרט אבר פילי ידיעת בחכמת אלהי בעזרת האל יתברך ערפאַרן ווערט, איך צווייבלי ניט זיך פילי לומדים פינדן ווירדן, דיא זולכה ספרי קדושים גלערנד האבין, מיר רעכט געבן, אונ' דיא ב"ה לערנין ווערדן מיר דאנקן ווערדן,

איך מוס היר נוך מאהל שרייבן אין חכם כבעל נסיון אדר אלז איין ער פאַהרנר שוטה דאש איך אן בעסטין מעיד זיין קאן וויא ווייט מיר דיזה בֶידה ספרי קדושים נעמליך ספר חובת הלבבות וספר עקרים בעזרת

[63ב]

האל יתברך גהאלפין, ומאיר עיני בתורת אמת גוועזין, אום אבר מַיינה הערץ ליבה ברידרכה צו מאכין, דאש איך זולכס נור שריבה למען שמו הגדול ולקיים ואהבת לרעיך כמוך, אונ' זיא חלילה ניט אין איין אום רעכטין וועג צו פיהרן, אלזו בין מיך היר מיט מחייב אויף פינף הונדרט שטוק טוקאַטן, אונ' זול דיזוש שרייבן ניט אליין זוא גילטיג זיין אלז איין שטר חוב הנעשה לפני ב"ד חשוב, ועדים כשרים ונאמנים, זונדרן איך וויל איין משכן איין לֵיגין, אדר איין ערב שטעלין, דש וואן איין עדה, אדר חברה קדישא פון צעהן ב"ב דיזה ספרים גלערנט האבין, אונ' חרטה האבין ווערדן, מיר ניט מודה זיין, זיא ב"ה דען דרך האמת והישר גפיהרט האבי, זולין פינף הונדרט שטוק טוקאטין פר לאהרן זיין, לצדקה עניי ארץ ישראל ולעני' זעלביגה קהלה וואו דיא זעלביגה ספרים גלערנד זיין, ווײלין מיר אבר דאש ראַזין אין עולם ארום, אדר אין אלי קהלות צו שוועהר זיין ווירדא, מיר אויך צו פר דריסליך זיין וויא דא מיך מיט יעדם איין גבילטן למדן איין צו לאזין, אלזו וויל איך מיך מחייב זיין לקהלה קדושה ומפוארה פראנקפורט דמיין, אדר דיא מיר נאהנט ליגנדה קהלות ק"ק המבורג ק"ק הלברשטט אויף מיין הוצאות צו קומן, אונ' ערקענין צו לאזין ע"י בוררים הדין עם מי, יעדוך וויל איך מיר בפאָר הַלטן, איך לעמוד על ימיני, שלשה בוררים ערנענין ווירדא, דיא גאונים ומפורסמים זיין, ה' יארך ימיהם ושנותיהם על כסא ממלכתם, איך אבר צווייא דר פון דיא כבוד ניט האבי גזעהן צו האבין, פיל

[64א]

וֶיניגר צו קענין, דיא יעניגה דיא נוהן מיינין, זיא חלילה דען דרך הישר ניט גפיהרט האבי, קענין לייכט איינם אין איינה פון אויביגה קהלות קדושת שיקן, אונ' זיך זוא פיל בוררים נעמן אלז זיא וואלין, אונ' וואן איך ווירדה חלילה פר אום גרעכט בפונדן ווערן, וויל איך נעבשט דיא פינף הונדרט טוקאטן קנס, איהנן איהרי הוצאות אַפארט בצאלין, ליבה ברידר

[62א]
אדר סמיכת דיזן קאפיטל שרייבן, אונ׳ וויל נור פראגין, דא דוד המלך ע״ה זאגט השמים מספרים כבוד אל, דיא הימל ערציילין גאטס כבוד אונד זוא ווייטר איין טאג זאגט עש דעם אנדרן, איין נאכט זאגט אדר פרקונדיגט דער אנדרר וויסן שאפט, עז איזט קיין זאַג אדר קיין רֵיד, וואור מאן איר שטים ניט הערט, וויא שיקט זיך וואן איינר ערצילט אדר דעם אנדרן וואש זאגט אונ׳ מאן הערט זיין קול ניט, אונ׳ ווייטר בקצה תבל אליהם, איר רֵיד ביז אן ענד דער וועלט, עש שרייבט צוואהרן דער רמב״ם ב״ס המורה חלק שני פרק ה׳ דאש דיא גלגלים חיים משכילם זיין, אליין וועהר האט וואהל דעם הימל הערין ערצילין, אדר דען טאַג רֵידן, אדר דיא נאכט זאגין, אלזו קאן מאן קיין אנדרן פירוש זאַגין גלייך דער בעל עקרים שרייבט מאמר שלשי פ׳ א׳ כל האומר פרק שירה בכל יום מובטח שהוא בן עולם הבא, איזט ניט טייטש וועז איינר שלעכטר זינגט פרק שירה אוועק פלוידרט ער עולם הבא האט, זונדרן מאן מוז יעדר בריאה בטראכטן וואש השי׳ ב״ה וב״ש הגדול בשאפין האט, זא פינדט מאן עבין אלז וואן זיא עש זאגין, איך אבר האבי גזאגט דרום האט ר׳ אליעזר גזאגט, העוסק, מאן מוז זיך מתעסק זיין אין פרק שירה, אונ׳ אלז בטראכטן דָא דורך קאן מאן עולם הבא האבין, דיזן פרק קאן יעדר למדן מיט נחת לייאנן, איך וויל נור צו מיינם פירוש דיזוש שרייבן, וואש דיזור חכם פר פירוש מאכט עבין פלס אויף דעם פסוק השמים מספרים כבוד אל, וואן מאן דעם הימל זיין לויף בטראכטט קאן גאט כבוד לערנין קענין, עבין זוא גוהט אלז וואן זיא אונש זאגין אדר ערצֵילין, אונ׳ זוא איזט עבין מיט אלי בשעפניס

[62ב]
אונד בפרט וואן מאן דיא גאנצי וועלט אונ׳ דיא ארדנונג פון טאג אונד נאכט בטראכט, קאן מאן השי׳ ב״ה וב״ש הגדול זיין כבוד, זיין חכמה זיין אלמאכט קענין לערנין, דיזוש איזט פילוסופי אלהי, גאט ב״ה וב״ש הגדול זיין חכמה ויכולת קענין צו לערנין, וויילין אבר ניט אליין אין דוד המלך ע״ה זיין צייטן, זונדרן אויך פר הער גרוישה חכמים, אונ׳ אויך נוך הער, אריסטוטלס, אונ׳ מעהרי חכמי היון אדר פילוסופי היון גוועזן, דיא דיזוש אך גאר הויך בטראכט, גלייך אויז איהר גאר פילי ספרים צו לייאנן איזט, דיזה חכמים אבר האבין קיין תורה גהאבט, אונ׳ פיל מעהר כופר גוועזין אן אלהי שמים וארץ, אדר דאש איין בורא שמים וארץ פר האנדין איזט, דרום האט דוד המלך ע״ה אונש פר דער גלייכן חכמה מזהיר גוועזין, גלייך נוך הערא גשריבן, תורת ה׳ תמימה, גאט זיין הייליגה תורה איזט פול קומן, אונ׳ ערוויקט דיא נשמה: עדות ה׳ נאמנה מחכמת פתי זיין בצייגנס זיין וואָהר האפטיג אונ׳ מאכין דען נארין קלוג, גאטס ביפעהל זיינן רעכט פערטיג ערפרייאן דאש הערץ, מצות ה׳ ברה מאירת עינים, גאטס גבאט זיינן לויטר אונ׳ ערלייכטן דיא אויגן, יראת ה׳ טהורה עומדת לעד, גאטס פאָרכט איזט ריין אונ׳ בשטֵיט אֵיביג: משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו, גאטס גריכט זיין וואָהר האפטיג בשטֵיהן מיט אננדר, הין קעגין אבר ווער גאט זיין תורה ומצות עדות, פקודים, ומשפטים ניט האַלט אונ׳ השי׳ ניט פערכט דעם זיין נשמה איזט פר דארבין, אונ׳ איזט בלינדר אונ׳ אללי זיינה חכמת זיין שקר, פאַלש, אום גרעכט, אונ׳ האבין קיין בשטאַנד, הין קעגין מוז מאן אך

[63א]
בטראכטין דא דוד המלך ע״ה דיא פסוקים פר הער גזאגט האט, וויא מאן דיא כבוד, חכמה,

וארץ איזט, דיזה פילוסופי היון וועלכי ניט מאמין גוועזן
[61א]
דאש איין בורא שמים וארץ איזט, דיזה פילוסופי היון ווערט בייא אנדרי אומת עבין פאלס פר ווארפין, אונ' היידנישי פילוסופי גנענט, אונ' האפי וועהר דיזה ספרי קדושים גלערנד האט דען אמת גפונדן, היר מוז איך העכשטנס רעקומנדירן, יעדן למדן וועהר עש מיגליך איזט הספר האמונות והדעות לרבינו סעדי' הגאון זצוק"ל צו לערנין, גלייך עש הגאון רבינו בחיי זצוק"ל אין זיין ספר הקדוש חובת הלבבות זעהר הויך רעקומנדירט, איך העטי צוואהרן העכשט שולדיגשטה אורזאך מהספר מורה נבוכים, לכבוד אדנינו מורינו ורבינו הגאון החכם אמיתי הרמב"ם זצוק"ל, עבין פאלס אן צו פיהרן, אליין וויילין זיין ספר יד החזקה וויא אויך זיין פירוש על המשניות מיט דיא הקדמות בפרט פירוש על פרקי אבות מיט זיינר הקדמה שמנה פרקים אֶהני אנדרי ספרים, אֶהני דעם בקאַנד גנוגין זיין, פינדה איך זולכש ניט ניטיג, נור מעכטי איך ווינשן יעדר למדן דאש ספר השגות הגאון מהורר משה אלשקאר האבין אונ' לייאנן מעכטי, אלז דאן ווערט ער פינדן וויא דיזור גאון מהורר משה אלשקר, דיא יעניגה וועלכה אויף דעם מורה נבוכים גשריבן בצאלט האט, איך האבי בייא זולכר גלעגנהייט, דאש גאַנצי קאפיטל אין תהילם י"ט וועלכס מיר יעדר צייט שוועהר צו פר שטיהן גוועזן, רעכט פר שטאַנדין, דוד המלך ע"ה האט גזאגט השמים מספרים כבוד אל, ומעשה ידיו מגיד הרקיע: דיא הימל ערצֵילן גאטס כבוד, אונ' דיא אויש שפרייטונג פר קונדיגן דאש ווערק זיינר הענד: ויום ליום יביע אומר: איין טאג זאגט דען אנדרן, ולילה ללילה יחוה דעת, אונ' איין נאכט זאגט אודר פר קונדיגט דיא אונדרי ווישן שאַפט, אין אומר ואין דברים בלי
[61ב]
נשמע קולם, עש איזט קיין זאַג אדר קיין רֵיד, איהר שטום ווערט ניט גהערט, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם, איר מעס שנור גיהט איבר דיא גאנצי ערד, אונ' איהרי רֵיד אן ענדי דער וועלט, וגומר, וויא דער פסוק ווייטר זאגט, אונ' נאך הערא זאגט דוד המלך ע"ה תורת ה' תמימה, גאט זיין הייליגה תורה איזט פול קומן, משיבת נפש, זיא ערקוויקט דיא נשמה, עדות ה' נאמנה, גאט זיין בצייגנס זיין וואָהר האַפטיג, מחכימת פתי מאכט דען נארין קלוג, פקודי ה' ישרים, גאט זיינה בפעהלין זיינין רעכט פערטיג, משמחי לב, ערפרייאן דש הערץ, מצות ה' ברה מאירת עינים, גאט זיין גבאט זיין לויטר אונ' ריין זיא ערלייכטן דיא אויגן, יראת ה' טהורה, גאטס פאָרכט איזט ריין, עומדת לעד, זיא בשטיהן אֵיביג, משפטי ה' אמת, גאטס גריכט זיין וואָהר האַפטיג, צדקו יחדיו, זיא זיין מיט אַנדר גרעכט, הנחמדים מזהב ומפז רב, זיא זיינן אנגנעהמר אלז אלי דאש גאלד אונ' גים גאלט, ומתוקים מדבש ונופת צופים, זיסר אלז האָניק אונ' זאַם פון האניק וגו' אונ' ווייטר דאש גנצי קאפיטל, ליבה ברידר דאש גאנצי קאפיטול פון פאָרני ביז הינטין וואָרט פר וואָרט איין פירוש צו שרייבן וועהרי צו ווייטלויפטיג, עש זיין אויך ברייטס גאר פיל וואָהר האַפטיגה פרושים גדרוקט אין ס' עקרים טיילס מאמר א' פרק ה' טיילס מאמר ג' פרק ג' אונ' מאמר פרק אין ס' עקידת יצחק שער מ"ט אונ' נאך אונטר שולדיגה ארטין, בפרט אבר בספר נוה שלם מאמר ח' פרק ו' וויא אויך בספר נפוצת יהודא דרוש רביעי זכר למעשה בראשית, זעהר הויך אונ' נוצליך צו לייאנן, איך אבר נור קאָרץ וואש צו מיינם צוועק דיהנט מיין מיינונג פון דעם זאַמן האַנג

ושארי ספרי קדושים לערנין וואלין, האט מיר השי' ב"ה וב"ש הגדול רחמיו וחסדיו גהאלפין ספר הקדוש חובת הלבבות דורך צו לערנין, נאך גיהנס איזט מיר אויף איינר רייז דאש ספר עקרים צו האנדן קומן, ענדליך ספר הקדוש נוה שלום אויך ספר ראשית דעת אונ' י"א אדר איילף ספרים מהגאון החכם השלם מוהרר יצחק אברבנל זצוק"ל

[60א]

אונ' מעהר דער גלייכן ספרים, איך האבי צוואהרן פון פיל לומדים גהערט, דיא דיזה ספרים קדושים, טיילס תכונה ספרים, טיילס פילוסיפי ספרים, טיילס נעבין ספרים גנענט האבין, איך האבי מיך אבר אן זיא ניקס משגיח גוועזין וויילין איך גפונדן דיזה לומדים ניט אמאהל גוואושט וואש דאש וואָרט תכונה טייטש איזט, פיל וויניגר זיא גוואושט וואש חכמת התכונה איזט, דש ווארט פילוסיפי האבי איך גפונדן איזט איין מלת יון, אדר קרעגש וואָרט, ליב האבר פון חכמה, דש זיא אבר פר נעבין ספרים גהאלטן ווערן, איזט קיין אנדרי אורזאך וויל בעוה"ר פיל לומדים ניקס דרין פר שטֵיהן, ענדליך איזט מיר איין ספר צו הנדין קומן חזות קשה וועלכש הגאון המפורסים מהורר יצחק דער בעל עקידה האט מחבר גוועזן, דיזור שרייבט אין מאמר ה' דף ח' ע"ב ודף ט' ע"א זולכר גשטאַלט, להרחק הפילוסופי דש מיר ממש חולשת אן גאנגין, וממש קריעה גריסן דש איך מיין צייט אין זולכי ספרים בפרט אין ספר מורה נבוכים עבין פאַלס גנאשט האבי, פר בראכט האבי, אונ' גליך אות באות וויא עש אין דיזום ספר שטֵיהט, פאָרני אין מיין ספר חובת הלבבות וואור אויש אללי טיש מיט מיינה קינדר ה' ישמרם לנצח גלערנד, אונ' ב"ה לאי"ו נאָך לערני, גשריבן, אונ' מיינה קינדר מזהר גוועזן זיך פון אללי זולכי ספרי' מרחיק צו זיין, וויילין מיר בקאנד וואש הגאון בעל העקידה הנ"ל אויב איך צוואהרן דא מאהלין זיין ספר עקדת יצחק ניט גהאבט דוך מיר בקאנד גוועזין וואש פר גאון וחכם אמת גוועזין,

השי' ב"ה וב"ש הגדול האט מיך אבר גאר ניט לאנג דרנאך, נאך הַמבורג

[60ב]

גפיהרט איז איין למדן איש כשר וישר, אשר נשמתו ע"ע צרורה בצרור החיים ושבקלנו חיים צו מיר קומן, מיר איין ספר צו קויף גבראכט, איין פירוש אויף איוב הייסט מאיר איוב, וויא איך דאש ספר אויף גמאכט דען שער צו זעהן, שטיט סיפר מאיר איוב להחכם השלם כמוהרר מאיר בן הפיליסוף אלקי ר' יצחק ערמה בעל עקידה ד"ל, בין איך ממש נבהל וואַרדן, אונ' מיר אין מיין גדאנקן קומן דאש עש אהני מיגליך, דאש דאש ספר חזות קשה הגאון בעל העקידה קענטי גמאכט האבין, וויילין ער זוא שאַרף דען לימוד פילוסופי פר ביטט, אונ' זיין זוהן חתמנת זיך בן הפילוסוף, איך האבי אבר גפונדן דאש דש חזות קשה דער זעלב מחבר איזט, אלזו ממש קונפוס גוועזין, ביז מיר קיין צווייא חדשים נאך הערא דאש ספר עקידת יצחק אלז וואן עש מיר מן השמים ווער צו גשיקט ווארדן, צו קויף קומן, אונ' איך בפונדן דאש דיזוש ספר אויף גאנצי חמשי חומשי תורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, אונ' אויף חמש מגילת לויטר פילוסופי אלהות איזט, זולטי איך דען אינהאלט דיזום ספר ריהמן ווירדה מיין פעדר צו וויט לויפטיג זיין, איך בין אבר פר זיכרט דש ת"ל ב"ה אין אלי קהלת קדושת זיך לומדים פינדן, דיא דיזוש ספר גלערנט האבין, אונ' מיר רעכט געבן ווערדן, לכבוד המחבר זצוק"ל וויל איך אי"ה בעזרתו צום בשלוס איין מעשה למוסר אויז דיזום ספר שרייבן, מיין ענטצוועק איזט נור דאש איך ענטליך בפונדן דען חילק צווישן פילוסופי אלהות אונ' צווישן פילוסופי היון, וועלכי ניט מאמין גוועזן דאש איין בורא שמים

וענפים איזט גדרוקט ווארדן, וואור אונטר בפרט הגאון החסיד המפורסים מוהרר ישעי' הורוויץ בעל שני לוחת הברית וועלכר גאר קאָרץ שרייבט בזה הלשון אמת חתמי על דבר אמת באמתה של תורה בעקרי היסודת, דא נוהן דיזור גאון וחסיד דיזוש ספר דברי אמת באמתה של תורה נעננט, מיינה איך ניקס ווייטר ניטיג האבי אן צו פיהרן דיזוש ספר צו לערנין, נוצליך פר יעדן למדן איזט, דיא איבריגה הסכמות אונד הקדמה מבעל שרשים וענפים קאן יעדר נאך בליבן לייאנן, איך וויל נאך איינרלייא אן

[59א]

פיהרן וואש הרב הגדול מהורר יצחק אין זיינר הקדמה אויף דיא דרייא ספרים מאמר האחדות, יסוד האמונה, אונ' אור החיים, וועלכי הגאון החסיד המפורסים מהורר יוסף יעבץ זצוק"ל האט מחבר גוועזן שרייבט, נעמליך אונזר תורה הייסט אויך עץ, איין בוים, גלייך שלמה המלך ע"ה גזאגט עץ חיים היא למחזיקים בה, אלזו איין בוים בשטיט אין ווארצלין דיא אין דער ערד ליגין, אונ' אויש דער ערד אין צווייגין שטנגלכר אונ' בלעטיר, וואן מאן שוינד פון איין בוים איין בלאט אדר שטענגלכי אדר אויך איין צווייג אב ברעכט אדר פאלט, בלייבט דער בוים דוך אין זיין שטאנד, אונ' מאן קאן דיא פירות גניסן, הין קעגין אבר וואן דיא ווארציל פוילט אדר אב גבראכן ווערט, איזט דער גאנצי בוים אונ' פירות מכולה, זוא איזט אויך דער בוים אונזר הייליגה תורה, דיא עיקורה אמונה זיינין דיא ווראצלין פון בוים, אונזרי מצות זיינין דיא צווייגין שטענגלכי אונ' בלעטיר, וואן איינר נוהן שוינד ח"ו איין בלאָט אדר שטענגלכי אדר גאר איין צווייג אב ברעכט פון מצות עשה אונ' לא תעשה קאן ער דאך דיא פרי לעה"ב גניסן, דורך אנדרי מצות, דיא גמרא אין חולין זאָגט גאר מומר לדבר אחד לא הוה מומר לכל התורה כולה, אונ' פיל פרושים זיין אויף דיא משנה כל ישראל יש להם חלק לעה"ב, אויך וויא דער עקרים מאמר ג' פרק כ"ט איין פירוש שרייבט אויף דיזה גמרא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, וואן שוינט אייניגה מצות ניט האלטן קאן אונ' אנדרי רעכט האלט מאן דורך דיזה מצות דאך חלק לעולם הבא האבן קאן, הין קעגין וועהר חלילה פוגם איזט אן דיא ווארצלין עיקורה

[59ב]

אמונה דער הייסט ר"ל איין כופר בעיקר, ליבה ברידר וועהר וויל זיך נוהן אין זולכי גפאַהר זעצין, ח"ו איין כופר בעיקר צו זיין, אונ' זיך דיא צייט ניט נעמין, אדר טרחה צו געבן זולכי ספרים דיא היר צו דיהנליך, אונד עבין פאַלס אויביגה ספרים דהיינו מאמר האחדות וספר יסוד האמונה וספר אור החיים מהגאון מוהרר יוסף יעבץ זצוק"ל נאך בליבן מיט צו לייאנן, אונ' האפי איך א"ה בעזרתו ווער זולכי ספרים לשם שמים לערנין ווערט, עש איין תיקן לנשמתו זיין ווערט, אונ' עבין פאַלס מודה זיין ש"ה ב"ה גל עיניו, אונ' ווייטר זוכה זיין להביט נפלאות מתורתינו הקדושה ובשאר ספרי קדושים,

ווייאלין נוהן הגאון בעל חות יאיר, ספר עקידה מיט אן פיהרט, מוז איך מיינה ליבה ברידר מעלדן, וואש מיר מיט דיזום מחבר פאסירט איזט, מיין לעבנס וואנדל אויף וואַש פר אהרט השי' ב"ה וב"ש הגדול מיר צו דיזום לימוד בספרי קדושים גהאלפן וועהרי גאר צו ווייטלויפטיג צו מעלדן, נור זוא פיל וויל איך שרייבן, דאש, דאָ איך נאך מיינר חתונה אייניגה יאהרן פלייסיג גמרות אונ' פוסקים וואש יעדר ב"ב ניטיג האט, גחזרת, אויך ת"ל תמיד הלכות חג בחג גלערנט, וב"ה נוך לערני, גלייך וואָהל גערני לתיקן נשמתי ספרי מוסר

עקרים מרישא לסיפא גאר פלייסיג אויש לערנין, אונ' היר מוזן מיינה ליבה ברידר ניט ברוגז ווערדן וואן איך רעקומנדירה דיא גאוה איבר זייט צו זעצן, ווערה אין שער היחוד אין חובת הלבבות ניט פורט קומן קאן, אדר עבין פאלס אין דיזן ספר עקרים וועלכס אן אייניגה ארטין זעהר שוועהר צו פר שטיהן, דש דער צו זיכט דש ער איין רבי בקומט דער עש מיט איהם לערנט, אדר וואן קיין רבי צו בקומן, צו זעהן דש ער איין אדר פאַר חברים בקומן, דש איינר דען אנדרן העלפט, דער כלל איזט וואן עש לש"ש גשיכט, העלפט השי' ב"ה וב"ש הגדול, גלייך אונזרי חכמים זאגין,

[58א]

הבא לטהר מסייען לו וברוך ה' אשר לא עזב חסדו מאתנו, אין אלי קהלות זיך לומדים פינדן דיא דיזה אונד דער גלייכן מעהר ספרי קדושים קענין, אונ' איך האבי ת"ל ב"ה זיכרה נאך ריכט דש דיזה ספרים אין אייניגה קהלות קדושת נאך בחברותה ואסיפה גלערנד ווערן, אונ' האט מיך איין גוויסר למדן וב"ב מק"ק פ"פ דמיין פר זיכרט דש בק"ק הנ"ל ספר עקרים גזעהן, וואו אין הקצין המפורסים פ"ו כהרר זלמן טרום ע"ה גחתמנת: וועלכר בגאנטר מאסין אין זיין צייטן ממש דער גרעשטי קצין גוועזן: אונ' דרבייא גשריבן שטיהט וויא דא מאָהלן דיזוש ספר אין זיינר חברה אודר קופה טעגליך איזט גלערנד וואָרן, איך בין אלזו בטוח ווערה דיזוש ספר איין מאהל מיט פלייס ווערט גלערנט האבן מיר כל ימיו דאנקן ווערט, גלייך מיר ת"ל ב"ה וב"ש הגדול שוינד פילי לומדי' גדאנקט האבין, אונ' מיר גשוואהרן זיא בפונדן האבן, דש פר הער לגמרי ניקס גוואסט האבין, אונ' דא דורך ב"ה חשק בקומן נאך מעהר דער גלייכן ספרי קדושים צו לייאנן, אונ' השי' ב"ה וב"ש הגדול שבח והודאה געבן שגל עיניהם והביטו נפלאות מתורתו הקדושה, ניט אליין לתיקן נשמתם לאור עליון, זונדרן זיא פילה פסוקים, גמרת, ומדרשים דא דורך פר שטאנדין, דיא זיא איהר טאג ניט פר שטיהן קענין, אדר איהנן איינר איין פירוש אמתי דרויף זאגין קענין,

זולטן זיך אבר לומדים פינדן דיא מייהנן ווירדן איך זיא ח"ו אויף איין אום רעכטן וועג פיהרן וואלטי אונ' בעוה"ר אלי דיזה ספרים פר נעבין ספרי' נענין, וויל איך פר ערשט זוא פיל שרייבן, דאש איך פר דער האנד דיזוש ספר זוא הויך רעקומנדירה, אויז דער אורזאך וויא דוד המלך ע"ה

[58ב]

גזאגט דרך אמונה בחרתי, דאש יעדר למדן ניט אליין אין זיינר גשטארקט ווערט, זונדרן בייא אללי פאַר פאַלנדי גלעגינהייטן, קעגין אלי אמונת, תורתינו הקדושה אונ' אונזרה אמונה מיט גרונד צו דעפינדירן וויסן, אין איבריגן אבר מורה דרך זיין, גאט צו דיהנן מיט גאנצין הערצין, אונ' נור לאהבת ה' אונ' דא דורך דער עמוד התורה ווירט גשטארקט ווערדן,

עש שרייבט צוואהרן הגאון בעל חות יאיר סימן קנ"ו דף קט"ו ע"ב אויף דען דיא ספרים העקידה והעקרים והכוזרי לערנין, ובזה יפה עושים דורת הללו שמתרחקים מאותן הלומדים, אליין ער שרייבט עש נור אויף בחורים, ששמעתי שלומדים בבחרותם, איזט פרייליך גוהט זיא ערשט לערנין מוסין למלאות כריסם בגמרא ופוסקים זולכר גשטאלט וויא הגאון המחבר הנ"ל אין דיזן סימן זעלבר שרייבט, אבר איין ב"ב דער זולכן לימוד בעז"ה פול בראכט האט קאן לש"ש פר דער הנד ניקס בעסירס לערנין, אונד וויל איך מיך נור אויף דיא הסכמות פון דיא גרעשטי גאוני ארץ ברופן וויא דיזוש ספר עם פירוש שרשים

מיט העכשטר שמחה פַּראַט בין אום זיין איינִיגן וואָהרהאַפטיגן נאהמן ווילן מיך אלז איין קרבן שחטן אונ' פר ברענין, יוא זוא גאר אין פילה טויזנד שטיק מיך האקן צו לאזין, אונד אום אייערה ליבה ווילן וועלכש מיין ענטצוועק לקיים תמים תהי' עם ה' אלקיך: ואהבת לרעיך כמוך וויל איך אייך ראָהטן בלב שלם, פר אללי דינגן דש ספר קדוש חובת הלבבות גאר פלייסיג צו לערנין, דא ווערט איר אין שער היחוד השי' ב"הוב"ש הגדול קענין לערנין, דש ער איין אייניגר וואהרהאַפטיגר און ענטליכר אלמעכטיגר גאט אונ' הער איזט, אין שער הבחינה ווערט איר אייך ערשט זעלברט קענין וואש מיר פר עלענדי שוואכי קרעאַטורן אדר בשעפניס זיין, דרבייא אבר וואש השי' ב"ה וב"ש הגדול פר איין אל רחום וחנון ורב חסד איזט, וואש ער פר חסד אונ' בארמהערצקייט קעגין אונש בווייזט, דש גאנצי ספר דורך אויז ווערט אייך איין וועג ווייזן אונ' איין קוהר

[57א]

צו אייער נשמה זיין, אונ' ענדליך דער בשלוס שער אהבת ה' אייך צור רעכטי ליבה אהבת ה' העלפן, מיינד ניט דש אלז איין ארמר זינדיגר וואָרם דיזוש ספר רעקומנירה, עש האט המקובל אלהי ר' יצחק לורי' זצוק"ל זיין תלמידים אונ' דער רמב"ם זצוק"ל זיין זוהן בפאָהלין דש זיא טעגליך אין דיזום ספר הקדוש לייאנן זולין, גלייך איך פר הער ברייטס גמעלט, אויך וויא הגאון המפורסים בעל שני לוחת הברית דש ספר אָפּט רעקומנדירט, אונ' הינטן זיין עשרה הלולים אין קיצר פון דיזום ספר זיין, אונ' אַלי אלטי ספרי קדושים נענין דש ספר ניט אנדרשט אלז ספר קדוש, איך בין גזיכרט וואן איהר זולכש עטליכה מאהל גלייאנט האבין ווערט, מיר עולמת דאנקין, והזכות מיר וכל ישראל בייא שטיהן ווערט, נור וויל בעהטין ניט נאך צו לאזין דריין צו לייאנן, זוא לאנג איר לעבט, איך פר זיכרה אייך איך האבי עש וואול פונפציג מאהל אויז גזאגט אונ' גלערנט אונ' אלי מאהל וואש נייאש פינדה גלייך עש המחבר זצוק"ל רבינו בחיי אויך זעלבר רעקומנדירט,

נוהן אבר ווידר אויף דעם וועג לעמוד התורה ב"ה צו קומן, אלזו בין איך בטוח אן השי' ב"ה וב"ש הגדול וואן איין למדן ווערט אביגס ס' הקדוש חובת הלבבות מיט פלייס דורך גלייאנט האבין, זולכר גשטאלט אבר וויא אין אונזר הייליגה תורה שטֵיט בפיך ובלבבך לעשותו, זולכש בעיון לערנין ווערט גלייך עש דער מחבר אין דעם ספר זעלבר גאר אָפּט רעקומנדירט אונ' זיין לעבנס אַהרט דרנאך איין ריכטן, בפרט אין שער הבטחון, אונ' השי' ב"ה וב"ש הגדול ווייטר בעהטין, אלז וויא דוד המלך ע"ה גבעטין

[57ב]

האט, גל עיני ואביטה נפלאות בתורתך הדרכני באמתך, השי' ב"ה וב"ש הגדול איהמי דיא אויגן עפנין, אונד דען דרך הישר פיהרן וואש ער לערנין זול,

איך פינדה נאך מיינה וויניגה מיינונג מיינה ליבה ברידר ניטיג נאך איין ספר רעקומנדירן, ווײלין אויבן אן גפיהרט דוד המע"ה גזאגט הוט דרך אמונה בחרתי, עש זאגט אויך השי' זעלבר הושע ב' פסוק כ"א וארשתיך לי באמונה וידעת את ה': וויא ער קאפיטל ו' זאגט דיזור נביא לכו ונשובה אל ה' וגו' פסוק ג' ונדעה ונרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מצאו: יעדר יהודא מחויב איזט אין זיינר אמונה פאַסט צו זיין, ובפרט אונזרי חכמים אין פרק אבות זאגין ודע מה לתשוב לאפיקורס דש אלזו ניט גנוגין איין למדן דיא שלשה עשר עקרים לערנט, וויא זיא אין דער תפלה גדרוקט זיין, זונדרן ערשטליך וויא זיא דער רמב"ם זצוק"ל אין דער משנה כל ישראל יש להם חלק לעה"ב גשריבן האט, נאך הערא אבר דש ס'

גשעהן מוז, גלייך אין אונזר הייליגה תורה גאר אופט עראינרט ווערט, אונ' מיר אללי טאָג אבינד אונ' מארגין אין ק"ש זאגין, ואהבת את ה' אלקיך דוא זולשט דיין גאט ליב האבין, אונ' ווייטר לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשיכם, נוהן ליבה ברידר היר ווערט מיך איינר ווידר איין שאלה פראגין, וויא איזט מויגליך דאש איך איינם ליב האבין קאן דען איך ניט קעני, אדר זיין עצמית נעמליך זיין זעלבשט וועזין ניט קענין קאן, היר מוז איך ענטפרן עש איזט פרייליך וואהר דאש מיר דש עצמית אדר זיין זעלבשט וועזין אלז ארמי זינדיגה מענשין ניט וויסן קענין, דא דיא הייליגה מלאכים אפילו זיין אָרט ניט וויסן קענין, אונ' זאגין אין מקום כבודו, אליין מיר פינדן אבר אין אונזר הייליגה תורה דברים ד' ל"ט מיר זאגין עש אויך אללי טאָג אָבינט אונ' מארגינס אין עלינו לשבח וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, דוד המלך ע"ה האט זיין ליבן זוהן שלמה המע"ה צוואה גטאהן, דברי הימים א' כ"ח פסוק ט' ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם

[56א]

ונפש חפצה, ירמי' ט' י"ג זאגט השי' ב"ה השכל וידוע אותי כי אני ה', וואור אויש צו זעהן דש מיר איהם יוא וויסן אדר קענין זאלין, עש קאן אבר אויף קיין אנדרי אַהרט גשעהן אלז דער נביא ישעי' זאגט פקיטל מ"ם פסוק כ"ו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא את אלה, הֵיבט אייערי אויגן קעגין דעם הימל אויף, אונ' זעכט ווער דיזה בשאפן האט, וואן מאן דיא הימל, דש גרוישה גוועלב, דיא גרוישה ליכט דיא זון, לבנה, אונ' זוא פיל שטערן, דיא זיך נוהן פינף טויזנד פינף הונדֶרט און ניין יאהר אין איינר ארדנונג בוועגין, אן זיכט אונ' בטראכטט, מוז דיזה ניט איין גרוישר אלמעכטיגר אייניגר אהני ענטליכר הער גמאכט האבין, וואן מאן אלי בשעפניס אויף דער ערד, וואן עש אויך נור דש אליר קלענשטי בשעפניס איזט, בטראכטט, מיט וואש פר אָהני ענטליכה אַלמאַכט אונ' חכמה עש בשאפין איזט, אונ' מיט וואש פר גרוישה באַרמהערציקייט אלי בשעפניס ערהאלטן אונ' ערנעהרט ווערדן, דיא ליבה צו השי' ב"ה וב"ש הגדול זיך ערוועקין מוס, אליין בעוה"ר אן דיא מיינשטי איזט מקוים ישעי' ה' י"ב והי' כנור וכו' ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו, זיא וואלין גאטש ווערקן ניט אן זעהן איהם דא דורך צו ערקענין, נאך פיל וויניגר צו בטראכטין, וואש ער פר איין גרוישר אהני ענטליכר אלמעכטיגר אייניגר הער איזט, אונ' וואש ער דא בייא פר איין אהני ענטליכר אַלמעכטיגר גנעדיגר בארם הערציגר פאטר איזט, יוא זוא גאר זיא וועלין זיך זעלבר ניט קענין, וואש זיא פר עלענדיגה שוואכי בשעפניס אונ' ארמי זינדיגה מענשין זיין, אונד היך קעגין וואש דער גרוישה אלמעכטיגה אהני ענטליכר הער אונ' גנעדיגר בארם הערציגר פאַטר איהני בשטענדיג פר חסד

[56ב]

אונ' מיט זיינר השגחה פרטיות אונש שטעטש פר גרוישה בארמהערציקייט בוויזט, וויילין זיא בעוה"ר זולכש ניט בטראכטין, דאריבר קענין זיא השי' ב"ה וב"ש הגדול ניט קענין פיל וויניגר ליב האבין, איין טייל וואלין גערני השי' ב"ה וב"ש הגדול דורך זיין ווערקן קענין, אונ' בלב שלם ליבן, אליין דער פסוק ישעי' קאפיטל מ"ד פסוק י"ח איזט בעוה"ר אן זיא מקוים, לא ידעו ולא יבינו כי טחו מראות עיניהם, זיא זיינין בלינד אונ' קענין דען רעכטן וועג ניט פינדן, נוהן הערץ אליר ליבשטה ברידר אויז גרוישה וואָהר האָפטי העכשט שולדיגה ליבה דיא איך צו השי' ב"ה וב"ש הגדול האבי דעם צו ליהב איך אללי אויגן בליק

מתורתיך, אונ' השי' ב"ה וב"ש הגדול אויך בעטין, דען דרך האמת אדר וואָהר האפטין וועג צו ווייזן צו זיינר תורה ומצות אין שפעציא אבר ליראת ה', דש נויט וועגדיגשטה פון איין ב"ב ש"ע א"ח מיט דיא מסכת גמרא דיא היר צו געהערן, צו קענין, אונ' איין ב"ב דער איין קהלה וואָהנט וואן איהם איין שאלה צו קומט דש צו דעם רַב אדר למדן ניט שיקן קאן, דש ער ש"ע י"ד עבין פאַלס קענין מוז, דרמיט איהם חלילה קיין מכשול אין זיין הויז געשיכט, גלייך מיר בעוה"ר עקסעמפל גשעהן, שאלולא ה' עזרתי לי וואן איך קיין יורה דעה גלערנט העטי כמה פעמים ביזה לומדים מאכל טריפות גוועזן, הין קיגין אויך ווידר פר קעהרט זאכין טריפה גמאכט דיא כשר גוועזן, וואור פון גאר פיל עקסמפל שרייבן קענטי, יעדוך וויל איך יעדן ב"ב ראָהטין זיך אין אכט צו נעמין וואור עש ניט ניטיג איסר והיתר פיל וויניגר ח"ו כתמים צו פסקנן, איך קאן מיך ת"ל ריהמן מיין טאג אפילו ביעותא בכותחא ניט גפסקנת האבי, אליין וואן איין ב"ב זוא פיל וויש וויא ער אלז איין יהודא כשר לעבין קאן, אונ' קובע עתים לתורה זיין לשם שמים אונ' השי' ב"ה וב"ש הגדול גלייך דוד המלך ע"ה גבעטין האט, אויך בעהטין, בין איך בטוח השי' ב"ה וב"ש הגדול העלפן ווירט דען דרך

[55א]

האמת צו וויזן וואש צו זיינר נשמה גוהט למצות לעבודת וליראת ה', איך פינדה יראת ה' ניט ניטיג צו רעקומענדירן, ווײלין יעדן דיא פסוקים אין תורת משה בקאַנד, ועתה ישראל מה ה' אלקים שואל מעמך כי עם לְיִרְאָה את ה' אלקיך: את ה' אלקיך תִּירָא: וְיָרֵאתָ מאלקיך אני ה': אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובה בספר הזה לְיִרְאָה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלקיך: דוד המלך ע"ה האט גזאגט עבדו את ה' בְּיִרְאָה: שלמה המלך ע"ה האט גזאגט והאלקים עשה שֶׁיִּרְאוּ מלפניו: סוף דבר הכל נשמע את אלקים יְרָא, וועך אבר דען גרונד וויסן וויל וואש יראת ה' הייסט דער לייאנה עקרים מאמר ג' פרק ל"א אונ' ל"ב פר זיכרה ער ווערט פול-קומנד צו פרידן זיין, אונ' דא עש נוהן אין אללי ספרי קדושים קלאָהר איזט בפרט אין אונזרי ליבה גמרא זאָגט ליחש דלמא אָתי למעבד מאהבה ומיראה, דש דא יראה אליינט, וואן מיר מצות טוהן אדר צדקות געבין גלייך פיל לייט טוהן דש זיא מורא האבין פר שטערבן אדר שטראָף פון השי', וְויניג העלפט, אדר וואן זיא מצות טוהן אדר צדקה געבן דש ער וויל איין שכר דרפון האבין עבין פאלס דער רעכטי וועג ניט איזט, גלייך אונזרי חכמי' במסכת ע"ז אונ' פרקי אבות שרייבן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, זונדרן עש מוז נור אויז אהבה אודר ליבשאַפט צו השי' גשעהן, אונ' דיא אהבה צו השי' ב"ה וב"ש הגדול דיא מוז ריין קלאָר אונד וואָהר האַפטיג זיין,

וואן נוהן איינר איין שאלה פראָגין וואלט וויא קאן דיזוש נאטיהרליכר וויס גשעהן, דש איך איינם, וואו איך זוא גרוישה מורא פר האבין זול, אונד

[55ב]

אויך ווירקליך מורא האבי, דאש איך זולכין זוא וואָהר האַפטיג ריין אונ' קלאהר ליב האבין קאן, דער תירץ פאַלט מיר צו וויט לויפטיג צו שרייבן, זונדרן עש לייאני איין יעדר אדר לאזי זיך פאָר לייאנן אויביגה פרקים אין עקרים מאמר ג' ל"א ול"ב אונ' ווייטר ביז סוף המאמר ווערט ער איין תירץ פינדן, דש ער פול קומן צו פרידן זיין ווערט, בפרט אויף דען פסוק עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, איך וויל נור וויא דער אמת איזט שרייבן, דאש אלש וואש מיר טוהן נור אויש אהבה אונ' ריינה ליב שאַפט צו השי' ב"ה וב"ש הגדול

פירטנס דיא אהבה צו זיין תלמידם איין יעדר תלמיד דער דא האט בגעהרן צו לערנין איזט כבבת עינו גוועזן, אונד פינפטנס דאש אלז פון איהם לשם שמים גשעהן, איזט דא דורך ניט אליין צו בווייזן דאש פון קיינן גמיינם פיל וויניגר ארמין תלמיד קיין געלד גנומן, זונדרן כמה מאות תלמידם דיא קיין שבתות גהאבט מכיסו ערהאלטן, דאש דיזוש לויטר אמת, ווערדן מיר ה' ישמרם וואהל נאך אלפי' תלמידם אין אלי קהלות ומדינות מיעד זיין קענין, איך קאן בשבועה חמורה בהויבטן דאש ער זצוק"ל אין דיא פיר יאָהר איך אין פראג בייא איהם גלערנט קיין פרוטה פון מיר גהאט האט, וויא איך אב גראָהסט הבי גרויזאם מורד דמעות גוועזן, דאש איהם ניקס הבי געבין קענין, האט ער זצוק"ל מיך גפראגט אויב איך געלד גנוגין אויף הוצאות העטי אהיים צו קומן, אונ' מיר גוואלט וואלן געלד געבין, אויף זולכי אָהרט האט זיין תורה אויך ב"ה יתברך הצלחה גהאבט, דיזוש מוזן מיר אלפים מיעד זיין, אונ' גלויבה איך ניט דאש אויף זולכם סדר הלימוד בפרט וואן דער ראש ישיבה זולכי הנהגות אן זיך האט, אין פאריגה צייטן איינר ווירדה וואש גזאגט האבן, אדר נאך איינר וואש דר צו זאגין קאן, דער גלייכן סדר הלימוד האט אין מיין צייטן בק"ק פראג הגאון הגדול המפורסים אב"ד מוהרר דוד אפנהיים זצוק"ל והגאון מוהרר אלי' בעל המחבר אלי' זוטא

[54א]

עבין פאלס גהאבט, אבר קיינר קיין הנאה פון קיין תלמיד, זונדרן הגאון אב"ד הנ"ל אלי יאהר כמה מאות אונטר ארמי תלמידם מחלק גוועזן, זולכי סדר איזט אויך אין מיין צייטן בק"ק פ"פ דמיין גוועזן בימי הגאון הגדול המפורסים מהורר שמואל ר' חיים ישעי' זצוק"ל והגאון החכם הכולל מהורר שמואל שאטין זצוק"ל, איך שרייבה נאך אמאהל חלילה לי להכניס ראשי בין הרים אשר נשמתם צרורה בצרור החיים, נור אלז איין גניהטר שוטה מיין מיינונג צו שרייבן, דאש אין זוא ווייט אלז איין בחור זוא לנג ער אויף ישיבת לערנט, נור תחילת הזמן חלוקים לערנט ניקס שאדין קאן,

איך גיהי אבר בעז"ה ווייטר וואן מיר פון דער ישיבה לחיים ולשלום אהיים קומן, אונ' בעל בתים ווערדן ב"ה, וואש מאן דען לערנין זאל, זיין נשמה מתקן צו זיין אונ' חי עולם הבא צו ערווערבין, צוואהרן מוזן מיר וויא אויבן גמעלד רבנים, ראשי ישיבות, דיינים, מלמדים האבין, מעמיד תלמידם צו זיין, דאש אליר דינגס זולכי לומדים דיא הופנונג האבין, בפרט טיילס וועגין איהר פרנסה בכבוד צו האבין, רבנים אודר דיינים צו ווערדן, זולכי פשיטא אליר דינגס ניט אליין ש"ס וטורים אונ' אלי אחרונים פלייסיג לערנין מוזין, אונ' דיא רבנים להחזיק תורה ולהעמיד תלמידם עבין פאַלס מוזן חלוקים לערנין, דערן סדר הלימוד פר זיך לשם שמים, חלילה לי מיך ניט אים שטאנד פינדה וואש פאָר צו שרייבן, זונדרן מיין ענטצוועק לקיים ואהבת לרעיך כמוך, רעיך דוקא מיינס גלייכן דיא ב"ב זיין, משא ומתן טריבן אונ' קיין רבנים אודר דיינים זיין וואלין, פיל וויניגר זיין קענין, גלייך וואהל אבר שולדיג זיין קובע עתים לתורה

[54ב]

צו זיין, וואש זיא שולדיג זיין צו לערנין איהר נשמה מתקן צו זיין, צוואהרן איזט אלז וואש מאן לש"ש לערנט גאר גוהט אליין מאן מוז איין עקסמפל נעמין פון דוד המע"ה וויא ער השי' ב"ה וב"ש הגדול גבעהטן האט הדריכני באמתך ולמדיני כי אתה אלהי ישעי הדריכני בנתיב מצותיך, הט לבי אל עדותיך, יחד לבבי ליראה שמיך, גל עיני ואביטה נפלאות

גטאהן, דיא מיינשטה אבר בגעהרן זולכש ניט אן צו זעהן, השי' ב"ה ובו"ש הגדול זאל זיך מרחם זיין דאש איך גזעהן הבי פר מעהר אלש צוואנציג יאָהר דער פראָפעסיר האָרט צו העלמשטעט דאש ספר לקח טוב האט אויף יִדש טייטש אונ' רעכט טייטש דרוקן לאזין, דאש יעדר זעהן קאן, וואש דיא יהודים פר עיקורי אמונה האבין, פר עטליכה יאהר האט עש החסיד פראָפעסיר ווניר צו געטינגן עבין פאלס דרוקן לאסין, אום אונזרי האָפטי אמונה צו בצייגן, ובעוה"ר בייא אונש בלייבט עש ליגין, אלפים יהודים ווישן ניט וואש זיא גלויבן, וואש איך היר איבר פון פילי שררות ומלומדים פר חילול השם אונ' פר אכטונג אונזר אמונה אדר לעבינס אָהרט הבי הערין מוזן, זאל השי' ב"ה גקלאגט זיין, איך האפי עש ווערדן זיך מיינה ליבה ברידר זולכש מוט צו הערצין נעמין, איהרי קינדר וִויניגשטנס דיא שלש עשר עקרים וויא זיא אין אלי תפלות גדרוקט זיין אויף טייטש לערנין לאזין, אונ' זעהן יעדר קינד, עש זייא יונג אדר מעטכי דען לקח טוב אויף טייטש אויסן וויניג לערנין לאזין, דער מיט זיא וויניגשטנס ויסן וואש זיא גלויבן זאלין אדר מוזן, וואן נוהן דאש קינד וויא איך גמעלד הבי זולכש גלערנד האט, אונ' אין שטאנד בעזרת האל ווייטר צו לערנין, אונד איין למדן צו ווערן, איזט פריליך ניקס בעשרש אלז גמרא הלכה תוספת ווייטר צו לערנן, אונד איזט פרייליך גאר גוט וואן איין חריף אדר שאַרפין מלמד האבן קאן אום דען שכל צו שאַרפין, עש וועהרי אבר צו ווינשן לויטר זולכי מסכתת צו לערנין דיא ערשט צום ש"ע א"ח גהערן, אונ' דרנאך

[53א]

צום ש"ע י"ד לקיים וכפר בעדו ובעד ביתו, אונ' וויל מיך ווייטר בציהן וואש הגאון בעל חות יאיר אין זיינר תשובה סימן קכ"ג אויש פיהרליך שרייבט, וואן דאש קינד נוהן בכלל בחרות קומט אונ' אין שטאנד איזט בעזרת האל אויף ישיבת צו פאהרן היר פינדה מיך צוואהרן ניט אין שטאנד מיינה מיינונג צו שרייבן, פיל וויניגר להכניס ראשי בין הרים גדולים, ווילין כמה גאונים וגדולי ישראל ווידר דען לימוד פון חלוקים שרייבן, אליין היר מוז איך ווידר שרייבן אין חכם כבעל הנסיון אדר אלז איין גניהטר ערפאַרנר שוטה, וואן איך ניט העטי פיר יאָהר אדמ"ו הגאון הגדול המפורסים אב"ד ור"מ מוהרר אברהם ברודא זצוק"ל אין פראָג משמש גוועזן, אונד זיין חלוקים גאר פלייסיג גלערנד גלויבה איך ניט דאש איך אין דעני ספרי קודש העטי פאָרט קומן קענין, דיא איך נאך הער ב"ה וב"ש הגדול גלערנד הבי, אליין לכבוד אדוני מורי ורבי הגאון הנ"ל זצוק"ל ולנחת לנשמתו מוז איך דיזוש מיט אן פיהרן, ערשטליך זיין לעבנס אָהרט דאש ער דיא גאנצי וואך קיין דבר מן החיי געגסין, צוויטנס זיין סדר הלימוד דא ער צוואהרן חלוקים גזאגט, אבר נור תחילת הזמן, אין זומר ביז נאך שבועת, אין ווינטר ביז חנוכה, נאך הער אבר האט מאן גאר פלייסיג מוזן שיער גמרא אדר פוסקים לערנין, ממלא כריסא צו זיין, דא בייא האט ער אלי מאהל שבת בין מנחה למעריב איין פשט גזאגט, מיט חידוד דיא תלמידי' צו שערפין, אונ' האט ער זצוק"ל גאר אָפט זעלבר דער בייא גזאגט, ער דען פשט פר שקר האלט, אבר נור זולכם פון דען תוכן וועגין גזאגט לחדד התלמידים, דריטנס זיין השגחה פרטיות אודר אויף זיכט אויף

[53ב]

זיין תלמידים, ניט אליינד אויב זיא פלייסיג גלערנט, כתות ווייש פר הערט, זונדרן זיך גאר אָפט הין גשטעלט דיא תלמידם מוכיח גוועזן בדברי מוסר, אויך לייט גהאלטן דיא ממש מוזן דרא וועגין ארום הער גיהן אונ' נאך דער תלמידם איהר אויף פיהרונג זיך ערקונדיגן,

[ב51]
לייאנן, איך גשטיא וועהר עש ניט שבת גוועזין, איך העטי אין רוגז דש טייטש חומש אין פייאר גוואָרפין, על כל פנים וואור איך איין טייטש חומש זעהי מעקי איך דיזוש אויש, וועהרי עש ניט בעשיר אונזרי ווייבר תורה שבכתב פר שטינדן, אדר וויניגשטנס וואן דיא ווייבר אונ' אפילו גמייני ב"ב דיא עש אין איהרי יוגנד ניט לערנין קענין, דיא זוא גנאנטי טייטשי ביבל דיא ר' יקותיאל אין טייטש גמאכט לייאנן לאסטי, אלז צאנה וראנה איך האבי דיזוש מאן דיא נשים שאננות צו גפאלין גשריבן, זיא ווערדן אויך ב"ה העלפן, איהר ליבה מאַננין ברידן, דאש זיא זיך במיהן אונזר סדר הלימוד ועבודה צו בעסרן, אונ' אונזר אריכות הגלות אב צו קורצין, איך וויל נון אין אונזרם סדר הלימוד נאך מיינר וויניגה אונ' שלעכטי מיינונג בעזרת האל ווייטר שרייבן, וואן נוהן בעד"ה דאש קינד זוא וויט וויא פאָר הין גמעלד האבי תורה שבכתב גלערנד האט, אונד דאש קינד אונ' דער פאטר פר מעגינד זיין עטוואש ווייטר צו לערנין, אבר ניט אים שטאנד רעכטי לומדים צו ווערדן, האלטטי איך פר וויט בעסיר אן שטאט מאן דיא קינד עין יעקב לערנין לאזט, זיא משניות לענין צו לאזין, וועלכש דאש קינד זוא גוהט אלז עין יעקב מקבל זיין קאן, אונ' ווייט נוצליכר זיין ווירט, טיילס וואש אויבן ברייטס פון דעם לימוד פון עין יעקב גשריבן האבי, אין שפעציא אבר וואן דאש קינד משניות לערנט, דיא מסכתת דיא צו שלחן ערוך אורח חיים העריז, אלז מסכת ברכות, שבת, אונ' דער גלייכן מעהר, עש ווערדי אלזו דאש קינד פילי דינם ערפאַהרן, אונ' גאר לייכט אין דער יוגנד, אדר אַלין
[א52]
פאַלס וואן עש גרויש איזט שלחן ערוך אורח חיים לערנין קאן, אונד צום וויניגשטן ווישן וויא איין יהודי כשר לעבין זאל אונ' מוס, אונ' ענדליך זוא פיל נוצן מעהר דרפון האבין, דאש עש אַמאָהל אין איין נוצליך ספר לשון הקודש אויך לייאנן קאן, וויניגשטנס אבר טייטשי ספרי מוסר, דיא איצינדר ת"ל גנוגין גדרוקט זיין אויף טייטש, אלז מנורת המאור, חובת הלבבות, שבט מוסר, חקירת הלב, שמחת הנפש, לב טוב אונ' דער גלייכן, צו ערבויאונג זיינר נשמה לייאנן,

יעדוך מוז איך עראינרן וואן איין גמיינר מאן פיל מעהר איין פרויא אין דעם ספר הקדוש חובת הלבבות לייאנן וויל, דען שער היחוד ניט צו לייאנן, וויילן אויף טייטש וויא ער גדרוקט ניט צו פר שטֵיהן איזט, אונ' איין למדן צו טוהן האט זולכן צו פר שטיהן, היר מוז איך פר אלין דינגין נוך וואש נֵיטיגס עראינרן נעהמליך וואש דוד המלך ע"ה גזאגט תהילם קי"ט דרך אמונה בחרתי, דאש מיינה ליבה ברידר בכלל דאך עבן פאַלס דען וועג צו אונזר אמונה מיט ערנשט פאָר נעמין מעכטן, דאש איין יעדר יהודי וויש וואַש ער גלויבן זאל, עש האט הרמב"ם זצוק"ל זיין שלשה עשר עקרים אונז בקאנד גמאכט, דיא זיינין אויך פאַשט אין אללי תפלות גדרוקט, דרייא צעהן מאהל אני מאמין, זיא זיינין אויך אין יגדל בגריפן, אליין טויזנד אונ' טויזנד זאגין אני מאמין, זינגן יגדל זיא וויסן אבר ניט וואש זיא זאגין אודר וואש זיא זינגין, עש האט ר' אברהם יגל זיין ספר לקח טוב ארויש געבין, וועלכס אונטר שוידליכה מאהל אויף גוט טייטש גדרוקט איזט, דאש עש יעדר פר שטיהן קאן, זוא גאר האט עש דער
[ב52]
מדפס ר' ישראל יעסניץ בייא איינר תפלה דרוקן לאזין, עש האט בייא אייניגה איין פעולה

[ב50]
דף ע"ו אונ' שער שלכת חלון המצרי דף ע"ח ע"ב וועכש יעדר למדן לייאנן קאן, אונ' האבי איך דיזן איין ווארף וועגין וייבר נוך דערא וועגין גמאכט, ווײלין מיר בקאנד בנות ישראל איהר נשמה זוא גוהט פון השי' ב"ה וב"ש הגדול האבין, אלז בני ישראל, איוב זיא צוואהרן פון פילי מצות עשה שהזמן גרמא בפרייאט, זיא דוך אנדרי מצות עבין פאלס שולדיג, אונד מצות לא תעשה איהנן עבין פאלס פר באָטין, אונ' מוז איך היר צום איבר פלוס נוך צווייא קלאהרי פסוקים אן פיהרן, שמות י"ט פסוק ד' כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, מאכט רשי' זוא וואהל אלז אנדרי חז"ל לבית יעקב אלו נשים, דער תרגום יונתן מאכט, כדנא תימר לנשא דבית יעקב, איזט קלאהר דש דען וייבר דיא תורה אויך גבאטין איזט, אונ' דברים ל"א פסוק י"א י"ב בבוא כל ישראל לראות וגומר, תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם, הקהל את העם האנשים והנשים וגומ' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת, טייטש, גאנץ ישראל וערן קומן וגומ' זעלין זיא דא, דיזה תורה פר גאנץ ישראל לייאנן, פר זאמלט דש פאָלק מאנין אונ' וייבר וגומ' אום דאש זיא הערין, אונ' דאש זיא לערנן, אונ' פערכטין גאט, דיין גאט, אונ' דש זיא היטן צו טוהן, אלי רֵיד דיזור תורה, אלזו איזט אויז אונזר הייליגה תורה שבכתב קלאהר צו זעהן, דש אונזר וייבר, זולכי אויך לערנין אונ' היטן אדר האלטין זאלין, דער עקדת יצחק וויא אויך דער אברבנל מאכיןביידה גלייך איין פירוש, והנשים תשמענה לירא את ה', ולהמנע מעשות כל מצוה לא תעשה, שישנו בשמירתן כמו אנשים, ולזה אמר בהנה ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות,

[א51]
כי השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, אלזו דיזה ביידה גאונים שרייבן צו גלייך דאש דיא וייבר זוא גוט שולדיג זיין גאט צו פערכטן, מצות לט תעשה צו היטן וויא דיא מאַנין, איך מיינה אבר וויניגשנס זוא פיל, דא איין אשה זוא פיל אויש שטֵיהטי דאש זיא, וואו ניט מעהר, דוך פול קומן זוא פיל אורזאך הבן השי' ב"ה וב"ש הגדול אן צו בעטין, צו לויבן אונ' צו דאַנקן, אלז וויא מאַננין, אונ' גהערין צו וויסן וואש זיא בעהטין, איך פר זיכרה עש הבין עש פיל נשים צדקניות בוויינט מיט הייסה טרערין דאש זיא אין דער שוהל שטיהן, טוהן מיט קהל איהר תפלה, זיא וויסן ניט וואש זיא בעהטין, זיא הערין דען חזן אין דער ספר תורה לייאנן, זיא וויסן ניט וואש ער לייאנט, אנדרי אומת איהרי וייבר וויסן אונזר הייליגה תורה שבכתב בעסיר אלז אונזרי וייבר, מאן לאָסט דען וייבר צוואהרן דען צאנה וראנה אדר דאש טייטש חומש לייאנן, וואו גאר פיל מדרשים אונ' אגדות אין שטיהן, דיזוש הַלטי עבין זוא גוהט אלז וואן דיא עם הארצים עין יעקב לערנין, זיא מיינן וואש אין טייטש חומש שטֵיט דאש איזט קלאהר תורת משה, איך פר זיכרי עש וועהרי השי' ב"ה אן גנעהמר וואן בנות ישראל תורה שבכתב לערנין זולטן, וואש איך פר חילול השם היר דורך ערפאהרן מאגי איך ניט שרייבן, נור דיזוש מוז איך בעוה"ר שרייבן, דאש איין אשה גזאגט ר"ל ירמי' הנביא וועהר איין הורן זוהן גוועזן, אונ' דרויף וועטין וואלין, זיא וויל עש אין דער הייליגה תורה וייזן, האט איר טייטש חומש גהוילט אונ' בעוה"ר קלאהר בוויסן אין דער הפטורה פון שמות אדר הפטורת מטות דברי ירמי' בן חלקי' איך מאג עש בעוה"ר ניט נאך שרייבן עש קאן עש איין יעדר

[ב49]
ט"ו ובטחים אותו תפל, מאכין אלי מפרשים דער רד"ק דער אברבנל אפילו דער תרגום קיין אנדרן פירוש אלז איין גבייא דער מיט שלעכטין ליימן אָהני שטרויא אדר שלעכטן קאלך גבויאט ווערט, אונ' איבר הויפט איין זאך נענין דיא קיין בשטאנד ניט האט, היר ברענגט רשי' צוואהרן קיין פירוש אלז וועלשי ווערטר, הין קעגין יחזקאל כ"ב כ"ח ונביאיה טחו להם תפל, מאכט רשי' דעם זעלביגן פירוש אלז איין זאך דיא ניט פול קומן צו רעכט גמאכט איזט אונ' קיין בשטאנד האט, איכה ב' פסוק י"ד נביאיך חזו לך שוא ותפל מאכט רשי' קלאהר דברי' שאין בהם טעם, אונ' ברענגט דאש וועלשי וואָרט, גלייך יעדר דער דש לשון שוינט ניט פר שטֵיהט, זעהן קאן וואש רשי' גמיינד האט, איך האבי אלזוא ניט אליין אויז אונזרה הייליגה תורה שבכתב מיט קלאהרי פסוקים בוויזן דש דאש וואָרט תפל ניקס אנדרש טייטש איזט, אלז איין זאך דיא קיין טעם אדר קיין בשטאנד האט, עש איזט אויך זולכש נוך קלאהר אויז אונזרי ליבה גמרא, אונד צוואהרן איין קלאָהרי משנה אין נדה דף ס"ב ע"א אדר אין משניות פרק ט"ת משנה ז"ן, רוק תפל, מאכט זוא וואהל רשי' אין דער גמרא אלז דער ברטנורא קיין אנדרן פירוש אלז תפל בלי טעם, איין זאך דיא קיין טעם האט, עש האבין מיר אויף זולכי ווייס ת"ל ברייטס פיל לומדים מודה גוועזן, אונ' דאש אין דער משנה אדר גמרא שטֵיט, כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות, ניקס אנדרשט פשוטה צו טייטשן, אלז איין זאך דיא קיין טעם אדר בשטאנד האט, וויילן איין אשה איין שוואך בשעפניס דיא דען כח ניט האט וויא איין איש, איך מוז אבר הין צו זעצין, דאש דיא גמרא דען פסוק ברענגט, אני חכמה שכנתי ערמה, עש איין ווייט אב זעהנס
[א50]
האט, דש עש ר"א פר באטין האט, הין קעגין מוז מאן וויסן דאש, דאש וואָרט תורה ניט אליין תורה שבכתב גמיינד איזט, זונדרן עש איזט תורה שבעל פה אין שפעצי' מיט גמיינד, וועלעש מיר היר אויש צו פיהרן צו ווייטלויפטיג זיין ווערט, גנוגין איך הַבי אויז אונזרי הייליגה תורה ונביאים אונד הייליגה משנה בוויזן, וואָש דש וואָרט תפל טייטש איזט, אונ' וועהר מודה על אמת זיין קאן, ער מיר רעכט געבן ווערט, אונד ענטליך זאגט בן עזאי קלאָהר אין דיזור משנה, מכאן שחייב אדם ללמוד את בתו תורה, אלזו בן עזאי קלאהר האבן וויל, דאש מאן שולדיג איזט, מיט זיינר טאָכטר תורה צו לערנן, עש וועהרי אבר פריליך, וואן דיא וויבר תורה שבעל פה לערנן זולטן, אונ' דא דורך פיל אונטר מאַנש לייט קומן זולטן, פיל צו בזארגין, אליין עש איזט אבר לײדר גָאטס הערצליך צו בדויארן, דאש זולכי בֵיזה לומדים ניט ליידן וואלין, בנות ישראל תורת משה שבכתב, אונ' דא דורך איהרי הייליגה מוטר שפראך לשון הקודש לערנן זאלין, הין קעגין צו געבן דש בנות ישראל פרעמדי לשונת צרפות איטאַליענש לערנן, אונ' אינו נמולים דא דורך צו זיא קומן, ובעוה"ר מעהר צו בזארגין, אלז וואן זיא קליין זיין, בייא איין מלמד כשר וישר אונזר לשון הקודש דורך חומש אונ' פסוק לערנין זולטן, יעדוך וויל איך היר פון וויילין עש מיר ניט צו קומט, ניט פיל שרייבן, וברוך ה' אשר לא עזב חסדו מאתי, איך קאן השי' ב"ה ניט גנוגין לויבן אונ' דאנקן, דש איך ב"ה וויא איך דיזוש ברייטש גשריבן גהאבט, איין גרוישן העלפר גפונדן דער מיט מיינר מיינונג איבר איין שטימט ה"ה הרב הגדול הגאון מוהרר יעקב אב"ד דק"ק עמדן בהגאון המפורסים חכם צבי זצוק"ל דיזור לאמענטירט עבין פאלס שטארק היר איבר, אין זיינר תפילה אין שער הדלק חלון המצרי

ווערן דאש דיא מלמדים

[ב48]

מיט דען קינדר זא גלייך דקדק לשון הקודש לערנטין, ווערי עש איין זאך דא ניט צו פר בעסרן ווערי, אונ' האפי איך צו השי' ב"ה וב"ש הגדול עש ווערדן זיך אנשים כשרים פינדן דיא דא וויסן וויא הויך ניטיג אונד נוצליך דיזוש ווערי, ובעד"ה מיט דרצו העלפין ווירדן, המדקדק הגדול המפורסים ר' זלמן הענא ע"ה האט אונש ספרי דקדק גנוגין הינטר לאזין, עש לייכט צו לערנין שטיט בעזרת האל יתברך:

היר מוס איך מיין ליבה שוועסטרן אדר בנות ישראל צו גפאלין איין קליינן אין ווארף מאכין, נעמליך וויא עש צו פר אנטווארטין, דאש מאן דיא מעטכר קליינר הייט ניט אויך לאסט חומש לערנין, אונ' עבין פאלס נביאי' וכתובים דאש זיא וויניגשטנס דאש לשון הקודש פר שטיהן, וועלכש פון אלי אומת אונזר הייליגה מוטר שפראך גהייסן ווערט, אלז דען ווערדא עש איהנן עבין פאלס ניט שוועהר פאלין צו לערנן דאש זיא פר שטיהן וואש זיא השי' ב"ה וב"ש הגדול אן בעהטין, נוהן וויס איך גאר וואהל דש אין אלי ארטין ווערדן גאר פיל לומדים צו צענקן קומן, וואש האט דער עם הארץ דא גשריבן, ער האט דיא גמרא ניט גוואושט, כל המלמד את בתו תורה כאלו לומדה תפלות, דיזה לומדים ווערדן אבר ניט ברוגז ווערדן וואן איך שרייבה דש איך ת"ל ב"ה דיא משנה אין סוטה דף כ' ע"א אונד דיא גמרא וואור זיך רשי' אויף בציהט דף כ"א ע"ב גאר וואהל וייש, זולכי איין גבילדה לומדים אבר וויסן ניט וואש דאש וואָרט תפלות טייטש איזט, וואור פון זיך עקסעמפל וייש, דאש איך גאר פיל איין גבילטה לומדים גפראגט, וועלכי שטארק אויף דיזור משנה אדר גמרא גבויאט, דאש קיין

[א49]

מעטכי אדר פרויא חומש אדר פסוק לערנין זאל, זיא זאלין מיר זאגין וואש דאש וואָרט תפלות פר איין שורש אין לשון הקודש האט, אדר וואש עש טייטש איזט, אליין זיא האבין מיר קיין שורש פיל וויניגר דען טייטש זאגין קענין, דוך האט מיר איין איש כשר וישר נעביך דען טייטש בוויזן וואלין, אויז דען פסוק אין איוב קפיטל א' פסוק כ"ב ובכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה לאלהים, איך האבי איהם אבר ניט אליין גוויזן וואש דער אבן עזרא אויף דאש וואָרט תפלה פר איין פירוש מאכט, כמו תפל והענין לא יצא מפיו דבר שאין לו טעם, טייטש, דאש איהם ניקס אויש זיין מויל גאנגין איזט דאש קיין טעם גהאט האט, אונ' צו גלייך גצייגט האט דאש דער שורש פון תפלות תפל איזט, הין קעגין האבי איך איהם גלייך ווייטר אין איוב ו' דען פסוק גוויזן, היאכל תפל מבלי מלח, וואו דאש וואָרט אהני שטרייטונג ניט אַנדרשט גטייטשט ווערט אלז איין זאך דיא קיין טעם האט, צוואהרן איזט איין פסוק אין ירמי' קפיטל ך"ג פסוק י"ג ובנביאי שומרן ראיתי תפלה, אויך איוב כ"ד י"ג ואלהי לא ישים תפלה, דיזהביידה פסוקים שיינין אלז וואן תפלה איין אנדרן טייטש העטין, אליין אויף דען פסוק אין ירמי' מאכט דער רד"ק דען פירוש ענין דבר גרוע שאין לו טעם, טייטש איין שלעכטי זאך דיא קיין טעם ניט האט, אונ' אויף דען פסוק אין איוב מאכט דער רלב"ג דען פירוש אויף דעם וואָרט תפלה, דבר בלא טעם, איין זאך דיא קיין טעם האט, אלזו איזט אויך אויז דיזה ביידה פסוקים צו פר שטיהן, דאש ווארט תפלה ניקס אנדרשט איזט אלז איין זאַך דיא קיין טעם האט, הין קעגין יחזקאל י"ג פסוק יו"ד והנה טחים אותו תפל, פסוק י"א אמור אל טחי תפל

עש אבר איין אלט שפריך וואָרט איזט, מיט נארן באַנט מאן דעם וועג, אלזו וויל איך מיינה ליבה חברים דיא וועגן באָהנן, אונ' הופי

[ב47]

בעזרת האל זיא אלז חכמים דען רעכטן וועג פינדן, אונ' ערקענין ווערדן, וויא עש השי' ב"ה גפעליג איזט, אונ' דער פסוק מקיים ווערדן גלייך דער נביא הושע זאגט קפיטל י"ד פסוק יו"ד מי חכם ויבן אלה, נבון וידעם, כי כשרים דרכי ה', צדיקים ילכו בם וגומ', טייטש, וועהר קלוג איזט דער דיזוש פר שטֵיט, פר שטענדיג אונ' דיזוש ווייש דען גאָטש וועג זיינן גרעכט, אונ' דיא צדיקם ווערדן זיך דרין פיהרן אדר דאר אין גיהן,

אלזוא מיין ליבה ברידר, מיין מיינונג אונ' וועג וויזר, גיהט ערשטליך דאָ היןְ, אונזר הייליגה תורה אונ' עבודה אדר תפילה צו ערהאלטין, דאָש וֶויניגשטנס דא זיך ת"ל ב"ה וב"ש הגדול גאר פיל רבני גאוני ישראל ופרנסים כשרים יריאם ושלימם, אויך זונשטן דער גלייכן לומדי תורה לשם שמים וקצני נדיבי אן פינדן, זולכי חכמי ומנהיגי דור גהערין דא הין צו זורגין, דאש דער אלליר גמיינשטי מאַן, ער וואהני וואור ער וויל, דער זיין קינד נור תפילה אונ' חומש קאן לערנין לאזין, דאש לכל הפחות דער מלמד דאש חומש זולכר גשטאלט מיט דעם קינד לערנד, דאש דאש קינד ווייש אונ' פר שטיהט וואש עש לערנט, אונ' לכל הפחות ווייש וואש אונזר הייליגה תורה שבכתב איזט, דיזוש קאן גָאר לייכט גשעהן, וואן דער מלמד נור פר ערשט, עהנדר ער מיט דעם קינד לערנט, דעם קינד יעדן חיבור פר הער זאגט, דהיינו נור פשוטה טייטש, דאש דאש קינד פר שטֵיהט וואש עש לערנט, אדר לערנין זול, איך פר זיכרה עש ווערט דעם מלמד אונ' דעם קינד לייכטר ווערן, דער מלמדווירט איבר דעם פירוש המלות אדר דיא ווערטר צו פר טייטשן זוא פיל טרחה ניט פינדן, אונ' דאש קינד ווערט, וואן

[א48]

עש דיא ווערטר פר שטיהט, דיא עש פר טייטשן זאל, עהנדר מקבל זיין, ליבה ברידר מיינד ניט, וויילין זולכש איך איין נאר שרייבט, דער אייך דען וועהג באָהנט, ניקס דרנאך צו פראגין, אונזרי חכמים זאגין אין חכם כבעל נסיון, אודר אויף טייטש צו שרייבן, וויא דאש גמייני שפריך וואָרט גיהט, איין גניהטר נאַר איזט קלוגר אלז איין אום גניהטר חכם, איך פר זיכרי אייך איך האבי עש זעלבין פראָבירט, אונ' גאר פיל מלמדים דיזה אונטר ריכטונג געבין, דיא זולכש פר אמת בפונדן, אונ' מיר ברכות געבן וואן נוהן דאש קינד זוא וויט דאש חומש קאן, איזט עש גאר לייכט דאש מאן דען פירוש המלות, אדר דיא ווערטר פר טייטשן לערנד, דאש דאש קינד אלזוא פר שטיהט וואש עש תפילה טוהט, זוא וועהר ניט אליין אונזר הייליגה תורה שבכתב אדר תורת משה בקרעפטיגט, זונדרן איך בין פר זיכרט אונזר עבודה אדר סדר התפילה ווירט אויך איין אנדר אן זעהנס בקומן, איך הופי בעד"ה, עש ווערדן אין אללי קהלות קדושת אדר זונשטן ארטין, אויך לומדים אנשים כשרים ויראים חכמי אמת הער פאהר צו קריכן קומן, אונ' אונש בעד"ה מיט העלפן, דא זיא זונשט אפשר דאש הערץ ניט געהט האבין, וויילין זיא נעביך קיין הילף גפונדן,

היר מוז אבר דיא אלטי מאָדע ניט פר געסין ווערן, דיא פר דיזוש בק"ק פ"פ דמיין יע"א גוועזן, דאש בעלי בתים דיא זולכש אין איהרי יוגנד ניט האבן לערנין קענין, אויך זיך ווידר אין חברת, אדר וועהר דא קאן, אין זיין הויז זיך איין רבי שאפין, דער עבין פאלס דען סדר התפילה מיט איהם לערנט, פירוש המלות צו פר טייטשן, קענט עש דא הין גבראכט

זיין ואהבת לרעיך כמוך, וויא מיר מיטל פינדן אויז אונזרן אריכת הגלות ערלֵיזט צו ווערדן, וואן איך נור אייניגה ברידר אדר חברים

[ב46]

פינדן מעכטי, דיא קענין מיר עבין פאַלס מעכטין מקיים זיין ואהבת לרעיך כמוך, אונ׳ דא דורך מיר בעז״ה יתברך העלפין קענין אונזרי ברידר בכלל זולכן פסוק מקיים צו זיין, זוא העטי איך בעז״ה ברוב רחמיו וחסדיו גרוישה האפנונג:

איך מוז נור פר ערשט נאך איין כלל גדול אויז אונזר הייליגה תורה אן פיהרן, דער בשטיט אין פינף ווערטר נעמליך תמים תהי׳ עם ה׳ אלהיך, אלזוא פר זיכרה איך מיינה ליבה ברידר וואש איך ביז דא הין גשריבן, אונ׳ בעז״ה נוך שרייבן ווירדה, חלילה קיין אנדרי אַב זיכט בייא מיר האט, אלז תמים תהי׳ עם ה׳ אלהיך, ואהבת לרעיך כמוך, אונ׳ שרייבה זולכס ניט ח״ו גלייך פר הער שוינד אָפט גמעלד הבי, לעשות ממנו קרדום, געלד דרפאָר צו האבין, איך הבי עש ב״ה ניט ניטיג, אונ׳ שענקי איך דיזה מייני ארבייט אַן מיינה ליבה ברידר אונ׳ שוועסטרן במתנה גמורה, איך פר לאַנגי ח״ו קיין געלד דרפאָר, איך טוהי עש אויך פיל וויניגר לעשות ממנו עטרה כבוד דרפון צו ערלאנגין, איך הבי ת״ל מיין טאג קיין כבוד אדר קרעדיט גזוכט, אונ׳ דא זולכס השי׳ ב״ה וב״ש הגדול אן בעסטין בקאַנד, דש דיזוש שרייבן נור לשם שמים גשיכט, אלזו בין איך אויך ברוב רחמיו וחסדיו גזיכרט ער מיר העלפין ווירט, דורך מיין שרייבן מעהר הערצר צו ערוועקין, דיא מיר בייא שטיהן, אונ׳ ווייטר העלפן ווערדן, מיין ענטצוועק בעז״ה אויש צו פיהרן, אונ׳ עבין דיזוש איזט איין הויבט אורזאך מיט, דאש איך דיזן מיינין ליבס בריב אויף טייטש גשריבן האבי, דר מיט זולכס איין יעדר יהודא כשר לייאנן קאן, דאן איך בין דאש מעשר מן המעשר ניט אין שטאנד

[א47]

צו שרייבן וואש ניט אלז אין אַלטי ספרי קדושים גדרוקט איזט אויף לשון הקודש, דיא דער גמייני מאן ניט לייאנן קאן, דערא וועגין אויף פיהלי ספרים קדושים דער שטויב זוא גאר דער שימל ליגן בלייבט, דאש אבר דיא רבנים ומנהיגם אדר זונשט לומדים דיא וֶויניגשטנס דען שני לוחת הברית אונ׳ ווי העמודים גלייאנד הַבן פר דען סדר לימוד התורה ועבודה אדר פיל מעהר וויא מיר אויש אונזרם אריכת הגלות ענטלֵיך איין מאהל מעכטין ערלֵיזט ווערדן ניט זורגין, וויל איך פר מיך קיין טעם שרייבן, אונ׳ קאן עש וואָהל דרבייא בווענד לאזין, וואש הגאון המפור׳ מוהר״ר אפרים זצוק״ל אין אויבן אַן גפיהרטר הקדמה בספר עוללת אפרים פון דענין רבנים חכמי הדור ומנהיגם, פר איין טעם גשריבן האט, דאש עש בעוה״ר אין אונזרם גלות אזויא הער גֵיהט,

דא מיר אבר בקאנטר מאַסין איין עם קדוש הייסן, וברוך ה׳ שישראל קדושים המה, איך האבי ת״ל ב״ה אונטר גמייני לייט זוא צו זאגין דיא נעביך אויש נויט קיין לומדים זיין, וויילן זיא אין איהרי יוגנד ניט לערנין קענין, נאך הערא אבר ב״ה עשירם אויך וואהל גאר פרנסים ומנהיגם גווארן, זולכי אנשים כשרים ויראים אלקים מיט זולכר יראה פנימות ווארדן, דאש אִיך השי׳ ב״ה וב״ש הגדול ניט גנוגין האבי קענין שבח והודאה געבין, וועלכי עש נעביך גאר גוהט זעהן מעכטין, אונ׳ זיך עש געלד וואלטן קאשטן לאזין, אונזרן עלענדן צו שטאַנד צו פר בעסרן, זוא וואהל לתורה אלז לעבודת ה׳, אליין זיא קענין קיין האנד אן לֵיגין, ענטוועדר טיילס רבנים אדר איין טיילס לומדים זאגין דאש פר שטֵיהט איהר ניט, דא

טייטש גנוגין צו פר שטיהן, אליין דער בעל עקרים מאמר שלישי פ' ה' מאכט איין וואָהר האפטיגין פירוש, וועלכין איך קורץ אן פיהרן וויל, אויף טייטש, כה אמר ה', זוא האט גאט גזאגט, אל יתהלל חכם בחכמתו, עש זול זיך קיין חכם בריהמן מיט זיינר חכמה אונ' מיינין דיא חכמה וויהר זיין, ער העטי זולכי

[ב45]

פון זיך זעלבר אונ' אליין פר זיך בהאלטן: ואל יתהלל הגבור בגבורתו, עש זאל זיך קיין גבור דער שטארק אדר תקיף איזט בריהמן דאש זיין גבורה זיין וועהרי, אונ' ער זיך זעלבר זולכי גמאכט העטי, אונ' אליין פר זיך בהאלטן, ואל יתהלל עשיר בעשרו, דער עושר זאל זיך ניט בריהמן דאש, דאש עשירות זיין וועהרי, אונ' ער זיך זולכש אליין בשאפן העטי, אונ' פר זיך אליין בהאלטין וועלטי, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכיל וידוע אותי כי אני ה', וואן זיך איינר בריהמן וויל, זאל ער זיך דיזוש בריהמן, דאש ער וואהל פר שטֵיט אונ' מיך קענט דאש איך גאט בין, צו פר שטיהן דער אלז בשאפין אונ' אלז גיבט, עושה חסד משפט וצדקה בארץ, דער דאָ חסד טוהט וואש ער גיבט איזט לויטר חסד, אונ' מיר קענין איהם ניקס דרפאָר געבין, אונ' טוהט משפט וצדקה, אלז אום זונשט, וואור מיר ניקס פאָהר געבין קענין, זוא זאלין מיר אויך טוהן, דער חכם, גבור, אונ' עושר, זאלין גאט קענין, דער אלש אום זונשט מיט חסד גיבט, זול דער חכם זיין חכמה דיא איהם השי' געבין, אנדרי לייט מיט עצות אונ' גוטה לערנונג אום זונשט מיט חסד מיט טיילין, ניט וויא עש לייט טיילס חכמים גיבט, דיא איהר חכמה גברויכן אנדרי לייט צו פאָפין, אָפט גאר לייט איבר אַננדר צו העצין, דאש גרויש מחלוקת הרויש קומט, אונד דער גבור זאל זיין גבורה אדר תקיפת דיא איהם השי' בחנם געבן, ניט ברויכן קעגין אנדרי צו שטערצין, זונדרן אנדרי אויך אויז חסד אום זונשט צו העלפין, דאש איהנן קיין גוואלט אודר אום רעכט גשיכט, אונ' דער עושר זאל זיין עשירות וועלכס איהם השי' בחנם געבן, ניט אליין

[א46]

פר זיך גברויכן, זונדרן צדקה אויז חסד אום זונשט מיט טיילין, שטֵיט ווייטר כי באלה חפצתי נאום ה', דער גלייכן פר לאנג איך אונ' איזט מיין בגעהר זאגט גאט, אויז דיזום פסוק אונ' פירוש קלאהר בוויזן, גלייך אויבן אן גפיהרט, וואש גמילות חסד, אונד השי' ב"ה זיין הייליגר ווילין אונ' בגעהר איזט, נעמליך דש דא ער אונש אלז אום זונשט אויש חסד גיבט, מיר זולכס אלז וואש מיר פון איהם בחסד גניסן, ווידר אום זונשט מיט טיילין זאלין, אויז דיזה צווייא פסוקים איזט אליין גנוגין בוויזן וואש גמילות חסד היישט, זוא עש השי' ב"ה וב"ש הגדול הבין וויל, אונ' וועהרי צו ווינשן דיזוש איין יעדר מענש נור דיזה צווייא פסוקים שטעץ אין זיינה גדאנקן אונ' הערץ בהאלטין אונ' גדענקן מעכטי, עש איזט אלזו נאך מיינר מיינונג נאך, גנוגין אונטר זוכט וויא זולכי, אודר איבר הויבט גמילת חסד פון אונש בדאכט אדר גהאלטן ווערט, דאש אלזוא וועו מאן דיזוש אונ' וויא אונזר תורה אונ' עבודה פון אונש גהאלטן און גברויכט וועהרי, אונזר אריכת הגלות אונ' עלענדר שלעכטר צו שטאנד גאר ניט צו פר וואונדרן איזט, דיזוש הבי ביז דא הין אויש גרוישר ליבה צו מיינה ברידר אונ' דא דורך אין עטוואש ואהבת לרעיך כמוך מקיים צו זיין מיינה ליבה ברידר מיט הערצליכר ביטה ערינרן וואלין,

נון ליבה ברידר אונ' שוועסטרן וואלטי איך אייך ניט גערני מיט מיינר עראינרונג אין צער פון אונזרם אריכת הגלות שטעקן לאזין, אונ' גערני איין שטריט ווייט גיהן מקיים צו

און׳ זויפט, און׳ אין דעם הויז ר״ל איזט איין שריפה און׳ ברענד אום דען שיכור ארום הער, דער שיכור שפיהרט ניקס זויפט פאָרט, זינגט און׳ צענקת אלז איין שיכור, ביז ער ענדליך פר ברענד ווערט, זוא אויך זיינן בעוה״ר דער רוב עולם אין אונזרן גלות וויא שיכורים, עש ברענד אום זיא ארום הער, וואש נעביך פיל מבני עמינו אויש שטֵיהן מוזן, זיא אבר שפיהרן ניקס, זיא פאהרן אין

[ב44]

איהר שכרות פאָרט, אין איהר גאוה, אין איהר תאות לבות ביז זיא ר״ל מיט פר דארבן זיין, נון ליבה ברידר דיזור מחבר האט אין זיין ספרים שוינד זייטר ש״מ דש איזט הונדרט ניין און׳ זעכציג יאהר גשריבן, און דאָ מאָלן וויא דיזור גאון זצוק״ל שרייבט ברייטס, אין איין ספר גפונדן וויא איינר אן זיין חבר גשריבן דאש ער דען עולם פר שיכור האלט, דא עש אבר לייִדר גאטס וויניג גהאלפין, אלזו ווערט מיר ערלויבט זיין, אן מיינה ליבה חברים אויז ליבטה צו שרייבן, און׳ זיא צו עראינרן, דאש מיר איצונדר ניט אליין שיכור, זונדרן וויא מאן פפלעגט צו זאגין גאנץ בלינד שטערן פול זיין, ובעוה״ר מקוים וויא דער נביא ישעי׳ זאגט מ״ד י״ח לא ידעו ולא יבינו, כי טח מראות עיניהם, מהשכל לבותם, טייטש, זיא וויסן ניקס, זיא פר שטיהן ניקס, איהר אויגן זיין פר קלעבט דאש זיא ניט זעהן, און׳ איהרי הערצר דאש זיא ניקס פר שטיהן, מיר זעהן בעוה״ר זוא פיל עקסעמפל, ממש אין אלי קהלות, און׳ זונשט אנדרי פלאַצן, דש בעוה״ר ניט אליינד גאנצי הייזר זונדרן גאנצי משפחות ר״ל אויז גווארצלט זיין, לייט דיא ניט אליין צו מאה אלפים זונדרן ממש ביז מיליאהנן רייך זיין גוועזן, איהרי קינדר אונד עניקליך בעוה״ר נע ונד זיין, און׳ בעטלין גיהן, איך מאגי זיא ניט נענין משום יקרא דחיי ומשום יקרא דשכבי, זוא וואהל וועגין דער טויטן אלז לעבענדיגן איהר כבוד וועגין, אליין מאן ווערט מיר ניט אליין אין דיא גרעסטי קהלות קדושת אלז פראנקפורט, פירדא, מענץ, מנהיים, האמבורג, ברלין, הלברשטט, זונדרן אין אנדרי גרוישה פלאצין ווינא, הנובר, און׳ דער גלייכן מעהר מוזן רעכט געבין, אונד אן יעדן אָרט

[א45]

בעוה״ר לעבינדי עקסעמפל פינדן, ליבה ברידר און׳ שוועסטרן זאלין מיר דאן ניט איין מאהל אונזר אריכת הגלות און׳ עלענדן צו שטאנד בדענקן, זאל דען גאט ערבארמי עש אויף אונש אין דיזום דור גזאגט ווערדן, דאש מיר בלינד זיין גלייך שלמה המע״ה גזאגט משלי ד׳ י״ט דרך רשעים באפילה לא ידעו במה יכשלו, טייטש, דער וועג פון דיא רשעים איזט אלז אין פינשטרניס, זיא וויסן ניט וואור מיט זיא שטרויכלין, אדר זאלין מיר זעהנדיג זיין וויא רשי׳ מאכט, רשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, טייטש, דיזה רשעים האבין עש גזעהן און׳ קיין מוסר אדר עקסעמפל גנומן, איך ביטה אייך אויז ברידרליכה ליבה פר לאָסט אייך ניט אויף אייער גרויש עשירת, אדר אויף אייער תקיפות, אדר אויף אייער חכמה, טיילס מיינן איר חכמה וועהר זוא גרויש דאש זיא זיך גנוגין פאַר זעהן ווערלין, טיילס מיינין איהר עשירת וועהר זוא גרויש דאש זיא זוא לַנג זיא לעבין גנוגין העטין, און׳ טיילס מיינין זיא וועהרן זולכי תקיפם, פר זיך ניט ניטיג העטין צו זארגין, זעהט וואש ירמי׳ הנביא שרייבט קפיטל ט׳ פסוק כ״ב כ״ג כה אמר ה׳ אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל הגבור בגבורתו, ואל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכיל וידע אותי, כי אני ה׳ עשה חסד משפט וצדקה בארץ, כי באלה חפצתי נאום ה׳, דיזור פסוק איזט צוואהרן

פסוק י"ז וראה את ערותה והיא ראה את ערותו חסד הוא, דיזוש חסד איזט פריליך טייטש שאנד, אליינד זיא לאזין עש בייא דער גלייכן שאנד ניט בוועגד זיא במיהן זיך מיט גרעסטר פלייס איהרי חברים צו שאנד אונ' שאַד צו ברענגין, ניט אליין זיא מוצא שם רע זיין, זונדרן צו צייטן איהרן חבר אינס גזיכט אלי שאנד בווייזן, דיזוש איזט בעוה"ר נאך ניט גנוגין, זונדרן אן שטאט זיא זאלין גומל חסד זיין, דען חסד דען איהנן השי' ברוב רחמיו וחסדיו טוהט, פר געלטן זיא דא, דאש עש איין שאנד איזט פר השי' ב"ה

[ב43]

וב"ש הגדול, אונ' פר דער גאנצי וועלט, זיא במיהן זיך איהרי חברים מסיג גבול צו זיין, יוא זוא גאר וואור זיא קיין הנאה פון האבין, איהרי חברים אין היזק צו ברענגין, דיזוש איזט אלס נאך ניט גנוגין, זיא פר קלענרן איהרי חברים בייא שררות, זיא געבין זוא גאר מסירת אן, וואור פון איך בעוה"ר פון פילי שררות זוא פיל געהערט האבי, דאש עש פריליך איין שאַנד איזט, אליינד אויף דער גלייכן האבן וויא אויבן גמעלד ירמי' ו' ט"ו אונד צפני' ג' ה' איהר נביאת גזאגט, זיא שעהמן זיך ניט אונ' וויסן איהר שעהמהייט ניט, דער אום גרעכטי וייס פון קיין שעהמן, וויא ווייטר אונזר גמילת חסד, פון אנדרי דיא זיך צוואהרן זולכן שענדליכן חסד ניט גברויכן, אבר דער רעכטי גמילת חסד, גברויכט ווערט, וויל איך ניט אן פיהרן, ווילין וויא ברייטס אויבן גמעלד בעוה"ר קיין מכיח אב געבן קאן, אדר וויל, אונ' מיך גאַהר וואהל צו בשיידן ווייס, קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים, אונ' איך בעוה"ר אן מיר זעלבר גאר פיל אויש צו בעסרן האבי, אונ' פר מיר איין מוכיח זעהר ניטיג האבי, אליין מיין גאנצר ענטצוועק איזט נור, וויא גאר אָפט גמעלד, גערני וואלטי מקיים זיין, ואהבת לרעיך כמוך, אונ' קיין אנדר מיטל היר צו גפונדן אלז מיין ליבה ברידר אונ' שוועסטרן אונזר בטריבטן צו שטאַנד אין אונזרם אריכת הגלות צו ערינרן, דיא אורזאך צו אונטר זוכין, ובעז"ה יתברך מיין ליבה ברידר מיט העלפן זאלין, איין מיטל צו פינדן אויז אונזרם בטריבטן גלות ערליזט צו ווערדן, היר קאן איך ניט אונטר לאזין וואש הגאון המפורסים מוהרר אפרים זצוק"ל אין דער הקדמה פון זיין ספר עוללת אפרים שרייבט, מיט אן צו פיהרן,

[א44]

דיזור גאון וגדול בישראל האט אונזר אריכת הגלות גאר שטארק בדויארט, ער שרייבט אבר דרייארלייא כתות האבין שולד דראן, ערשטליך דיא גרושה עשירים וקצינם דיא האבין געלד אונ' גוהט גנוגין אלי תאות לבות וואש איהר הערץ בגעהרט, דיא צווייטה זיינן דיא יעניגה דיא אין עולם ניקס פר לאנגין אלש פרעסין אונ' זויפן, זיא דענקן ניט אן השי' ב"ה וב"ש הגדול פיל וויניגר אן גלות, דיא דריטה אבר זיינן אונזר רבנים אונ' מנהיגם, זיא זיינן בעוה"ר זעלבר ניט איינס אונטר אננדר, אונ' איינר דען אנדרן מקנא, דער וועגין זיא ניא מאהלין אין אייניקייט צו זאמין קומן, דיזוש צו אונטר זוכין אונ' צו פר בעסרן, איך האבי בדענקן צו שרייבן וואש הגאון המפורסים מוהר"ר יוסף יעבץ אין זיין ספר מאמר האחדות פרק ג' היר פון שרייבט, נור מוס איך נוך שרייבן וואש הגאון מוהרר אפרים הנ"ל אין דער הקדמה פון זיין ספר שפתי דעת, וואור אין דער זעלבי אונזר אריכת הגלות ווייטר בטראכט, אונ' מעכטי איך וויגשן, יעדר למדן נור דיזה הקדמה לייאנן מעכטי, ער שרייבט אבר דאש ער אין איין ספר גפונדן וויא איינר זיינם חבר צו גשריבן, דאש זולכי לייט דיא אונזר אריכת הגלות ניט בטראכטין, גלייך זיין, אלז איין שיכור דער אין איינם הויז זיצט

שטֵיהן, דא האבי איך פירושים גנוגין גפונדן, צוואהרן זאגט דוד המלך ע"ה טייטש גנוגין תהלם פאקיטל ס"ב פסוק י"ג ולך ה' החסד, צו דיר גאט איזט גנאד, קאפיטל ל"ג פסוק ה' חסד ה' מלאה הארץ, דיזור פסוק איזט גאר טייטש, דיא גאנצי ערד איזט פול פון גָאטס גנאַד, נון איזט דיא פראַגי וואש האבין מיר מענשין פר גנאד, ובעוה"ר איך מוז נאך איין מאהל אן פיהרן דאש איך האבי פון פילי שררות גהערט, דא איך וואש צו זוכין גהאבט, אונ' אום דיא גנאד צו האבין גבעטין, זיא מיר תשובה געבן, בייא גאט איזט גנאַד מיר ארמי זינדיגה מענשין האבין קיין גנאד, זונדרן זיין שולדיג אלי

[ב42]

מענשין צו דיהנן, אונ' מיר אויב במעלטן פסוק עראינרט, נון אויף דען פסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשיהו, הבי איך גאר פיל פירושים גפונדן, אין חובת הלבבות שער הבטחונות פרק ד' פירש ששי, דיזוש ספר איזט ת"ל גנוגין איצונד אויף טייטש פר האנדין, יעדר מיינס גלייכן לייאנן קאן, וויא אויך בספר עקדת יצחק שער י"ז עש איזט אויך איין ספר הייסט חסד ה' זיין זעקס אונ' צוואנציג פרושים אויף דיזן פסוק קאן איין יעדר למדן נאך בליבן לייאנן, אין ספר עקרים מאמר ג' פרק ה' אבר שרייבט איין פרוש אויף דען פסוק ירמי' קאפיטל ט' פסוק ל"ב כה אמר ה' אל יתהלל עשיר בעשרו וכו' דען טייטש אונ' פירוש ווערדי איך אי"ה בעזרתו ווייטר שרייבן, נור זוא פיל היר מעלדן דאש איך ענדליך ב"ה דורך דיזה ספרי קודש, בפרט אבר אין הגאון הגדול המפורסים ר' אליעזר אשכנזי זיין ספר מעשה ה' וואש ער אויף דען פסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשיהו שרייבט, איין וואַהר האַפטין פירוש גפונדן, וואש גמילות חסד טייטש איזט, אונ' וואש עש איזט, אונ' מוס נור פר הער צו ערקענין געבין, דאש אלש וואש מיר ארמי זינדיגה מענשין אין דיזן עולם האבין, אדר גניסן פון השי' ב"ה וב"ש הגדול האבין מיר ניט פר דיהנט, אונ' קענין עש פיל וויניגר אב דיהנן, זונדרן השי' ב"ה וב"ש הגדול גיבט עש אלז אויז לויטר חסד, דיזוש ווערן אלי מענשין אין דער וועלט גשטיהן, אונ' בקענין מוזן, אלזו איזט דער פירוש גמילות חסד דאש מיר מענשין דען חסד דען איין יעדר פון השי' ב"ה וב"ש הגדול הוט אונ' גניסט, זולכן חסד פר געלטן מוזן, קעגין אנדרי מענשין דיא זולכן חסד פון השי' ב"ה ניט האבן, דרום איזט אויך רעכט וואן אונזר חכמים זאגין גמילות חסד איזט

[א43]

לענים ולעשירים, דא עש זונשטן שוועהר צו פר שטֵיהן, וואש קאן איין גמיינר מאַן איינם עושר פר גמילת חסד טוהן, אליין זולכר גשטאלט איזט עש ריכטיג, עש קומט גאר אָפט איינם עושר אין זיין הויז אדר אויף דער וועג וואש צו אדר פעהלט איהם וואש, דש ער ניט האט, אונ' זעהר ניטיג ווערי, אונ' קאן עש פר קיין געלד האבן, וואן עש אָפט מאהל אויך נור איין פפיף טובאק אדר פריס שנופ' טובאק איזט, אונ' איין אנדרר האט דאש זעלבה דורך חסד פון השי' ב"ה וב"ש הגדול, מוז ער דען חסד פר געלטן, אונ' דען עושר דרמיט העלפן, נון וויסן מיר וואש גמילות חסד איזט, אדר טייטש איזט,

נון ליבה ברידר אונ' שוועסטרן דא דיזור גמילות חסד דער דריטה גרונד איזט וואור דער עולם אויף שטֵיהט, וואלין מיר אונטר זוכין, וויא דיזוש פון אונש גברויכט אדר ערהאלטין ווערט, איך מיינר זייטש הבי בעוה"ר אין גאר וויניג אָרטין אונ' גאר וויניג מענשין גפונדן, דיא גמילת חסד גברויכן, וואהל אבר האבי איינגה אדר פיל מענשין גפונדן, דיא דאש ווארט חסד אנדרשט טייטשן, שאַנד, אונ' אויך אויז דער תורה בוויזן, ויקרא ך'

עמפאנגין האבי ווידר פר געלטן, דא איך זיא דאן גפראגט האבי, גמילות חסד איזט לענים ולעשירים, וואש הבי איך פון ארמן פר חסד עמפאנגין, דען איך איהם שולדיג בין צו פר געלטן, אדר וואו מיט קאן מאן דען גאנצן גרוישן קצין זיין חסד פר געלטן, האבין זיא מיר מודה גוועזן זיא העטין זוא ווייט ניט נאך גדאכט, איך מוז נון נאך שרייבן וויא ווייט איך נאך דען גמילות חסד אונ' צו ווישן וויא עש טייטש איזט אין עולם גזוכט האבי, איך האבי אייניגה ארמי לייט גפראגט, וויילן אונזרי חכמים זאגין גמילות חסד בין לענים ובין לעשרים, דיא ארמה אבר האבין מיר גאר ניקס דר פון צו זאגין גוואושט דאש גמילות חסד פר הַנדן איזט, איך האבי ענדליך עשירים אונ' טייל יונגי קצינם דיא וואהל גלערנט

[ב41]

האבין, אויך גפראגט, האבין מיר גזאגט זיא העטין היר פון גאר ניקס גלייאנד, דא איך זיא אבר גזאגט דאש אלי ספרי מוסר היר פון פיל שרייבן, אונ' איהנן זולכש ווייזן וואלין, האבין זיא מיך אויז גלאכט עש מאכטי גאר ניט גמילת חסד, זונדרן עש וועהרי ראשי תיבת גשטאנדין ג"ח דיא גימר"ל מאכטי גאווה אונ' דיא חי"ת מאכטי חוצפה, דער דרוקר העטי זיך טועה גוועזן אונ' גמיינד עש מאכטי גמילות חסדים, דיזור פירוש האט דען עולם זוא וואָהל גפאלין, דאש זיא עש בעוה"ר אין אליר אָרטין גלויבן, אונ' דיא גאווה אונד חוצפה מיט כמה אלפים עדים בעוה"ר קאן בוויזן וועררן, אויך ליידר גָאטס איצונד בֵיזה עקסעמפל פר האנדין, דאש גאר גרוישה מחלוקת ענטשטאנדן אויז גרוישה גאווה אדר גרוישה חוצפה, אונ' נאך מיינר מיינונג נאך דיא גרעשטי אורזאך פון אונזר אריכת הגלות איזט, צוואהרן וועהר דיא גרוישה חוצפה דיא איצונד אין עולם פר האנדין, איין גרוישה נחמה אין אונזרן גלות צו סימן משיח, וויילן אונזרי חכמים זאגין בעקבי של משיח חוצפה יסגא, דאש איזט טייטש דאש אין משיח צייטן דיא חוצפה גאר גרויש זיין וועהט, אליין איזט הין קעגין דיא גאווה בעוה"ר זא גרויש, דאש משיח אָהני מיגליך קומן קאן, אונ' וויל איך היר פון מיך קורצליך אויף אלי ספרי מוסר בציהן, דיא דא וואָהל אין לשון הקודש אלז טייטש גדרוקט זיין, דאש גאווה בעוה"ר דער גרעסטי לאַסטיר אין דער וועלט איזט, דער גרעסטי חכם דער אויף דער וועלט גוועזן איזט, דאש איזט שלמה המלך ע"ה, זאגט גאנץ קורץ משלי ט"ז פסוק ד' תועבת ה' כל גבה לב, איזט טייטש אלי דיא איין הויך הערץ האבין דאש איזט גאווה זיין אום ווירדיג בייא השי', אונזרי חכמים זאגין

[א42]

נוך קורצר כל גאה שוטה, טייטש, וועהר גאווה האט איזט איין נַאר, ליבה ברידר וואו קאן איין עלענדיגר מענש אין דער וועלט זיין אלש דער בייא השי' ב"ה וב"ש הגדול אום ווירדיג איזט, אונ' בייא אונזרי חכמים פר איין נאַר גהלטין ווערט, איך וויל מיך אלזוא בייא דיזום ניט לאנג אויף האלטין, וויילן מיין ענטצוועק ניט איזט, אויך בעוה"ר איין מלוכלך בחטאים אדר ארמר סינדר ניט אין שטאַנד בין איין מוכיח אב צו געבין, זונדרן איך האבי נור זוא פיל שרייבן מוזן, דאש איך קיין פירוש בייא ענים אדר בייא עשירים אונ' פאַשט בייא קיינם לעבנדין מענש, ער זייא אַרם אודר רייך, פינדן קענין וואש גמילות חסד טייטש איזט, דא אבר אונזר חכמים ד"ל גזאגט גמילות חסדים איזט בין לענים ובין לעשירים בין לחיים ובין למתים, טייטש, גמילות חסדים איזט געגין אַרם, רייך, טויט אונ' לעבענדיג, האבי איך איין פירוש בייא דען טויטן גזוכט, נעהמליך אין מיין אלטי ספרים קדושים דיא פר פילי הונדרט יאָהר גאוני ארץ גשריבן האבין, אשר נשמתם צרורה בצרור החיים וזכותם זול אונש בייא

פרק ט״ו
גמילות חסדים

נון וואלין מיר בעז״ה וייטר אונטר זוכין דען דריטן גרונד וואו דער עולם אויף שטיהט, דאש איזט גמילות חסדים, דען אמת היר פון צו שרייבן, הבי איך ליבה יאהרן אין עולם ארום גזוכט אונ׳ ניט פינדן אדר פר שטיהן קענין וואש גמילות חסדים אדר גמילות חסד איזט, אודר וואש דיא ווערטר טייטש זיין, איך האבי ענדליך אייניגה גרוישה לומדים ואנשים חשובים וכשרים גפראגט, זיא זאלין מיר זאגין וואש גמילת חסדים איזט, האבין זיא מיך אויש גלאכט, אונ׳ גזאגט מאן זול גוטס טוהן, איך האבי אבר גפראגט, גוט הייסט טוב אויף לשון הקודש, חסד איזט טייטש גנאַד, האבין זיא גזאגט מאן זול יעדן גנאד בווייזן, איך האבי זיא וייטר גפראגט אויב מיר אַרמי זינדיגה מענשן דען זאגין קענין דאש בייא אונש גנאַד איזט, זונדרן

[ב40]

דוד המע״ה זאגט אין תהלם קפיטול ס״ב פ׳ י״ג ולך ה׳ החסד דאש איזט טייטש צו דיר גאט איזט גנאַד, אויך אין דיא י״ג מדות פר איין מדה פון השי׳ ב״ה גזאגט ווערט, רב חסד, ירמי׳ קפיטל ט׳ פסוק כ״ב זאגט, אני ה׳ עושה חסד, טייטש, איך בין גאט דער גנאד טוט, זיא האבין מיר תרוצים געבן דיא איך ניט שרייבן מעגי, אויף ריכטיג צו שרייבן ווילין מיך שעהמי, דא איך גאר פיל מאהל פון שררות געהערט האבי, וואן מאן זיא אום גנאד אן גשפראכין, זיא תשובה געבין בייא גאט איזט גנאַד, מיר זינדיגה מענשין האבין קיין גנאַד צו פר געבין, איך האבי מיינה לומדים אונד גוטה פרומה יהודים וייטר גפראגט וואש דאן דאש ווארט גמילות טייטש איזט, האבין זיא מיר דען וואָרהאַפטין פירוש גזאגט, גמילות איזט טייטש פר געלטין, איך האבי וייטר גפראגט זיא זאלין מיר זאגין וואש פר געלטן איזט, זיא האבין נעביך וואָרהאַפטיג דאש טייטש ניט פר שטאנדין, ביז איך זיא גזאגט, פר געלטן איזט, וואן איך פון איינם גוטס גנאסין אדר עמפאנגין האבי, דאש איך זולכש אויף אלי אַהרט וויא מיר מיגליך ווידר פר געלטי, זיא האבין מיר צוואהרן וואלין מפלפל זיין, איך איהני אבר זולכש מיט גאר פיל פסוקים אויז אונזר הייליגה תורה בווייזן, וואור אין זיא עבין ניט גאר צו פיל בקאנד גוועזן, אודר ניט זוא גאר גוהט אין זכרון גהאבט, ערשטליך דאש מעשה מיט ברזלי גלעדי וויא ער דוד המלך ע״ה גוהטס גטאהן, דוד המלך אים וואלין מיט אהיים נעמן, ברזלי צו דוד גזאגט, שמואל ב׳ קפיטול י״ט פסוק ל״ז ולמה יגמלני המלך הגמלה הזאת, טייטש וואָרום וויל מיך דער קיניג מיט דיזור

[א41]

פר געלטונג פר געלטן, וויטר ירמי׳ פקיטול נ״א פסוק נ״ו, כי אל גמולת ה׳ שלם ישלם, טייטש, דען דער גאט דער פר געלטונג ווערט זיא בצאלין, וויטר יואל ק׳ ד׳ פ׳ ד׳ הגמול אתם משלמים עלי, טייטש, גהערט איר מיר ניט איין פר געלטונג צו בצאלין, וויטר משלי י״ט פ׳ י״ז מלוה ה׳ חונן דל וגמולו ישלם לו, טייטש, וועהר דעם ארמין גוהטש טוהט, דער לעהנט עש גאט, אונ׳ דער ווערט איהם זיין פר געלטונג צאלין, בקיצר איך הַבי זיא זוא פיל פסוקים גוויזן, אונ׳ ענדליך גצוואונגין גוועזן איין פסוק אויף אונזר הייליגה תורת משה צו ווייזן, דברים ל״ב, הלה׳ תגמלו זאת, עם נבל ולא חכם, דאש איזט טייטש, זעלט איהר זולכש גאט פר געלטן, איהר שאַלקהַפטיג אונ׳ אום קלוג פאַלק, אונ׳ זיא אלזו קלאָהר איבר פיהרט, דאש גמילות חסד ניקס אנדרשט טייטש איזט, אלש איך מוז דען חסד דען איך

בעטין מיר אַן גליך דער רמב"ם אין זיין פינפטן עיקור שרייבט, אונ' אלי חכמים מסכים זיין לו לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו ראוי להתפלל, איז טייטש, השי' ב"ה וב"ש הגדול אליין, מוזן מיר אן בעהטין, אונ' קיין אנדרן, וויא זולטי מאן דען פר ביטן טייטש צו בעהטן, וחלילה זאגין מאן פר שטֵיהט עש ניט, היר מוס איך ווידר דיא ספרדים אדר פּאָרטאָגיזן לויבן דאש איהרי ווייבר אדר גמייני לייט דיא קיין לשון הקודש פר שטֵיהן, אויף שפּאניש אדר פּאָטאָגיזוש איהר תפילה טוהן, אויך זולכי תפילת גדרוקט האבן דאש זיא בעהטין קענין וואש זיא פר שטיהן, וואש אבר דער פירוש פון דער גמרא איזט, שטֵיהט אין פיל ספרים בפרט אין ס' עשרה מאמרות עם כל חי פ' ל"א וואש דער קול יהודא עבן פאלס פר פרושים מאכט, בפרט וואש אין איוב במעלטן פרק עמוד עבודה הגאון החסיד מוהרר שעפטיל זצוק"ל פר פילי ספרים וגאונים נענט, דיא פר ביהטן דש מאן קיין אנדר לשון תפלה טוהן זול אלז וואש מאן פר שטיהט, אונ' עבין דען פסוק

[ב39]

ישעי' כ"ט י"ג ברענגט, מיט אייר מויל אונ' לעפצין עהרין זיא מיך, אונ' איהר הערץ איזט וויט פון מיר, ליבה ברידר איך מיינה עש ווערט מיר איין יעדר רעכט געבן, וואן מיר נור אונזר סדר תפילה בטראכטין, וויא מיר בעוה"ר בעהטין דש זיך איבר אונזר אריכת הגלות אונ' שלעכטין צו שטאנד אין אלי זאכין ניט צו פר וואונדרן, היר מוז איך דען חז"ל רעכט געבין דיא דא זאגין דער עולם שטֵיט נור אליין אויף דער תורה, דאן וואן אונזר סדר הלימוד אין אונזר הייליגה תורה רעכט וועהרי, דאש מאן פר אלין דינגן ערשט לערנט תורת משה דיא השי' ב"ה וב"ש הגדול זעלבר געבן האט אונ' זיינה נביאים, אונ' אין דען לשון וויא ער מיט משה אונ' זיינה נביאים גשפראכן, דאש איזט אונזר לשון הקודש, וואן יעדר יהודא כשר דיזה פר שטינד, זוא פר שטינד ער אויך וואש ער בעטיט, אונד ווירדה אלז אָהני צווייבל אונזר סדר התפלה אויך אנדרשט זיין, אונ' אונזר עלענדר צו שטאנד אונ' אריכת הגלות זיך ענדרן, דאן השי' ב"ה וב"ש הגדול איזט איין גיטיגר באַרמהערציגר גָאט, אונ' יעדן זיין תפלה ערהערט, היר ברויך איך קיין גרויסן בווייס אויש דער תורה, זונדרן אויז אשרי, דאש איין יעדר אלי טאג דרייא מאהל זאגט, דאָ שטֵיהט, טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, טייטש, גאָט איזט גוהט צו אלין אונ' איזט בארמהערציג איבר אל זיין ווערק, קרוב ה' לכל קוראיו, לכל אשר יקראו באמת, טייטש גאט איזט נאהנט צו אלי דיא איהם אן רופן, צו אלי דיא איהם מיט וואָהר הייט אן רופן, רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, טייטש ער טוט דען ווילן דיא איהם פערכטן, ער ערהערט איהר גשרייא, אונ' העלפט זיא,

[א40]

דיזוש איזט בווייס גנוגין אונ' יעדן בקאנד, וויא דאש גמייני שפריך ווארט איך זוא בקי דריין וויא אין אשרי, אליין ער ווייס דאש איינה קאפיטל צו פר טייטשן וויא כל התורה כולה, איך הבי ווייטר פון דעם סדר עבודה אדר תפלה ניקס מעהר ניטיג צו אונטר זוכין, נור זוא פיל בווייזן וואלין, דאש אונזר תפלה גרויסה בוואַנטניס מיט אונזר הייליגה תורה האט, אונ' זיינן אלי ספרי מוסר אום היר פון פיל, ווינשן מעכטי איך דאש דיא לומדים נור אין ספר נוה שלום מאמר ב' פרק א' לייאנן מעכטן וואש תפלה איזט, אונ' אין גלייכן אין ספר עקרים מאמר רביעי פון פרק ששה עשר ביז פרק שלשה ועשרים:

התפלה, אליין צו מיין ליבה ברידר אשכנזים איזט מיין גאנצר ענטצוועק אויז ליבה דען פסוק מקיים צו זיין, ואהבת לרעיך כמוך, אונזרם בטריבט אריכת הגלות אונ' עלענדן צו שטאנד צו בטראכטן, אונ' דיא אורזאך צו אונטר זוכין אין שפעצי מיין אב זעהנס, בפרט וויא דיא שפע פון מר"מ, עשירת, בייא אונש אשכנזים טעגליך אב נעמט, אונ' בייא דיא ספרדי' ת"ל איין קיום האט, איך שרייבה אויך דיזוס ניט אויש מיין קאפף, זונדרן וואש אין גאר פיל ספרי קדושים גפונדן האבי, בפרט וואש הגאון מוהר"ר שעפטיל זצוק"ל אין זיין ספר ווי העמודים שריבט, עמוד התורה פרק ה' אונ' עמוד העבודה פרק י"א אונ' דיזוש ספר ממש אין אלין אָרטין גאר פיל פר האנדין, אונ' איין יעדר לייאנן קאן, אדר זיך פאַר לייאנן לאזין, וויא דיזור חסיד וגאון נאך אמשטרדם קומן אונ' סדר לימוד פון ספרדים גפונדן, וויא ער בוויינט הוט דש זולכר סדר הלימוד אונטר אונש אשכנזים ניט איזט, וויא ער בעטיט כל ראשי גאוני ארץ, זיך צו אננדר מאכין זאלין דאש זולכר סדר לימוד אונטר אונש עבין פאַלס זיין זאלטי, אונ' גאר ניט גענדרט ווערדן, אין דעם ס' שפתי ישינם

[ב38]

דף ח' שרייבט דער מחבר עבין פאלס גאר ווייטלויפטיג פון דעם סדר הלימוד דען ער אונטר ספרדים גפונדן, אונ' בעהטיט אך זעהר דאש דאך דיזור סדר הלימוד אונטר אונש אשכנזים אויך מעכטי אויף קומן, אליין היר העלפט בעוה"ר קיין בעהטין, צום העכשטן איזט צו פר וואונדרן דש דיזור חסיד וגאון מוהרר שעפטיל אין עמוד עבודה פ' יו"ד שרייבט, וויא דא מאהל פר הונדרט יאָהר בק"ק פראנקפורט ממש אין אלי חברי קדישות דען פירוש המילות גלערנד וואש זיא דאש גאנצי יאהר תפילה טוהן, דאש זיא פר שטֵיהן וואש זיא השי' ב"ה וב"ש הגדול בעהטין, אָהני צווייבל ווירט דיזור מנהג אין דיזור קהלה קדושה נוך זיין, אליין עש איזט צו פר וואונדרן דא אין דיזור קהלה קדושה זוא פיל לומדים ואנשים חשובים וכשרים יראים ושלמים פר האנדין און גוויס גערן מקיים זיין ואהבת לרעיך כמוך דש זיא היר אין ניט מקיים זיין, אונ' מאכן דיזור סדר אין אנדרי קהלות וישובים אויך גהאלטין ווירט, אונ' אלי מלמדים מיט איהרי קינדר זוא גוהט אלז חומש דען פירוש המלות, דען טייטש פון דער תפילה וואש זיא טעגליך בעטין לערנין מוזן, דאש זיא פר שטיהן וואש זיא בעטין, זולטי אבר דיזור גוטה מנהג אין דיזור קהלה קדושה אויך ניט מעהר גברויך זיין, ווערי עש הערצליך צו בדויארן, דא אלי אלטי מאָדעס ווידר אויך קומן, אונ' דיזה אלטי מאָדע דיא אונש צום שענשטן אונ' בעסטן צו אונזר נשמה אן שטֵיט ניט ווידר אויף קומט, אונ' בעוה"ר ניט צו פר וואונדרן דאש מיר אין אונזרן אריכת הגלות נידר בלייבן אונ' ניט ווידר אויף קומן,

נוך מעהר איזט צו פר וואונדרן, דאש דען גמייני לייט זוא וואהל מאנין

[א39]

אלז נשים ובתולת פר באטין ווערט דאש איהרי תפילה אויף טייטש טוהן, דאש זיא פר שטֵיהן וואש זיא בעטין, אונ' איהרי תפילה בכונה טוהן קענין, וויא עש פר השי' ב"ה אן גנעהם איזט, אונד זולכי לומדים זאגין איין טעם אויש דער גמרא, המתפלל בלשון ארמית אין נזקקין לו, מאכין דען גמייני לייט וויס, דיא מלאכים פר שטיהן קיין טייטש, איך שרייבה אבר טייטש דיזה לומדים פר שטיהן דיא גמרא ניט, אונ' זיין מחרף ומגדף, השי' ב"ה וב"ש הגדול דער אלי מענשין גדאנקין וויס, אונ' הערצר פריבט, וואו פון זוא פיל פסוקי' אין אונזר הייליגה תורה זיין, דיא איך ניט אלי שרייבן קאן, השי' ב"ה וב"ש הגדול

טוהט וויא באימה ביראה אַלי וואן זיא שוינד ניט מיט געסין האבין מיט בעהטין, וויא באימה עש בבית תפלתם צו גיהט הבי איך ניט גזעהן אבר מיר ערצילין לאזין: אונ' איזט גנוגין וואש איך מיינס טייהלס בעוה"ר גהערט אונ' גזעהן גשריבן הבי וויא אונזר עבודה זו תפילה פר ריכט ווערט, אונ' גיבה איך איין יעדן צו אונטר זוכין אַנהיים אויב איך אמת אדר שקר גשריבן האבי, אנבייא אבר צו אורטיילין אויב מיר ניט אלי שעה ורגע מעהר אורזאך האבין צו זאגין וויא עזרא, אלהי בשתי ונכלמתי להרים פני אליך, אליין ווארום גשיכט עש ניט, אוי לנו כי חטאנו, מיר וויסן אונש ניט צו שעהמן, גלייך ירמי' אונ' צפני' גזאגט האבין, ירמי' ו' ט"ו הושיבו כי תועבה עשה גם בוש לא יבשו, גם הכלם לא ידעו, טייטש, שעהמין זיך דען דיא אום ווירדיקייט טוהן, זיא שעהמין זיך אויך ניט, און וויסן איהר שמאַהייט ניט, צפני' ג' ה' ולא ידעו על בושת, דער אום גרעכטי וויס פון קיין שעהמן: זיינן מיר מיר ליידר גאטס זא ווייט פר פאַלין דאש מיר אונש קעגין השי' ב"ה וב"ש הגדול ניט צו שעהמן וויסן, זא איזט עש בעוה"ר ניט צו פר וואונדרן וויא מיר איהם דיהנן, וואן מיר אבר ערשט ווייטר אונטר זוכין וואש מיר דיהנן, אודר וואש מיר בעהטין: איזט מיינס טיילס גאר ניט צו פר וואונדרן,

[ב37]

וויא מיר השי' אין גאטס הויז דיהנן אדר בעהטין, היר וועהרי צו ווינשן, דאש איין יעדר קהלה אדר מדינה מעכט אונטר זוכין לאזין, אויב אונטר טויזנד דרייא זיינן, איך וויל ניט שרייבן פון נשים ובתולות זונדרן פון מאנש לייד אויב זיא וויסן וואש זיא תפילה טוהן, ליבה ברידר אונ' שוועסטרן וואן איינר רֵידט אונ' וויס ניט וואש ער רֵידט וויא קאן דא בייא איין כונה זיין, אדר יראה, וואן דאש הערץ ניט וויס וואש דאש מויל רעט, צוואהרן זיינן פיל דיא, דיא מיינונג האבין, וואן מאן נור לשון הקודש זיין תפילה טוהט, וואן מאן שוינד ניט וויס וואש מאן רֵעט, איזט דיא תפילה דוך אן גנעהם, אונ' שטערקן היר אין דעם גמיינן מאן זולכש צו גלויבן, איך געבי אבר יעדן אַן היים ער מאג זיין למדן, אדר וועהר נור זיין נאטיהרליכן שכל פון השי' ב"ה האט צו ערקענין, דאש אלטי שפריך ווארט פון פיל חכמים, תפלה בלא כונה כגוף בלי נשמה, דיא תפילה אָהני כונה איזט אלז איין קערפר דער קיין נשמה האט, דש איזט איין בעל חי אבר קיין מענש, פיל מעהר אבר ניט קלאה דיא נבואה פון ישעי' היר אויף גזאגט איזט, ישעי' כ"ט י"ג ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם ממני מצות אנשים מלמדה, דאש איזט טייטש גאט האט גזאגט דאש פאָלק נאָהנט זיך צו מיר אונ' עהרן מיך מיט דען מויל אונ' לעפצין, אבר איר הערץ איזט ווייט פון מיר, זיא פערכטן מיך אלז וויא עש איהנן מענשין גבאטין דיא גלערנד האבין, היר מוז איך ווידר דיא ספרדים אדר פאַרטאָגיזן לויבן וויא אָרדענטליך אדר בכונה זיא איהר תפילה אין איהרי שוהלין פר ריכטן, וויא זיא השי' ב"ה דיהנן,

[א38]

ווארום אבר זיא וויסן וואש זיא דיהנן, זיא פר שטֵיהן וואש זיא רֵידן אונ' בעטין, מאן זוכי אונטר דעניך ספרדים אדר פאַרטאָגיזן אויב דרייא דרונטר זיינן זיא ניט תורה, נביאים, וכתובים גלערנד האבין, וויניגשטנס לשון הקודש פר שטֵיהן, אונ' וויסן וואש זיא בעטין, מאן זול מיך היר ח"ו ניט חושד זיין איך מעהר פריינד פון ספרדים בין אלז פון מיינה ליבה ברידר אשכנזים, ווארום איזט עש, איך ליבה דיא ספרדים וועגין איהר סדר לימוד סדר

שנופא טובאקס דאָס נעמט איין פריס שנופ' טובאק, רייכט דיא אנדרי צו, אויב זיא אויך איין פריס טובאק נעמן וואלין, עש קומן וואל פינף אונ' מעהר נעמין איין פריס, זיא פלאפרן אבר אימר דרבייא פורט פינפטנס קומן אייניגה אין דיא שוהל, דענקן אן קיין פלאפרן, זונדרן פאנגין מיט איהרן נאַכבאַהרן אן צו בלויטרן, לאַכין טיילס מיט אננדר, צענקן אויך ביז וויילין מיט אננדר, זעהן זיך ביז וויילין אום פאנגין איין גשרייא מיט אן, קערין זיך ווידרום פלוידרן, מיט לאכין אדר צענקן ווייטר, זעקטנס זיין גאר פיל דיא מיט ערנשט בעטין, האבין אבר איין זולכס אום ארדענטליכה גוואַלטיגה גשרייא אונטר אננדר, דאש זיא אום מויגליך מיט אן דאכט בעטין קענין, דאן עש מאכט איינר דען אנדרן קונפוס, וואש זיא פון דער אויף פיהרונג פון יונגס אונ' קינדר גזאגט האבין, דיא אין דער שוהל ארום הער לויפן, וואָס זיא אלז פר הענדיל מאכין, איזט מיר צו וויטלויפטיג צו שרייבן, דיא פראָגי איזט נור אויב זיא מיר דען אמת גזאגט האבין, אדר ניט, איך מיינס טיילס, וואן איך לפני ב"ד הגדול זולטי עדות זאגין, מוסטה איך גשטֵיהן דאש עש ניט אליין אמת, דאן איך עש גאר אָפט אין אלין אָרטין בעוה"ר גזעהן אונ' גהערט, יוא זא גאר אייניגה זיך דרויף לֶיגין איהר צייט אין דער שוהל צו פר ברענגין, לייט איבר אַננדר צו העצין, וואור איבר ניט אליין מחלוקת זונדרן ממש שלעגרייא אין דער שוהל ארויש קומט, אונ' צווייבלה איך

[ב36]

ניט דאש בעוה"ר פיל טויזנד ווערדן עדות זאגין דאש עש פיל צו פיל אמת איזט,

איך וויל היר נאך ניט פראגין וויא מיר עבודה אונזר תפילה פר ריכטן, זונדרן איך פראָגי קאן בעוה"ר איין גרעשרן חילול השם בעולם זיין, מיר זאלין איין עם קדוש הייסן, אונזר שוהל הייסט בית אלהים גאָטס הויז, וויא מיר אונש דרין אויף פיהרן איזט דיא נבואה פון ירמי' קאפיטל ז"ין פסוק יו"ד י"א ניט אויף אונש גזאגט, ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו, ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבת האלה, המערת פריצים הי' הבית הזה אשר נקרא שמי עליו בעיניכם, וגם אנכי הנה ראיתי נאום ה', טייטש אונ' זיא קומן אונ' שטעלין זיך פר מיר אין דעם הויז וואו איך מיין נאמין אויף גרופן האבי, אונ' זאגין מיר זיין בשירמט אדר בשיצט אום דער גלייכן ווידר ווירטיקייטן, איזט דען דאש הויז וואור איך מיין נאמין אויף גרופין האבי אין אייער אויגן איין הֵיל, וואור זיך זולכי לייט אויף האלטן, זיא דא בֵיז טאָהן דאש מאן זיא ניט זעהן זול, דאש זעהי איך אויך שפריכט גאט,

ליבה ברידר וואן מיר דיזוש אלי בטראכטין, וויא מיר בעוה"ר אונזר עבודה אדר תפילה אונ' גבעהט פר ריכטן האבין מיר ניט מעהר אורזאך אלז וויא עזרא הסופר צו זאגין ה' אלהי בשתי וגם נכלמתי להרים אלהי פני אליך, מיין גאט איך בין פר שעהמט אונ' פר אַכט, מיין פנים קעגין דיר מיין גאט אויף צו הֵיבן, לאזט אונז אונטר זוכין וואן מיר פר איין מלך, אדר שר, אדר זונדרן פר איין שררה גפאָדרט ווירדן, אדר בייא זיא וואש צו בעטין האבין, אויב מיר אונש זא אויף

[א37]

פיהרן, אין דעסין הייזר אונ' דערן געגנווארט, אלז וויא מיר אונז בבית אלהים אין גאטס הויז, וואו מיר נור צו דעם ענד צו אַזאַמין קומן, להבדיל אלף אלפי אלפים ורבי רבבות השי' ב"ה וב"ש הגדול אן צו בעהטין אויף פיהרן, הין קעגין לוזט אונש זעהן וואן מאן אין ווירצהייזר אדר זונשטן הייזר קומט, אונ' איינר מאינו נמולים געסין האט, זיין גבעהט

[35א]

מארץ מצרים על דבר עולה וזבח, איזט טייטש דען איך האב מיט אייערי עלטערן דען טאג וויא איך זיא אויש דעם לאנד מצרים גצאגין האבי, ניט גשפראכן אונ' ניט גבאטין, וועגין בראנד אָפּפיר אודר שחט אָפּפיר, דוד המע"ה זאגט קלטהר, זבחי אלהים רוח נשברה, איזט טייטש גאָטס שחט אפפיר איזט איין צו בראכין גמיהט, אלזו איזט קלאהר בוויזן השי' ב"ה וב"ש מיט קרבנות ניט פיל גדיהנד איזט, אונ' ולעבדו בכל לבבכם ניקס אנדרשט צו טייטשן אלז תפילה, בעטין,

נון הערץ אלליר ליבשטה ברידר אונ' שוועסטרן, העלפט מיר אונטר זוכין וויא אונזר עבודה אונזר דינשט, דאש איזט תפילה בעטין, דיא מיר השי' ב"ה וב"ש הגדול העכשט שולדיג זיין, אונ' דרצו איין גרונד זיין זול, וואו דער עולם אויף שטיהט, פון אונש ערהאלטן ווירט, אליין היר איזט דיא פראג וואש וואלין מיר ערשט אונטר זוכין וואַש מיר דיהנן אדר בעטין, אדר וויא מיר דיהנן אדר בעטין, מיינה מיינונג איזט, ערשט צו אונטר זוכין וויא מיר עבודה דאש איזט תפילה אונ' גבעהט, פר ריכטן, היר בער"ה ווערדי איך צוואנציג טויזנד עדים פינדן, וויא אונזר תפילה פון דען לייטן דיא גאר קיין שוהל האבן, אדר זונשט איהר תפילה אין איהרן הויז פר ריכטן, אונ' אויך ממש אין אללי שוהלין פר ריכט ווערט, פון דיא לייט דיא איהר תפילה אין איהר הייזר פר ריכטן, וויל איך ניט פיל שרייבן, נור זוא פיל אן פיהרן, דאש איך איין בוך גזעהן האבי, וועלכס פון איינם בקאנטין פאַטער אין פראָג אדר איינר זיינה תלמידים גמאכט האָט, אויף רעכט טייטש

[35ב]

אונ' יידש טייטש דר נעבין, דער שרייבט וויא יהודים איהר תפילה פר ריכטן אין איהרי הייזר, וואן איינר צו זיא קומט, דער וואש צו האנדלין הוט, וויא זיא מיט איהם רֵידן, אונ' וואש פר ווערטר טיילס אויף לשון הקודש גברויכן, אונ' מיט איהרי ווייבר אדר משרתם רֵידן, וואש זיא טוהן זאלין, אונ' טיילס וואן זיא אין איהר תפלה אן פענשטר שטיהן, אַכט געבין וועהר פר בייא גיהט, דער וואש צו האנדלין הוט, און איהם אן רופין, אדר איהר ווייבר אודר משרתם זאגין - אויף לשון הקודש, וויא זיא רופין אודר וואש זיא טוהן, זולין, טיילס גאר מיט תפילן אויף גער גאס גיהן, טיילס ר"ל גאר אין דער תפלה מיט דיא תפילן אין שטאל גיהן, דיזוש איזט צוואהרן פון קיינם יהודא גשריבן, אליין דאש עש אמת איזט, האבי איך צום טייל בעוה"ר זעלבר גזעהן, אונ' גהערט, אונ' ווערדן זיך בעוה"ר נוך פיל טויזנד עדים פינדן, דיא זולכס גזעהן אונ' גהערט הבן, אלזו ווייטר ליידר גאָטס ניט פיל גוטס צו שרייבן פינדה, וויא אבר אונזר עבודה, תפילה, גבעהט, אין אונזר שוהלין פר ריכט ווערט, וויל איך נוך וויניגר שרייבן, אלז נור וואש איך בעוה"ר וואהל הונדרט מאָהל פון גרויסה שררות תקיפים ומלומדים, אונ' אלליר האנד, דיא גאר אָפּט אונ' אין גאר פיל פלאַצין, אויך קהלות, אין אונזרי שוהלין גוועזן, אונ' מיר מיט דער גרעסטי חוכא וטלולא פאַר גהאלטין וויא עש אין אונזר שוהלין צו גיהט, אונ' וויא מיר אונזרן גאטס דינשט פר ריכטן, איינר זיצט אונ' קראצט זיך אין דיא הויזן אונ' פלאַפּרט דר בייא, דער אנדרי ליגט מיט איינר האַנד אויף זיין שטאַנד קראצט אויף וואהל דעם קאָפּף דר בייא,

[36א]

אונ' פלאַפּרט עבין פאַלס, דער דריטה ליגט מיט צווייא אַרם אויף דען שטענדר אונ' שאָקלט דען שטענדר, זיכט זיך ארום הער פלאַפּרט דר בייא, דער פירטה בקומט איין

[34א]
פר שפרעכן אין זיין הייליגה תורה ויקרא כ"ו מ"ד ואף גם זאת וגומר אלז איין באַרם הערציגר פאַטר האַלט,

פרק י"ד עמוד העבודה

נון ליבה ברידר דער צווייטה גרונד אדר זייל וואו דער עולם אויף שטיהן זול, הייסט עבודה, עהנדר מיר אבר אונטר זוכין וויא זולכר גרונד אודר זייל ערהלטן מוז ווערדן, מוזן מיר ערשט ווישן וואש עבודה איזט, אדר דאש וואָרט עבודה טייטש איזט, עבודה איזט דער שורש אדר גרונד אין אונזרם לשון הקודש, עבד, דאש איזט איין קנעכט אידר דינר, עבודה ווירט פון אליר וועלט ניט אנדרשט גטייטשט אלז דינשט, אלזו איזט דער דינשט דען מיר השי' ב"ה וב"ש הגדול טוהן, איין גרונד מיט, וואו דיא וועלט אויף שטיהט, דא מיר נון, וואן אלי מענשין דיא פון אַנפאַנג דער וועלט ביז איצונדר גוועזן זיין, בייא אַנַנדר וועהרן, השי' ב"ה וב"ש הגדול ניט אב דיהנן קענטין, וואש ער נור איין מענשין אליין, פר חסד טוהט, איזט דיא פראגי וואור מיט קענין, אדר מיט וואש זולין מיר השי' ב"ה וב"ש הגדול דיהנן, אונ' דען גרונד עבודה מקיים זיין, בפרט אבר דא מיר דעסטא עהנדר שולדיג זיין, ווײלין אונז השי' ב"ה וב"ש הגדול זעלבר איין קנעכט נענט, ויקרא כ"ה נ"ה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, אונ' אויך אין זיין הייליגה תורה גאר אָפט בפאָהלין איהם צו דיהנן, אלזו האבין מיר קיין אנדרי דינשט וואו מיט מיר השי ב"ה וב"ש הגדול דיהנן קענין, אלז מיט אונזר תפילה, גלייך קלאהר אין אונזר הייליגה תורה שטֵיט, אונ' מארגין אונ' אָבינד אין ק"ש זאגין

[34ב]
לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם, איהר זולט גאט אייערם גאט ליב האבין אונ' איהם מיט גאנצין הערצין דיהנין, אויך דעם פסוק שמות כ"ג פסוק כ"ה ועבדתם את ה' אלהיכם, איהר זולט גאט אייערם גאט דיהנן, דיזוש איזט פון אלי חכמים אויז גמאכט דורך דיזה פסוקים עבודה זו תפילה, דאש מיר אלזו דעם גרונד עבודה אונטר האלטין מיט אונזר תפילה,

עש זיינין צוואהרן אייניגה חכמים דיא וואלין דאש וואָרט עבודה טייטשן קרבנות, עש ווערט אונש אויך פון פיל דיא ניט פון אונזר אמונה זיין פר גוואָרפין אונ' זאגין דא מיר קיין קרבנות מעהר קענין מקריב זיין, העטין מיר קיין גָאטש דינשט מעהר, וואור דורך מיר דען וואלטן חלק לעולם הבא האבן, אליין איך האבי זיא ב"ה איבר פיהרט, גלייך דער רמב"ם זצוק"ל דעם טעם פון קרבנות גאר וואהל אונ' אויס פיהרליך שרייבט, ווארום אונש השי' דא מאָהלין דיא קרבנות גבאטין, אונ' דיא פסוקים ולעבדו בכל לבבכם, אונ' ועבדתם את ה' אלהיכם ניקס אנדרשט איזט אלז תפילה, אונד קלאָהר אויז נביאים צו בוויזן איזט, שמואל א' קפיטל ט"ו פסוק כ"ג החפץ לה' בעולת וזבחים כשמע בקול ה', הנה שמע מזבח טוב, להקשיב מחלב אלים, איזט טייטש, האט דען גאט זיין בגעהר אדר פר לַנגין אן בראַנד אָפפר אדיר שחט אָפפיר, אלז אן דעם שטים גאטס צו פר נעמין, אדר צו הערין, צו הערין אדר צו פר נעמין, איזט בעסיר אלז גוטה שחט אָפפר, צו פר נעמין אדר גהורזאם צו זיין, איזט בעסיר אלז דאש פעט דער ווידר, ירמי' הנביא זאגט קפיטל ז' פסוק כ"ב כי לא דברתי את אבותיכם, ולא צויתם ביום הוציא אותם

קב"ה וכו' טייטש איזט, ער איהם פר זיכרט האט דאש ער עז זעלבר
[33א]
ניט ווייש, דא דוך דיזור גאון בקאנד, וואש ער פר איין תלמיד חכם וחכם הכולל גוועזן, אונ' וואן מאן נור דיזה תשובה לייאנד, צו זעהן איזט וואש ער פר ידיעה בחכמת הקבלה גהאט, האט זיך אבר קיגין אנדרי לייט ניקס מערקן לאזין ער איין ידיעה היר אין האט, אונ' איזט אויש דער תשובה מחות יאיר מעהר צו זעהן וואש ער אן זיין בעשטן פריינד פר משל גשריבן, דיזה תשובה אונ' וואש ער בשם אביו הגאון זצוק"ל פון דף ק"צ ביז ר"א ע"ב, גהער יעדר למדן צו לייאנן, דער גלייכן גפינדט מאן מעהר אונטר דען קדמונים, דיא גרושה בעלי קבלות גוועזין, אונ' זיך ניקס מערקן לאזין, גלייך צו זעהן ב"ס עקדת יצחק שער נ"ה ספק ב' שרייבט נור אויף דער קבלה ואני בער ולא אדע, אלז וואן ער לגמרי היר פון ניקס וויסטה, אונ' דעם זעלבן שער אין עיקר השני פן שני איזט צו זעהן ער וואהל קבלה גוואושט האט, איך שרייבה דרום היר פון ווייט לויפטיג, איין יעדר גמיינר מאן ניט ניטיג האט דיא יהי רצון אדר רבון, דיא צייט הערא מיט פיל שמות קדושים גדרוקט זיין, זיך אין אכט נעמט אונ' ניט ניטיג האט צו זאגין, אונ' אפשר ווייט בעסיר וואן ער זיא ניט זאגט, היר פון שרייבט דער בעל עקרים מאמר א' פ' י"ח אונ' מאמר ב' פ' כ"ח אויך גאר פיל צו אונזר נאך ריכט, פון טיילס בעלי קבלה אונ' ווער פון דיזור חכמה אמתי מעהר וויסן וויל, לייאנה אין ספר נוה שלם מאמר ה' פרק ה' וואש פר קדושה אין דיזור חכמה שטעקט, אונ' וועהר זיא לערנין זאל, אונ' וויא מאן זיך נוהג זיין, הין קעגין וויא מאן זיך לייכט ח"ו קאן עֶר גיהן, דרום ביטה איך נאך מאהל איין יעדר גמיינר מאן, חָטשה יונגר למדן ופשיטא בחורים זיך אין אכט צו נעמין, דש
[33ב]
ערשט קענין, וואש זיא פר הער ערשט קענין מוזין, אונ' זיך בקדושה קענין נוהג זיין, וחלילה ניט אויף דעם אום רעכטן וועג קומן,

נון ליבה ברידר האבי איך דען סדר וויא אונזר הייליגה תורה ליידר גאטס פון דען מיינשטי לייט טראקטירט ווערט, אונ' וויא בעוה"ר וואו ניט דער גאנצי דוך דער מיינשטי עולם גבלענד ווערט, זוא גאר וואו איין למדן ואיש כשר וישר איזט, דער אונש דען רעכטן וועג פיהרן וואלטי, אונ' קענטי, פר שטומבט אדר גאר אב גהאקט ווערט, דא איבר אונזר הייליגה תורה אור הייסט אדר גרושה פאַקל, אונזרי מצות הייסן נר, ליכט, וויא קלאהר אין פסוק שטיהט נר מצוה ותורה אור, דיזה מצות אדר ליכט זיין אין אונזר הייליגה תורה צו פינדן, אונ' דאש ליכט פון דעם אור דער גרושה פאַקיל מוזן אן גצונדן ווערדן, וואן אונש נון דיא הייליגה פאַקיל פר פינשטרט ווערט, אדר דיא זייל אודר גרונד וואור דער עולם אויף שטֵיהן זאל, פר דארבן ווערט, איזט זיך דאן איבר דיא אורזאך פון אונזרם אריכת הגלות אונ' עלענדן צו שטאנד צו פר וואונדרן, פיל מעהר אבר וויא דוד המע"ה זאגט תהילם קפיטל קי"ט אות פ' פלגו מים ירדו עיני על לא שמרו תורתיך, טייטש, גאנצי בעך וואשר פליסן אויש מיינה אויגן דאש זיא זיין תורה ניט גהיטט אדר בוואַהרט האבין, מיר אלזו פיל מעהר אורזאך האבין טאג אונ' נאכט צו וויינין וויא מיר אונזר הייליגה תורה האלטן אדר בוואַהרן, אונד השי' ב"ה טאג אונד נאכט דאנקן אונד לויבן וואש ער פר איין אל רחום וחנון ארך אפים איזט, אונ' אונש ניט אליין אין דיזום גלות דאש לעבן לאסט, זונדרן זיין הייליגש

בעוה"ר אין אונזרי צייטן פאסירט איזט, מיט דענין מאמיני שבתי צבי תיפח רוחם וועלכס דען גאנצין עולם נקאנד בפרט דער קהלה קדושה פראנקפורט דמיין אלקי' יכונה עד עולם, דיא היר איין גנוגין צו טוהן גהאבט, דיזוש מכשול מבטל צו זיין, ולקנא קנאת ה' צבאות, וואור איבר איזט בעוה"ר

[32א]

דיזוש מכשול אין עולם קומן, דער דען אמת ווייס, ווירט ניט אנדרשט זאגין אלש פון נייא מאָדיגה בעלי קבלות, אונ' צוואהרן יונגה לייט, אויך צום טייל בחורים דיא וועהר ש"ס נאך פוסקים גלערנד האבין, פיל וויניגר ספרי מוסר, אונ' צום טייל גאט ערבארמס פון זיך זעלבר אהני רבי גלערנד, איבר דיזוש הבי איך איין ספר קבלה גזעהן, וועלכס פר איין ליכט אונטר ישראל איזט גהאלטן ווארדן, דען מחבר וויל איך ניט נענין ווייליו כמה גאוני רבנים אשר נשמתם צרורה בצרור החיים, אונ' ממש בכל תפוצת ישראל זיין בקאנד גוועזן, איהר הסכמה אויף דיזן ספר געבין, אונ' אלי דען מחבר איין גאון ומופלג בחסידות נענין, אונ' זול ווירקליך איין חסיד גוועזין זיין, דער כל ימיו נוהג בחסידות ופרישות גוועזן, גלייך וואהל האט מאן מיר גוויזן, אונ' אויך מיט אויגן גזעהן, דאש אין דיזום ספר דף י"ג ודף ל"ט ע"א וע"ב שבתי צבי קלאהר פר משיח גשריבן איזט, איך האבי אייניגה פון דיזה גאונים זצוק"ל גקענד, אונ' הבדל מחיים למתים טיילס משמש גוועזן, אונ' כל עולם בקאנד דיא זעלבי דיא גרעשטי רודפים אודר פר פולגר פון דיזה רשעים גוועזן המאמינם בשבתי צבי, זולכי אויש צו ראָטין, זיינן נון זולכי גאוני עולם ניט גבלענד ווארדן, זוא לייכט הסכמת אויף דיזן ספר צו געבן, יעדוך איך וויל היר פון ווייטר חלילה פון דעם מחבר, פיל וויניגר פון דיזור חכמה אמתי וועלכי איך ניט ווערדיג בין צו נענין, פיל וויניגר דרפון צו שרייבן, ניקס אן אן פיהרן, אלז דען פסוק גערני מקיים צו זיין ואהבת לרעיך כמוך, דא מיר גאר פיל פון זולכי יונגי בעלי קבלות צו הנדן קומן, וועלכי מיר גאר צו ווייט לויפטיג צו שרייבן,

[32ב]

מיינה ליבה ברידר מזהיר זיין, אייך פון קיינם דער זיך פר איין בעל קבלה אויש גיבט, דען איר ניט קענד, אונ' גוויס אויש גרושה קהלות פון גאנץ גרושה זקנים ולומדי תורה פר זיכרט זייט, דאש זיא בעלי קבלה אמתי זיין, אין קיינר לייא פון זיא איין פירן לאזין, פיל וויניגר פון זיא לערנן, אויב צוואהרן פילי גאוני עולם, וואור אונטר בפרט הגאון הגדול המפורסי' מוהרר ישעי' אין זיין ספר הקדוש שני לוחת הברית מאמר א', וויא אויך זיין זוהן הגאון מוהרר שעפטיל אין זיין ספר ווי העמודים עמוד התורה פרק ה' שרייבט, וויא אויך החכם השלם הרופא מוהרר יוסף קנדי' אין זיין ספר מצרף לחכמה, גאר הויך רעקומנדירן, דאש מאן שולדיג איזט דיזה חכמה צו לערנין, אליין מאן מוז ערשט וויסן, וואש מאן פר הער קענין אונ' לערנין מוז, וויא אלט מאן זיין מוס, אונ' וואש מאן פר איין רבי דרצו האבין מוס, אונ' וויא מאן זיך דער בייא נוהג זיין מוסי: וועלכס פר איין גמיינין מאן מיינס גלייכן, בפרט דער איין בעל מר"מ דרבייא איזט זעהר שוועהר איזט, בפרט אבר איין רעכטן רבי דרצו בקומן: אלזו פר אונש גמייני לייט אן בעסטין דאש מיר בייא אונזרן ארדינארי וועג בלייבן, אונש נוהג זיין וואש אונש אין אונזרן שולחן ערוך פאָר גשריבן איזט, אונ' ספרי מוסר לייאנן, אונ' אנדרי ספרי קדושים לערנין, אונ' מדות טובת אן צו גווינין, אונ' אונזרי מצות צו האלטין, אונזר נשמה מתקן צו זיין, אונ' קאן יעדר לייאנן וואש דער חות יאיר שרייבט דף צ"ד פון דיזור חכמה, וויא איהם איין ב"ב גפראגט האט, וואש לשם יחוד

אָרדינארי טייטש אלז איין מפורש דאש וואָרט מאורת לבנה אונ' שטערן גטייטש, דא אבר דער עקדת יצחק אין דער הקדמה איין פירוש היר אויף מאכט ווידר רשי', אונ' ברענגט אויך דען חכם אַלגאזי צו הילף, וועלכס איין יעדר למדן לייאנן קאן, אונ' דיא ווערטר מאורת לוקין, טייטשט, דאש ליכט פון דעם שכל ווערט גשלאגין, דאש מאן דען אמת ניט פינדן קאן, אונ' מאכט איין פירוש וועלכן יעדר לייאנן קאן נאך בליבן, וואן נון דיזור פירוש מיר וואהל גפאַלין, אונ' דיא גמרא מיין טאג זונשטן

[31א]

ניט פר שטֵיהן קענין, ווערט מיר רשי' באלף אלפי מחילות מוחל זיין, דא איך זיין פירוש ניט פר שטֵיהי, מיך אן דען פירוש פון עקדת יצחק האלטי, אונ' האפי זיין זכות ווערט מיר בייא שטיהן, וואן איך אויך מאורת לוקין, טייטשה דש ליכט ווערט אונז גשלאגין, דאש מיר בעוה"ר אין דער פינשטר וואנדלין מוזין, דאש רעכטי ליכט אונ' אמת אין אונזר הייליגה תורה ניט פינדן קענין, אונ' צוואהרן וועגין דיא אין דער גמרא פיר ארלייא גמעלטי אורזאכין, אלז נעמליך ערשטליך וועגין דיא לייט דיא פאלשי זאכין אדר שקרים שרייבן, דאש זיינן דיא לייט דיא זולכי ספרים וויא אויבן גמעלד מיט פשטים שרייבן, אונ' לאזין זיא אויך דרוקן, וואור ליידר גאר פיל שקרים, שווינדל, אונ' פאַלשי זאכין אין שטֵיהֵן,

צווייטנס דיא לייט דיא פאַלש אדר שקר עדות זאגין, זיינן באלף אלפי מחילת דיא רבנים דיא זיך בלענדין לאזין, אונ' אויף זולכי ספרים איהר הסכמת געבן, אונ' עדות זאגין אלס וואן גוטה זאכין אין דעם ספר שטינדן, אונ' דא דורך דער עולם גבלענד ווערט, דאש איך זולכס שרייבן מוז ווערדי אי"ה בעזרתו ווייטר מעלדן,

דריטנס דאש מאן בהמות דקות זולכי בהמות דיא אלי דאש גוויקס אין פעלד אונ' גערטין מכלה זיין, אין ארץ ישראל אויף ציהט, דאש זיינן זולכי יונגה בהמות, איך מיינֵה דיא יונגה רבנים, מגדל איזט, צו רבנים אונטר ישראל אויף נעמט, אונ' וואָהר זיא הין קומן אדר אויף גנומן ווערדן, היר פון וויל איך ניט פיל שרייבן, ווייל גזיכרט בין, איך גָאט ערבארמי אלפים עדים

[31ב]

פינדן ווערדי, דיא מיר רעכט געבן, אונ' דען אמת גשריבן הבי,

פירטנס דאש מאן דיא גוטי בעהמי אב האקט, אונ' דיא גוטי פירות דיא זיא העטין טראגין קענין, ניט נוצין קאן, אודר הנאה דרפון האבן קאן, דאש זיין גוטה חשובה פרומה אויף ריכטיגה לומדים, אונד דיינים דיא נור תורת אמת לשם שמים גלערנד, אונ' דען עולם גערן מתקן זיין וואלין, זיא ווערדן בעוה"ר אב גהאקט, דורך זולכי יונגה ביזה רבנים, אונד אנדרי וויא אויבן במעלט ביזה לומדים, זיא זיינן זולכי אנשים חשובים משפל בייה דעם גמיינן מאן, אדר פרנסים וקצינים, דאש מיר אלזו אויף דען רעכטן וועג, אונ' צו דעם וואָהר האַפטין ליכט אונזר הייליגה תורה בלינד גמאכט ווערדן, איך ביטה נאך אמאהל מיין שארף שרייבן ניט איבל צו נעמין, ווייל איך ניקס אלז דען אמת שרייבה, וואש איך גזעהן אונד געהערט האבי, אונ' האט מיך דיא גרוישה נויט היר צו גטריבן זולכש צו שרייבן, ובפרט וועגין דיא הסכמת וועלכי גאוני רבנים אויף ספרי' געבן מיט אן צו פיהרן, ווייל איך נוך איין כתי לומדים גפונדן, דיא הייסן בעלי קבלה, נון מוס איך פר הער שרייבן, דאש איך חלילה ניט וועהרט בין, זולכי חכמי אמת צו מעלדן, פיל וויניגר פון זולכי חכמה צו שרייבן, וואורי איין איך לגמרי קיין ידיעה האבי צו יודיצירן, אליין איך וויל נור שרייבן, וואש

מיט ברידר דיא זיא מיט געלד גבלענד האבין, דַש דיא זעלבה זיא צו רבנים גמאכט האבין זונדרן אויך גמייני גוטי לייט, אויך וואהל עשירים אונ' זא גאַהר פרנסי ומנהיגי קהלה ומדינה, מיט איהר אויף גזעצטי דרשות וחריפות זולכר גשטאלט וויסן צו פר בלענדין, דאש וועהר איין למדן מופלג ואיש כשר וישר ותורת ה' לשם שמים לערנד, אדר איין תלמיד חכם וזקן גדול איזט, אונ' דאש שלום מזל פר שטֵיהט, ניקס רֵידן דערף, דער רב זאגט מיט חוצפה דאש איזט איין אלט פרענקשיר למדן, אדר מאכט איהם גאר צו איין עם הארץ, היר אויף האט ישעי' הנביא שוינד וְיא גשריאן,

[30א]

וואן ער זאגט קאפיטל ה' פסוק כ' הוי אומרים לרע טוב ולטוב רע, וְיא צו דיא, דיא דאַ זאגין צו דעם בֵיזן גוהט אונ' צו דעם גוהטן בֵיז, היר קאן איך מיך ניט ענדהלטין, איין פירוש אויף איין גמרא צו שרייבן, דיא כל עולם פר הערב פאַר קומט, אונ' ביטה עש מיר ניט איבל צו נעמין, אדר עבין פאלס פר איין חוצפה אויש לֵיגין, עש איזט איין אַלט שפריך ווארט, איין גלייך ווערטכי מאג מאן אין שמנה עשרה איין זעצין, עש זאגט דיא גמרא אין סוכה דף כ"ט ע"א בשביל ד' דברים מאורות לוקין, פירוש רשי: מאורת ירח וכוכבים: על כותבי פלסתר, ועל מעידי עדות שקר, ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, ועל קוצצי אילנות טובת, דאש איזט טייטש, פון פיראַרלייא זאכין וועגין ווערן דיא ליכט גשלאגין, נעמליך דיא לבָנה אונ' דיא שטערן, זוא טייטש עז רשי', אונ' ווערט אויך אינס גמיין ניט אנדרשט פר שטאנדין, דיא פיר ערלייא זאכין זיין, ערשטליך וועגין דיא לייט דיא פאלשי זאכין אדר שקרים שרייבן, צווייטנס וועגין דיא לייט דיא פאלש אדר עדות שקר זאגין, דריטנס דאש מאן אין ארץ ישראל בהמות דקות דאש זיינין זולכי בהמות אלז ציגן אדר גַאסין אונ' דער גלייכן אויף ציהט, דיא אין דיא פעלדר אונד גערטין דאש גוועקס פרעסין אונ' פר דערבן, פירטנס דאש מאן דיא גוהטי בעהם אב האקט, אונ' אלזו דיא גוטי פירות דיא זיא העטין טראגין קענין, ניט נוצן קאן, אודר הנאה דרפון האבן, דיזה גמרא קומט אללי לומדים זעהר שוועהר אונ' האַרב פאַר, דאש פון זולכי זאכין וועגין זולטן דיא לבנה אונ' שטערן גשלאגין ווערדן, רשי' שרייבט אויך זעלברט לא שמעתי טעם בדבר, דאש ער קיין טעם דרויף גהערט האט, צוואהרן

[30ב]

וויל דער מהרש"א איין טעם שרייבן אויף רשי' זיין פירוש, ווער אבר איין וויניג ידיעה האט בחכמת התכונה, אדר תנועת הירח וכוכבים, טייטש אין דען הימלש לויף דער שטערן אונ' לבנה, קומט זולכס פיל שוועהרר אונד הארבר פאַהר, אונד איזט עש עבין אלז וואן איין ליקה חמה אדר ליקה לבנה איזט, פיל גמיינה לייט מיינין אונ' גלויבן דיא חמה אדר לבנה ווערדן ח"ו גשלאגין, וועהר אבר איין וויניג שכל האט, דען קאן מאן בטייטן דאש עש נאטיהרליך איזט, נעהמליך וועןן דיא לבנה אין איהרן לויף קעגין דיא זון קומט, דאש דא דורך דער זון איהר ליכט בנומן ווירט אונ' דאַ דורך איין זונין פינשטערניס איזט, אונד זוא איזט עש עבין מיט דער לבנה אונד אנדרי שטערן, וואן איינר אין זיינן לויף קעגין דען אנדרן קומט, דעם איינן דאש ליכט בנומן ווערט, דאש ווירט אויף לשון הקודש ליקה גנענט, אונ' האט רשי' זצ"ל וועלכר דורך זיין פירוש אויף דיא גאנצי תורה אונ' ש"ס אונש איין גאנץ ליכט געבן, היר גוויס וואש גמיינד דאש מיר ניט פר שטֵיהן, אדר רשי גאנץ פשוטה, וויילין פר הער אין דער גמרא שטֵיהט חמה לוקה, דש וואָרט מאורת נאך דעם

זיין, היר פון ווייש איך עקסעמפל דיא מיר גאר צו וויט לויפטיג פאלין צו שרייבן, אויך גרויש בדענקן הבי, אונד עש דיא יעניגה צו פר אנטוואורטין האבין, דיא שולד דראן הבין, דיא אַכטי כתי גיהן נאך וויטער, לערנין גאר פלייסיג, אונ' שרייבן אויף וואש זיא נאך איהרי מיינונג אין דער תורה מחדש זיין, טיילס חדושים אויף הלכה תוספת, טיילס אבר אין פשטים, אונ' ענדליך איין ספר מאכין, אונ' דרוקן לאזין, פאַהרן דרמיט אין עולם ארום, אדר שיקן זיא אין עולם זולכי צו פר קויפן, איך וויל נון חלילה דאש גוהטי וואש אין זולכי ספרים גפונדן ווערט ניט פר אַכטן, נור זא פיל שרייבן דאש איך אין דער ביבליאטעק מהגאון הגדול המפורסים מהורר דוד אפנהיים זצ"ל אב"ד דק"ק פראַג איין גדרוקט ספר גזעהן האבי,

[29א]

דער נאַהמן פון דעם ספר איזט מיר בעוה"ר פר געסין, וואור אין שטַיט, דאַש מאן ברייטט פר איבר אכציג יאָהר מכמה גאוני ארץ חרם געבן האט, קיין נייא ספר עש זייא מפורשי תורה אדר הלכה תוספת מעהר צו דרוקן, מיר האבן ת"ל ב"ה גנוגין אן אונזרי גמרא, תוספת, אשרי, ואלפסי, רמב"ם אונד אנדרי מפרשים מעהר, וויא אויך טורים, ואחרונים, איך וייס אויך ניט וועהמי דיא נייאה ספרים מפרשי הלכה תוספת אדר פשטים פיל נוצן, דער רעכטי למדן מאכט זיך וויניג פאַרטייל דרויש, אונד דעם גמיינין מאן, ווערן זיא ניקס נוץ, אונד איזט זולכס עבין אלז וועז איין גרוישר עושר איין גרושר ותרן אדר שענערעזי איזט, אונט בווייסט זיין וותרנות אדר שענירעזיטעט נור אן עשירים, אונ' לאזט דיא ארמי לייט קרעפירן, גאט זאל זיך ערבארמן, דוך זיין זולכי לומדים צום טייל צו עקסקוזירן, וויל זיא עש נעביך איהר אייגנן פאַרטייל אונ' נוצין טוהן, הין קיגין זיין צייט הערא ספרים גדרוקט, וואור ניט אליינד שקרים וכזבים הבלים, זונדרן בעוה"ר גאר חרופים וגדופים איין שטַיהן, אונד וואלטי דיא ספרים גערן נענין, וואן איך ניט חס ווערי אויף דען כבוד פון דיא גאוני רבנים דיא איהרי הסכמה אויף זולכי ספרים געבן, מיך וואונדרט אבר העכטשנס וויא זולכי גאונים זיך בלענדן לאזין, אונ' עטוואַן איין בלעטכי זיך פון דעם מחבר וויזן לאזין, אונ' גלויבן דש גאנצי ספר וועהר גוהט, אונד דרדורך דיא מחברים זיך ברייט מיט דיא הסכמת מאכין, אונ' בעוה"ר דער עולם דא דורך גבלענד ווערט, איך רעקומנדירה אין צווישן, יעדן למדן צו לייאנן וואש הגאון המפורסים מוהרר אפרים אין

[29ב]

זיין ספר עוללת אפרים אין דער הקדמה שרייבט, אויף דען פסוק עשות ספרים הרבה אין קץ, דיזוש אליין דיא גאולה אויף האלט, אונ' אונזר גלות קיין ענד נעמט בעוה"ר, וואור איבר מיינה מיינונג אי"ה וויטר מעלדן ווערדי אונ' נור פר ערשט מעלדן,

דיא נייאנטה כתי דאש זיינין זולכי לומדים דיא איהרי צייט אויף ישיבת פר ברענגין וויא דיא פינפטה אונ' זעקסטה כתי, זוא בלדי זיא אבר חתונה גהאלטן האבן, שלאגין דיא עלטרן אדר זיא זעלבר מיט געלד דריין, אונ' קויפן זיך איין רבנות, דא זיא אפילו קיין חתימת זקן האבן, וואש דיזוש נון בעוה"ר פר איין מכשול איזט, שטיהט קלאהר אין ש"ע י"ד סימן רמ"ב ס' י"ג, דיא טרויאריגה עקסעמפל אבר דיא מיר בעוה"ר היר פון האבין, איזט דא וואהל במדינות פוילין אלז אשכנז ליידר גאטס זא פיל בקאנד, דש מיין פעדיר ניט שרייבן קאן, אונ' געהרי מאן היר איבר קינות צו שרייבן, אונ' איינש פון דאש אלליר שמערצליכשטי איזט, דאש זולכי יונגי רבנים מיט איהר חוצפה אונ' גאוה, ניט אליין איהר

משפטים, אונ' זיך דען שם פר גרויסה לומדים ערווערבן, אויך דאש מאן זיא פר איין מורשה גברויכן זאל, בייא דיזור כתי וויל איך מיך ניט לאנג אויף האלטין, וויילין הגאון בעל חות יאיר אין אויבן במעלטי פרקים גנוגין פון דיזור כתי גשריבן, איך וויל נור שרייבן וואש מיר היר פון צו הנדין קומן אונ' מיט מיינה אָהרן גהערט האבי, דש אמאהל אן איינם אָרט, איין גרויסר קצין מיט לייט דהיינו דיא חברים גוועזן אונ' בשותפת גהאנדלט, איין גרויסן סכסוך גהאט דער כמה אלפים אן גטראפין, אונ' עבין וויא דער קצין אין בגריף גוועזן דיא לייט ע"פ שררה וואלין ארעשטירן לאזין, בין איך אן דען אָרט קומן אין דען קצין זיין הויז, האבין דיא לייט איין גרוישה שמחה גהאבט, וויילין זיא מיך גקענד, אונד זיין עשירים אונד עהרליכה לייט גוועזין, מיר נעביך גקלאגט וואש דער קצין איהנן פר חרפה טוהן וויל, דער קצין האט מיר אויך גקלאגט ער גאר פיל געלד פון זיא האבין מוס, בקיצר איך האב בעזרת האל יתברך

[28א]

אין עטליכה שעות דיא זאך דרך פשרה בייא גליגט, בייא זולכר גלעגנהייט הבין דיא משותפים עבין פאלס גרושה סכסוכים גהאט, אונ' איהרי חברותה איינר דען אנדרן אויף גזאגט, דיזה זאך האבי איך כהי"ל ב"ה בייא גליגט, אונ' נייאן שטר שותפת גמאכט אויף דרייא יאָהר, וחלילה קיין פרוטה פר לנגט וויילין עז מיין פראָוויזיאָהן ניט איזט, נאך דיזום האבין דיא חברותה איין גרויש משפט מיט אננדר בקומן, אונ' ג' בוררים קומן לאזין, איזט דיא זאַך זוא בשאפין גוועזין, דער גרעכטי זיך נעביך אויף מיך ברופן וואש דא מאהל צווישן זיא פאסירט, איך אלזוא גאר איין העפליכן בריב בקומן, וויא עש מיר גפעליג מיין עדות אויש צו זאגין, דא איך נון ח"ו ניט וואלין עובר זיין ואם לא יגיד וכו', בין איך אן דעם אָרט וואור דש בית דין גוועזן גפאהרן, אונ' מיין עדות אויז גזאגט, האט דער איינה בעל דבר דהיינו דער איין מעשה רע גטוהן, זיך איין מורשה קומן לאזין, וועלכר בעוה"ר דען טיטול אין איינר קהלה אלז דיין הוט, דיזור מורשה האט דיא זאך זאָ פר דרֵיאט דאש דש בית דין זעלבר גרויש עגמת נפש גהאט, עש שיינד אבר דער מורשה פלייסיג איבר דען סמ"ע גזעסין האט, דעם איינן בעל דבר זיין זוהן אויף דען סמ"ע גשלאגין, אונ' גזאגט דאש איזט דש דינג וואור דיא שעלמשה לומדים אַל איהר נבילת שטוק אויז הוילן, הלא למשמע אוזן דאבה נפשי, איך האבי דעם זעלבן טאג פר עגמת נפש ניקס עסין קענין, עש קומט בעוה"ר דורך זולכי לומדים זא וייט, דאש עש אונטר גמייני לייט איין אָפנטליך גמיין שפריך וואָרט וועְרט, אונזר הייליגה תורה וועהר גאנץ גוהט אליין שעלמן אונ' דיב האבין זיא אונטר הענדן,

[28ב]

פר דרֵיאן זיא וויא זיא וואלין, אוי לאזנים שכך שומעים, וויא ווערט אונזר הייליגה תורה ולומדי' אמתים צו שאנד אונ' שפאָט, ווער האט היר אן שולד דש ווייס איך וואהל,

זיבנטס איזט איין כתי דיא איהר צייט פר בראכט וויא פר הער אין פירטן אונ' פינפטן גמעלד, זיא האבין אנדרי המצאות, זעהן אין דיא פוסקים איין, אונ' לערנין זיך סימנם פון אלי ארבע טורים בעל פה, אונ' זיינין דען עולם מרמה אלז וואן זיא אלי ד' טורים אויסן ווענדיג קענין, ברענגין עש אויך דא הין, וואן זיא שוין קיין רבנים ווערדן קענין, ווייל זיא קיין געלד האבין, דאך וואהל אויף ערטר אדר בייא קצינים מורה צדק ווערדן, אדר מורה רעה, זיא פסקנן איסר והיתר, ור"ל גאר דיני כתמים, זול זיך השי' מרחם

דרבייא כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, איך הבי אייניגה גפראגט זיא זאלין מיר זאגין וואש דש וואָרט הלכה טייטש איזט, זיא האבין עש אבר פר וואהר ניט גוואשט, איך הבי איהנן ענדליך דען פירוש אויף דיזור גמרא גוויזן בספר נוה שלם מאמר שביעי פרק א׳ ופ׳ ב׳ אונ׳ דרבייא איבר פיהרט דאש זיא דיזה גמרא אדר הגדה זוא וויניג אלז אנדרי פר שטיהן, דער גלייכן הבי איך אונטר גמייני לייט גפונדן דענין מאן וויס גמאכט האט כל העוסק בפרק שירה בכל יום מובטח שהוא בן עולם הבא, אונ׳ גמיינד וואן זיא נור אלי טאַג פרק שירה אוועק זאגין, הַבן זיא עולם הבא אונ׳ ווייטר אלז בֵיז טוהן מעגין, ניין ליבה ברידרכר, רבי אונ׳ ר׳ אליעזר הבן לאנג דיזה מיינונג ניט גהאבט, אונ׳ האבי איך ב״ה היר אויף איין פירוש אמת גזאגט, וועלכי היר צו שרייבן צו וויט לויפטיג איזט, אויך מיין ענטצוועק ניט איזט, ווער אבר איין פירוש היר אויף וויסן וויל, דער לייאנה אין ספר עקרים מאמר שלישי פרק א׳ וברוך ה׳ איך דען זעלבן מעהרם טיילס צו גטראפן, דאש איך פון דיזה אהרט לומדים וויט לויפטיג שרייבה, איזט דיא אורזאך

[27א]

בעוה״ר, ווילין זיך דערא גלייכן לומדים בעוה״ר גאר פיל פינדן, דיא זיך אויף אויך אַן גפיהרטי גמרא סומך זיין, אונ׳ מיינן וואן זיא אלי טאג איין אדר עטליכה בלעטיר גמרא לערנין, האבין זיא זיכר חלק לעולם הבא, אונ׳ ניט אליין אלי מעשים רעים טוהן, זונדרן בעוה״ר גרויסן חילול השם אונטר גמייני לייט מאכין, אונד זאגין טייטש גליך איך מיט מיינה אייגנה אָהרן גהערט, דיא לומדים זיינין דיא גרעשטי נבילות, טוהן דיא גרעשטי מעשים הרעים, אונ׳ מיינן בעוה״ר אלי לומדי תורה זיינן זאָ, שייאן איין למדן, פיל וויניגר איין למדן איין צו זעצין, אדר זיין קינד לערנין צו לאזין, איך גיב מיינה ליבה ברידר צו ערקענין, אויב דיזוש ניט פר אורזאכט, אונזרן צו שטאנד צו בווייאנן, זולכי לומדים זאלין אונזר הויבט זייל אונ׳ עמוד התורה אונטר האלטין, דש דער עולם איין קיום האט, אוי לנו כי חטאנו, וויא ווירט אונזר הייליגה תורה פר קלענרט אונ׳ פר אַכט, וויא ווערט השי׳ ב״ה זיין הייליגר נאָמין מחולל, וויא ווערט אונזר אמונה צו שאַנד אונ׳ שפאָט, וואש פר זכות זאל אונש ליידר גאטס בייא שטיהן, אויז אונזר בטריבטן גלות ערלֵיזט צו ווערדן, אונ׳ וואש איך נאך אן אלליר מיינשטן גפונדן צו בקלאגין, איזט דש איך בעוה״ר אנשים כשרים גפונדן, דיא אלז וויט בעסיר גוואשט אונד פר שטאנדן, אלז וויא איך איהנן גזאגט, אדר זאגין וואלין, וויא אונזר הייליגה תורה מוס גלערנד ווערדן, מיר אבר מיט וויינינדן אויגן גיקלאגט, ווילין זיא נעביך ענים זיין, זיא שעורים זאגים מוזן, ותלמידים האבין מוזן, וואן זיא דען שווינדל ניט מיט מאכין, ווערן זיא פר עמי הארצי׳ גהאלטן, אונ׳ אום איהרי פרנסה קומן, האט מאן היר ניט אורזאך, אוי

[27ב]

וַיִ מיט הויכן שטים צו שרייאן, ווער האט היר אן שולד, מאַג איך מיט שרייבן, אונ׳ איין יעדן איש כשר וישר ולומדי תורה לש״ש היר איבר אורטיילין לוזין,

זעקסטנס הבי איך איין כתי לומדים גפונדן דיא ווייטר גיהן, אונד לערנין גמרא דיא צום ש״ע הערין, אבר צו וועלכם ש״ע צו חושן משפט, דיזה בזיהנן זיך אויך, דיא גמרא הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממנות, דער גלייכן פינדן זיך בעוה״ר גאר פיל, פר שטיהן אבר ניט וואש אונזר חכמים גמיינד האבין, מיט דעם זיא גזאגט הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממנות, זונדרן זיא גברויכן איהר לימוד וחכמה דאש זיא קענין לייט עצות געבין אין

נאכט, דא זיא גאנץ מיהט גוועזן, דאך לש"ש ביז 12 אוהר אויף גוועזן, איהר בלאד גמרא גלייאנד דען אנדרן אָבינט בייא דער חברא וואהל דרייא ביז פיר שעות איבר דעם שיעור צו גבראכטי, איך הבי חוקר גוועזן וואָרום זיא איהר צייט זאָ לַנג פר בראכט אונ' זוא שטארק מפלפל גוועזן, וממש אויף שלאגין איבר אננדר גוועזן, הבי איך בעוה"ר גפונדן דאש קיין טהור קיין טמא קיין כשר קיין טריפה קיין חיוב קיין זכאי, קיין פסול אדר כשר, קיין אסור קיין מותר, אלזוא קיין דין אדר דת פיל וויניגר קיין מוסר אודר חיזוק אמונה, אדר תשובת המינם אויז איהרן פילפול ארויז קומן איזט, אונד בעוה"ר ניט וועהרט גוועזן דש איין למדן דער זיין צייט לש"ש פר ברענגין זאל, איך הבי בייא זולכר גוטה גלעגינהייט מיט אייניגה דיא היר פון מיינה גאר גוטה פריינד גוועזן, נושא ונותן גוועזן, זיא זאלין מיר זאגין וואש איהנן מיט איהרם סדר הלימוד פר תיקן צו איהרי נשמה ארויש קומט, איך הבי עקסאמינירט וואש זיא אין דרייא ביז פיר יאָהר פר מסכתת גלערנד אונ' איהר צייט דריבר פר בראכט, וואש זיא פר איין דין דרויש גקלעהרט האבין, וואור דורך זיא אונזרי הייליגה תורה אונ' מצות זאלן מקיים זיין, אדר וואש פר מוסר

[26א]

צו איהר נשמה אדר דא זיא בייא סוחרים אדר שררות אדר מלומדים קומן, אויב זיא וויסן איהר אמונה צו מענטינירן, מקדש השם צו זיין, דאש אחדות אמת דאש מיר איין וואָרהאַפטיגן איינציגן גאט גלויבן, בוועסן צו קענין, זיא זיינן שטום גוועסין אונ' מיר קיין תשובה וויסן צו געבן, זוא הבי איך איהנן דאש ספר חות יאיר הוילן לאזין אונ' פאָר גצייגט וואש דער זעלבי קכ"ג וקכ"ד פון דף קט"ו ע"ב ביז קי"ח שרייבט, אונד זיא בטיטין אויב זיא ניט בעסר טעטין וואן זיא דיא מסכת לערנין דיא צום טור א"ח גהערן אונ' ש"ע א"ח דרבייא לערנטן, איך האב איהנן גזאגט אויב זיא ניט וואהל טעטין וואן זיא זוא פיל מיגליך דקדק לערנטן, דרמיט זיא רעכט וויסטן עברי צו לייאנן, איהר תפילה צו השי' צו טוהן איך האבי זיא ווייטר גפראגט אויב זיא ניט מיינין דאש עז גאר זעהר ניטיג איזט דאש זיא ספרי מוסר לייאנן, איהרי מעשים דא דורך צו פר בעסרן, אַנבייא איהנן דאש ספר הקודש חובת הלבבות רעקומנדירט, איהנן דא גליך פאָרני דיא הקדמה אונ' זונשט אייניגה נוצליכי זאכין דרויש פאָר גלייאנד, אויך גוויזן דש הגאון המפורסים ר' איצק לורי' זצוק"ל זיין תלמידים בפאהלין טעגליך איין שיעור חובת הלבבו' צו לערנין, אין גלייכן וואש הגאון המפורסים מוהרר ישעי' זצוק"ל אין זיין ספר הקדוש שני לוחת הברית גלייך פארנין בבית אהרן, מהספר הקדוש חובת הלבבות שרייבט, אויך סוף הספר עשרה הלולים איין עקסטראקט מ"ס חובת הלבבות איזט, אויך זא גאר רבינו משה מיימן זצוק"ל זיין זוהן בפאהלין טעגליך וואש אין דעם ס' הקדוש חובת הלבבות צו לייאנן, בקיצר איך הבי אייניגה בעז"ה איבר רעט זיא איהרן סדר לימוד גענדרט

[26ב]

אויף זולכי אַהרט וויא עש הגאון בעל חות יאיר האבין וויל, אויך מיר תקיעת כף געבין הספר חובת הלבבות פלייסיג צו לערנין, זולכס אויך גהאלטן אונ' מיר כל ימיהם יישר כח דרפאר גזאגט,

וואש מיר אייניגה מיט גאוה וחוצפה פר תשובה געבן, מאג איך מיין טינט פעדר אונ' פאפיר ניט מיט מכלה זיין, נור ווייטר מעלדן וואש מיר אייניגה לשם שמים האבין תשובה געבין אויז דער גמרא, אין להקב"ה בעולמו אלא תוך ד' אמות של הלכה, אונ'

פינפטנס נאך איין אַהרט לומדים דיא אין אליין וויא דיא פירטה כתי גמעלד אויף גצאגין, אונ׳ איהר סדר הלימוד ביז צור חתונה זולכר גשטאַלט פאַשט גזעצט, אבר נאך דער חתונה זיינין זיא ווייט בעסיר אלז דיא פאַריגה כתי, אונד מיינן ניט ח״ו איין פרויא צו נעמין אונ׳ כתובה געבן אונ׳ דער הייליגה תורה איין גט, זונדרן ער וויס גאר וואהל דש עז מוז קובע עתים לתורה זיין, גֵיהן אויך בייא עלטרי אונ׳ גרעסרי לומדים פראגין אום איין עצה וואש זיא לשם שמים לערנין זאלין, איהנן וועט גראהטין אלי טאג איין בלאַד גמרא, אונ׳ ווירט אויך אין קהלות זא ווייט גבראכט דש חברת אודר קופת אויף גריכט ווירדן, אונ׳ דען נאמין ש״ס חברה אודר ש״ס קופה פיהרן, אונ׳ אלי טאַג קבע עתים לתורה זיין, אונ׳ איין בלאַד גמרא בחברותה לערנין, נון איזט אַהני צווייפל דש אונזרי חכמי תלמוד אונזר הייליגה תורה שבעל פה אויף ריכטיג אונ׳ וואַר האַפטיג ערקלעהרט, אונ׳ אין אונזרי ליבה גמרא ניט אליינד כל התורה כלה שטעקט, זונדרן זיא איזט איין גרויסה אַפּטֵיק וואור אין אללי רפואות צו פינדן, צו אלי חכמת אונזרן גוף ונשמה צו קורירן, אליין מאן מוז דיא רפואת יעדר נאך זיין נאטוהר וואש אים גזונד איזט וויסן, אונד אויז דער אַפּטֵיק הוילן לאזין, וואש איהם גזונד איזט, וואן צוויא קראנקי זיין, איינר האט דעם מאגין פר דארבין, אונד דער

[25א]

אנדרי האט לטוב תשמעון קאפף וֵויא טאַג, דורך פליס אָדר שנופן, וואן נון דער דעם מאגין פר דארבין האט, אלש שפירטוס אונ׳ אלי באַלסום אויז דער אַפּטֵיק הוילין לאסט דעם קאפף שמיהרט, וועשט, אויף שנופט ווערט דער מאגין ניט בעסיר, אונ׳ וואן דער, דער לט״ת קאפף וֵויא טאַג האט וועגין פליס אודר שנופן, אלי מאגין טראפין הוילן לאסט, אונ׳ זיא איין נעמט, פר גיהט דער שנופן אודר דיא פליס ניט,

ליבה ברידר איך ווידר הוילה נאך אַמאַהל איך שרייבה ניקס אלז דען אמת וואש איך ליידר גאטס מיט מיינה אויגן גזעהן אונ׳ מיט מיינה אהרן גהערט הבי, עש איזט פרייליך וואַהר דאש רבני ארץ דיא השי׳ ב״ה וב״ש מיט זיין הייליגן ווילן צו רבנים גמאכט האט, זיא מוזן פלייסיג זיין ניט אליינד אין ארבע טורים זונדרן אין ש״ס דאש זיא וויסן יעדן דין צום גרונד צו קלעהרן, אונ׳ ח״ו ניט נכשל ווירדן בדין אדר בהוראה, אונ׳ חלילה זיך ניט טועה בדבר הלכה זיין, אונ׳ אויך דער גלייכן ראשי ישיבות אדר זונשטן לומדִים דיא מעמד תלמידים זיין, אדר דיינם דיא מיט השי׳ ב״ה זיין ווילן דרצו ערוועהלט זיינן, מוזן פרייליך דיזן סדר לימוד צום גרונד האבין, אויך בחורים אונ׳ אנדרי יונגי לומדים דיא לשם שמים האפין דער גלייכן צו ווערדן, איזט עש פשיטא גאר גזונד, דען מיר מוזן רבנים האבין, מיר מוזן דיינם האבין, ופשיטא לומדי תורה דיא מעמד תלמידים זיין לשם שמים, אליין איך שרייבה אן מיין ליבה ברידר מיינס גלייכן, דיא בעלי מר״מ אדר הַנדלס לייט זיינן, אונ׳ קיין רב אדר דיין פיל וויניגר איין מלמד להעמיד תלמידים בדיעה האבין צו ווערדן, אונ׳ פיל וויניגר ווערדן קענין, וואש זולכי שולדיג זיינן לשם שמים אונ׳ איהר נשמה

[25ב]

מתקן צו זיין, צו לערנין, איך האבי זולכי לומדים אויש ש״ס חברת גשפראכין, אויך וואהל מיך אין אייניגה קהלות אייניגה וואכין בייא זיא אויף גהאלטן, איך שוועהרי כה אחי׳ איך הבי אייניגה הערין בענשין, אייניגה הערין אירה תפילה טויהן, זיא האבין ניט קענין עברי לייאנן, אונ׳ מחרף ומגדף גוועזן, איך האבי גהערט אונ׳ גזעהן זולכי לומדים נעביך בייא

בעוה"ר וואול הונדרט קינדר זוא גאהר אין מוטר לייב ר"ל פר פלוכט ווירדן, דש נשים מעוברת ומינקת זיך ווינשן איהרי קינדר דיא זיא איצונד אין מוטר לייב האבין אודר אן איהרי ברישט זויגין, זאלין ווילס גאט אויך זא ווערדן, גאט ערבארמס, עש גשיהט אויך זעהר אָפס דאש איין זולכר למדן, וואו ניט אונטר דער חופה דוך נאך זולכר דרשה בעוה"ר גאר סמיכת מורינו בקומט, אלזו איזט דער למדן גאנץ פערטיג גמאכט, אונד אויף זולכי אָהרט גאט ערבארמס דען עמוד התורה אדר דיא זייל וואור דער עולם אויף שטיהן זאל אין דער מיינונג פאַסט גזעצט, וואן נון דיזוש אלי פר בייא אונ' גשעהן איזט, פאנגין דיא עלטרן אונד שוועהר אונ' שוויגר אן, אונזר קינד איזט ת"ל איין למדן, יפה תורה עם דרך ארץ מאן מוז איהם נוהן גוויֶהנן אין מר"מ, אלזו ווערט דער למדן איין בעל מר"מ, אונ' איין זולכר בעל מר"מ וויא ער איין למדן איזט, דער ניקס ווייס אלז שווינדלן אונ' דרֵיאן, דער שווינדל פון מר"מ אין קאפף פר טרייבט יענין שווינדל, אלזוא ווייס דיזור למדן קיין פסוק אין כל התורה כולה, פיל וויניגר משניות, אודר איין שלחן ערוך וויא ער אלז יהודא כשר לעבן מוז, פון ספרי מוסר האט אים טאג ניקס גחלמת, דיזור בעוה"ר וואן זיא שוינד אין איהר מר"מ הצלחה האבין, גיבט עש דוך דיא ערגשטי לייט, אונ' פר דאַרבנשטי מענשין בעולם הזה ובעולם הבא, אונ' וואן אין איהרם מר"מ קיין הצלחה האבין, בלייבט זולכם למדן ניקס איבריג רק נשאר לפליטה,

[24א]

ליבה ברידר דא איך מיך בייא דיזה לומדים אדר סדר הלימוד זוא וויט אויף גהאלטן, מוז איך דיזוש הין צו זעצן, דאש דא איך גאר אָפט אונזרן עלענדן בטריבטן צו שטאנד אין אונזרם גלות בטראכט הבי, דיזוש איינש מיט גווען, וויא בעוה"ר דיא שפע פון מר"מ אב נעמט, וויא שוועהר אונ' זוואר מיר אונזר פרנסה איצונד זוכין מוזן, דער אליר מיינשטי מר"מ בעוה"ר אין שווינדל בשטיהט, איזט ענדליך בייא מיר בשלאסן דא איך ב"ה פילי אלטי ספרים גלייאנד, דיא נאך אונזרי חכמי תלמוד גשריבן זיין, נאָהנט פון טויזנד יאהר אלז ספרי רבינו סעדי' הגאון, ס' חובת הלבבות, ספרי הקדוש מרבינו משה מיימן זצוק"ל ביז לערך פר זעכציג זיבציג יאהר האבי איך גפונדן דיזה גאוני רבנים ניקס גלערנד אלז פשט אמת, אונ' קיין ספרים גשריבן אלז פשט אמת אונ' מוסר איהר נשמות אונ' אלי נשמות דיא איהרי ספרים לייאנן מתקן צו זיין, צו דערא צייט איזט אויך דיא שפע אונ' דער מר"מ לייכט אונד פשוט אונ' אין שפע אין עשירות אונ' מר"מ גוועזן אונד גבליבן, אליינד אבר איצונד בעוה"ר ווערט אונזר הייליגה תורה לייד גאטש דורך פילה ביזה לומדים פר שווינדלט, אונ' דער אמת שוועהר צו פינדן, זוא איזט אויך גאט ערבארמס אונזר פרנסה שוועהר אונ' דער מר"מ שווינדל, אונד דש עשירות וויניג בשטאנד,

הין קיגין אונטר ספרדים איזט דער סדר לימוד וויא עש השי' ב"ה וב"ש הגדול האבין וויל, אונ' חד"ל כה"ג וויא הגאון מהורר שעפטיל אין זיין ספר ווי עמודים פ"ה שרייבט, אלזוא גלויבה איך דש דערא וועגין דער שפע פון עשירת ומר"מ בייא דיא ספרדים קיום האט, איך מיינה עש ווערדן

[24ב]

מיר פיל ליבה ברידר רעכט געבין ווײלין איך דען אמת שרייבה, אליין היר וועהר היר אן שולד האט וויל איך ניט גערן דעם אמת שרייבן, זונדרן יעדן נוך דען אמת אורטײלין לאסין, אונד צוואהרן קומט היר צו,

[22ב]
אויך דיא יהודים צום טייל גנענד, זולכס האבי איך וואהל טויזנד מאהל בעוה"ר מיט צער יגון ואנחה הערין מוסין, אונ' גיבה איך לגאוני רבני ארץ אונ' אנדרי לומדים צו איבר לֵיגין אויב זולכר סדר לימוד רעכט איזט, אונ' ביטה נאך מאהל באלף אלפי מחילת מיר ניט איבל צו נעמין, השי' ב"ה וב"ש הגדול איזט מיין עדות איך זולכס לשם שמים שרייבה, אונ' אויז ליבה צו מיינה ברידר דש זיא דען סדר לימוד וויא זיא איהרי קינדר זאלין לערנין לאזין, לומדים מופלגים פראגין זאלין, ופרנסי מנהיגי מדינה השגחה דרויף האבין זאלין, דש אונזרי הייליגה תורה ודברי חכמינו ז"ל בפרט דברי הגדות וואו סודת התורה אין שטעקן, חלילה ניט מחולל וללעג ולקלס ווערט,

פירטנס הבי איך איין אַהרט גפונדן, זוא וואָהל אין קהלות אלז ישובים, דש לייט זיינין דיא זיך נעביך לשם שמים פר נעמין איהרי קינדר זאלין לומדים ווערדן, גיבן פיל שכר הלימוד אדר רבי לוין פר זיא אויז, נעמין אויך וואָל טייארה מלמדים צו זיך אין איהר הויז, דש קינד איזט גשווינד מקבל א' ב' תפלה, אונ' פאנגט חומש אן, עהנדר עז אָהרן קאן, דער רבי זאגט דש קינד איזט חומש גאר גשווינד מקבל, ווערט רעכט וואהל לערנין, אונ' זאגט עז איזט איין עבירה דיא צייט מיט דעם קינד אין חומש צו פר ברענגין, עז ווירט בודאי איין למדן, לאז עז פסוק אליין לערנין, וועז ער גרויש איזט, פאנגט אלזו מיט דעם קינד משניות אן צו לערנין, וואן דאש קינד עטליכה משנות גלערנד הוט, זאגט דער רבי ניט אליין זונדרן אויך אנדרי לומדים בעוה"ר, ווידר איין עבירה דש קינד זיין צייט מיט משניות פר ברענגין זאל, דאש קינד האט גרויסן שכל מאן מוז גמרא מיט איהם אן פאנגין,

[23א]
דאש קינד פאנגט גמרא אן, לערנט זעהר וואהל, בקיצור עז לערנד גאר וואָהל הלכה תוספת, פאנגט אן צו לייאנן, אונ' בזיצט דיא העכשטה מעלה דרבייא נעמליך חוצפה, כל עולם זאגט דש קינד ווערט איין גרויסר למדן אונד תלמיד חכם, דש קינד ווירט בר מצוה, דרשת זעהר וואהל, אונ' פאַהרט זוא אין זיין סדר לימוד פאָרט עטליכה יאָהר, דאש ענטליך כל עולם זאגט דער יונג לערנד זוא וואהל דאש ער פר איין בחור פאַסירן קאן, דער פאַטר גהער איהם אויף ישיבה צו שיקן, דיזוש גשיכט, דער פאַטר לאזט זיך גרויש געלד קאשטן, דער בחור איזט עטליכה יאָהר אויף ישיבת לערנד פלייסיג הלכה תוספת, אונ' דעס רב זיין חלוקים, ווייטר בילד ער זיך איין האט ער ניקס ניטיג אויף ישיבת צו לערנין, דאש אנדרי קאן ער דרהיים אויך לערנין, בקיצר דער בחור בקומט איין גרוישן שם, ווערדן אים פיל שדוכים גרעט, דער פאטר שרייבט ער זאל אהיים קומן, ער ציהט אהיים ברענגט דיא חָבר מיט, איזט ער אויז איין ישוב שטעלט ער זיך אין שוהל דרשנן, מיט שֵינה פשטים דיא ער אויף גזעצט גנומן, איזט ער אויז איין קהלה, זאגט ער אין חילוק, ליגט גרויש כבוד איין, מיין בחור ווערט איין חתן הַלט חתונה, עז גשעהט אויך וואהל אין קהלות דש מאן איין זולכן יונגן מאן נאך דער חתונה וויילין ער אויף ישיבות גלערנד מיט איין דרשה אין שוהל מכבד איזט, ער שטעלט זיך מיט דער גרעשטי גאוה וחוצפה מיט דער מחילה צום ארון הקודש מיט ס"ת, אונ' זאגט שקרים, ערשט זיינן בעוה"ר דיא פשטים דיא ער דרשת אן אונ' פר זיך זעלבן שווינדל אונ' שקרים, צווייטנס זאגט ער עס בשמו אין זיין

[23ב]
נַהמין, אונ' האט עז זיין טאג ניט גלערנד, דאש ערגשטי בייא דיזור דרשה איזט, דאש

[בא 21 A]
פינדן, בתבונת חמור נושא ספרים, אויף טייטש אלז איין אֶיזל דער איין לאשט ספרי' טראגט, אונ' וויל איך מיך דאך וואש אויבן בייא דער ערשטי כתי גמעלד, וואש איך צום טייל אונטר זולכי לייט ר"ל גפונדן, אונד וועהר היר אן שולד האט, דש עש ניט בעשר איזט, איבר הויפט בציהן,

דריטנס הבי איך איינה אַהרט גפונדן, אין אללי אָרטין אונד אונטר פיל לייט, דיא נאך ווייטר גיהן, אונד זאגין דאש קינד קאן קיין למדן ווערדן, עין יעקב זול ער לערנן, ער לערנט עין יעקב אונד קאן זולכין אויף טייטש נאך זאגין, וויא זיין רבי מיט איהם גלערנט האט, וואש נון דיזוש ספר הקדוש פר איין ספר איזט, קאן איך וויניג אורטיילין, זונדרן ווען מאן נור דיא הקדמה לייאנט, דיא הכותב שרייבט, וויא גאר פיל הויכי נוצין דראין צו פינדן, איין יעדר רעכטר למדן וירט וויסען דעם מדרש תהילם קאפיטל ק"ד ער ווערט אויך אין פיל ספרים גבראכט, אין שפעציא בעקידת יצחק שער שני, ר' שמעון בן יהוצדק שאל ר' שמואל ברבי נחמי' בשביל ששמעתי שאתה בעל הגדה, כיצד ברא הקב"ה את האורה, היר איזט קלאָהר צו זעהן, דאש אין דיא הגדות גרוישה סודת התורה שטעקין, וואן נוהן דש הייליגה ספר עין יעקב אין לויטר הגדות בשטֵיהט, מאן אויך אויז דענן פרושים, דיא דער איצונד דרבייא גדרוקט זיינן, פיל פינדט, אבר ווייט מעהר פינדט מאן אין אנדרי ספרי קדושים, אלז אין במעלטן עקידת יצחק, אין ס' הקדוש נוה שלם, אין ס' ראשית דעת, אין ספרי רבינו משה אַלמושנינו, אויך גאר פיל אין דיא ספרים מהגאון המפורסים מוהרר אפרים בעל מחבר ס' עוללת אפרים

[א22]
וועלכי איצונד גמיין צו האבין, אונ' אין זיין אנדרי ספרים, עיר גבורים, ושפתי דעת, אויך דש ספר כפתור ופרח וועלכס לויטר פרושים אויף הגדות וויא אויך דש ספר נפוצת יהודא, אונ' אנדר דערי גלייכן ספרים מעהר, אין דיזה ספרים פינדט מאן פרושים אויף דיא הגדות, אבר ניט בעוה"ר וויא דיא שלעכטר דינגס פון מלמדים דיא עש ניט בעסיר וויסן מיט קינדר לערנין אונ' טייטשן, היר ווערט מיר באלף אלפי אלפים מחילת ניט איבל אויף גנומן ווערדן, ווען איך אלז וויא איין גמיינר מאן אויז ליבה מיינה ברידר איין שאלה מאכי, אויב מאן יוצא איזט פר השי' ב"ה וב"ש הגדול דש מאן צו גיבט דש איין קינד דאש ווייטר ניקס לערנין קען אלז עין יעקב, אונד דער צו בייא איין מלמד דער זעלבר ניקס אנדרשט דרין פר שטיט אלז נור פירוש המלות, נאך דעם גמיינין אורדינארן טייטש, אונ' אלזו וויא עש איהם דער רבי גלערנד אלי מעשים אונ' דען גאנצין עין יעקב פר פשוט אמת האלט, זאל עין יעקב לערנין לאזין, דיזה שאלה צו פראגין הלב יודע מדת נפשו, והבוחן לבבות ידע מחשבתי איזט נור ווייליז איך היר דורך בין בוואגין גווארדן אונזרם צו שטאנד אין אונזרם אריכת הגלות צו בטראכטן ווייליז איך בעוה"ר ממש טעגליך פון גרויסה שררות אונ' מלומדים הבי הערין מוזין, וויא אונזרה אמונה אונ' אונזרי הייליגה תורה בעוה"ר ללעג ולקלס למשל ולשנינה צום אלליר היכשטן גשפעט בייא זיא איזט, אונ' מיר פאַר גווארפין וואש מיר יהודים אין אונזר תלמוד העטין, וואש מיר יהודים גלויבן, דא איך דאן איהנן זולכס נאך מיינר וויניגה מיינונג ווידר לֶיגט, האבין זיא מיר גשוואהרן איהנן זולכס פון יהודים זעלבר גזאגט איזט,

[21ב]
וואהל דרויף ממית זיין פון קידש השם וועגין, אונד וויסינדליך קיין עבירה טוהן, אונ' לאזין זיך איהרי פרנסה זעהר זויאר ווערדן, אום פון אנדרי לייט ניקס צו בגעהרן, אונ' קיין קנאה ושנאה, קיין גאוה, קיין מחלוקת האבין, אונ' פיהרן זיך נעביך זא אויף דש מאן וואהל זאגין קאן וויא דוד המע"ה אין אשרי תמימי דרך פסוק ג' אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו, איזט טייטש אונ' אויך זיא קיין אום רעכט טוהן גיהן אין זיין וועג, צו פר שטיהן אין השי' ב"ה זיין וועג, אבר דיא מיינשטי בעוה"ר וויסן ניט פיל מעהר, אלז דיא בהמות, וועהר האט שולד, דער גמייני מאן איזט זיין יכולת ניט ווייטר, זיין קינדר מעהר לערנין צו לאזין, אליין אונזרי פרנסים ומנהיגי המדינה זעהן היר נאך ניט, פיל וויניגר דש זיא טראכטין זאלטין, איין קופה של תלמוד תורה אויף צו ריכטן, דעם גמיינן מאן צו הילף צו קומן, איך האבי זא גאר ערפאַהרן דש אָפט איין גרוישר עושר דער גאר קיין קינדר, אדר קיין קליינה קינדר מעהר האט, דען גמיינן מאן קרעפירן לאזין עהנדר זיא איהם צו שטייאר קומן איין מלמד צו האלטין, זולכי זיינן מקיים ואהבת לרעיך כמוך וויילין זיא ניקס נוץ זיין וואלין זיא האבין איר חבר זיין קינדר זאלין זא גוט ניקס נוץ זיין וויא זיא, וואן עש אָפט איין גמיינר מאן זיין פרנס קלאגט, זאגט דער פרנס וואש גיהן מיך אייער לומפן הענדל אן, איך האבי זונשט פר דער מדינה צו זארגין,

וואש אין פרקי אבות אין פרק שני שטיהט וכל העוסקים עם הציבור יהא עוסקים עמהם לשם שמים, איזט טייטש וועהר מיט דעם ציבור נעהמליך קהל אודר מדינה זאכין, אום גיהט, זאלין לשם שמים מיט זיא אום גיהן

[21אA]
היר אן דענקין זולכי פרנסים ניט, אבר ווען נתינת אויז צו געבן אדר איין יום איזט, דא וויסן זולכי פרנסים ניט גנוגין, וויא זיא זיך גנוגין אויף בלאזין זאָלין, אונד דעם לאנדש מאן ניט גנוגין מיט איהר אוטאַריטעט דש בלוט אב צאפין, זונדרן גאר דש פעל איבר דיא אהרן ציהן, וויא צו זולכי פרנסים, היר ווירט מאן מיר ניט איבל נעמין, וואן איך שרייבה דש צו טייהל דיא רבנים אויך שולד האבין, צוואהרן זאלכה רבנים, דיא נור טראכטין וויא זיא איהר רבנות געלד בקומן אונ' וואש איהנן צו קומט, התרת קדושין, פיל חֲברת אויז צו טיילין, הין קעגין געבין זיא גאהר וואהל אכטונג אויף שחיטות ובדיקת, דיא שוחטים ובודקים מוזן פלייסיג צו פר הערין קומן, דא מיט זיא איהר געלד דר פאַהר בקומן, אבר זולכי שוחטים ומלמדים דיא דא יונגי קינדר שחטן בגעהרן זיא ניט צו פר הערין, אודר צו זאגין דש תלמד תורה קופת ותלמוד תורה גבאים גמאכט ווערדן, השגחה צו האבין קינדר מגודל ווערין תורה צו לערנין, אונד וויא זיא השי' ב"ה וב"ש הגדול דיהנן זאלין, היר אן דענקן זאלכי רבנים ניט, אונ' וויל איך מיך בייא זאלכי רבנים ניט לאנג אויף האלטין בעולם הזה פיל וויניגר בעולם הבא,

צווייטנס הבי איך גפונדן, דא וואהל אויף קלייני אלז גרוישה ישובים, אויך טייהלס אין קהלות, אונד ניט אליין בייא גמייני לייט זונדרן אויך בייא עשירים, דיא ווייטר גיהן, לאזין איהרי קינדר לערנין אָהרן, לייאנן שרייבן, אויך חומש, קריאת הפטורה, דש זיא קענן דיא סדרה מעביר זיין, אויך אין שול דיא הפטורה זאגין, בייא דיזור כתי וויל איך מיך ניט לאנג אויף האלטין, נור יעדן נאך בליבן אן היים געבן, אָב במעלדן פרק אין חובת הלבבות צו לייאנן, ווערט ער איהרן טיטול

[ב20]
למדן אויז געבן, אליין איך שרייבה נור וואש אמת איזט, אויך וויא גמעלד געהערט אונ׳ גזעהן האבי, אונ׳ דען אמת האט השי׳ ב״ה וב״ש הגדול ליב, זיין חותם איזט אמת, אונ׳ האפי צו השי׳ דש כל גאוני ורבני ולומדים תורה אמתי, דיא תורת אמת לש״ש לערנן, מיר רעכט געבן ווערדן, אונ׳ דא איך אויך מיינה מיינונג אין גאר פיל אלטי ספרים קדושים מכמה גאונים ורבנים אשר נשמתם צרורה בצרור החיים שטארק בקרעפטיגט גפונדן, הופי איהר זכות מיר נייא שטיהן ווירט, דש איך דורך מיין שרייבן אייניגה מיינה חברים דא דורך עראינרה איהר נשמות מתקן צו זיין, אונד עש מיינר נשמה אויך תיקן זיין זאלי, אונד אן אנדרי דיא עש עטוואן אנפעכטן מעגה ת״ל ב״ה גאר ניקס גלעגין איזט

פרק י״ג

אלזוא ליבה ברידר דיא גרוישה זייל תורה צו אונטר זוכין וויא זיא קינסערפיהרט ווירט, מוזן מיר אלז גמיינה לייטכר ערשט וויסן, וואש דש ווארט תורה טייטש איזט, תורה הייסט טייטש לערנונג אדר גזעץ, דער שורש אדר גרונד פון דעם וואָרט תורה איזט ירה, טייטש אונטר ריכטונג אודר אונטר ווייזונג, אין דיזור הייליגה תורה פינדן מיר אונזרי מצות, מצות עשה אונ׳ מצות לא תעשה, מצות עשה הייסט וואש מיר טוהן זאלין, ומצות לא תעשה הייסט וואש אונז פר באטין איזט, דש מיר ניט טוהן זאלין, דיזה מצות הייסן נר, ליכט, אונזר הייליגה תורה הייסט אור, איזט צוואהרן ארדינארי ליכט, אליין עש הייסט אויך אין שפעציא איין גרויס ליכט, גלייך אויבן פרק ה׳ ברייטס אן גפיהרט איזט, אונד גלייך אין אַנפאַנג בספר שני לוחת הברית

[א21]
צו זעהן, אור איזט איין גרויס ליכט איין פאַקיל, אויך אין מעהר פסוקים צו זעהן, אלז וויא מאן פינדט אור הבקר דער מארגין שיין, איזט איין גרויסר שיין אונ׳ ליכט, אלזו איזט אונזר הייליגה תורה אונ׳ גזעץ אונ׳ אונטר ריכטונג, אונזר ליכט וואר דורך מיר דען רעכטן וועג צו דעם וואָר האַפטיגן ליכט לחיי עולם הבא פינדן אונ׳ ערלאנגין קענין, אלזו איזט אונזר הייליגה תורה וואהרליך איין גרויסה הויבט זייל,

נון מוזן מיר ביליך בטראכטין וויא מיר דיזה הויבט זייל נעמליך אונזר הייליגה תורה שולדיג זיין צו טראקטירן, אונ׳ וויא זיא פון אונז אין דעם בטריבטן גלות ווירקליך טראקטירט ווירט, זוא פיל מיר נון היר פון בקאנד, ווירט זיא אויף אונטר שוידליכה אַהרט טראַקטירט, צוואהרן רעכנט רבינו בחיי הדיין אין זיינם ספר הקודש חובת הלבבות שער עבודת ה׳ צעהן מעלות, דיזוש ספר איזט צו אונזרם גמיינן נוצן אונ׳ גרויסן פאַרטייהל אויף טייטש גדרוקט, אלזו קאן זולכס מיינס גלייכן איין יעדר גמיינר מאן אין דיזן ספר לייאנן, איך וויל אבר נור שרייבן וואש איך אין אונזרי צייטן ווירקליך גזעהן געהערט, אונד ווירקליך ערפאַהרן נעהמליך,

ערשטליך אונטר גמיינה לייט בפרט אויף ישובים, דער גמיינה מאן נעביך דש יכולת ניט האט איין מלמד צו האלטין, אונ׳ גאט דאַנקן וואן אירי קינדר דש יכולת זא ווייט קומן דש זיא אָהרן לייאנן, אונד שרייבן קענין, וויא פיל נון זולכי פון גאט, פון זיינר תורה, אודר פיל וויניגר פון איהרי אמונה וויסן, שטיט גאר לייכט צו דענקן, דוך האב איך אונטר פיל זולכי גמייני לייט גפונדן דש זיא וויסן דש איין אייניגר גאָט איזט, לאזין זיך אויך

[ב19]
אלכסנדר מוקדם אבר צו איהנן גזאגט פר וואונדרט אייך ניט, דען זוא אָפט איך אין מיין מלחמות מנצח בין, מיין שונאים איבר ווינדה זעה איך דיזום מאַן זיין צורה פר מיר, אונד דיזה נאכט הבי איך איהם אין חלום גזעהן, אונד מיר בפאָהלין זויא צו טוהן, אונ' איזט אלכסנדר מוקדם מיט איהם נאך ירושלים גאנגין, אונד ירושלים זאמכט דען יהודים אין גוטר רואה גלאזין, וויא אין דעם זעלבן ספר ווייטר צו זעהן איזט, עש איזט אויך דא מאהלין אלכסנדר מוקדם זיין רבי, דער בריהמטי חכם ופיליסוף אריסטוטלוס מיט געווזן וועלכר גר פיל מיט שמעון הצדיק דיסקורירט אין אלי חכמות, זוא וואָל חכמת הטבע אלז חכמת אלהות, אונ' אריסטו זיך ניט גנוגין איבר שמעון הצדיק זיין, חכמה פר וואונדרן קענין, אונ' ברענגט דיזור אריסטו אין זיין שריפטן גאר פיל בזונדרי זאכין דש ער שרייבט וועלכי איהם דיזור שמעון משיב גוועזן,

ליבה ברידר איך האבי אייך דרוש ווייטלופטיג במיהט ווער דיזור שמעון הצדיק גאנץ בזונדר גוועזן, אונ' איבר הויפט פון אונזרי הייליגה אנשי כנסת הגדולה דיא אונש גאר פיל גוטש, אונ' אין שפעציא אונזרי גאנצי סדר התפילה מתקן גוועזן, וועלכי ווייט איבר צווייא טויזנד יאָהר בכל תפוצת ישראל נאך גלעבט ווירט, אונ' מיר אלזוא וואש איינר פון דיזה חכמים זאגט, שולדיג צו גלויבן אונד נאך צו לעבין, אלז אונזר תורה שבעל פה, אונ' זאָ גוט אלז אונזר תורה שבכתב, אלזוא האט עש קיין צווייפל דש דיא וועלט אויף דיזה דרייא זאכין שטֵיהט, וויא במעלטר שמעון הצדיק גזאגט הוט, נעמליך תורה, עבודה, אונד גמילת חסדים,

[א20]
אונ' ווער נור איין יהודא כשר זיין וויל, שולדיג איזט צו זארגן וויא זולכי הויבט זיילן קינסערפיהרט אדר אין גוטן שטאנד ערהלטן ווערדן, אין ווידריגן פאַל גלייך ברייטס גמעלד איבר אונזרם אריכת הגלות בעוה"ר זיך גאר ניט צו פר וואונדרן,

פרק י"ב עמוד התורה

וואש נון דיא איינה זייל נעהמליך אונזר הייליגה תורה אן לאנגט, אונ' פיל חכמים ד"ל שרייבן דאש זא גאר נור אויף דיזה זייל אליין, דער עולם שטיהט, קאן איך ארמר זינדר, אונ' לעהרר אום וויסנדר מענש יידר גאטס וויניג אורטיילין, אלז נור דש וויניגה וואש איך אין אונזר הייליגה ספרים גפונדן, אונד וואש איך ווירקליך ערפאַהרן, מיט מיינה אויגן גזעהן, אונד מיט מיינה אָהרן גהערט הבי, אונ' בעוה"ר נוך טעגליך ערפאַהרי, אונ' הערן אונ' זעהן מוזי, מיינה ליבה ברידר דהיינו מיינס גלייכן דיא נור גמיינה לייט זיינן, אויז ליבה אונ' צוואהרן בפרט מיין ענטצוועק דען פסוק ואהבת לרעיך כמוך, רעיך איזט טייטש דיין גזעהל, אדר חבר, דיינס גלייכן, מקיים צו זיין, מיינה וויניגה אונ' שלעכטי מיינונג מיט צו טיילין, אונ' מוס איך פר אויז אלי גאונים ורבנים אונ' לומדים, דהיינו דיא וועהרט זיינן דש זיא זולכן טיטול פיהרן, אונ' תורה לש"ש לערנין, מחילה ביטן, דאש וואש איך היר אן מיינס גלייכן מיין ליבה ברידר אויז ליבה שרייבה, זיא זיך ניקס זאלין אן פעכטן לאזין, פיל וֶוניגר ח"ו ברוגז צו זיין, דען איך נעמי השי' ב"ה וב"ש הגדול צו עדות דש איך דיזוש ניט שרייבה לעשות ממנו קרדום, אודר געלד דרויש צו מאכין, וויילין איך זולכס ת"ל ניט ניטיג האבי, וברוך ה' אשר לא עזב חסדו מאתי, איך שרייבה אויך זולכס ניט לעשות ממנו עטרה, אדר איין שם דרמיט צו מאכין, דען איך קעני מיך זעלבר, אויך מימי מיך פר קיין

השי׳ ב״ה וב״ש הגדול זיין הילף דיא אורזאכֶן אויס צו בעסרן, אונד דש בֵיזה אויז דען וועג צו רוימן, דער מיט מיר ערלעבן מעגין אויביגה נבואה זכרי׳ קאפיטל י״ד אונד אנדרי נבואת דיא אין אונזרי נביאים קלאהר שטיהן,

[ב18]

פרק י״א

מיינה מיינונג פון דער אורזאך אונזרם אריכת הגלות איזט, אלז פון איינם גמיינן מאן ניט וייט אהער גהוילט, נור אויז דער תפילה דא שטיהן דיא פרקים אדר פרקי אבות בייא גדרוקט, דיא יעדר גמיינר מאן אונ׳ פרויא יונג אונד מעטכי זוא גאר קלייני קינדר דיא נור אָהרין קענין אלי זומר וויניגשטנס דרייא מאהל אויז זאגין, גלייך פארנין אין ערשטן פרק אין דער צווייטה משנה שטיהט שמעון הצדיק הוא הי׳ משירי כנסת הגדולה הוא הי׳ אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילת חסדים, דש איז טייטש, שמעון הצדיק דער ווּאר איינר פון דענין זעלבן דיא איבר גבליבן זיין פון דער גרויסה פר זאמלונג, דער האט גזאגט אויף דרייא ארלייא זאכין שטיהט דיא וועלט, אויף דער תורה, אונ׳ אויף דעם דינשט נעהמליך וויא מיר השי׳ ב״ה וב״ש דיהנן מיט קרבנות אודר אונזרי תפילה, גלייך איך ווייטר אויס פיהרליך מעלדן ווערדה, אונד אויף גמילת חסד, נון ליבה ברידר וואן דיזוש דיא דרייא הויפט זיילין זיין, וואר דיא וועלט אויף שטיהט, אונ׳ מיר עקסאמינירן וויא דיא דרייא ארלייא פון אונס גהאלטין אודר אבסערפיהרט ווירדן, זא האט מאן זיך איבר אונזרן אריכת הגלות גאר קיין אורזאך צו פר וואונדרן, זונדרן פיל מעהר איבר דעם גרויסן גנאד אונד בארם הערציקייט פון השי׳ ב״ה וב״ש הגדול, דש ער דעם עולם נאך שטיהן לאסט, אונד אונש דריין ערהאלט פיל מעהר צו פר וואונדרן, אונד איהם טאג אונ׳ נאכט אהני אויף הערליך פרייזן אונ׳ דאנקן,

[א19]

וואן נון איינר זאגין וואלט דיזוש האט נור איין מאן שמעון הצדיק גזאגט, ווער איזט דש גוועזין, אלזו ווייסט ניט אליינד זיין נאהמין שמעון הצדיק אויס דער צו דען צייטין ברייטס דען טיטול אלז צדיק גהאבט, זונדרן ער איזט משירי אנשי כנסת הגדולה גוועזין, אונ׳ ווער אנשי כנסת הגדולה גוועזין, וייס בעוה״ר ניט יעדר מאן, אונד וועהר זולכס ויסן וויל דער לייאן נור וואש החכם הכולל הרב אברבנעל אין זיין ספר נחלת אבות בהקדמה ראשונה שרייבט, דאס דיא נביאים חגי, זכרי׳, מלאכי, עזרא הכהן, הסופר דיא אונז גאר וואהל בקאנד זיין מיט אונטר אנשי כנסת הגדולה גוועזין, אונ׳ זולכי אין הונדרט אונ׳ צוואנציג בשטאנדין, וואר שמעון הצדיק מיט אונטר גוועזין, אונזרי הייליגה חכמים זאגין אין דער גמרא יומא דף ל״ט ע״א דאש דיזור שמעון הצדיק פירציג יאָהר כהן הגדול גוועזין, אונד וויא פיל נסים איהם אין זיין צייטן בייא זיינר כהונה גדולה גשעהן, איין יעדר זעהן קאן וואש ער פר איין מאן גוועזין, עז שרייבט אָבן במעלטר חכם הכולל אברבנעל אין זיין ספר נחלת אבות אין במעלטר משנה ב׳ פרק א׳ נוך מיהר, נעהמליך וויא אלכסנדר מוקדם דא מאהל מיט דריוש מלך פרס וואלין מלחמה האלטין, אונ׳ נאך ירושלים גנגין, זיינין יהודים אין גרויסר מורא גוועזין, איזט איהם דער שמעון הצדיק אלז כהן הגדול מיט זיין שמנה בגדים ענטקיגין גאנגין, נעבשט אנדרי זקני ירושלים, זוא אלכסנדר מוקדם דיזן שמעון הצדיק גזעהן האט, איזט ער פון זיין וואגין אב גשטיגן, אונ׳ זיך זיהר גבוקט פר שמעון הצדיק וואור איבר זיך אלי בייא זיך האבנדי שרים ומלכים פר וואונדרט,

פרק יר״ד

וואן מאן היר אבר פאָהר וואַרפין וואלטי וועהר איזט דיזור שרייבר דער מוז גוויס איין דלפן אונד לומפן הונד זיין, דער וועגין זיינם לומפן צו שטאנד פיל גלות אויז שטיהן מוז, ניין מיין ליבה ברידר, ווער זולכס פון מיר דענקט איזט זיך טועה, ברוך ה׳ אשר לא עזב חסדו מאתי, אונד וואן איין יעדר האָר אויף מיין קאפא אונד אן מיין

[ב17]

באַרט הונדרט טויזנד צונגין וועהרן, קענטי איך השי׳ ב״ה וב״ש הגדול ניט גנוגין לויבן און׳ דאנקין פר אלין חסד וואש ער מיר גטאהן הוט, אין שפעציא אבר דש איך ניט אליין מיין פרנסה בכבוד, זונדרן ת״ל ב״ה וב״ש הגדול זולכין כבוד בייא אַל מיינה שררות אונד חשובים האבי, דש מיר איין יעדר דער מיך און׳ מיין אום גאנב קענט, ווערט מוזין מעיד זיין אפשר אונטר ך׳ אלפים ב״י אין דיזן גלות זא פיל חן וכבוד בין השררות ותקיפם ניט הוט גלייך איך, ועסט וועגין איך אויך אויב שוין וויא אנדרי חכמים גזאגט האבין הוי מתפלל בשלומו של מלכות אין אלי אונזרי שולין פר אונזרי לַנדס הערין און׳ דערן יועצים גבעטין ווערט, איך אבר איין בזונדרי תפלה פר אדונינו מלך יר״ה אונד זיינה יועצים וכל השררות קונציפירט הבי, אליין וואן איך מיין אינר ליכן הערץ וִויא טאג בשרייבן זולטי וערן הונדרט בֵיגין צו וויניג, אין שפעציא אבר וועגין אונזר אמונה דא דוך אללי שררות און׳ מלומדים ויסן אונד גשטֵיהן דש מיר דען יחיד אמיתי דען אייניגן אהני ענדליך וואָהר האפטיגן גָאט גלויבן, אונד אונזר הייליגה תורה תורת משה רבינו ע״ה אמת איזט, גלייך וואהל גאר פיל אַנפעכטונגן ליידן מוזין, אונד מיין בשטענדיגס זייפצין איזט, דען פסוק צו ערלעבן זכרי׳ י״ד פסוק ט׳ והי׳ ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא ה׳ אחד ושמו אחד, איך האפי עש ווערט מיר קיין איינציגר מענש אום רעכט געבן, אונד איין יעדר וועו ער אויך שוינד דער גרעשטי עושר, דער גרעסטר קצין, דער גרעסטר תקיף איזט, זיין טייל אין דיזום בטריבטן

[א18]

גלות פינדן ווערט, און׳ אויב צוואהרן דער עוללת אפרים אין זיינר הקדמה שרייבט, דש פיר כתות זיין דיא אן גלות ניט דענקין, דש מעשה זאל אי״ה ווייטר ערצילט ווערדן, ווערן זיא דאך גלייך וואהל איר טייל אין אונזרן בטריבטן גלות גנוגין פינדן, יַא זוא גאר וואן זיא אפילו אויף דער גאס אדר וועג גֵיהן, אדר פאַהרן, זיך מוז גפאלין לאזין דער קלענשטי אדר מינשטה יונג איהנן מיט שטיין אדר דרעק נוך ווארפט, און׳ דיא שימפט ליכשטה שעלט וואָרטין נוך רופט,

היר קענטי מאן מיר וואהל זאגין אדר פאַר וואָרפין הייסט דיזוש ואהבת לרעיך כמוך, אדר מה דעלך סני לחברך לא תעביד, איזט דיזוש איין ליבה, איזט דיזוש וואש דיר פיינד איזט זולשטו דיין חבר ניט טוהן, זוא גשטֵיהסט זעלבר וואש זוא פר איין אום בשרייבליכן צער האשט וועגין דעם אריכת הגלות, עראינרסט דוא דיין ליבה ברידר און׳ שווועסטערן דא צום טייל, וואו ניט גאר דיא מיינשטן, ניט דראן דענקן, און׳ לושטיג וואהל גמוהט רוהג לעבין, דש זיא אין איר שמחה גשטערט ווערדן, און׳ אין גרויסן אום בשרייבליכן צער זאלין, אליין ליבה ברידר אונד שוועסטערן מיין עראינרונג און׳ בטראכטונג אונזרם בטריבטן גלות גיהט ניט דא הין, אייך אין זולכן צער ח״ו שטעקן צו לאזין, זונדרן דיא אורזאך פון אונזרן לאנג וועהרינגן גלות צו אונטר זוכין, און׳ זעהן מיט

שי' ותי' לאי"ו מדריך בדרך הישר צו זיין,

זא בלדי אלס איך אין מיינר גאר שמערצליכה בטראכטונג אונזרם אריכת הגלות נור מיינה גדאנקין צו מיינה גשארבני רופאים אדר דאקטארס גווענד, הוט מיר השי' ב"ה וב"ש הגדול אין מיינן גדאנקן געבן, וואש מיין אלליר ערשטר רופא צו מיינר נשמה, דש איזט רבינו בחיי אין זיין ספר הקדוש חובת הלבבות גליך צו אן פאנג אין זיינר הקדמה שרייבט, בשם חכם אחד שאמר מן הזהירות, שלא תרבה להזהר, דש איזט טייטש וועהר רעכט פאר זיכטיג זיין וויל, מוס זיך ניט צו פיל פאַהר זעהן, ער שרייבט ווייטר ואמרתי שאם הי' מתעסק בענין מעניני הטובה או להורת הדרך הישרה

[ב16]

והנכונה שותק ועומד עד אשר יגמור לו כל רצונו לא הי' אדם מדבר אחר הנביאם ע"ה אשר בחרם ה' לשליחתו ואמצם בעזרתו, טייטש, ווען איינר דער זיך וויל לאזין אן גלעגין זיין, גוטה זאכין צו פר ריכטן, אונד דען רעכטן וועג אן צו וויזן, זוא לאנג שטיל זיין וואלטי, אין זיין פאַר האבין ביז ער היר אין, זיין פולן ווילן פול ברענגין קענטי, זעלטי נאך אונזרי נביאם קיינר קענין היר פון אן פאַנגין צו רֵידן אדר וואש צו טוהן, דען דיא נביאם הוט השי' ב"ה וב"ש הגדול דרצו אויז ערוֵוילט, אונ' זיא דרצו גשטארקט אונ' געהאלפן, ער שרייבט ווייטר וואן איינר געגרני אלי מדות אן זיך האבין וואלטי, אונ' זולכי ניט אלי ערלאנגין קענטי, אונד אלזו דיא ער צום טייל יוא ערלאנגין קאן, אויך וואלטי שטיהן לאזין, ווערדן אלי מענשין זולכר גשטאלט לעדיג אונ' לעהר פון לויטר מדות טובת אונ' זונשטן גוטי מעשים זיין, בקיצר ער שרייבט ווייטר אויז פיהרליך דש דיזוס בעוה"ר לויטר אן רייצונג פון יצר הרע זיין, דער דען מענשין זוכט מיט גוואלט צו רוק צו האלטין דש ער אפילו איין וויניג גוהטס אויך ניט טוהן זאל, דיזוש ספר הקדוש איזט נון גאר פיל אין לשון הקודש אונד טייטש איין יעדר זולכס לייאנן קאן, אויב איך צוואהרן דיזוש ספר הקודש איבר צוואַנציג יאָהר ת"ל ב"ה גלערנט האבי, אונ' דיזה הקדמה גאר וואָל אין קאָפף גהאט הבי, דער צו שטאנד אונזרם בטריבטן גלות מיר פאַשט ניא מאהלין אויז דען גדאנקן קומן, הין קעגין ליידר גאר פיל פון אונזרי ברידר אונ' שוועסטרן גפונדן דיא אין איהרי נארשי אויף גבלאָסני גאוה דא וואהל אין קליידונגין אלז אנדרי זאכין, זיך דען צו שטאנד אונזרן בטריבטן גלות גאר ניט עראינרן וואלין, איך אלזו לענגשט אורזאך

[א17]

גהאבט זולכן ליבס בריב אן מיינה ליבה ברידר אונ' שוועסטרן אין אונזרם גלות אב צו פערטיגן, אונ' אונזרן צו שטאנד צו ערינרן, דרמיט זיא זיך זולכן עלענדן צו שטאנד אין אונזרן אריכת הגלות אויך מעכטין צו הערצן נעמין, מיך אבר ניקס צו רוק גהאלטן אלש דש איך דען פסוק ואהבת לרעיך כמוך גערני רעכט הבי וואלין מקיים זיין, אליין דא איך בייא מיר בפינדה דש עש בער"ה איין פייני קלוגי אן רייצונג אונד פר הינדרונג פון דעם יצר הרע איזט, גלייך אין דעם ספר הקודש חובת הלבבות גאר אויז פיהרליך שטֵיט, הבי איך ב"ה יתברך דיא פעדר ווידר אין דר הַנד גנומן אונד הופי דורך דיזה עראינרונג מיינה ליבה ברידר אונד שוועסטרן איינה גרויסה ליבה צו ערווייזן, דיא איהנן צו איהרם גוף ונשמה זעהר גזונד איזט, איך האפי אונד ביטה השי' ב"ה וב"ש הגדול ברוב רחמיו וחסדיו ער עש מיר צו איינר זולכה מצוה רעכנן ווערט אלז וואן דעם פסוק ואהבת לרעיך כמוך פול קומן העטי מקיים גוועזן, אונ' איין תיקן צו מיינר נשמה זיין זאל וה' יגמור בעדינו כל טוב,

טרינקן געלד גנוגין געבי, אונ' דש אלליר גרינגשטי ווידר זיין כבוד טוהי, נור מיט איין ווערטכי אדר זונשאן הבל, איזט ער מיין שונא, אונד הבי איך אלזו ואהבת לרעיך כמוך איבל אן גליגט,

נעהמן מיר דיא פירטה כתי בעלי נצחון ונקמה דא העלפט קיין עסין, קיין טרינקן, קיין געלד, קיין כבוד אונ' ניקס בעולם אלש איהרי בִיזה מחשבות ומעשים זא פאָרט פאַהרן צו לאזין, עש וועהרי נאך גאר פיל אונטר שייד דער מענשין נאטוהר צו בשרייבן, למשל דיא אין אונטר שוידליכה מדינות וואהנין, דער נאוהרן דער מענשין, זא וואהל אלז דיא נאטוהרן דער בהמות חיות, יוא זוא גאַר דיא נאטורין דער בעהם, קרייטר, נאך אונטר שייד דעם לַנדס וואור אין זיא גבאהרן אונ' גצאגין זיין, אדר וואקסין, גאר וייט

[ב15]

אונטר שידן זיין, איך וויל זולכס אבר וויילן עש צו מיינם ענדצוועק ניט דיהנט פר שפאַהרן, אלזו ווירט איין יעדר מענש אורטיילין קענין, מיט אונזרם גוף אונזרם חבר דיהנן צו קענין נאך דעם פסוק ואהבת לרעיך כמוך שוועהר אן גִיהן וויל,

בייא זולכר איבר לֶיגונג הבי איך מיין פערד ווידר נידר גליגט, אונד מיר גדאכט השי' ב"ה וב"ש הגדול פר לאנגט פון אונש ניקס ווייטר אלז וואש מיר טוהן קענין, וואש מיר אבר ניט טוהן קענין, מוזן מיר בלייבן לאסין,

היר קאן איך ניט אונטר לאזין צו שרייבן, דש איך זייטר דעם איך צום ערשטן מאהל מיין פעדר נידר גליגט הבי, מיך זעהר שטארק במיהט, אן אונטר שוידליכה אָרטין איין העלפר צו זוכין, דער מיר ניט אליין העלפין זולטי מיין נשמה צו קורירן, זונדרן אויך העלפן מיין ענדצוועק וואור איך פילה יאָהרן גטראכט צו ערלאנגין, וויא איך קענטי פול קומן קעגין מיין ליבה ברידר מקיים זיין דען כלל גדול ואהבת לרעיך כמוך, אליין איך האבי מיך היר אין אויך לײדר גאנץ אום זונשט במיהט איין איינציגן לעבענדיגן מענשין צו פינדן דער מיר אין מיין ענדצוועק צו ער רייכן העלפין קענין, אדר וואלין, צוואהרן ת"ל ב"ה אין פיהלי קהלות קדושת דערא גלייכן מענשין ת"ל פר האנדין דיא מיר בעז"ה העטין העלפין אונ' ראָהטן קענין, אליין דער וועג איזט מיר צו וויט, אונ' שוועהר גוועזין צו דיא ארום הער צו פאַהרן, אן זיא צו שרייבן איזט מיר אויך צו וויט לויפטיג גוועזין, אויך טיילס צו שוועהר וועגין עול פרנסה ומר"מ אונ' אנדרי טרדות אדר פר הינדרונגין ניט גשעהן קענין, אדר ווער ווייס אויב מיר איינר אדר דער אנדרי גאר משיב גוועזן,

[א16]

פרק ט'

בייא זולכן אום שטענדין האבי איך אן גפאנגין לײדר גאטס דען עלענדין ערבארמליכן צו שטאנד אין אונזרם בטריבטן גלות, וועלכן איך צוואהרן שוינד פיהלי יאהרן גאר שמערצליך בטראכט, יעצונד אבר דש מאן אין דיזום גלות ממש קיין איינציגן לבענדיגן דאקטר פינדן זאל זיין נשמה צו קורירן, נאך מעהר צו בטראכטין גרוישה אורזאך גפונדן, אונ' האבי איך אלזו אין דיזור בטראכטונג דיא לבענדיגה מענשליכה דאקטרס אונ' העלפרס רוהן לאזין, אונ' מיך ווידרום צו מיינה ספרי קדושים אלז מיינה גשטארבנה מענשליכה דאקטרס אונד העלפרס גווענד, דא דורך וואש מיר ב"ה מיגליך, אויב איך צוואהרן דען פסוק ואהבת לרעיך כמוך, וויא איך גערני גוואלט ניט קאן מקיים זיין, ווינגשטנס זעהן וואש מיר מיגליך איזט בעז"ה מיין נשמה מתקן צו זיין, אונד מיינה קינדר

קלאָהר עקסעמפל פינדט, ערשטליך עש גיבט מענשין דיא נאך קיין געלד, גוהט, כבוד, פיל וויניגר פר איהרי נשמה טראכטן, וואן זיא נור שטעטס זאַט פרעסין אונ׳ זויפן האבין, אונ׳ איבריגה תאות לבם אודר וואהל לושטן, זולכה מענשין זיינין ניט בעסיר אלז דער סוג חי נעמליך בהמות אודר חיות ועופת,

צווייטנס גיבט עש מענשין דיא וויטר טראכטין אלז בהמות אונ׳ חיות פרעגין נאך עסין און טרינקן גאר ניקס, וואן זיא נור געלד גנוגין אין שארין קענין,

דריטנס גיבט עש מענשין דיא וייטר גיהן פרעגין נאך עסין, טרינקן, געלד גאר וויניג, וועז זיא נאך איהר גאווה נור כבוד גנוגין ערלנגין קענין, לאזין זיך עש אויך געלד קאשטן, אונ׳ גיבן עסין אונ׳ טרינקן וואן זיא פרנס

[ב14]

ווערדן קענין, אדר זונשטן כבוד ערנאנגין,

פירטנס גיבט עש מענשין דיא נאך קיין עסין, טרינקן אדר געלד, פיל וויניגר כבוד, קורץ נאך גוף ונשמה ניקס פראגין, וואן זיא איין נקמה טוהן קענין, זיא זאגין איין נקמה איזט איין גוטר ביסן,

נוהן ליבה ברידר וויא זול מאן היר מקיים זיין, ואהבת לרעיך כמוך נעמט מאן דיא ערשטי אַהרט מענשין, דיא ניקס פר לאנגין אלז פרעסין אונ׳ זויפן, ותאות לבם, דיזוש וויא פר הין גמעלד ניט בעסיר אלז איין אנדר סוג חי, בהמה אודר חיה, אונ׳ גיבט עש אונטר איהנן פר ענדרליכה נאטוהרן, אלז וויא אונטר אנדרי בהמות וחיות, אונ׳ עבין וויא אָבין דש משל מיט דעם הונד אונ׳ פערד, וואש דער איינה גערן עסט שמעקט דעם אנדרן ניט, אונ׳ איזט ווידר זיין נאטוהר, מיט געלד אודר כבוד איזט איהם ניט גדיהנט, זול איך איהם עסין אונ׳ טרינקן געבין, הבי איך איין גוט הוהן, זיינן וועלכי דיא זאגין הינר קאן איך ניט עסין פיללין מיר דען מאגין ניט, איך מוס גוט רינט פלייש האבין, גיבה איך איינם רינט פלייש אונ׳ הוהן דרצו, איזט איהם ניט גנוגין, ער מוס אַליר הַנד אכילת האבין, אונ׳ אליר הנד קינוח, הבי איך זיס עסט ער גערן זויער, אונ׳ דר גלייכן, וויל איך איהם איין גלאז וויין געבן, פרעגט ער ניקס דרנאך, ער מוס גוט פעט ביהר האבין, בקיצור עז וועהט יעדר בגרייפן וואן איך דרגלייכן מענשין, זוא ליב האבין וויל וויא מיך, אונ׳ עסין אונד טרינקן געבין זוא גוט וויא איך עש האבי, קענין זיא וועגין איהרי ווייטה העלז אונ׳ גוועהנליכן וואָהל לושטיגס לעבין דר בייא קרעפיהרן,

[א15]

נעמין מיר דיא צווייטה כתי אודר אהרט מענשין, דיא ניקס אין דער וועלט זוכן אלז געלד אונ׳ גוט, זול איך זולכי לייטן כבוד אן טוהן, עסין און טרינקן געבן ווערן זיא עז ניט אן נעמין, זיא פר זוימן איהר מר״מ אינ׳ וואן זיא עז אויך אן נעמן זולטן, אונ׳ איהרן משא ומתן פר זוימן, ווערדן זיא מיך נאך העך פלוכן אונ׳ וואהל זאגין, איך העטי עש ניט גטאהן משום ואהבת לרעיך כמוך זונדרן להכעיס דש ער זיין מר״מ פר זוימן זאל, זאלי איך זאגין איך וויל אלי דש מייניגה מיט איהם טיילין, וואור מיט איך פר גניגט בין, וועהט עש בייא איהם לאנגי ניט גנוגין זיין, זונדרן ער וויל דיא גנצי וועלט איין שאַרין, אלזו בייא דיזום קאן איך ואהבת לרעיך כמוך אהני מיגליך מקיים זיין,

נעמין מיר דיא דריטה כתי אדר אהרט מענשין, דיא בעוה״ר ניקס אלז איין אויף גבלאסנה לעהרי בלאָס גאוה האבין, אונ׳ ניקס אלז כבוד פר לנגין, וועז איך דיזום עסין

זיין צו פיל מיט טרערין, מיין הערץ שטיט אין וואַשר, איך מוס רופין אוי לי ווי לי שחטאתי, עויתי, ופשעתי, מלוכלך אני בחטאי', איך בין בעוה"ר פול בשמוצט אום ריין פון זינדן, מיין נשמה בעוה"ר איזט זעלבר קראנק, זאל איך אן מיין ליבה ברידר איין ליבס בריב שרייבן, זאל איך מקיים זיין, ואהבת לרעיך כמוך, ומה דעלך סני לחברך לא תעבד, זול איך מיין חבר זוא ליב הבין וויא מיך זעלברט, דא איך מיך בעוה"ר זעלבר ניט ליב האבי, זאל איך מיין חבר אויך צו זולכן חוטא אדר זינדר מאכן, גלייך איך בין, אונ' דא דורך מיין חטאים נוך פר גרעסרן, ניין ניין, היר הייסט עז רופא ולא לו, איך האבי מיך בעוה"ר זעלבר ניט ליב, מיין נשמה בעוה"ר איזט זעלבר קראנק, וויא קאן איך אנדרי ליבן אודר קורירן, אונ' אלזו בייא מיר בשלאסין מיין פעדר נידר צו לֵיגן, מיין חטאים צו בווינן, אונ'

[ב13]

צו בקלאגין, אונ' זעהן מיך ערשט זעלבר צו קורירן, אודר צו היילין, אונד ליב האבין, בייא זולכר גלעגנהייט הבי מיך מיט פיל זייפצין אונ' טרערין צו השי' ב"ה וב"ש געוענד, מיר צו העלפין אונ' איין רופא צו בשעהרן דער מיר בעזרת האל העלפין מעכטי, מיך צו קורירן אדר צו היילין,

פרק ז"

הערץ ליבה ברידר אונ' שוועסטרן, נוך דעהם איך, וויא גמעלד מיין פעדיר נידר גליגט גהאבט, אונ' איך יאהר אונ' טאג מיט מיינה גדאנקין ארום הער גשווייפט, וויא עש איין שוועהרי ארבייט מיך זעלבר צו קורירן אדר צו היילין, מיך זעלבר גוהט צו מאכין, אדר דא הין מיך צו בוועגין וואש מיר וואָרהאַפטיג גוהט איזט, נאך שוועהר, וויא איך מקיים זיין קאן ואהבת לרעיך כמוך, דיין חבר ליב צו האבין וויא דיך זעלבר, איזט מיר אין מיין גדאנקין גאר אופט קומן מוסט דוא דען מקיים זיין ואהבת לרעיך כמוך, דיין חבר ליב צו האבין מיט דיינר אונ' זיינר נשמה וואש דיר אונ' איהם גוהט אונ' ליב איזט, וואן דוא זולכס ניט טוהן קאנשט, זייא דען פסוק מקיים מיט דיינם אונ' זיינם גוף, וואש דיר זוא וואהל אלש איהם גוט אונ' ליב איזט, ביזסט דוא איין ליב האבר וואש גוטש צו עסין אונ' צו טרינקן, זייא מקיים ואהבת לרעיך כמוך לאסי דיין חבר מיט עסין אונ' טרינקן, בישטו איין ליב האבר פון כבוד טוהי דיין חבר אויך כבוד אן, ביזטו איין ליב האבר פון געלד גיב דיינם חבר אויך געלד, אויף זולכה אַהרט אונד וויס קאנשטו גאר לייכט מקיים זיין דיא מצוה ואהבת לרעיך כמוך, אונ' אונטר ריכט דיינם חבר, דש ער זיך עבן פאלס דא אויף פיהרט קיגן זיין חבר,

[א14]

אליין דיזוש איזט, נוך דעם אויגן שיין גאר לייכט, אבר וואן מאן דיא מענשליכה נאטוהר אונטר זוכין וויל, איזט עש מצד הגוף עבין זוא שוועהר אלז מצד הנשמה,

פרק ח"

היר מוס איך פר ערשט דיא מענשליכה נאטוהר אין עטוואש בשרייבן, נעמליך מיר מענשין הבין עבין פאלס ארבע יסודת בייא אונש, זוא גוט אלז אלי אנדרי סוגים אודר אַהרט בשעפניס, דיא אונטר אונש אודר וויניגר זיין, אלס מיר, אונ' איזט אללי חכמי טבעי אודר נאטוהר קונדיגן, בקאנד, נאך דעם איין יסוד בייא דעם מענשין גובר איזט, אדר איבר האנד נעמט, אזוא איזט זיין נאטוהר, אונ' אלזו פיר ארלייא אהרט מענשין זיין, גלייך מאן

אנדרי אודר אונזרם חבר דר מיט דיהנן קענן, איזט עש אלזו נאטירליך מיט דען מענשין שכל צו בגרייפן, דש מיר אלז דען עבן וויא אנדרי בשעפניס, דיא, וואן זיא דש יעניגה וואש זיא פר אנדרי פר אויס האבן ניט גברויכן קענין אדר וואלין, ערגר זיין אלז דער סוג אדר וועסין דש זונשט שלעכטר איזט אלש זיא, מיר חלילה לנו אלז דען אויך ערגר וועהרן אלז אנדרי בעל חי, אדר לבענדיגה דיא זונשט שלעכטר זיין אלז מיר, דיזוש איזט אויך קלאָהר אויז דעם פסוק ישעי' קפיטל א' פסוק ג' בוויזן, ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן, דש איזט טייטש דער אָקס קענט זיין הערן אדר קויפר דער אֵיזל קריפא זיינס הערן, ישראל אבר קענין מיך ניט, אונד מיין פאָלק וואלין מיך ניט פריבן אדר בטראכטן, תהלים סוף קפיטל מ"ט קאן יעדר פון י"ז ביז צו ענדי לייאנן, איזט דער בשלוס אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו, מאכט הגאון ר' אליעזר אלזאר אין זיין ספר

[ב12]

מעשה ה' אין מעשה בראשית פרק יו"ד שהאדם שאין בו יצר השלמת, הוא נמשל לבהמות, ולא לבהמות שהם בעל חיים כי בהמות שהם בעלי חיים הם טובים ממנו, שכבר הגיעו אל השלמות שבחקם, אבל נמשלו לבהמות במצוירת, או עשוית מן העצם או מן המתכות לדמיון לבדי אל אותם בהמות הוא נמשל, וזה אמר נמשל כבהמות נדמו, דש איזט טייטש וואן דער מענש זיין פול קומנהייט, אודר ווידריקייט ניט גברויכט אדר בטראכטט, איזט ער צו אינר בהמה גגליכן, אבר ניט אמאהל צו איינר לבענדיגה בהמה, דאן איין לבענדיגה בהמה דיא איר פולקומינהייט האט וואור צו זיא בשאפין איזט, איזט פיל בעסיר, זונדרן זולכר מענש איזט נור גגליכן צו איינה בהמה דיא גמאָהלט איזט, פון האלץ אודר זונשט מאטעריע איינר לבענדיגה בהמה גליך גמאָהלט, אדר גשניצט אודר גגאסין איזט, גגליכן, דיזוש איזט נוהן דער העכשטה גראַד וואש אונש ניט גוהט, זונדרן בֵיז ר"ה ישמרנו פיינד אונ' צו ווידרן איזט, אונ' אונש מיט גאט זיינר הילף גאר שטארק צו במיהן הבין, דיזה קראנקהייטן אונ' העכשט בֵיז אונד פיינדליכס וועזין פון אונש אב צו האלטין, אדר אוועק צו שאפין, אונ' מיט אלי אונזרי גדאנקין אונ' ווערקן דא הין צו ריכטן, וואהל איין אכט צו נעמין, וואש מיר פר האבין, שטעט צו בוועגין, אונ' מיט אלי אונזרי קרעפטין צו ארבייטן וואש אונש וואָרהאַפטיג גוט בעז"ה צו ערלאנגין, אונ' אלש דאן אויך צו גליך אויך מקיים צו זיין ואהבת לרעיך כמוך, ומה דעלך סני לחברך לא תעבד וואש דיר פיינד איזט זולשטו דיין חבר ניט טאָהן, אונ' זוכן אונזרן חבר עבן פאלס פון דיזן פיינדליכן בֵיזן אב צו האלטן, אדר אוועק צו שאפין, איבר דיזן

[א13]

זיינן מיר מקיים לא תשנא אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך, אונ' איהם עבן פאלס צו דעהם וואש איהם ווארהאפטיג גוט בעזרת האל צו העלפן, נוהן האבין מיר בעזרת האל ב"ה גפונדן וואש אונש נוץ אונ' וואָרהאַפטיג גוט אונ' ליב איזט, אונש דרנאך צו ריכטן, אונ' אונזרן ענטצוועק צו ער רייכן, מקיים צו זיין ואהבת לרעיך כמוך, דען חבר זוא ליב צו הבן וויא דיך זעלבר, ומה דעלך סני לחברך לא תעבד וואש דיר פיינד איזט דיינם חבר ניט צו טוהן,

פרק ו"

אליין ליבה ברידר אלס איך היר אין מיינם שרייבן פאָרט פאַהרן וואלין, ווערדה איך גניטיגט מיינה פעדיר אויז דער האנד צו ליגן, דאן מיינה הענד ווערן מיר שוועהר, מיין אויגן

בוויזן איזט, אבר אלי דש אנדרי וואש בעולם הזה ליב אודר גוט איזט, איזט נור איין, איין גבילטס נארש פר גענגליכש גוהט, דיזוש איזט אין זוא וייט קלאהר בוויזן דש עש יעדר מענש, דער נור איין מענש איזט, אודר איין מענש זיין וויל, גאהר וואהל נאטיהרליך בגרייפן קאן, וואש אונש וואָרהַפטיג ליב אונד גוט איזט,

דיזוש אבר נאך קלאָהר אונ׳ וואָרהַפטיגר מיט דעם שכל אונד אויז אונזרי הייליגה ספרים צו בוויזן, איזט נעמליך, עש איזט איין גרושה שאלה דיא גאר פיל חכמים זצ״ל פראגין, וואור צו האט השי׳ ב״ה וב״ש הגדול דעם מענשין בשאפין, דא ער אונש דוך גאר ניט ניטיג האט, אונ׳ דרצו וויא אללי חכמים איבר איין שטימן, האט השי׳ ב״ה וב״ש הגדול פון דעש מענשין דען גאנצין עולם בשאפין, אונ׳ אים אלש אונטר זיין מאכט געבן, וויא פאָרנן אין בראשית קפיטל א׳ פסוק כ״ח כ״ט למ״ד קלאהר צו זעהן, דוד המלך ע״ה תהלים קפיטל ח׳ אויך טייטליך זאגט, נאך דעם עש נוהן פון גאר פיל הויכה גרושה חכמים אונטר זוכט איזט, קיין אנדרי

[ב11]

וואָרהַפטיגרי אורזאך גפונדן, אלז איין גרויסר חסד פון השי׳ ב״ה וב״ש הגדול דש ער אונש צו מענשין גמאכט, אונ׳ איין הייליגה נשמה וועלכה פון איין הויך ליכט קומט אין דעם גוף געבין, אום זיך דא דורך מיט מעלות ומדות טובת, אודר גוט אונ׳ פרום זיין, גוטס טוהן, דיא נשמה דא דורך נוך העכר אלז וויא זיא פר הער גוועזין איזט, צו דעם וואָרהאַפטיג ליכט בחיי עולם הבא צו ברענגן, אונ׳ אלזו מיר דש יעניגה וואש רעכט וואָרהאַפטיג און נעהמליך ליב אונ׳ גוהט הייסט גניסן קענין, אונ׳ הוט אונש השי׳ ב״ה וב״ש הגדול זיין חסד נוך מעהר אונ׳ווייטר בוויסן דש ער אונש צו דיזום ליכט אלז אונזר נשמה דיא דא הייסט נר אלקים נאך איין גאר גרויש ליכט אדר פאַקיל געבין, דיזוש איזט זיין הייליגה תורה, דיא הייסט אור, אונ׳ זיין מצות דיא הייסן נר, וויא קלאהר אין פסוק שטֵיט נר מצוה ותורה אור, אונ׳ דיזוש גרושה ליכט אונזרי הייליגה תורה הייסט אויך צו גלייך טוב, גוט, גלייך אללי חכמים שרייבן אונ׳ אויך קלאהר אין פסוק שטיט כי לקח טוב נתתי לכם, אלזו קענין מיר דורך דיזה גרושה גוהטי ליכט דש איזט אונזר תורה ומצות דש ליכט נעהמליך אונזר נשמה צו דעם אלליר העכשטן גראַד, דש, דש אליר העכשטי ווערקליכה גוט איזט בחי עולם הבא ברענגין, אונד דען גרוישן חסד וואור צו השי׳ ב״ה וב״ש הגדול אונש מענשין בשאפין הוט ערלנגין, אונד דא דורך זיין הייליגן ווילן ערפילן,

נוהן וויסן מיר וואש אונש וואָרהאפטיג גוהט אונ׳ ליב איזט, זוא קענין מיר אויך לייכט אונ׳ בלדי מקיים זיין אונזרן ענטצוועק ואהבת לרעיך כמוך, אונ׳ אונזרם חבר זוא פיל אונז מענש אונ׳ מויגליך איזט זוא ליב הבן וויא

[א12]

אונז זעלבר, צו דיזן וואָרהאַפטין גוט אונ׳ ליב העלפין פיהרן אונ׳ ברענגין, וויא אבר וואן מיר, וואש אלש מדבר פר אויס האבין, דש איזט אונזרי הייליגה נשמה, רעכט וויא עש זיין זול אונ׳ וואור צו זיא אונש געבן איזט פול קומן גבריוכן, הין קעגין וואן מיר מענשין אלש חי מדבר וואש מיר פר אויס אנדרי בעל חי פר אויס האבין, זולכי גשטאלט וואור צו עש אונש השי׳ ב״ה וב״ש הגדול ברוב רחמיו וחסדיו צו אונזרם גוטין געבן הוט ח״ו ניט בוועגין אדר גבריוכן, טייהלס אויז פוילהייט, אדר טיילס בער״ה וועגין וועלטליכה וואָהל לושט, אדר זונשט שוואכהייטן, מיר אלזו וואש אונש זעלבשטן גוהט ניט טוהן, אלזו פיל וויניגר

עסטומירט ווירט, דאן איין זולכר צומח איזט צו ניקס גוט אדר אן גנעהם פר זיך, פיל וויניגר פר אנדרן, דער סוג דומם הייסט דא קיגין גוט, וואן ער צו גברויכן וואו צו ער בשאפין איזט, אונ' עבין זוא איזט עז מיט דעם סוג חי, אדר אלש וואש לבענדיג הייסט, דיזור בשטיט עבין פאלס אין ארבע יסודת, הייסט עבן זוא גוט צומח אונ' וואקסט אלז אלי קרייטר בלומן, אונ' בעהמי אבר עש איזט ווייט בעסיר אלז דער סוג צומח דש דא וואקסט אונ' קיין לעבין הוט, וויילין דיזוש איבר אל קיין גפיהל הוט, אויך זיך פון זיינם פלאץ אן קיין אנדרן פלאץ, זיך פון זעלבשטן בוועגין, אונ' וואש אים ליב נאך לויפן, אודר פר דעם וואש אים צו ווידר ענטלויפן קאן, אונ' זיך זעלבר פיל וויניגר אנדרי זולכר גשטאלט דיניך קאן, הין קעגין דער סוג חי אדר דש וועזן דש דא לעבט האט זיין חמשה חושים אודר פינף גפיהלי, אלש העריך, זעהן, ריכן, שמעקין, אונ' פיהלן, קאן זיך פון זיין פלאץ נאך זיינר אַהרט בוועגין, לויפן, פליגן, שווימן, קריכן, וואור הין עז וויל, וואש אים אן גנעהם אדר צו ווידר איזט, צו אדר פון לויפן, אונ' אנדרי אויך אויף זולכי אדר אנדרי אהרט דיהנן קאן, וויא גשווינדר אדר גשיקטר אויך שטערקר יעדן אַהרט זיינה חושים אודר גפיהל אונ' אנדרי לייבליכה אונ' לעבין קרעפטין האט, וויא אן נעהמליכר אונ' ליבליכר

[ב10]

עש פאר זיך זעלבר אויך אנדרי אונ' דעם מענשין זולכיי גשטאלט ליבליך אן נעהמליך אונ' דיהנזאם איזט, אונד איזט אלזו גוט, הין קעגין וואן דער בעל חי, אדר וואש דא לעבט זיין גפיהל אדר חושים אונ' אנדרי לייבליכה לעבניס קרעפטין ניט פול קומן הוט, אודר זולכה וויא אונ' וואור צו עש בשאפין, טיילס אויז אום גשיקליכקייט פויל הייט, קראַנקהייט, אודר זונשטן מנגיל זעלבר ניט גברויכן, פיל וויניגר פון אנדרי גברויכט אדר בדיהנט ווערדן קאן, איזט איין זולכר בעל חי אדר לבענדיג בשעפניס שלעכטר אונ' און אנגנעהמר אונ' וויניגר דיהנזאם אלז איין צומח, אודר וואש דא אין זיינר פולקומנהייט אויז דער ערד וואקסט, אונד מן גברויכן קאן, אלזו הייסט זולכר בעל חי ניט גוהט, אודר אן גנעהם פר זיך פיל וויניגר פר אנדרן,

נוהן ליבה ברידר אויף זולכה אַהרט איזט עש מיט אונש מענשין, מיר הייסן חי מדבר אדר לבענדיג דש רידן קאן, מיט דען נַאמין חי זיינן מיר נון זוא גוט אלז אנדרי בעל חי אדר וואש דא לבענדיג איזט, אליין נאך דעם נאהמן מדבר האבן מיר בעזרת האל יתברך ברוב רחמיו וחסדיו מיט השי' ב"ה וב"ש הגדול זיין גרושה בארם הערציגה הילף אונ' גנאד פר אללי אנדרי בעל חי אונ' אללי בשעפניס אויף ערדן גאר פיל אונ' גאר וואש הויך קאסט באַהר אהני שעצליך פר אויז, דיזוש איזט אונזרי הייליגה נשמה דיא אונש השי' ב"ה וב"ש הגדול געבן הוט, דיזה איזט איין זולכש ליכט נר אלקים נשמת אדם דש אונש פון גאט געבין איזט,

[א11]

וואן מיר נון דיזוש ליכט רעכט גברויכן, וואור צו עש אונש השי' ב"ה וב"ש הגדול געבן הוט, זוא קענין מיר בעזרת האל זולכר גשטאלט וויא מעהר עז גברויכט אונ' בוואגין ווירט, מעלות אדר גראַט וויס אונד ענטליך דען העכשטן גראַד ערלנגין, וואש אונש אן גנעהם ליב אונד אויף דש פולקומינשטה וואָרהאַפטיג גוט איזט, דש איזט צו דעם רעכטן ליכט וואור אונזר הייליגה נשמה פון אהער קומט, באורך נראה אור לחיי עולם הבא גלאנגין, דאן דיזוש הייסט וואָהרהאַפטיג גוהט, גלייך עש איין גאר פיל ספרי קודש טויטליך

אלזו וויסן מיר נון וואור אין דער מין אדר אַהרט דיא מענשין הייסן בשטֵין, נעמליך אין איין גוף אונ' נשמה, נאך אונזרן גוף הייסן מיר מיט אנדרן בשעפניס דיא לעבין, אונטר איין סוג צו גלייך חי, דש מיר אויך לעבין, אליין וועגין אונזר נשמה הקדושה דיא אונש השי' ב"ה וב"ש הגדול געגבן הוט, הבין מיר גאר פיל פר אויז, אונ' הייסן מדבר, דיזוש טייטש דער תרגום אונקלס ותרגום יונתן קלאָהר אויף דעם פסוק ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי, ונפח באפוהי נשמתא דחיי והוה אדם לרוח ממללא, קורץ דרויס צו פר שטֵיהן וועגין אונזר הייליגה נשמה הייסן מיר מדבר, דיזוש איזט דער העכשטי מין אדר אַהרט דיא מענשין הייסן בשטֵין, נעמליך אין איין גוף אונ' השמה, נאך אונזרן גוף הייסן מיר מיט אנדרן בשעפניס דיא דא לעבין, אונטר איין סוג צו גלייך חי, דש מיר אויך לעבין, אליין וועגין אונזר נשמה הקדושה דיא אונש השי' ב"ה וב"ש הגדול געגבן הוט, הבין מיר גאר פיל פר אויז, אונ' הייסן מדבר, דיזוש טייטש דער תרגום אונקלס ותרגום יונתן קלאָהר אויף דעם פסוק ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי, ונפח באפוהי נשמתא דחיי והוה אדם לרוח ממללא, קורץ דרויס צו פר שטֵיהן וועגין אונזר הייליגה נשמה הייסן מיר מדבר, דיזוש איזט דער העכשטי מין אדר אַהרט דען השי' ב"ה וב"ש הגדול אונטר דען הימל, זוא צו זאגין אויף דער ערד גמאכט אונ' בשאפין הוט,

פרק ה'

נוהן הבין מיר זוא וויט אונזר אגאליטעט אדר גלייכהייט גפינדן, נעמליך מיר מענשין איין מין אדר אַהרט חי מדבר הייסן, אַגאל פון איינם גוף אונ'

[ב9]

הייליגה נשמה בשטיהן, עש בלייבט נוהן ווייטר ניקס איבריג אונזרם ענטצוועק צו ערייכן, ואהבת לרעיך כמוך רעכט מקיים צו זיין, אלז דש מיר וויסין וואש אונש וואָרהַאפטיג גוט אודר ביז, ליב אַנגנעהם אודר און אנגנעם אונ' צו ווידרן איזט, דער מיט מיר אונזרן חבר זולכר גשטאלט ליבן אונד טראקטירן אדר בגעגנן קענין, וואש איהם גוט ליב אונ' אן גנעם איזט, דיזוש נאטירליך צו אונטר זוכין איזט, וואן מיר אללי בשעפניס דיא אונטר אונש, אדר שלעכטר אלז מיר זיין, בטראכטן, וואש יעדם סוג אדר וועזן גוט איזט, אונ' דיא ליבליך אונ' אן נעהמליכקייט אין דיזום סוג בטראכטן, וואש עז קעגין יענם סוג וואש אונטר איהם אדר שלעכטר אלז עש איזט פאר אויז האט, אוב אלזו גוט הייסט, למשל דער סוג דומם אלז וואש אין דער ערד ליגט, אלז שטיין אודר זונשטן קופפר צין זילבר גאלד בשטיט פון ארבע יסודת, אש, רוח, מים, עפר, פייער לופט, וואשר אונ' ערד, עש קאן זיך אבר ניט בוועגין, אודר אויז דער ערד ארויש וואקסין, היר אויף פולגט דער סוג צומח, אדר אלי דש וועזין וואש נאך זיינר אַהרט אויז דער ערד וואקסט, בשטֵיט עבין אין ארבע יסודת, וויא דער סוג דומם, אבר אין זוא ווייט בעסיר אלז דער סוג דומם אדר דש אום בוויגליכה וועזן, וויילין דיזוש וועזן זיך ניט בוועגין קאן, הין קעגין דער צומח אדר וואש דא אויז דער ערד וואקסט, בוועגט זיך אויז דער ערד, וויא שענר אונ' בעסיר איזט עש אלז דער סוג דומם, אונד אלזו אין וועסין אדר סוג צומח רעכט גוט,

[א10]

הין קיגין וואן דער צומח אדר וואש וואקסין זול ליגן בלייבט אונ' בוועגט זיך ניט, אונ' איבר אל ניט אויז דער ערד וואקסט, וואור צו עז בשאפין איזט אונ' צומח הייסט, איזט עז ערגר אונ' וויניגר אלז דער סוג דומם, אודר אום בוועגליכס וועזן דער זונשט שלעכט

נאטוהר אונ' אנעטאמיע קונשט, אונ' פיל חכמים בפרט רבינו משה ב"מ מאכט פון דיזור ידיעה איין הויך ווערק, בפרט אין זיין פרקים פ' ער דען פסוק אויס איוב מיט אן פיהרט מבשרי אחשה אלקי, טייטש איך בטראכטה וויא איך בשאפין בין, קאן איך דיא אלמאכט אונ' חכמה פון השי' ב"ה וב"ש הגדול זעהן, רבינו בחיי אין זיין ספר קדוש חובת הלבבות שרייבט אויך אין שער הבחינה גאר ווייט לויפטיג היר פון, דיזוש וויל איך יעדם נוך זיין בליבן וויא ער זולכס שולדיג איזט צו טוהן צו אונטר זוכין אן היים געבן, מיין אונטר זוכין גיהט ניר דא הין, דא מיך השי' ב"ה וב"ש הגדול ברוב רחמיו וחסדיו אלז איין מענש דער חי מדבר הייסט בשאפין האט, מיין הויבט צוועק דען הויבט רעגיל ואהבת לרעיך כמוך, דוא זולשט דיין חבר זוא ליב הבן וויא זיך זעלבן גרונדליך צו אונטר זוכן, וויא אויך זולכס אן בעסטן מקיים זיין אדר האלטן מעגי, וויא עש השי' ב"ה וב"ש הגדול ליב אונד אן גנעהם איזט, אלזו וויל איך נור איבר הויבט אונטר זוכין וויא השי' ב"ה וב"ש הגדול דען ערשטן מענש בשאפין האט, וואו מיר מענשין דורך דיא נאטוהר מיט גאט זיין הילף אללי אהער קומן, אומב דיזן הויבט רעגיל נאך אונזר הייליגה תורה צו ערקלערין

[ב8]

פרק ד

וויא מיר נון אין אונזר הייליגה תורה פינדן בראשית קפיטל א' פסוק כ"ז הייסט עש וויא השי' ב"ה וב"ש הגדול דען מענשין בשאפין הוט, ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו, ווייטר קפיטל ב' פסוק ז' שטֵיט ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חי, וואש נון דער ערשטה פסוק, דא דא שטֵיט בצלמו בצלם אלקים טייטש איזט קלאהר צו פר שטֵיהן צו געבין, ווירדה מיר, אויך מיינס גלייכן, מיינה גמיינה ליבה ברידרכר גאר צו שוועהר אונ' צו ווייט לויפטיג פאלין, דיא לומדים פינדן פרושים גנוגין אין הגאון רבינו משה מיימן זצ"ל זיין ספרים, אויך אין חכם השלם אברבנל זיין ספרים, וויא אויך אין עקדת יצחק וספר מעשה ה' מהגאון ר' אליעזר אשכנזי אונד מעהר דער גלייכן ספרי קודש, ווא הין איך דיא זעלבי צום איבר פלוס אן אונד הין ווייסן וויל, נאך בליבן צו לייאנן, דיא רעכטי חכמי הקבלה אבר איין מעהרש וויסן, אונ' איך ארמר זינדגר אום וויסנדר מענש מיך וואהל צו בשיידן וויס, מיין הענד היר פון וואש צו שרייבן צו רוק האלטין מוס, וואש אבר דער אנדרי פסוק ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי בלאנגט, וויא עש אין אונזר טייטשה ביבל דיא תל"ש אין אמשטרדם גדרוקט איזט, הייסט עש גוט טייטש אלזויא, אונ' גאט דער הער מאכט דען מענשין אויז שטויב פון דער ערדן, אונד ער בליס איהן אין זיין נאזין דען לבענדיגן אָטום, אלז וואָר דער מענש מיט מיט איין לבענדיגה זעלין, אדר נשמה, אויב נון צוואהרן דיא ווערטר,

[א9]

נשמת חיים אונ' לנפש חיה אויך גאר ווייט לויפטיג אונ' שוועהר זיין אונש גמיינה לייט צו פר שטֵיהן, זוא פינדן עש דיא לומדים אונ' רבנים דוך אין אויב במעלטי, אונ' נוך מעהר הייליגה ספרים מכמה גאוני רבנים אשר נשמתם צרורה בצרור החיים, איר זכות זול אונש בייא שטיהן, גנוגין מיר גמייני לייט פר שטיהן אונ' וויסן זוא פיל דש השי' ב"ה וב"ש הגדול אונש גמאכט הוט ערשטליך איינם גוף אויז דער ערד, דר נוך האט אונש השי' ב"ה וב"ש הגדול איינם לבענדיגן אטום אין גבלאזין, דא דורך מיר איין הייליגה נשמה בקומן הבין,

בשרייבן, וואר צו איך פיל צו שוואך בין, אויך אונטר דיא חכמות הטבע אדר וויסן שאפטין דער נאטוהר געהערט, וועלכי צוואהרן וויסן איין זעהר ניטיגה שולדיגה זאך איזט, גלייך עש כמה וכמה גאוני רבני' אשר נשמתם צרורה בצרור החיים וואר אונטר בפרט רבינו משה מיימן אין זיין ספר מורה נבוכים, ובפרט וואש ער שרייבט מאמר א' פרק ל"ד, אונ' איין יעדר למדן צו זעהן וואש רבינו שם טוב אין זיין פירוש אין דיזום פרק שרייבט, ורבינו בחיי אין זיין ספר הקדוש חובת הלבבות, גאר הויך רעקומנדירן, דאן היר הוט מאן בייא יעדן קרייטכי אודר בלימכה, בייא אללי אונד יעדן בימכי אין שפע בייא אללי אונד יעדי לבענדיגה בשעפניס פון דער גרעסטה חיה בהמות אדר עופת ודגים ביז אן דש קלענשטי גוויקס גלייך שלמה המלך ע"ה זאגט לך אל נמלה עצל, וואן מאן נור אָמאָס בטראכט שטעקט גרויסה מוסר, אונ' בייא יעדן אורזאך הוט זאגין, מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית, היר בייא קאן מאן דיא אלמאכט אונ' ווייסהייט פון השי' ב"ה וב"ש הגדול בטראכטין, אויך צו גלייך ערקעניין, ער איין אל רחום וחנון, בארם הערציגר גאט איזט, אונ' זיין השגחה פרטיות אודר זיין אויף זיכט אויף יעדן קערפר פון זיין בשעפניס האט, דער חכם השלם אברבנל שרייבט גאר פיל היר פון, בפרט אין פ' ויצא בייא דען חלום פון יעקב סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, דא מיט ווייזן וואלין דש אַלז דש וואש השי' ב"ה וב"ש בשאפין הוט, פון דער ערד אן ביז אין הימל

[ב7]

שטאפיל ווייס צו בטראכטין דא דורך קאן מאן צור חכמה עליונה גלאנגין, דערא גלייכן בפינדט זיך אויך בספר של החכם השלם בן של קדושים מהו' משה אלבילדה זיין ספר ראשית דעת מאמר שלישה כלל שני פ' א', אויך אין אנדרי ספרי קדושים, וויל אלזו זולכס נור יעדן עראינרן וויא ווייט ער זולכס נאך זיין ווישן אונ' פר מעגין נאך צו אונטר זוכין שולדיג איזט, מיין אב זעהנס אין דיזום מיינן שריבן איזט נור איינר לייא בשעפניס צו אונטר זוכן, וועלכס צו מיינם צוועק געהערט, אונ' צוואהרן דש וואש השי' ב"ה וב"ש הגדול צום לעצטין בשאפין, דש איזט דער מענש, דיזוש בשעפניס הערט צוואהר מיט אונטר דען סוג אדר מינם אַהרט פון חי דער לעבנדיגה קרעאַטוהרן, ער געהערט אויך צו גלייך אונטר דעם סוג צומח, דען דער מענש וואקסט עבין פאלס, ער האט אויך דיא ארבע יסודת בייא זיך אלז וויא דער סוג דומם, אליין דער מענש האט גאר פיל פר אויש, דש ער ניט אליינט חי גנענט ווערט, זונדרן חי מדבר, איין לבענדיגה קרעאטור דיא רֵידן קאן, דש וואָרט מדבר אבר האט קעגין דיא אנדרי גאר פיל פר אויס, וואש דער מענש מיט זיינם דיבר קעגין אנדרי בשעפניס אויס ריכטן קאן, וועלכס היר צו בשרייבן צו ווייט לויפטיג פאלין מעכט, ווייטר אבר וואש דר פון מעלדן ווערדן, איך וויל מיך אויך היר ניט איין לאסין דיא גאנצי מענשליכה נאטוהר צו אונטר זוכין, דאן היר צו געהערט גאר פיל צו שרייבן, וויא גאר פילי חכמים מעלדן, וואן מאן נור דען מענש אונטר זוכין וויל, דיא חכמה ויכולת מ"ה ב"ה וב"ש הגדול מן אֵבר אחד, דש איזט טייטש דיא אַלמאַכט אונ' ווייסהייט פון השי' ב"ה וב"ש הגדול

[א8]

אן איינם גליד צו בטראכטן, מוס מאן פיל טויזנד בלעטיר שרייבן, היר פון הבין דיא חכמי הרופאים גרוישה ידיעה אדר וויסנשאפט, גלייך דער רמב"ם אין זיינה פרקים מעלדט, אונ' ערפאהרט מאן היר פון פיל ניט אליין מחכמת הרפואה, זונדרן אויך חכמת הטבע, דער

זיך, אונ' וואקסט אויך, היין קיגן הוט ער פיל פר אויז

[6א]

ער האט זיין לעבין אונ' חמשה חושים, אודר פינף זין, דיזור סיג חי הוט ווידר גאר פיל מינם אדר אַהרטין דיא אונש בקאנד זיין, אלז נעמליך ווילדה חיות דיא זיך אין וועלדר אויף האלטין, לֵבין, בערין, ווילף, פיקס, הערשין, אונ' דר גלייכן, הייסן אללי חי, זיא לעבין, ווידרום פיל ארלייא בהמות, אקסין, שאָף, ציגן, פפערד, אֵיזלס, הונד, קאצין, זיין אללי בהמות אונ' לעבן, אויך פעגיל זוא וואהל הינר, גענץ,ענטין, אונ' זונשט ציימה אונ' ווילדה עופת, הייסן חי אונד זיא לעבין, ווידרום אלי פיש, דערין פיל הייט ממש ניט צו בשרייבן זיין, הייסן מין דגים אונ' חי זיא לעבין, וויא אויך אליר האנד שקצים פון ראצין, מייס הייסן מין שקצים, אונד רמשים אלליר האנד ווירמה אונ' אום גציפר הייסן מין רמשים חי אונד לעבין, היר קאן נוהן איין יעדר גזונדר מענש אורטיילין, אויב צוואהרן אלש וואש היר גמעלט איזט, דער סוג אדר וועזין חי הייסט דש עש לעבט, זונדרן אויך דיא מינם דיא איינרלייא אַהרטין אונ' צו גליך בהמות הייסן, קיין גלייכה נאטורן האבין, אונ' וואש איינם גוהט איזט דען אנדרן אויך גוהט איזט, איך וויל נור וואש אונש אן בקאנשטן איזט פון בהמות צום עקסעמפל נעמן, איין פפערד אונ' איין הונד הייסן סוג חי, זיא לעבן, אויך איינר לייא מין, זיינןביידה בהמות, אלזו למשל, איין הער האט איין מעכטיג שֵין פפערד, אויך צו גלייך איין מעכטיגן שֵינין טרייאן הונד, דער הער האט ביידה זעהר ליב, ווייליין זיא איהם ביידה זא וואהל אים הויז אלז אויך אויף דער ראז גאר גרויסה טרייאה דינשטי טוהן, דש פפערד אונד דער הונד פר טראגין זיך אויך

[6ב]

גאר וואהל מיט אננדר, דער הונד לייד ניט איינר דעם פפערד וואש צו ווידר טוהט, דש פפערד ליידט מיט גדולט, וואן דער הער רייט אודר פאהרט, דען הונד צו זיך אויף דש פפערד אודר וואגין נעמט, איין מאהל קומט דער מיט זיין פפערט אונד הונד אין גאר שלעכטין וועטיר פון גאר מיסראבלין וועג נאך הויז, דא דער הער זוא וואהל אלש דש פפערד אונד הונד זעהר אַב גמאטירט זיין, דער הער לאזט ביידה אין טרוקנן שטאַל טוהן, בפעהלט מאן זול ביידה וואש רעכטס צו גוהט טוהן, צו עסין געבין, וואן נוהן דער קנעכט ביידה איין גרוישן סאַק האבר פאַר שטעלט, דיזוש איזט ניט אליין דעם פפערד זיין גוטס, זונדרן זיין בעסט, היין קעגין דער הונד מוס דרבייא קרעפירן, ווייליין זיין נאטוהר ניט איזט האַבר צו עסן, אויך וואן דער קנעכט איין גרויסן קעסיל מיט פלייש אונ' קנאכן ביידה פאר שטעלט, דיזוש איזט ניט אליין דעַן הונד זיין גוט זונדרן זיין בעסט עסין, היין קעגין דז פפערד דא זיין נאטוהר ניט איזט פלייש אונ' קנאכן צו עסן מוז דרבייא קרעפירן, דער גלייכן עקסעמפל גאר פיל ווירט זיך איין יעדר מענש פון זעלבשטן מאכן קענין, דש גאר פיל בשעפניס דיא אונש בקאנד זיין, אונ' ניט אליין אונטר איין סוג הערין, דיא לבענדיגה בשעפניס הייסן, זונדרן אונטר אלליר לייא מינם דיא צו גלייך דען נאמין בהמות, חיות, אודר עופת האבין, וויא זיא אין דער הייליגה תורה אין בראשית א' פינדט למיניהם, למינה, למינהו, גלייך וואהל אונטר יעדן מין יעדר בזונדר איש אודר קערפר ניט צו גלייך איינם ליב איזט וואש דעם אנדרן ליב אודר אן גנעהם איזט,

[7א]

אין דיזום מיינן ליבס בריב אבר איזט מיין אב זעהנס ניט, דיא נאטורן אלי בשעפניס צו

גרונדן, פייער, לופט, וואַסיר, אונ' ערד, אין זיך, דיזור פונקט הוט זיין ריכטיקייט, אונ' ביז דאטא פון קיין מענשין דיספוטירט, עז זיינין צוואהרן אייניגה חכמים דיא דען צאַהל דער יסודת

[5א]

דיספוטירן וואלין, אליין זאלכש צו ווידר ליגין איזט היר מיין אב זעהנס אודר ענטצוועק ניט, איך וויל נור דיזוש שרייבן, דש אללי בשעפניס דיא זולכי ארבע יסודת אין זיך האבין, בשטיהן איבר הויפט אין ארבע סוגים, אדר פיר ארלייא וועסין, זיא הייסן, דש ערשטה דומם, נעמליך וואש אין דער ערד שטיל ליגט אונד זיך ניט בוועגין קאן,

דער צווייטה הייסט צומח, דש איזט וואש זיך בוועגט אונ' אויז דער ערד ארויש וואקסט,

דש דריטה הייסט חי, וואש דא לעבט אונ' זיינה חמשה חושים אדר פינף זינין, זעהן, הערין ריכן, שמעקין, אונ' פיהלין קענין,

דש פירטה הייסט חי מדבר דש ניט אליין לעבט, זונדרן אויך רֵידן קאן, דש זיינין מיר מענשין,

פערנר מוז מאן וויסן דש איין יעדר סוג הוט פיל ארלייא מינם אַדר אַרטן אונ' יעדר מין הוט פיל ארלייא אישם אדר קערפר, אלז נעמליך דער ערשטי סוג דומם האט דיא ארבע יסודת אין זיך, בשטיהט אבר אין פיל ארלייא מינם אדר אַהרטן, למשל זוא פיל אונ בקאנד, אין אבנים אדר שטיין דיא מאן ניט שמעלצין קאן, אונ' ווידר מתכות וואש מאן שמעלצין קאן, דיא שטיין בשטיהן ווידר אין פיל ארלייא, אלז נעהמליך בויא שטיין, שיפר שטיין, אבנים טובת פון אלליר האנד דיא אונש בקאנד זיין, אונ' מתכות וואש מאן שמעלצין קאן, זיין ווידר פיל ארלייא, אלז נעהמליך אייזן, בלייא, צין, קופפר, מעסינג, אלליר האנד מעטאַל, זילבר אונד גאלד, דיזן סוג אונ' מינם וויל איך ליגן לאזין, אונד דעסין נאטוהר, דען

[5ב]

אלכעמיסטן אונ' מאטעריעליסטן דערן נאטוהר צו אונטר זוכין איבר לוזין, דער צווייטה סוג אודר וועזין, איזט צומח, אויז דער ערד וואקסט, דיזור הוט עבין פאלס זיין ארבע יסודת אין זיך, הייסט אבר דרום צומח ווילין ער וואש פר אויז הוט, אונ' זיך בוועגט, אויז דער ערד ארויש וואקסט, דיזור סוג הוט גאר פיל מינם אדר אַהרטין אין זיך, דיא אונש מענשין זעהר בקאנד זיין, נעהמליך פון אלליר לייא קרייטר, אלליר לייא בלומין, אלליר לייא תבואת אדר גטריידע, קאָרן, האַביר, גערשט, ווייץ, ערבזין לינזן, אונ' דער גלייכן פיל מעהר, וויא אויך אלליר לייא בייהמן, אונ' אלזו פון יעדר מין אַהרט פיל טויזנד אונד טויזנד אישם אדר קערפר זיין, אויב מאן צוואהרן אלז וואש אויז דער ערד וואקסט צומח הייסט אונ' אונטר איין סוג הערט, אונ' אויב צוואהרן קרייטר אויך אלי בעהמר אדר תבואת איין מין איינר לייא אהרט הייסן, זוא ווייש דוך פאַשט יעדר פויער, פיל מעהר יעדר גערטנר דש ניט אללי קרייטר אדר אללי בלוהמן, אודר אללי בייהמן, אדר אללי תבואת איינר לייא נאטוהר האבין, אונ' יעדר אויף איין אנדרי אַהרט וויל טראַקטירט זיין, איין יעדס וואן עש מוז גזעהט אדר גפלאנצט ווירדן, הוט זיין צייט, איין יעדר בוים, פייגין, עפיל וויין, קערשין, מוז יעדר אויף בזונדרי אַרט טראַקטירט ווירדן, דיזה נאַטוהרן וויסן דיא פויארן אונ' גערטנר, אויב אללי מענשין שולדיג זולכש צו אונטר זוכין, ווירדה אי"ה ווייטר מעלדן,

דער דריטה סוג אודר וועזין חי, דער לעבנדיג איזט הוט עבן פאלס ארבע יסודת אין

געבין ווירט, העוסקים בתורה ומצות ה' לשמו הגדול אין עושר וכבוד, אונ' אין אונזרי לעב צייטין דיא נבואה פון זכרי' הנביא קאפיטל י"ד ווירט ערפילט ווירדן, ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד,

[4א]

פרק א

ואהבת לרעיך כמוך, טייטש דוא זולשט דיין חבר זוא ליב האבין וויא זיך זעלבר, איזט איין כלל גדול אודר גרויסר הויבט רעגול אין אונזר הייליגה תורה, דער ניט אליין מכל חכמי ישראל זונדרן פון אללי חכמים בעולם אַפּראָבירט ווירט, הילל איזט נאך ווייטר גאנגין, דא איינר צו איהם קומן, ער וואלטי זיך מגייר זיין על תנאי ער זולטי איהם כל התורה כולה לערנין, אין דער צייט זוא לאנג ער אויף איינם פוס שטיהן קאן, האט איהם הילל גזאגט, דעלך סני לחברך לא תעבד, זו היא כל התורה כולה אידך פרושא זיל גמור, זוא פיל אויף טייטש, וואש דוא פיינד האשט זולשטו דיינם חבר ניט טוהן, דיזוש איזט כל התורה כולה דש אנדרי איזט נור איין פירוש אונ' מוז גלערנד ווערדן איזט נוהן דיזוש דוא זולשט דיין חבר זוא ליב האבין וויא זיך זעלבשטן, זוא איין גרוישר כלל אודר רעגיל פון אונזר הייליגה תורה, אודר וויא הילל זאגט וואש דיר פיינד אדר צו ווידר איזט זולשטו דיינם חבר ניט טוהן איזט כל התורה כולה דש אנדרי אבר נור איין פירוש, וועלכר מענש ווירט אודר קאן דען זוא בלינד זיין, זיך זולכין הויבט רעגיל, אודר אויף זולכי וייס כל התורה כולה ניט זוכין צו האלטין, אונ' זיך ניט העכשט לאזין אן גלעגין זיין זולכש אויף דען היכשטן גראהט מיט אללר מענשליכין פלייס זוכין צו באָבאַכטין,

פרק שני

אליין אֵי אונ' בפאהר מיר דיזן כלל אודר רעגיל זוכין צו אבסערפירן, מוזן מיר ערשט אונטר זוכין, וואש אונש ליב, גוהט, אונד אן גנעהם, אודר וואש אונש

[4ב]

פיינד בֵיז אודר צו ווידרן איזט, דער מיט מיר אונזרן חבר, אודר ח"ו אונש זעלבשט ניט קינטרערי אודר צו ווידרן זיין, דאן אָפט מאהל איזט אונש איין זאך זעהר ליב, אונ' מיר מיינין דיא זאך איזט אונש גאנץ גוהט, נוצליך, אונד אן גנעהם, צו לעצט אבר פאַלט עש גאנץ קונטרערי אויז, אונ' אפט לעמענטירן מיר איבר איין זאך אונד מיינן עש איזט אונש גאנץ בֵיז, אונ' אונש צו ווידר, צו לעצט פאַלט עש גאנץ גוהט, אונ' אונש זעהר אן גנעהם אויז, היר פון פינדט מאַן פילה פסוקי' אין משלי, אויך עקסעמפל אין פילה ספרים, עש לערנט אונש אויך זולכש פאַשט דיא טעגליכה ערפאַהרונג, דערא וועגין איזט איין גמיין אלט שפריך ווארט מאַן זול צו אללים גם זו לטובה זאגין, אונזר חכמים ד"ל אבר האבין גזאגט חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, מאַן אויף בֵיזום זוא וואהל ברכה מאכין אלש אויף וואש גוהטס, ווייל מיר ניט וויסן וואש אונש בֵיז, אודר גוט איזט, דען אויז גאנג אודר ענד וייש נור השי' ב"ה וב"ש הגדול אליין,

פרק ג

דיזוש אבר צו אונטר זוכין אונ' גאנץ קלאהר אויז פינדיג צו מאכין, איזט פר אללין דינגין ניטיג צו וויסן, אונ' וואהל צו אָבסערפיהרן, דש אלז וואש השי' ב"ה וב"ש הגדול אונטר דעם הימל, אין אונ' אויף דער ערד בשאפין הוט, עש מאג זוא קליין אדר גרויס זיין אלז עש וויל, הוט דיא ארבע יסודת, אש, רוח, מים, עפר, אויף טייטש דיא פיר הויבט

גאהר פלייסיג ת"ל ב"ה גלערנט, נאך הערא אבר ב"ה גאר פילה אלטי ספרי הקודש וועלכי ליידר גאטס וויניג פר הנדין, פיל וויניגר פון לומדים גלערנד ווערן, מיט גרויסן פלייס גלייאנד, דש איך מיך מיט גוהטן גוויסן איין תלמיד אונטר אנדרי גמיינה תלמידים דיא חכמים הבין משמש גוועזין רעכנן קאן, אונ' שרייבט הגאון מוהרר שעפטיל זצ"ל אין זיין ספר שפע טל צום בשלוס זיינר הקדמה בן מאה שנים זוא ער זיך איין תלמיד פון רבינו משה מיימן, אונ' רבינו משה קורדואירו נענט,

[3א]

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, צו פר שטיהן, דיא תלמידים פון חכמים דיא זיך פר קיינה רבנים אודר חכמים ולומדים האלטין זיינן מרבה שלום, אונ' פר אורזאכין קיין מחלוקת, אונ' האפי איך דיזור מיין ליבס בריב פיל צו שלום אונטר ישראל מיט העלפין זול בעז"ה:

זולטי נוהן אבר וויא איך מיר פֿאַסט פּאַר שטעלי, אויך אייניגה לומדים צו ווידר זיין אויך דיזה וויניגה שורת פון דער הקדמה צו לייאנן, אלזוא ביטה איך אייך מיין ליבה שוועסטרן בפרט דיא וויבר פון לומדים, אשת חבר כחבר, אונ' אינס גמיין אויך דיא גלעהרטי וייבר בגיהריג זיין וואש נייאש טייטש צו לייאנן, נשים שאננות קומנה שמענה קולי, בנות בוטחת האזינו אמרתי, איזט טייטש שטיהט אויף איהר פאהר נעהמי רוהיגי וויבר הערט מיין שטים, איהר טעכטר דיא גאנץ זיכר זיין לאסט אייך מיין רֵיד צו אהרן גיהן, דיזוש זאגט צוואהרן ישעי' הנביא קפיטל ל"ב פסוק ט' אליין איך האפי צו השי' ב"ה וב"ש הגדול וואן איר דיזן בריב גלייאנד האבט, דש איהר ניקס איבלס ח"ו דרין פינדןווירט, ביטט דוך אלזוא אייערי ליבה מאננין וויא אויך אייערי קינדר דש זיא דיזוש שרייבן פון איינם מאן דער קיין געלד פיל וויניגר ח"ו כבוד דר דורך פר לאנגט, נור אויז איינרליכה אויף ריכטיגה ליבה פון גרונד זיינס הערצנס אן זיין ליבה ברידר אונד שוועסטרן, לכבוד השי' ב"ה וב"ש הגדול, אונד אייך אונד מיר צו ליבה, זיך דיא צייט צו נעמין דיזה וויניגה בלעטיר צו לייאנן,

זולטי אויך איינר אודר דער אנדרר נאך זיינר מיינונג אודר אין דער

[3ב]

זאַהט איין פעהלר פינדן, ביטה איך, זיך ניט צו איבר איילין, אונד בטראכטין מיר אללי זינדיגה מענשין זיין, יעדר זיין פעהלר הוט, אונד נאטיהרליך פעהלין קאן, אונד איזט פאשט קיין ספר פר האנדין דש פון פילה גלייאנד ווערט, דען מחבר אין דער זאַהט אודר נאך אייניגה איהר מיינונג נאך פעהלר צו לֵיגין, אליין היר פון שרייבט רבינו משה מיימן אין זיין קליינין ספר מאמר תחיית המתים, איבר דען פסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, גאר איין שֵיהן עקסעמפל אדר משל, וויא אויך הרב מוהרר יוסף אלבו זצ"ל אין זיין ספר עקרים מאמר השני איין הערה דיא פר יעדן למדן אין שפעצי', זאמבט דיזן ספר הקדוש צו לייאנן מעהר נוץ אונ' דיהנליך איזט, עבן פאלס דען עולם זעהר ערזוכט וואן מאן איין ספר לייאנד זיך ניט צו גשווינד צו איבר איילין דען מחבר פעהלר צו צו ליגין, אלזוא ביטה איך, מיין עטוואן בגאנגנה פעהלר צו איבר גיהן, אונ' דיזן ליבס בריב אויף וויניג בלעטיר גדולדיג גאנץ דורך אויז צו לייאנן, אויך וואן אייך עטוואן וואש קשה זיין זולטי, ניט צו אורטייהלין ביז איהר דיזן בריב גאנץ אויש גלייאנד העט, מיט האפנונג אונ' ביטה צו השי' ב"ה וב"ש הגדול ער אייך בזכות זה ווירט מאריך ימים ושנים זיין, אונ' אייך קינדר אונ' קינדס קינדר

[או]

ליבס בריב

אן מיינה ליבה ברידר אונד שווסטרן אין דיזום גלות

וואור איניך פר ליבטה גדאנקן איבר דען פסוק ואהבת לרעיך כמוך טייטש דוא זולשט דיין חבר זוא ליב האבין וויא דיך זעלבשטן:

דא בייא אבר איינה טרויאריגה בטראכטונג פון אונזרן בטריבטן גלות:

בנעבין איין גרונדליכה אונטר זוכונג דיא אורזאך פון אונזרם אריכת אודר לאַנג וועהרינג גלות,

אונד ענטליך איינה אן גאבי צור הופינונג אונזר ערלֶיזונג דאש מיר מעגין ערלעבין דיא נבואה פון ישע' הנביא ובא לציון גאול במהרה בימינו אמן:

[אב]

הקדמה

הערץ אלליר ליבשטה ברידר אונ' שוועסטרן, דא איך מיך במיהט האבי דיזן ליבס בריב אן אייך צו פר פערטיגן, ווירט איהר מיר וויא ביליך דיא געגין ליב ערווייזן זולכין בריב אויף וויניגה בלעטיר דורך צו לייאנן, אונ' אויב עש שוין גרוישה לומדים זיינן, זיך ניט איין בילדן זולין, עש וועהרי איין אום ניטיגה צייט פר טרייב טייטש צו לייאנן, אויך וואהל זאגין וואן דיזור שרייבר איין ליב האבר פון לומדים, אודר איין למדן וועהרי, העטי ער לשון הקודש גשריבן, אליין היר ביטה איך מיין ליבה ברידר מיך צו ענטשולדיגן, וויילין איך וויס וואש אונזר לשון הקודש פר איין הויך לשון איזט, אונד חכמת הדקדק ערפורדרט, אונד וועהר קיין גרוישר מדקדק איזט, אהני מויגליך לשון הקודש אהני גרייסן אודר פעהלר שרייבן קאן, גלייך איך זעלבר אין פיל נייאה ספרים אונד בריבן גפונדן, דיא פון זוא גנאנטה לומדים גשריבן זיין, אלזו הבי איך קיין לשון הקודש שרייבן מעגין, אונד מיינה ליבה ברידר מיינה שוואכה אום וויסנהייט ניט וואלין אַפנטליך צו ערקעניך געבין, אונ' פיללייכט איהנן מיין בריב זוא גלייך וועגין מיינה אפנטליכה פעהלר וועהרי צו ווידרן געוועזין צו לייאנן,

אונד צווייטנס לאזט אייך דונקן עש וועהרי איין צייטונג, דיא יעצא דיא גרעסטי פיינה בריות, לומדים ורבנים זעלבר לייאנן, אודר זיך פר לייאנן לוזין,

דריטנס אבר ביטה איך אייך איין עקסעמפל צו נעמן פון גאר גרוישה

[בב]

גאוני ישראל וואור אונטר רבינו סעדי' הגאון זיין ספר האמונות והדעות, אונ' רבינו משה מיימון זיין ספר מורה נבוכים אונ' מעהר ספרי הקודש, אין עראַביש גשריבן, וויא אויך הגאון רבינו בחיי זיין ספר הקודש חובת הלבבות אין עראביש גשריבן דרמיט עש איין יעדר גמיינר מאן לייאנן, אונד זיך אונד זיינר נשמה נוצין דרויש שאפין קאן, נאך הערא אבר דיזה ספרי קודש ערשט דורך ר' יהודה אונד זיין זוהן ר' שמואל אבן תאבן אין לשון הקודש איבר זעצט, אלזוא הבי איך דיזן מיינן ליבס בריב אלש איין גמיינר מאן דער זיך ח"ו פר קיין למדן אויש גיבט, אן מיינס גלייכן גמיינה לייט אין טייטש גשריבן, אונד דוך זוא בשאפין איינם למדן צו לייאנן, פילייכט מעהר פורטייל אלז שאדין צו זעצן ווערט, אונד אויב איך צוואהרן מיך אונטר קיין לומדים רעכנין קאן, זוא זייט מיינה ליבה ברידר גליך וואהל פר זיכרט, דש איך ת"ל ב"ה וב"ש הגדול פילה יאהרן משמש תלמידי חכמים גוועזין, אונ' אויף ישיבות

לז"נ אמי מורתי
חנה ע"ה
בת
ר' משה צבי וטובה הולצדארף הי"ד
ילידה פילץ
משארית הפלטה של יהודי פולין